КЛАСИКА

КЕН КИСИ

ПОЛЕТ НАД КУКУВИЧЕ ГНЕЗДО

ФАМА

Кен КисиПолет над кукувиче гнездо

На Вик Лъвъл,
който ми каза, че дракони няма,
а после ме заведе в леговищата им.

… първата на изток тръгна, втората на запад свърна,
третата, не знам защо, кукувичето гнездо
си избра едничка тя и над него прелетя…

Детска песничка

Част първа

Ей ги там.

Черните момчета в белите дрехи, скупчени в другия край на коридора, онанират и гледат да избършат всичко, преди да съм забелязал нещо.

Когато излизам от спалното помещение, те бършат пода, и тримата начумерени, и тримата сърдити на всичко — на ранния час, на мястото, където се намират, на хората, за които трябва да се грижат. Щом са такива сърдити, по-добре да не им се мяркам пред очите. Пълзя като сянка покрай стената с платнените си обувки, но те, кой знае как, умеят да надушват страха ми и вдигат погледи, и тримата отведнъж; очите им блестят върху черните лица така, както лампите на старо радио през дупките на задния му капак.

— Ето го и Вожда! Най-страхотния Вожд, братлета. Вожда Метльо. Айде, Метльо…

Пъхват ми подомиячката в ръцете и ми показват къде да чистя днес. Тръгвам. Единият ме шибва отзад през краката с дръжката на свойта подомиячка да побързам.

— Я го виж ти к’во се тътри! Планина човек, а ми се прави на бебе!

Изсмиват се, а после ги чувам да си шепнат нещо зад мен, доближили глави. Бръмчат като някакви черни машини, които бълват смърт и омраза, и разни болнични клюки. Не ги е грижа, че мога да чуя тайните им клевети, защото смятат, че съм глухоням. Всички мислят така. Аз съм много предпазлив, затуй успявам да ги измамя. Ако това, дето съм наполовина индианец, ми е помогнало с нещо в тоя мръсен живот, то е, че съм предпазлив, помагало ми е през всичките тези години.

Мия близо до вратата на отделението, когато чувам как от другата й страна се пъхва ключ; ключът се превърта тихо и бързо в ключалката, по което разбирам, че е Старшата сестра — отдавна ги познава тя тия ключалки. Заедно с нея през вратата нахлува струя студен въздух; сестрата заключва вратата след себе си и пръстите й се плъзват по лъскавия метал — ноктите й имат същия цвят като устните й. Някакво особено оранжево. Като връхчето на нажежен поялник. Много горещ или много студен цвят — и сам няма да разбереш кое от двете, ако вземе да те докосне.

Носи плетената си камъшитена чанта, като ония, дето хората от племето ъмпкуа продават покрай шосетата през горещите августовски дни — във формата на кутия за инструменти, с вължена дръжка.

Всичките тия години, откак съм тук, все нея носи. През едрите ѝ дупки се вижда вътре: няма пудра, нито червило, нито някакви други женски глупости — пълна е с хилядите дреболийки, които ще ѝ трябват за работата през деня: разни машинки, излъскани до блясък зъбчати колелца, гладки като порцелан хапчета, игли, пинсетки, часовникарски щипци, рула медна жица…

Кима ми, когато минава край мен. Аз се прилепвам към стената, уж да измия и там, а всъщност, за да баламосам апаратурата ѝ, усмихвам се, но не я поглеждам — ако са ти скрити очите, не може да се разбере много-много какъв си.

Не виждам нищо със затворените си очи, но чувам как гумените ѝ подметки скърцат по линолеума, а когато минава край мен, нещата в чантата ѝ подрънкват в такт с походката ѝ. Върви сковано. Отварям очи точно преди тя да свърне в остъклената Сестринска стая, където през следващите осем часа ще седи зад бюрото си, ще наблюдава през прозореца дневната и ще си записва какво става там. По лицето ѝ личи, че тази мисъл я радва и успокоява.

И изведнъж… зърва черните момчета. Те все още стоят и клюкарят. Не са я чули да влиза в отделението. Едва сега усещат, че ги гледа, но вече е много късно. Трябваше да се досетят, че щом наближава времето да дойде тя, не бива да се събират на групичка и да дрънкат. Главите им отскачат една от друга, смутени са. Тя се наежва и се запътва към дъното на коридора, където са се сврели те и не могат да мръднат. Знае какво са си приказвали и я виждам, че е извън себе си от бяс. Толкова е ядосана, че ѝ иде да ги разкъса на парчета тия черни копелета. Цялата се надува, надува се толкова, че, току-виж, бялата ѝ престилка се пукнала по шевовете, ръцете ѝ се проточват така, че могат да обхванат и тримата пет, не, шест пъти. Оглежда се с едно завъртане на огромната си глава. Няма кой да види, само ей там по-долу половин индианецът Метльо Бромдън се спотайва зад подомиячката си, но той не може да говори, та да викне за помощ. И тя се отприщва истински, нагласената ѝ усмивка се разкривява, устните ѝ се разтеглят и оголват зъбите, самата тя става по-голяма и по-голяма, заприличва на някакъв трактор, толкова голяма става, че чак ми замирисва на машинарията вътре в нея, както замирисва мотор, когато влачи прекалено тежък товар. Затаявам дъх и си казвам, Господи, този път няма да се размине! Този път омразата им така ще се разбушува, така ще се развихрят, че ще се разкъсат на парчета, преди да разберат какво правят!

Но тъкмо когато сестрата пуска към тях дългите си ръце, а те се готвят да я заудрят по задника с дръжките на подомиячките си, всички пациенти започват да излизат от спалните помещения, за да разберат каква е тая олелия и тя трябва отново да си смени физиономията, преди да са я сварили такава ужасна, каквато всъщност е. Пациентите разтъркват очи, за да се ориентират във врявата, но виждат само усмихнатата, спокойна и невъзмутима както винаги Старша, която обяснява на черните момчета, че след като е понеделник сутрин, първият ден от седмицата, и има толкова много работа за вършене, ще е по-добре да не се събират на групичка и да клюкарстват…

— …Момчета, както знаете, понеделник сутрин е…

— Да, мис Рачид…

— …а точно тази сутрин имаме доста задачи, така че, ако не ви е чак *толкова неотложно* да стоите тук и да си приказвате…

— Добре, мис Рачид…

Повече нищо не казва, само кимва на някои от пациентите, които са наблизо и я гледат със зачервени и подути от съня очи. Кимва на всекиго поотделно. Точен, автоматичен жест. Лицето й е овладяно, спокойно, също като на скъпа кукла — кожата й е като от емайл с цвят на плът, нещо средно между бяло и кремаво, очите й са бебешко сини, носът — малък, с нежни розови ноздри; всичко си пасва добре освен цветът на устните и ноктите й и големите й гърди. При изработката сякаш е била допусната грешка и към едно съвършено произведение са били добавени тези прекалено едри женствени гърди, които очевидно я дразнят страхотно.

Мъжете продължават да стоят, чакат да разберат какво е искала от черните момчета; тогава тя си спомня, че ме е видяла и казва:

— Момчета, и тъй като е понеделник, хайде да започнем седмицата добре. Защо тази сутрин не избръснем бедния мистър Бромдън преди закуската, за да избегнем навалицата в бръснарницата и… някои от усложненията, които той обикновено ни създава, какво ще кажете?

Преди някой да успее да се обърне и да ме види, аз се пъхвам в килера с кофите и парцалите, дръпвам вратата след себе си и оставам в тъмното, затаил дъх. Най-гадното е да те бръснат преди закуска. Когато си турил някой залък в стомаха, се чувстваш по-силен и бодър и ония копелета от Системата не винаги успяват да ти пробутат някоя от техните машинки вместо електрическа бръсначка. Но когато се *бръснеш* преди закуска, както ме кара тя мен понякога — в шест и половина сутринта, в една стая, цялата в бели стени и бели легенчета и с дълги неонови лампи по тавана, за да не се получават сенки, а хората около тебе ти се хилят в огледалата, — тогава как да ги избегнеш тия техни машинки?

Крия се в килера и слухтя, сърцето ми бие в тъмното, опитвам се да не ме хване страх, опитвам се да си мисля за друго — опитвам се да си мисля за миналото и да си спомня разни неща за селото и за голямата река Колумбия, да си мисля за това как веднъж двамата с Татко ловяхме патици в една кедрова горичка близо до Далс… Но както винаги, когато се опитвам да си мисля за миналото, за да се скрия там, страхът се промъква в спомените ми. Просто усещам как онова ниското черно момче върви по коридора и души, за да помирише страха ми. Разтворените му ноздри са като черни фунии, души, а възголямата му глава се накланя ту насам, ту натам; от цялото отделение му мирише на страх. Ето че ме надушва, чувам го как сумти. Не знае точно къде съм се скрил, но ме е усетил и се върти наоколо. Гледам да не издавам нито звук…

(Татко ми казва да не издавам звук, казва ми, че кучето е подушило някаква птица съвсем наблизо. Заехме една хрътка от някакъв човек от Далс. Татко казва, че в селото всичките кучета са помияри и въобще не ги бива; а това куче има инстинкт! Не смея да гъкна, но ето че горе в листака на кедровото дърво зървам птицата, сгушена, като сива топка от пера. Кучето кръжи отдолу, за него миризмата е повече от показателна. За птицата няма опасност, ако стои на едно място. Тя издържа доста време, но кучето души ли, души и кръжи, все по-шумно и по-близко до дървото. Най-после птицата не издържа, разперва криле, литва от кедровото дърво, за да се надене право на куршума от Татковата пушка.)

Ниското черно момче и едното от по-високите ме спипват, преди да избягам на две крачки от килера, и ме повличат към бръснарницата. Не се съпротивлявам, нито издавам някакъв звук. Извикаш ли, само ще стане по-лошо за тебе. Сдържам вика си. Сдържам го, додето стигнат до слепоочията ми. До тоя момент не съм сигурен дали наистина вместо бръсначка са взели някоя от ония техните машинки; но повече не мога да се сдържам. Стигнат ли до слепоочията, не ми е по силите да се сдържа. Сякаш са натиснали… някакъв бутон, който съобщава: Внимание, Въздушна тревога… Започвам да викам толкова силно, че чак нечовешки, всички си запушват ушите с ръце и ми крещят сякаш иззад някаква стъклена стена, устните им се кривят, като че ли говорят, но звуци не се чуват. Моят вик поглъща всички други. Отново включват Машината за мъгла, която ме облива със студен бял дим, като с обезмаслено мляко; толкова е гъст тоя дим, че ако не ме държат, мога да се скрия в него. Не виждам на десет сантиметра пред себе си и така, както вия, не чувам нищо друго, освен как Старшата крещи нарежданията си откъм коридора и в същото време с камъшитената си чанта разблъсква пациентите от пътя си. Чувам я, че идва, но пак не мога да се спра да викам. Крещя, докато дойде. Държат ме здраво, а тя ми натиква в устата чантата си с всичките неща в нея и я напъхва навътре в гърлото мис дръжката на една подомиячка.

(Една петниста хрътка лае в мъглата и тича изплашена и объркана, защото не вижда нищо. Единствените следи по земята са нейните и тя души във всички посоки със студения си, червен, сякаш гумен нос; не усеща никаква миризма, а само собствения си страх, страх, който я изгаря като пара.) Ето така ще горя и аз сега, когато най-сетне разказвам за всичко това, за болницата, за сестрата, за момчетата — и за Макмърфи. Толкова дълго мълчах, че всичко ще рукне от мене като придошла река и вие ще си кажете — ей Богу, тоя човек говори каквото му падне, направо бълнува; цялата история ще ви се стори твърде ужасна, за да е действителна, твърде страшна, за да е истина! Само че няма да сте прави. Тия неща все още не са ми се избистрили напълно, но те са самата истина, дори и да не са се случили.

Когато мъглата се поразнася и аз вече горе-долу виждам, оказва се, че седя в дневната. Този път не са ме откарали в Шоковото. Спомням си, че ме изнесоха от бръснарницата и ме затвориха в Изолационното. Не си спомням дали закусих, или не. Сигурно не. Имал съм и такива сутрини в Изолационното, когато черните момчета са ми носили допълнително от всичко — уж за мене, пък те го изяждат. Докато тримата закусват, аз лежа върху вонящия на пикня дюшек и ги гледам как набиват яйца с препечени филии. Долавям миризмата на маслото и ги чувам как дъвчат. Друг път са ми носили студен качамак и са ме карали да го изям дори без да е посолен.

Тази сутрин просто нищо не си спомням. Набутаха ми толкова много от ония неща, дето им казват хапчета, че дойдох на себе си едва когато се отвори вратата на отделението. Щом се отваря вратата на отделението, това значи, че е поне осем часът, значи, че някъде към час и половина съм стоял безчувствен в Изолационното, а през Това време техниците са можели да влязат и да инсталират каквото им е поръчала Старшата, без аз да имам и най-малкото понятие.

Чувам шум откъм вратата на отделението, в другия край на коридора, но не виждам нищо. Тази врата се отваря за първи път в осем часа, а после през целия ден се отваря и затваря още хиляди пъти, дран, тряс. Всяка сутрин седим нанизани един до друг покрай стените на дневната, редим мозайки-ребуси след закуска, чакаме да щракне ключалката и да видим какво ще последва. Нямаме кой знае какво друго да правим. Понякога рано-рано през вратата ще надникне някой специализант, за да ни види какво представляваме Преди Вземане на Лекарствата, ПеВеЛе, както го наричат. Друг път ще дойде на посещение някоя съпруга, с обувки с високи токчета, стиснала здраво чантата към корема си. Или пък ще пристигне цяла тайфа учителки от основните училища, водени от оня глупак, дето урежда Рекламата и дето вечно потрива влажните си ръце и обяснява колко се радвал, че в психиатричните болници вече нямало място за някогашните жестокости. „Каква ведра атмосфера, нали?“ През цялото време се суети около учителките, които за по-сигурно стоят плътно една до друга, и потрива ръце. „Като си спомня само за мръсотията едно време, за лошата храна, дори за… ами да, за безчовечността, тогава чак съзнавам, уважаеми дами, колко много сме постигнали!“ И така, който и да влезе през вратата, обикновено оставаме разочаровани, но все се надяваме, че може и да е нещо интересно, тъй че щом щракне ключалката, всички глави щръкват, сякаш са на пружини.

Тази сутрин ключалката на входната врата прищраква по-особено; не ще да е някой от редовните ни посетители. Отдолу се чува гласът на охраната, остър и нетърпелив:

— Нов пациент, някой да дойде да го приеме.

И черните момчета отиват.

Нов пациент. Всички оставят картите и монопола и се извръщат към вратата на дневната. Ако беше друг ден, щях да чистя коридора и да видя кого приемат, но тази сутрин, както вече ви казах, Старшата натика в мен едно петстотин кила и сега не мога да се мръдна от стола си. Обикновено аз пръв виждам Новия пациент, наблюдавам го как се промъква през вратата, пропълзява покрай стената и стои изплашен, додето дойдат черните момчета, за да го приемат и отведат в банята. Там го събличат гол и го оставят да зъзне на отворената врата, а те тримата хукват ухилени по коридорите да търсят вазелина.

— Вазелинът ни трябва за термометъра — обясняват те на Старшата.

Тя ги оглежда един по един и като им връчва буркана с близо три кила вазелин, казва:

— Знам за какво ви трябва, само че без шушу-мушу и без групички.

После ги виждам двамата, а може и тримата, там вътре, в банята, при Новия пациент; въртят термометъра в мехлема, докато го омажат така, че да стане дебел колкото пръст, и си мърморят: — Ха така, ха така.

После затварят вратата и пускат всички душове, тъй че отвън не се чува нищо друго освен злобното плющене на водата върху зелените плочки. Та така, аз обикновено съм в коридора и го виждам всичкото това.

Тази сутрин обаче седя на мястото си и само чувам, че водят някого. Макар и да не го виждам, разбирам, че не е обикновен пациент. Не пълзи уплашено покрай стената и когато му казват за душа, не се предава с едно кратко немощно „добре“, а веднага им отвръща със силен, нахакан глас, че много им благодари, но е дяволски чист.

— Тази сутрин ме изкъпаха в съда, а снощи в затвора. И, Бога ми, ако в таксито за насам имаха нещо подходящо подръка, и там щяха да ми отпорят ушите от триене. Мама му стара, изглежда, че винаги, когато ме прехвърлят някъде, трябва да ми изтъркват душицата преди, след и по време на самата операция. Вече само като чуя, че шурти вода, и почвам да си събирам партакешите. Виж к’во, Сам, я се разкарай оттука с тоя термометър, остави ме да разгледам новия си дом; никога досега не съм бил в Психологически институт.

Пациентите се споглеждат озадачено, после пак вперват очи във вратата, иззад която се носи гласът му. Говори по-силно, отколкото е необходимо при положение, че черните момчета са близо до него. Боботи така, сякаш е някъде над тях, сякаш лети на петдесетметрова височина, и вика към ония, които са долу на земята. Оперен човек. Чувам го как върви по коридора и по начина, по който пристъпва, изглежда да е опѐрен човек; във всеки случай не пълзи; токовете на обувките му са с налчета, които чаткат по пода като конски подкови. Появява се на вратата, спира и пъхва палци в джобовете; стои там широко разкрачен, а момчетата го зяпат ли, зяпат.

— Добро утро, братлета.

Над главата му виси на връв хартиен прилеп, от ония, дето ги закачат по време на Халоуин; той протяга ръка и с едно перване го завърта.

— Бомба есен е навънка.

Говори малко както говореше Татко — високо и отсечено, само че не прилича на него; Татко беше чистокръвен колумбийски индианец — вожд, — корав и лъскав като приклад на пушка; тоя приятел е риж, с дълги червеникави бакенбарди и гъсти къдрави коси, които се подават изпод шапката му и отдавна плачат за подстригване; колкото Татко беше висок, толкова този е широк — широка челюст, широки рамене и гърди, широка, белозъба дяволита усмивка; и той е корав, но някак по-различно от Татко — така, както е корава бейзболната топка под протритата кожа. През носа и едната му буза минава белег — добре са го наредили при някакво сбиване, още си личи как е бил шит. Стои и чака, но след като никой не понечва да го заговори, почва да се смее. Не можем да го разберем защо се смее; няма нищо смешно. Смехът му обаче не е като на Рекламата; той е добродушен и гръмък, и се разстила от широката му уста на все по-големи и по-големи вълни, които накрая се разбиват в стените на цялото отделение. Никак не прилича на смеха на тоя дебелак Рекламата. Звучи искрено. Изведнъж се сещам, че това е първият истински смях, който чувам от години.

Стои и ни гледа, олюлява се на пети и се смее ли, смее. Преплита пръсти върху корема си, без да изважда палци от джобовете. Забелязвам колко са му големи и загрубели ръцете. Всички в отделението, и пациенти, и персонал, всички са като втрещени от него и от смеха му. Никой не се опитва да го прекъсне, нито да каже нещо. Той си се насмива до насита и влиза в дневната. Дори и когато не се смее, звукът от смеха му сякаш остава да трепти около него, така както остава ехото от звънтенето на някоя голяма камбана, която едва-що е престанала да бие — той е в очите му, в начина, по който се усмихва, в наперената му походка, в говора му.

— Казвам се Макмърфи, братлета, Рандъл Патрик Макмърфи, царят на комара. — Намигва и изпява: — …щом зърна картите, готов съм да залагам.

И отново се изсмива.

Приближава се до едното каре, лекичко перва картите на едного от Острите с късия си дебел пръст, оглежда ги бегло и поклаща глава.

— Да-а, господа, ето защо дойдох аз в това заведение, за да ви науча как да си правите кефа с комара. В трудовия лагер в Пендълтън вече не ми беше интересно, та затуй поисках преместване, нали разбирате? Имах нужда от промяна. О-хо, я го глейте пък тоя как си държи картите, всички ги скиват; майчице! Ще ви схрускам аз вас, братлета, като малки агънца.

Чезуик си събира картите. Червенокосият протяга към него ръка, за да се здрависат.

— Здравей, братле, к’во играеш? Пинакъл? Леле Боже, нищо чудно, че не те е грижа, дали ще ти видят картите. Нямате ли тука едно свястно тесте? Е, хайде, нищо, донесъл съм си мойто собствено, ей така, за всеки случай. Малко е по-различно от обикновените, глейте какви картинки, а? Всяка е различна. Петдесет и две пози.

Чезуик и без туй вече се е облещил от изненада, а това, дето вижда на картите, още повече го шашва.

— Леко, внимавайте да не ги оцапате; имаме много време, много игри ни чакат. Обичам да играя с мойто си тесте, защото на другите им трябва най-малко седмица, додето почнат да внимават в боята…

Панталоните и ризата му са от униформата на лагера, но толкова избелели, че са получили цвета на разводнено мляко. От продължителна работа на полето лицето, шията и ръцете му са станали като от биволска кожа. На главата си е надянал черна шапка, през едното си рамо е преметнал кожено яке, високите му обувки са посивели от прах и са толкова тежки, че ритне ли с тях някого, на място ще го остави. Дръпва се от Чезуик, сваля шапката и я тупва в крака си, при което се вдига пушилка до Бога. Едно от черните момчета се върти около него с термометъра, но той е твърде бърз за тях; шмугва се между Острите и започва да се ръкува наляво и надясно, а черното момче все не може да го застигне. Начинът, по който говори, по който намига, гръмогласието му, самодоволната му походка, всичко това ми напомня за някой продавач на сергия, или аукционер, или за някой от ония клоуни, дето стоят пред панаирджийските шатри, с ризи на райета и жълти копчета, и с виковете си привличат публиката като магнит.

— Честно казано, знаете ли к’во стана в лагера? Няколко пъти се сбих и съдът реши, че съм бил психопат. А да не мислите, че ще взема да споря със съда? Ами-и, хич даже няма да споря. Щом ме измъква от ония проклети грахови нивя, навит съм да бъда каквото си пожелае, психопат ли, бясно куче ли, таласъм ли, и изобщо пука ми, ако до края на живота си повече не видя мотика. Казаха ми, че психопатът бил такъв човек, който много се биел и много се таковал, ама май не е съвсем вярно. Във всеки случай не съм чувал някой да е чак пък толкова ненаситен на мадами. Хей, братле, как ти е името, а? Мойто е Макмърфи и се хващам на бас, че не можеш да ми кажеш колко бройки имаш в тая ръка, ама без да гледаш. Два долара; к’во ще кажеш? По дяволите, Сам, не можеш ли да почакаш секунда, преди да ми навреш тоя твой термометър?

Новодошлият застава за миг насред дневната, за да я огледа.

В едната половина на стаята по-младите пациенти, наричани Острите, тъй като лекарите смятат, че те все още могат да бъдат излекувани, се упражняват в канадска борба и в разни трикове с карти, при които прибавяш, изваждаш, смяташ и накрая трябва да познаеш картата. Били Бибит се опитва да си свие цигара с машинката, а Мартини се разхожда нагоре-надолу и открива какви ли не неща под масите и столовете. Острите се движат много. Разказват си смешки и се кискат в шепи (никой не дръзва да се отпусне и да се засмее както трябва, целият персонал ще нахълта в стаята с бележници и милион въпроси), пишат писма с жълти, къси, изпогризани моливи.

Шпионират се. От време на време някой без да иска ще се изпусне да каже нещо за себе си, дето не е трябвало да го казва, и около масата ще се намери приятел, който ще се прозее, ще стане и ще се промъкне крадешком до голямата тетрадка-дневник пред Сестринската стая, за да запише чутото — Старшата казва, че дневникът бил от полза за лечението на пациентите, но всъщност, в това съм сигурен, тя просто чака да събере достатъчно улики срещу някого, за да го изпратят на „ремонт“ в Централната сграда, за да му „оправят“ главата, та повече да не им създава неприятности.

Онзи, който е вписал доноса в дневника, получава звездичка срещу името си в регистрационната книга и разрешение да спи до по-късно на следващата сутрин.

Отсреща седят бракуваните продукти на Системата — Хрониците. Тия ги държат в болницата не за да бъдат излекувани, а за да не се мотаят из улиците и да създават лошо име на продукцията. Хрониците са тук завинаги, това персоналът не го крие. Те се делят на Подвижни, като мене, който все още могат да вървят сами, стига да са нахранени, на Неподвижни и на Безмозъчни. Хрониците са — или поне повечето са — машини с вътрешни дефекти, които не могат да бъдат поправени: дефекти вродени или придобити в течение на дълги години, през които човекът непрекъснато си е блъскал главата в твърди неща и додето го открият за болницата, раните му вече не кървят, а са ръждясали.

С някои от Хрониците обаче персоналът е допуснал различни грешки преди години: при идването си тия някои са били Остри и едва впоследствие са се променили. Елис дойде като Остър, но го повредиха зле, когато го претовариха с електричество в оная гадна, убийствена за мозъка стая, която черните момчета наричат „Шоковото“ Сега той е прикован към стената в същото състояние, в което го вдигнаха последния път от масата, в същото положение, с разперени ръце и свити длани, със същия ужас, изписан по лицето му. Стои прикован към стената като препарирано животно. Пироните ги вадят, когато стане време за ядене или за лягане, или когато искат да го преместят, за да избърша локвичката под него. В старата сграда стоя на едно място толкова дълго време, че пикнята му прояде пода и гредите под него, и той на няколко пъти пропадаше в долното отделение; ония отдолу се виждаха в чудо, щом почнеха да проверяват пациентите по списък.

Ръкли е също такъв Хроник, който дойде преди няколко години като Остър; него обаче го претовариха по по-друг начин: нещо сбъркаха с инсталацията за главата му. Той правеше големи поразии, риташе черните момчета и хапеше сестрите-стажантки по краката, та затова го взеха да го полекуват. Вързаха го за масата и дълго време след като затвориха вратата никой от нас не го видя; точно преди да се затвори вратата, той смигна и изпрати черните момчета е думите: „Ще ми платите вие за това, проклети катранени чучула.“

Донесоха го в отделението след две седмици, главата му беше избръсната, лицето му представляваше една разлигавена алена рана, а над всяко око стърчеше по един малък колкото копче тампон. По очите му се виждаше как са го горили там, горе; бяха замъглени, посивели и отсъстващи, като изгорели бушони. Сега по цял ден прави само едно — държи някаква стара снимка пред обгореното си лице и непрекъснато я обръща със студените си пръсти ту от едната, ту от другата страна. Снимката се е опърпала и е посивяла като очите му от това, дето все я пипа, тъй че вече не може да се разбере какво е имало на нея.

Което си е вярно, вярно, лекарите считат Ръкли за своя несполука, но лично аз не съм сигурен дали той щеше да бъде по-добре, ако инсталацията е била в ред. Виж, днешните инсталации, общо взето, работят успешно. А и техниците са станали по-опитни, по-квалифицирани. Повече никакви дупки по челото и никакво рязане — карат направо през очните кухини. Често преди да отведат някого на „ремонт“ той е направо бесен, зъби се на целия свят, а когато след няколко седмици се върне със синини около очите, сякаш са го налагали с юмруци, е най-милото, най-доброто, най-смиреното същество на земята. И даже след някой и друг месец може да си се прибере вкъщи, с ниско нахлупена шапка, с вид на сомнамбул, който се скита насън, простодушен и щастлив. Успешен случай, така смятат те, но аз ви казвам, че това е само още един робот за Системата и може би щеше да му е по-добре, ако беше неуспешен, като Ръкли, който върти из ръцете си снимката или плещи глупости. Друго нищо не прави. От време на време дребното черно момче го стряска, като се навежда над него и му виква: „Хей, Ръкли, как мислиш, к’во ли прави тая вечер малката ти женичка, а?“ Ръкли вирва глава. Някъде в този развален механизъм проехтява споменът. Той почервенява, вените му изскачат. Така се задъхва, че от гърлото му едва-едва излиза някакъв свирещ звук. В крайчетата на устата му плъзват мехурчета, толкова усилено работи с челюстите си, за да каже нещо. Когато накрая успява да изрече няколкото си думи, се чува нисък, приглушен глас, от който ти настръхва кожата: „Мамицата й! Мамицата й на тая жена!“ И в следващата секунда губи съзнание от прекаленото усилие.

Елис и Ръкли са най-младите Хроници. Най-възрастният е полковник Матърсън — стар кавалерийски офицер, вкаменелост от Първата световна война, който обича да вдига с бастуна си полите на минаващите покрай него сестри и да чете нещо подобно на исторически текстове, уж записани върху лявата му ръка. Чете ги на всеки, който би го слушал. Той е най-възрастният в отделението, но не е тук най-отдавна — жена му го доведе едва преди три-четири години, след като й бе писнало да се грижи за него.

Аз съм най-отдавна в отделението, още от Втората световна война. Никой друг не е тук толкова отдавна. Никой от пациентите. Старшата обаче работи в отделението отпреди да дойда аз.

Хрониците и Острите обикновено не се мешат. Всеки си седи в своята половина на дневната така, както искат черните момчета. Те казват, че тъй имало повече ред и се мъчат да втълпят на всички да поддържат тоя ред. Вкарват ни тук след закуска, оглеждат ни как сме се подредили и кимват:

— Правилно, господинчовци, така ви искаме. Така стойте.

Всъщност не е необходимо да казват нищо, тъй като с изключение на мене Хрониците не се движат много-много, а Острите твърдят, че за нищо на света не напускали свойта половина, тъй като половината на Хрониците миришела по-лошо и от нацапана бебешка пелена. Ама аз знам, че не смрадлята ги кара да стоят по-далеч от Хрониците; просто не обичат да им се напомня на какво могат да заприличат *самите те* някой ден. Старшата долавя този техен страх и знае как да го използва. Щом някой Остър вземе да се цупи, тя току ще му подхвърли: „Бъдете добри момчета и помагайте на персонала, чиято цел е да ви излекува, иначе ще свършите в другата половина.“

(Всички в отделението се гордеят много със сътрудничеството на пациентите. Върху една кленова дъска е прикрепена медна табелка, на която пише: „Браво на отделението е най-малобройния персонал в цялата болница.“ Това е наградата за сътрудничеството. Виси на стената над дневника, точно по средата между Хрониците и Острите.)

Новият червенокос пациент Макмърфи си знае от самото начало, че не е Хроник. След като оглежда за миг дневната, разбира, че мястото му е в половината на Острите; и се запътва право натам, като се хили и подава ръка на всеки, който му се изпречи на пътя. Виждам, че в началото ги кара всичките да се чувстват неловко с шегите си, с безочливото си държане към черното момче, което все така търчи подире му с термометъра, и особено с тоя негов гръмогласен смях. Чак циферблатите на контролния пулт се гърчат от смеха му. Щом той се закиска, Острите изведнъж заприличват на объркани от ужас ученици, които в отсъствието на учителката си седят в класната стая, наблюдават щуротиите на някакъв немирник и треперят да не би тя, като се върне, да ги накара всичките да останат след часовете. Те се въртят неспокойно, гърчат се ведно с циферблатите на контролния пулт; Макмърфи забелязва, че ги притеснява, но продължава в същия дух.

— Дявол да го вземе, момчета, като ви гледам и ми става жал. Ама вие съвсем не ми се виждате толкова луди. — Той се опитва да ги предразположи така, както аукционерът гледа да предразположи тълпата преди наддаването, като пуска шеги. — Кой от вас има претенциите за най-луд? Кой е най-смахнатият, а? Кой е най-големият картаджия? Искам още от първия ден да направя добро впечатление на онзи, на когото трябва, стига той да може да ми докаже, че го заслужава. Кой ви е тарторът?

Всичко това го казва право в лицето на Били Бибит. Навежда се и се вглежда упорито в Били, при което Били се чувства задължен да изпелтечи, че той все още не е тарторът, но е в-в-вторият по ред.

Макмърфи мушва голямата си ръка под носа му и Били, какво да направи, стисва я.

— Чудесно, братле — казва той на Били, — много се радвам, че си в-в-вторият по ред, но тъй като смятам лично аз да поема в ръцете си цялото това театро, ама съвсем цялото, май ще е по-добре да говоря с най-главния. — Поглежда към групичката Остри, които са престанали да играят карти, прихлупва едната си ръка с другата и почва да пука с кокалчетата си, без да сваля очи от играчите. — Слушайте, братлета, бас държа, че в това отделение по-голям цар на комара от мене няма, страшен съм на двайсет и едното. Така че най-добре ми покажете шефа си и ние с него ще се разберем кой от двама ни ще командва тук.

Всички се чудят дали този широкоплещест човек с белега и дивашкия смях не им разиграва комедии, или пък е такъв побъркан, за какъвто се представя, или пък и двете, но във всеки случай започват да изпитват някакво необуздано желание да му подражават. Наблюдават го като поставя голямата си червеникава лапа върху слабичката ръка на Били и чакат да видят какво ще каже Били. Били разбира, че от него се иска да наруши мълчанието, затова се оглежда и спира очи върху един от картоиграчите:

— Хардинг, мисля, че това с-с-си ти — казва той. — Ти си п-председател на С-с-съвета на пациентите. Този ч-човек иска да приказва с тебе.

Острите вече се чувстват по-свободно и се разхилват, доволни, че става нещо необичайно. Майтапят се с Хардинг, питат го дали е тарторът на лудите. Той оставя картите на масата.

Хардинг е унил, нервен човек; понякога ти се струва, че знаеш лицето му от филмите — някак си е прекалено красиво, за да бъде лице на обикновен човек. Раменете му са широки, но слаби и той ги присвива, когато се опитва да се скрие в себе си. Ръцете му са дълги, бели и нежни, като да са издялани от сапун. Понякога те сякаш се откачат от тялото му и почват да се мандахерцат отпреде му, свободни като две бели птици, докато накрая той ги забележи и стисне между коленете си. Притеснява се, задето ръцете му са такива красиви.

Той е председател на Съвета на пациентите, защото има диплома за завършен университет. Дипломата стои в рамка върху нощното му шкафче до една снимка на жена по бански, която също изглежда като взета от някой филм — има много големи гърди, покрити с горнището на банския, което тя придържа с пръсти и в същото време гледа настрани към фотоапарата. Зад нея върху хавлиена кърпа седи Хардинг, доста мършав в банските си гащета и сякаш чака някой мъжага да му ритне пясък в очите. Хардинг много се хвали, дето има такава жена, казва, че била най-сексапилната мадама на света и че нощем не можел да й насмогне.

Когато Били го посочва, Хардинг се обляга назад, дава си важен вид и започва да приказва към тавана, без да поглежда нито към Били, нито към Макмърфи.

— Мистър Бибит, ъ-ъ-ъ…, господинът има ли назначен час?

— Имате ли назначен час, мистър Макм-м-мърфи? Мистър Хардинг е зает човек, никой не може да се срещне с него, без да има назначен час.

— Тоя зает човек, тоя мистър Хардинг, той ли ви е тарторът?

Пита и поглежда Били с едно око, а Били раздрусва прекалено усърдно глава; той е поласкан от вниманието, което му се оказва.

— Тогава кажи на вашия тартор Хардинг, че Рандъл Патрик Макмърфи желае да се срещне с него и че тая болница е тясна за двама ни. Аз съм свикнал да бъда най-отгоре. Когато се хващах да превозвам трупи из Северозападните щати, бях тартор на шофьорите, бил съм тартор на комарджиите през целия път на връщане от Корея, че даже като чистехме от плевели граховите нивя в Пендълтън, и там бях тарторът. Та затова си мисля, че щом сега пък съм луд, трябва да бъда най-лудият от лудите. Кажи му на тоя Хардинг, че или трябва да се срещнем очи в очи, или той е един вмирисан пор и по-добре да се омита оттук, доде е време.

Хардинг се обляга още по-удобно и пъхва палци в реверите си.

— Бибит, кажи на този млад келеш Макмърфи, че в полунощ ще го чакам в главния коридор, за да уредим тая работа веднъж завинаги, дявол да го вземе.

Хардинг се опитва да говори провлачено като Макмърфи, само че с неговия слаб, беззвучен глас излиза смешно.

— Можеш също така да го предупредиш — продължава той, — просто заради едната справедливост, че вече почти две години аз съм тарторът в това отделение и съм най-лудият човек в света.

— Мистър Бибит, обясни на мистър Хардинг, че аз съм толкова луд, че веднъж гласувах за Айзенхауер.

— Бибит! Кажи на мистър Макмърфи, че аз съм толкова луд, че съм гласувал два пъти за Айзенхауер!

— А сега пък му отговори на мистър Хардинг — той се подпира с две ръце на масата и се навежда над нея, като понижава глас, — че аз съм толкова луд, че през *ноември* смятам отново да гласувам за Айзенхауер.

— Свалям шапка — казва Хардинг, покланя се с глава и подава ръка на Макмърфи.

За мен няма съмнение, че Макмърфи е спечелил, макар и да не знам точно какво.

Всички други Остри изоставят заниманията си и се примъкват по-близо, за да видят що за птица е тоя нов пациент. Досега такъв като него не е имало в отделението. Никога не съм ги виждал да питат така някого какъв е и откъде е. Той им обяснява, че има една цел в живота. Казва, че преди да го вземат в казармата, където му показали какви са му естествените наклонности, просто се скитал нагоре-надолу и от време на време припечелвал по някоя пара, като транспортирал трупи. Едва като войник го научили и да играе покер, така както други пък ги научават да мамят, а трети да лентяйстват. Оттогава си намерил мястото и се посветил на комара във всичките му варианти. Искал само едно, да си играе покер и да бъде независим, да си живее където и както си пожелае, стига да го оставят, „но нали знаете как ги преследват ония, които знаят какво искат. Откак си намерих призванието, съм дремал в толкова много провинциални затворчета, че мога да напиша цяла книга. Казват, че съм налитал на бой. Маризчия съм бил. Виж ми окото. Когато превозвах трупите като някой глупак и се случеше да се ступам с някого, тогава нищо, тогава може, казват те, естествено е за един трудов човек да се разгорещи. Но щом си комарджия, щом те знаят, че сегиз-тогиз изкарваш по някоя тайна игричка, тогава, ако ще да се скъсаш, ти си мръсен престъпник и това си е. Е, и к’во, само дето ми нарушаваха бюджета, като ме откъсваха временно от покера.“

Той клати глава и издува бузи.

— Но това беше само до време. После се отраках. Да ви кажа правата, това падение, дето ме изпратиха в Пендълтън, беше първата ми засечка от цяла година насам. И точно затова ме спипаха. Бях загубил тренинг; оня другият успя да се окопити и да ме наклепа на фантетата, преди да успея да се измъкна от града. Голям хитрец излезе…

Изсмива се отново и всеки път щом черното момче го застигне с термометъра, почва да се ръкува енергично с хората, докато накрая се запознава с всички Остри. След като стиска ръката и на последния, веднага преминава към Хрониците, все едно, че ние не сме по-различни. Не е ясно дали наистина е такъв арабия, или пък си има някаква друга, комарджийска причина, дето иска да се запознае с едни хора, повечето от които толкова не са на себе си, че даже не си знаят имената.

Ей го на, издърпва ръката на Елис от стената и я разтърсва; сякаш е някакъв политик, който се кандидатира за нещо и Елис може да гласува за него не по-зле от останалите.

— Приятелю — обръща се тържествено към Елис, — казвам се Рандъл Патрик Макмърфи и не обичам да гледам как възрастен мъж се цамбурка в собствената си пикня. Защо не вземеш да се подсушиш?

Елис поглежда локвичката около краката си и истински изненадан, казва:

— Ах, да, благодаря.

И даже прави няколко крачки към клозета, но гвоздеите отново го дръпват към стената.

Макмърфи обхожда редицата на Хрониците, ръкува се с полковник Матърсън, с Ръкли и със Стария Пийт. Стиска ръцете на Неподвижните, на Подвижните и на Безмозъчните, стиска ръце, които трябва сам да вдига от скутовете, така както се вдигат умрели птички и птици-играчки, чудесии от малки кости и жички, чиито механизми са се развалили и те са паднали на земята. Ръкува се с всички освен с Големия Джордж, маниакът-чистофайник, който се ухилва и се отдръпва от тая нехигиенична ръка, така че Макмърфи само го поздравява и продължава по-нататък, като казва на собствената си дясна ръка:

— Хей, ръка, как позна това старче какви поразии си вършила?

Не можем да го разберем каква му е целта и въобще защо се пъне толкова да се запознае с всички, но ни е по-интересно, отколкото да редим мозайки-ребуси. Той все повтаря, че трябва да опознае хората, с които ще си има работа, както подобава на един истински комарджия. Но не може да не знае, че едва ли ще си има работа с някое осемдесетгодишно мекотело, което, ако види карта за игра, не би се сетило за нищо по-добро, освен да си я пъхне в устата и да я подъвче. И все пак той като че ли се забавлява, изглежда, е такъв тип човек, който обича да се кодоши с хората.

Аз съм последен. Все още съм привързан към стола си в ъгъла. Когато стига до мене, Макмърфи се спира, отново мушва палци в джобовете си и със смях отмята глава назад, сякаш у мен вижда нещо по-смешно, отколкото у другите. И изведнъж, както седя, обгърнал с ръце присвитите си колене, и се правя на глух, аз се изплашвам, че той ми е разбрал номера.

— Я виж ти к’во сме имали тука — извиква Макмърфи.

Този момент си го спомням много добре. Спомням си как отметна назад глава и примижа косо към заздравяващата, виненочервена рана на носа си, без да престава да ми се смее. Отначало си помислих, че се смее, защото е смешно да видиш човек като мене с индианско лице и черна, лъскава индианска коса. Помислих си, че може би се смее, задето изглеждам толкова слаб. Но после, помня, си рекох, че се смее, тъй като мойта поза на глухоням не може да го излъже нито за миг; колкото и да бях предпазлив, той ме беше подушил и сега се смееше и ми намигаше, за да ми го покаже.

— Твойта песен пък каква е, храбри Вожде? Приличаш ми на

Седящия Бик, обявил седяща стачка. — Погледна към Острите, за да види дали оценяват шегата му; те само се изкискаха, след което той отново се обърна към мене и пак ми смигна. — Как се казваш, Вожде?

Били Бибит се провикна от другия край на стаята:

— Казва се Бромдън. Вожда Бромдън. Ама всички му викат Вожда Метльо, защото санитарите го карат в-в-все да чисти и мете. П-п-предполагам, че д-д-друго не може и да прави. Той е глух. — Били подпря брадичката си с ръка и въздъхна: — Ако аз бях г-г-глух, щях да се самоубия.

Без да сваля очи от мене, Макмърфи отбеляза: — Здравата е расъл, сигурно е голям дългуч, а? Колко е висок?

— Някой май го мери веднъж и каза, че бил д-два и нещо; но макар и да е толкова голям, се страхува и от сянката си. Просто е един г-голям глух индианец.

— Щом го видях, веднага си рекох, че е индианец. Само че Бромдън не е индианско име. От кое племе е?

— Не знам — отвърна Били. — Вече беше тук, к-ко-гато д-дойдох.

— Докторът ми беше казал, че е половин индианец, мисля, от колумбийските индианци — обади се Хардинг.

— Племето му е живяло по дефилето на река Колумбия, но вече е измряло. Докторът каза, че баща му бил вожд на племето, та оттук идва и неговият прякор „Вожда“. Колкото до името Бромдън, познанията ми за индианците не са толкова големи, че да мога да го обясня.

Макмърфи наведе главата си към моята, така че най-накрая трябваше да го погледна.

— Вярно ли е това? Глух ли си, Вожде?

— Не само е г-г-глух, но и ням.

Макмърфи се смръщи и дълго се взира в лицето ми. После се изправи и протегна ръка.

— Добре де, по дяволите, поне една ръка може да стисне, не е ли така? Глух не глух. За Бога, Вожде, може и да си голям, но ако не ми стиснеш ръката, ще го сметна за обида. А не е много умно да обиждаш новия тартор на лудите в болницата.

След като каза това, се обърна към Хардинг и Били и им направи някаква физиономия, но ръката си задържа отпреде ми — ръка като тепсия.

Много добре си спомням как изглеждаше тази ръка: под ноктите имаше черно от работата му в някакъв гараж; при кокалчетата беше изтатуирана котва; кокалчето на средния му пръст беше покрито с мръсен лейкопласт, който беше почнал да се отлепя в краищата. Останалите кокалчета до едно бяха нашарени с драскотини и белези, стари и нови. Спомням си, че дланта беше излъскана и твърда като кокал от дървените дръжки на брадвите и мотиките, на такава ръка картите не й отиваха. Цялата беше в мазоли, а мазолите се бяха напукали и в тях бе влязла мръсотия. Пътна карта на неговите пътешествия из Западните щати. При допира на дланта му до моята се чу някакъв дращещ звук. Спомням си, че пръстите, които обвиха моите, бяха дебели и силни, и че с китката ми взе да става нещо странно, някак си се изду в края на тънката ми като клечка ръка, сякаш той бе прелял в нея от собствената си кръв. Тя се съживи от новата кръв и сила. Стана голяма почти колкото неговата, спомням си, че…

— Мистър Макмърфи…

Старшата.

— Мистър Макмърфи, елате, ако обичате.

Да, Старшата е. Момчето с термометъра я е повикало. Тя стои и почуква с термометъра по ръчния си часовник, очите й трепкат — опитва се да прецени новия пациент. Устните й образуват триъгълник, като устните на кукла, която уж суче.

— Мистър Макмърфи, санитарят Уилямс ми каза, че сте се възпротивили срещу общоприетия душ при влизане в болницата. Вярно ли е? Уверявам ви, че оценявам вашето желание да се запознаете с останалите пациенти в отделението, но всяко нещо с времето си, мистър Макмърфи. Съжалявам, че трябва да ви отнема от мистър Бромдън, но нали разбирате, *всеки*… е длъжен да спазва правилника.

Той отмята глава назад и й смига, един вид — няма какво да го баламосва, и нейният номер, както моя, му е ясен. Известно време я гледа така, с едно око, после казва:

— Знаете ли, мадам, тия неща за правилника ми ги обясняват винаги със закъснение…

И се ухилва. Двамата си разменят усмивки, преценявайки се колко струват.

— …когато вече виждат, че смятам да направя точно обратното.

Тук той ми пуска ръката.

В остъкления офис Старшата е отворила някакъв пакет е чуждестранен адрес и изсмуква със спринцовки млечнозеленикавата течност от флакончетата в пакета. Една от младичките сестри, момиче с две разногледи очи — едното все блуждае неспокойно над рамото ѝ, докато другото си гледа работата, поема малкия поднос с пълните спринцовки, но нещо се бави да го отнесе.

— Мис Рачид, какво мислите за новия пациент? Той наистина има приятна външност, държи се приятелски и така нататък, но според моето скромно мнение нещо много взе да командва.

Старшата опитва една игла на пръста си.

— Боя се — тя промушва иглата в гумената запушалка на флакончето и изтегля буталото на спринцовката, — че новият пациент възнамерява именно това: да поеме командването. Такъв като него, мис Флин, наричаме „манипулатор“ — човек, който би използвал всеки и всичко за собствените си цели.

— О! Но все пак, в една психиатрична болница? Какви могат да му бъдат целите?

— Най-различни. — Тя се усмихва спокойно, погълната от заниманието си. — Например удобства и лесен живот; или, да речем, самочувствието, че е силен и уважаван; парична печалба — а може и всички тези неща заедно. Понякога манипулаторът просто се стреми към *размирици* в болничното отделение заради самите размирици. Той е в състояние да повлияе върху останалите пациенти и да ги поквари до такава степен, че после да трябва да минат месеци, докато всичко си тръгне отново по реда. При настоящия либерален дух в психиатричните болници той много лесно може да постигне това. Преди време беше съвсем друго. Спомням си, че преди години в отделението имахме един пациент, мистър Тейбър, който беше нетърпим манипулатор. Но не за дълго. — Тя вдига очи към наполовина пълната спринцовка, която прилича на някакъв малък жезъл. Погледът ѝ се зарейва някъде в далечината, споменът явно я изпълва със задоволство. — Мистър Тейбър — повтаря тя.

— Добре де, мис Рачид — подхваща пак другата сестра, — но за какво пък ще му е притрябвало на някой да всява размирици в едно болнично отделение? Каква може да му е подбудата?

Старшата прекъсва младичката сестра, като отново бодва иглата в гумената запушалка на флакончето, напълва спринцовката, раздрусва я и я поставя върху подноса. Наблюдавам ръката ѝ, която се пресяга за нова празна спринцовка, насочва я към друга запушалка пробожда я, всмуква течността.

Мис Флин, вие май забравяте, че това е институт за душевно болни.

Старшата направо побеснява, ако нещо наруши изрядния, равномерен и прецизен ход на нейния механизъм И най-дребната бъркотия, и най-незначителната неизправност я стягат на възел от ярост Разхожда се със същата онази кукленска усмивка, надиплена между брадичката и носа, очите й са си все такива втренчено-спокойни, но вътре в себе си се е втвърдила като стомана Веднага го разбирам, просто го усещам И не мирясва; докато не оправи безредицата — или както сама казва, докато не я „нагоди към условията“.

Под нейното ръководство отделението Вътре е почти изцяло нагодено към условията Лошото е обаче, че тя не може да седи в отделението непрекъснато Известно време трябва да прекарва и Навън Затова мечтата й е да нагоди към условията и Външния свят Работейки редом с подобни на нея хора, които наричам „Системата“ огромна организация, която се стреми да нагоди Външния свят към условията, така както *тя* успя да направи с Вътрешния, мис Рачид стана специалист по нагаждана на нещата. Когато преди много години дойдох тук от Външния свят, тя вече беше Старшата и Бог знае, от колко време се занимаваше с това нагаждане.

Наблюдавах я как ставаше все по-опитна и по-опитна. Практиката я направи по-уверена и по-силна, така че сега тя притежава истинска мощ, която се разпространя ви във всички посоки по тънки като косъм жички, толкова фини, че никой освен мене не ги забелязва Виждам я как седи насред гази паяжина от жички като някакъв бди телен робот, грижи се за своята мрежа с механичното умение на насекомо, всяка секунда знае накъде са насочени отделните жички и какъв вид електрически ток да пусне по тях, за да получи желания резултат. Преди да ме изпратят като войник в Германия, бях помощник на един електротехник във военноучебния лагер, а през годината, която прекарах в университета, учих електроника, та затова са ми ясни тия номера.

Заобиколена от жичките си, тя си мечтае за един свят на съвършената ефективност, точен като джобен часовник с огледален циферблат, за едно такова място, където да царува ненарушим ред и всичките пациенти, които тя държи в подчинение само е усмивката си, да нямат нищо общо с Външния свят, да са Хроници, приковани към инвалидните столове, а от крачолите им да се подават катетърни тръби, насочени направо към канала под пода. Година след година

Старшата набираше идеалния според нея персонал, доктори от най-различни възрасти и видове идваха и й излагаха собствените си идеи как трябва да се управлява едно болнично отделение — някои от тях упорито защищаваха идеите си, — а тя ден след ден фиксираше тези доктори с леденостудени очи, докато накрая те се оттегляха обезсърчени. „Да ви кажа, просто не знам как да си го обясня — доверяваха се те на човека, който се занимаваше с назначаването на персонала. Откак започнах да работя в това отделение, заедно с тази жена, в жилите ми сякаш потече амоняк Не прекъснато треперя, децата не искат да сядат на коленете ми, жена ми не ще да спи с мен. *Настоявам* да ме преместите — в неврологичното ли, при алкохолиците ли, в педиатрията ли, все ми е едно къде!“

И така вървеше от години. Докторите изтрайваха кой три седмици, кой три месеца. Най-после тя се спря на един дребничък човек с голямо широко чело и изпъкнали скули, чието лице се стесняваше силно при малките очички, сякаш преди е носел прекалено тесни очила, носил ги е толкова дълго, че са му смачкали физиономията през средата Затова сега е закачил очилата си със синджирче за горното копче на ризата си, те се люшкат върху малкия му нос и все климат ту на едната страна, ту на другата, та когато приказва, той току отмята глава назад, за да ги натъкми. Ето това е нейният доктор.

Още повече години й бяха необходими, докато се спре на трите си дневни чернокожи санитарчета, след като изпробва и отхвърли десетки и десетки други Те се точеха пред нея в дълга редица черни, смръщени, носести маски, които още от първия поглед намразваха и нея, и нейната тебеширена кукленска белота. В продължение на около месец сестрата преценяваше и тях, и тяхната злоба, а после ги освобождаваше, тъй като не бяха достатъчно злобни. Когато накрая намери тримата, които й трябваха — намери ги един по един, в течение на няколко години, и ги вплете умело в своя план и свойта мрежа, тя бе дяволски сигурна, че са точно толкова зли, колкото й бе необходимо.

Пет години след като бях дошъл в отделението, Старшата попадна на първото — уродливо, жилаво джудже, чиято кожа имаше цвета на изстинал асфалт. Майка му била изнасилена в Джорджия в присъствието на баща му, който бил привързан към горещата чугунена печка с ремъци от плуг и кръвта струяла в обувките му. Момчето, петгодишно, наблюдавало всичко това от някакъв шкаф, надзъртало с присвити очи през процепа на вратичката при пантите; оттогава не пораснало ни сантиметър повече. Сега прозрачните му клепачи висят отпуснати, сякаш на носа между очите му е кацнал прилеп. Клепачи като от фина сивкава кожа. То ги повдига леко само ако в отделението се появи нов бял пациент, наднича изпод тях, изследва човека отгоре додолу и кимва веднъж, сиреч, ясно, уверил се е в нещо, в което и без това е бил почти сигурен. Когато в началото дойде на работа, искаше да донесе торбичка със сачми, за да поддържа реда сред пациентите, но тя му каза, че вече не се прави така, накара го да смири буйния си нрав и го научи на собствените си методи; научи го да не показва омразата си, да бъде спокоен и да изчаква, да изчаква сгодния момент, някое затишийце, та чак тогава да дръпне въжето и да го затегне. И да не го отпуска.

Другите две черни момчета се появиха две години по-късно, второто дойде на работа само месец след първото и двете толкова много си приличат, че сякаш е поръчала да ѝ направят копие от онова, което пристигна първо. Те са високи, ръбести и кокалести, лицата им са издялкани в изражения, които никога не се променят, като кремъчни остриета на стрели. Погледите им са войнствени. Ако се отъркаш в косата им, кожата ти ще се смъкне.

И трите са черни като телефонни апарати. От дългата тъмнокожа редица, която се източи преди тях, тя разбра, че колкото са по-черни, толкова повече време прекарват в миене и триене, и в поддържане на реда в отделението. Например униформите на тия три момчета винаги са чисти като девствен сняг. Бели, безупречни и корави като нейната собствена.

И трите носят колосани, снежнобели панталони, бели ризи с по една метална катарама долу встрани, и бели обувки, излъскани като лед: подметките са от червена гума, която не ги издава по коридора. Те никога не вдигат шум, като се движат. Най-внезапно изникват на различни места из отделението, стига само някой пациент да реши да се усамоти или да прошепне нещо тайно на друг. Пациентът си седи сам-самичък в някой ъгъл и изведнъж чува скръцване, по лицето му пробягват ледени тръпки, той се извръща в тази посока и вижда една студена каменна адска, която плува на фона на стената. Зърва само черното лице. Без тялото. Стените са бели като белите костюми, чисти и гладки като вратичката на хладилник, черните ръце и лице сякаш плуват по тях като призраци.

С годините на обучение те и тримата се настройват все по-добре на нейната честота. Изключват една по една преките жички и почват да действат по насочени вълни. Старшата никога не издава заповеди на висок глас, нито оставя писмени нареждания, които могат да бъдат намерени от някоя дошла на посещение съпруга или от някоя учителка. Вече, не й се налага. Те са свързани помежду си чрез високоволтовата вълна на омразата и черните момчета се втурват да изпълняват всяко нейно желание, още преди тя да си го е помислила.

И така, след като сестрата попълва своя персонал, животът в отделението тръгва с точността на часовник на нощен пазач. Всичко онова, което пациентите си мислят, казват и правят, е изчислено месеци преди това, въз основа на кратките бележки, които сестрата си води през деня. Те се напечатват и се подават на машината, която чувам да бръмчи зад металната врата в дъното на Сестринската стая. Машината връща няколко Перфокарти с Инструкции за Деня, нашарени с квадратни дупчици. В началото на всеки ден съответната Перфокарта се пъха в един процеп на металната врата и стените забръмчават; в шест и половина се запалват лампите в спалното; Острите скачат бързо от леглата си, че току-виж, черните момчета ги смушили да стават и да ходят я да лъскат пода, я да изпразнят пепелниците, я да загладят драскотините по стената там, където онзи ден един старец направи късо съединение и се свлече на земята сред вихрушка от дим и миризма на изгоряла гума. Неподвижните провесват към пода вдървените си крака и като някакви седнали статуи чакат някой да им докара инвалидните столове. Безмозъчните се изпикават в леглата си, възбуждат електрическия сигнал и леглата ги изхвърлят върху линолеума, където черните момчета могат да ги облеят с маркуча и да им навлекат чисти дрехи…

Шест и четирийсет и пет, електрическите бръсначки забръмчават и Острите се нареждат по азбучен ред пред огледалата, А, Б, В, Г… Подвижните Хроници като мене влизат, след като Острите са свършили, после вкарват столовете на Неподвижните. Остават тримата старци; по увисналата кожа под брадичките им личи тъничък слой жълтеникава плесен, тях ги бръснат в креслата им в дневната, привързани с кожени ремъци през челата, за да не се свлекат под бръснача.

Някои сутрини особено в понеделник аз се скривам и се опитвам да надхитря дневния ред. Други сутрини си мисля, че е по-безопасно да си се напъхам на мястото между А и В и да си тръгна по пътя като всички други, без да се налага да си вдигам сам краката — мощни магнити под пода направляват движението на хората из отделението, сякаш са марионетки…

Седем часът, отваря се трапезарията и посоката на опашката се обръща; най-напред Неподвижните, после Подвижните и накрая Острите поемат подносите си с корнфлейкс, бекон с яйца, препечени филии, а тази сутрин има и по една консервирана праскова върху разръфан лист от зелена салата Някои от Острите занасят подноси на Неподвижните. Повечето от Неподвижните са просто Хроници с болни крака, те могат да се хранят сами, но има трима, при които надолу от врата не става нищо, а и нагоре кой знае какво не става. Това са така наречените Безмозъчни. Черните момчета ги вкарват в трапезарията след като всички други са седнали, избутват инвалидните им столове до стената и им донасят еднакви подноси с някаква подобна на кал храна; към подносите са прикрепени малки бели картончета с менюто. Механически омекотено, пише в картончетата на тия трима беззъби старци: яйца, шунка, препечена филия, бекон — всичко това е сдъвкано трийсет и два пъти в кухнята от машината от неръждаема стомана, Виждал съм я тая машина как свива гофрираните си устни, същински маркуч на прахосмукачка, и със страхотен грохот блъвва върху някоя чиния топка от сдъвкана шунка.

Черните момчета тъпчат смучещите розови уста на Безмозъчните доста по-бързо, отколкото те могат да гълтат, и Механически омекотената храна се процежда по малките им топчести брадички върху дрехите им. Санитарчетата ругаят Безмозъчните и им разширяват устните със завъртане на лъжицата, сякаш дълбаят гнилото на ябълка. Тоя дъртофелник Бластик се разкапва направо пред очите ми. Хич няма да се учудя, ако вместо със смлян бекон го тъпча с парченца от собствения му гаден език.

Седем и трийсет, обратно в дневната, Старшата поглежда през поставеното специално за тачи цел стъкло, винаги толкова излъскано, че сякаш го няма, кима, доволна от това, което вижда, протяга ръка и откъсва лист от календара си, приближила се е с още един ден до целта. Натиска едно копче, за да обяви началото. Чувам, че някъде дрънчи ламарина. Всички по местата си. Острите, седнете във вашата част на дневната и чакайте да ви се донесат картите за игра и монопола. Хрониците, седнете във вашата част и чакайте да ви се раздадат мозайките от червенокръстката кутия. Елис, върви на мястото си до стената, вдигни ръце, за да ти забодат гвоздеите, и почвай да пикаеш прав. Пийт, разлюшкай глава като марионетка. Сканлън, тури възлестите си ръце на масата пред себе си и се залавяй да строиш своята въображаема бомба, за да взривиш един въображаем свят. Хардинг, започни да говориш и да размахваш нежните си ръце във въздуха, а после ги впримчи под мишниците си, защото кой зрял мъж размахва така ръцете си. Сифелт, вземи да се вайкаш, дето те болят зъбите и ти пада косата. Всички вдишвайте…, издишвайте…, равномерно, сърцата да бият в ритъма, определен от Перфокартите. Сякаш тракат в такт цилиндри.

Всичко е като в света на рисуваните филми, чиито фигури, плоски и очертани с черно, подскачайки, участват в някаква глупава история. Всъщност тя би могла да бъде истински смешна, ако фигурите не бяха истински хора.

Седем и четирийсет и пет, черните момчета тръгват да слагат катетри на ония Хроници, които не могат да се движат. Катетрите са доста захабени от използване, краищата им са срязани и залепени с лейкопласт към гумени тръбички, които минават през крачолите на панталоните към найлонови торбички, с надпис „За еднократна употреба“, всяка вечер мое задължение е да измивам тия торбички Черните момчета закрепят катетъра, като го залепят за космите; старите катетърни Хроници са останали без косми, като бебета, от отскубването на лепенките.

Осем часът, стените бръмчат и ехтят с пълна пара, високоговорителят обявява от тавана „Време за лекарствата“ като използва гласа на Старшата Поглеждаме към стъклото, зад което е тя, и виждаме, че Старшата не е до микрофона: всъщност тя е на около три метра от микрофона и показва на една, от младите сестри как да подреди хапчетата върху подноса. Пред остъклената врата се нареждат първо Острите, А, Б, В, Г…, после Хрониците, после Неподвижните (Безмозъчните вземат лекарствата си по-късно, размити в лъжичка ябълково пюре). Пациентите се точат един след друг и всеки получава мукавена чаша вътре с по едно хапче, мята хапчето в гърлото си и, за да го глътне по-лесно, изпива водата, която младичката сестра налива в чашата му. В редки случаи някой глупак може да попита какво е това, дето го карат да вземе.

— Я чакай малко, миличка; какви са тия цвете червени хапченца освен витамина ми?

Тоя го знам. Едър, вечно мърморещ Остър, който си е създал име на смутител.

— Най-обикновено лекарство, мистър Тейбър. Ще ви се отрази добре. Хайде, гълтайте го!

— Добре де, но какво лекарство? Господи, та аз виждам, че са хапчета.

— Просто ги глътнете, мистър Тейбър, хайде, заради мене!

Тя поглежда бързо към Старшата, за да види дали се одобряват тия нейни дребни хитринки, после отново обръща очи към Острия. На него все още не му се ще да тътне нещо, което не го знае какво е, дори и заради нея. — Не обичам да ви създавам неприятности, мис Но и не обичам да гълтам нещо, без да го знам какво се. Отде да знам дали не е някое от ония съмнителни хапчета, дето те правят такъв, какъвто не си?

— Не се тревожете, мистър Тейбър…

— Ами, ще се тревожат Просто искам да знам дявол да го вземе…

Старшата, която се е приближила съвсем тихичко, стисва ръката му, така че я парализирва чак до рамото.

— Оставете, мис Флин казва тя — Щом мистър Тейбър желае да се прави на дете, ще трябва и ние да го третираме като дете. Опитахме се да бъдем добри и внимателни с него Но той очевидно не ни отвръща със същото. Враждебност, враждебност, ето с какво ни се отблагодарява той Мистър Тейбър, щом не желаете да приемете лекарството си, можете да си вървите.

— Исках само да знам…

— Можете да си вървите.

Тя освобождава ръката му, след което той си тръгва, мърморейки, и цяла сутрин се щура унил край клозета, като все си мисли за хапчетата. Веднъж аз се престорих че съм глътнал едно от същите тези червени хапчета, но го задържах под езика си; после го счуках в килера с кофите й парцалите. За секунда, преди то цялото да се превърне в бял прах, видях, че е миниатюрен електронен елемент, като ония, с които, когато бях войник, работехме в радарния корпус микроскопични жички, решетки и транзистори; този обаче се разпадаше при допир с въздуха…

Осем и двайсет, картите и мозайките-ребуси се пускат в действие…

Осем и двайсет и пет, един от Острите споменава, че обичал да наблюдава сестра си, като се къпе, другите трима около масата се сборичкват кой по-напред да го впише в дневника.

Осем и трийсет, вратата на отделението се отваря и вътре се втурват двама техници, вмирисани на вино; техниците винаги вървят бързо или направо галопират, толкова са наклонени напред, че за да се задържат прави, трябва да се движат енергично Винаги са наклонени напред и винаги миришат така, сякаш са стерилизирали инструментите си във вино. Хлопват вратата на лабораторията след себе си, а аз се примъквам по-близо, така че въпреки яростното „з-з-з-ъ-т, з-з-з-ъ-ткк на стоманата върху шмиргела, успявам да долавям думите им.

— Какво имаме да правим в този безбожно ранен час?

— Трябва да монтираме един Постоянен Прекъсвач на Любопитството у някакъв досаден негодник. Нищо работа, вика тя, само че аз че съм много сигурен дали въобще имаме такъв чарк.

— Тогава ще трябва да се обадим на АйБиЕм да ми прехвърлят един; я чакай все пак да проверя в Склада.

Щом ще ходиш там, я донеси и една бутилка от оня еликсир; ще трябва да пийна нещо освежително, че инак няма да мога да монтирам и най-простата дреболия Абе каквото и да е по-добре е, отколкото да си монтьор в сервиз.

Гласовете звучат изкуствено и твърде припряно, за да се приеме разговорът като истински — прилича по-скоро на някакъв диалог от трикфилм. Измитам се прели да са ме спипали, че подслушвам.

Двете високи черни момчета хващат Тейбър в клозета и го повличат към стаята с дюшека Той здравата ритва единия в глезена. Крещи: убийци Изненадан съм колко безпомощен изглежда, когато го държат санитачетата — сякаш е обкован с обръчи от черно желязо.

Метват го върху дюшека с лицето надолу. Единият му сяда на главата, а другият разкъсва панталоните му отзад и дере плата, додето Тейбъровият розов задник лъсва в рамка от зелени дрипи. Дюшекът поглъща ругатните му, а черното момче, което му е седнало на главата, все повтаря: „Кротко, мистър Тейбър, кротко“. По коридора се задава сестрата, като маже една дълга игла с вазелин. Тя затваря вратата така, че за секунда не се вижда нищо, после излиза, избърсвайки иглата в парцалче от Тейбъровите панталони. Буркана с вазелина е оставила в стаята. Преди черното момче да затвори вратата след нея, успявам да зърна как другото онова, дето му седи на главата, го бърше с хартиена кърпичка. Стоят вътре доста дълго време; после вратата се отваря и те излизат, като го влачат по коридора към лабораторията. Дрехите му са съвсем разкъсани и той е увит във влажен чаршаф.

Девет часът, специализанти с кожени кръпки на лактите разпитват Острите в продължение на петдесетина минути, интересуват се какво са правили като малки деца На Старшата не й харесва наперената външност на тия младоци и тя стои нащрек през петдесетте минути, докато те се намират в отделението В тяхно присъствие машинарията започва да се запъва, сестрата гледа навъсено и си отбелязва да провери в досиетата на тия момчета, дали нямат някакви минали простъпки и прочие.

Девет и петдесет, специализантите си отиват и машинарията забръмчава равномерно. Старшата наблюдава дневната през прозореца си; сцената отпреде й отново приема стоманеносинкавата яснота и отчетливия, методичен ритъм на рисуван филм.

От лабораторията изнасят Тейбър върху количка на колелца.

— Наложи се да му бием още една инжекция, понеже, докато стигнем до гръбнака му, взе да идва в съзнание обяснява й единият от техниците. Какво ще кажете, ако сега веднага го откараме в Първи Корпус, за да му пуснем малко електричество — да не става зян допълнителната доза упойка?

— Да, чудесно предложение. А след това му проверете главата на електроенцефалографа, може да се окаже, че е необходимо да поработим върху мозъка му.

Техниците се отдалечават бързешката, като бутат количката с човека; приличат на герои от рисуван филм или на кукли, на механически кукли в сценка с Пънч и Джуди’[1], където се смята за много смешно, че Дяволът пребива куклата, а после един ухилен крокодил я поглъща, започвайки от главата…

Десет часът, време за пощата. Понякога получаваш някой отворен плик.

Десет и трийсет, пристига Рекламата заедно с дамите от някакво женско дружество. Още от вратата на дневната той плясва с дебелите си ръце:

— О, здравейте, момчета, горе главите, горе главите… Момичета, гледайте, колко е чисто, светло! Това е мис Рачид Избрах си това отделение, защото е нейно. Тя е като майка, момичета. Не искам да кажа по възраст, нали ме разбирате…

Ризата на Рекламата така го стяга по врата, че си мислиш — ха се засмее, ха ще му се пръсне лицето. А той се смее почти непрекъснато, и аз не го знам за какво, смее се високо и припряно, сякаш иска да се спре, ама не може. Лицето му се издува, става червено и кръгло като балон с нарисувано върху него лице По лицето на Рекламата няма никакви косми, както впрочем и по главата му; тя изглежда така, сякаш преди време си е бил залепил по нея няколко косъма, но те все са се отлепяли и са му вливали в ръкавите, в джоба на ризата, в яката на ризата. Може би затова яката му е толкова тясна, да пречи на косъмчетата да се пъхат там.

Може би затова той се смее толкова много — защото не е в състояние да се предпази от всичките косъмчета.

Рекламата е цар да развежда такива групи от сериозни жени е блейзъри, които кимат, когато той им показва колко много подобрения са направени с годините. Посочва им телевизора, големите кожени столове, новите чешми, после всички отиват да пият кафе в Сестринската стая. Понякога пристига сам, застава насред дневната и плясва е ръце (чува се, че са мокри), плясва два, три пъти, додето ръцете му почнат да лепнат, тогава ги сключва молитвено под една от брадичките си и взема да се върти. Върти ли се, върти в средата на стаята и обгръща с див, безумен поглед телевизора, новите картини по стената, чешмите. И се смее.

Така и не можем да разберем какво толкова смешно вижда; за мен единственото смешно него е той, който се върти като някаква гумена играчка ако го прекатурнеш, дъното му ще натежи, ще го разлюшка, бързо, ще го изправи отново и той пак ще започне да се върти Рекламата никога, ама никога не гледа хората в очите…

Десет и четирийсет, четирийсет и пет, петдесет, пациентите сноват напред-назад — отиват в различните манипулационни, или в някакви странни стаички, чиито стени не са еднакви, а подът не е хоризонтален Звуците от машинарията достигат една равномерна средна скорост.

Отделението бръмчи така, както чух да бръмчи една памучна фабрика веднъж, когато футболният ни отбор игра срещу отбора на някаква калифорнийска гимназия Една година след като се бяхме проявили добре през сезона, запалянковците от града бяха толкова ентусиазирани и така се гордееха с нас, че ни платиха да идем до Калифорния, за да се срещнем е някакъв гимназиален отбор-първенец. Когато пристигнахме там, трябваше най-напред да посетим някои местни промишлени предприятия. Треньорът ни все разправяше, че от атлетиката можеш да станеш много учен, тъй като при пътуванията виждаш доста неща; затова при всяко наше пътуване той ни повеждаше преди мача към разни мандри, ферми и консервни фабрики. В Калифорния беше на ред памучната фабрика. Когато отидохме във фабриката, повечето от футболистите хвърлиха по един поглед и се изнизаха върнаха се в автобуса, за да играят на някакви занимателни игри върху куфарите си, но аз останах, свит в един ъгъл, за да не преча на момичетата негърки, които тичаха между редиците от машини Фабриката някак си ме унесе с цялото това бръмчене, щракане и трополене на хора и на машини, движещи се по един определен шаблон. Ето затова останах, след като си отидоха други те, затова, а и защото всички тия ниша ми напомниха за онези от племето, които накрая взеха, че напуснаха селото и отидоха да работят на каменотрошачката за язовира Това умопомрачително еднообразие, лицата, хипнотизирани от шаблона Исках да си изляза, да се върна в автобуса при отбора, но не можех.

Беше една сутрин в началото на зимата, все още носех онова яке, дето всеки от нас получи, когато спечелихме шампионата на червени и зелени райета, с кожени ръкави, а на гърба имаше емблема във формата на футболна топка, върху която пишеше какво сме спечелили — и повечето от момичетата ме зяпаха заради него. Свалих го, но те пак ме зяпаха. В ония дни бях много-много по-голям.

Едно от момичетата се отдели от машината си и се и леда за надзирателя, после тръгна към мястото, където стоях аз Попита ме дали ще играя тази вечер срещу гимназията и каза, че брат й бил защитник в тоя отбор. Побъбрихме малко за футбола и за разни други работи; по едно време забелязах, че лицето й е някак размазано, сякаш между мене и нея имаше мъгла Това беше от власинките памук, които хвърчаха из въздуха.

Казах й за власинките. Когато й обясних, че я виждам като в мъглива утрин на лов за патици, тя завъртя очи и скри уста в шепата си, за да се насмее.

— Аз пък за к’во ще съм ги притрябвала, като стреляш патици?

Казах й, че би могла да почиства пушката ми, и всички момичета наоколо се разкиснаха в шепите си. Посмях се и аз, като видях колко съм умен Все още приказвахме и се смеехме, когато изведнъж тя ме сграбчи за китките и се притисна към мен Чертите на лицето й попаднаха във фокус, изглеждаше изплашена от нещо.

— Вземи ме със себе си, голямо момче — изшептя тя. — Махни ме от тая фабрика, от гоя град, от тоя живот. Заведи ме някъде, в някоя гора е патици. Някъде другаде. Чу ли, голямо момче, чу ли?

Тъмното й хубаво лице лъщеше прел мен. Стоях с отворена уста и се опитвах да измисля какво да й отговори Останахме така вкопчени може би няколко секунди, после фабриката с нейния шум като че хвърли въдица — нещо взе да я тегли от мене. Някаква невидима за мен връв се бе закачила за червената й пола на цветя и я дърпаше назад Ноктите й издраха ръцете ми и щом тя се откъсна от мен, лицето й отново се размаза, разля се като стопен шоколад зад мъглата от разхвърчан памук. Тя се изсмя и се завъртя, полата й се изду и аз зърнах за миг жълтеникавия й крак. Докато тичаше към машината си, момичето се обърна да ме погледне през рамо и ми намигна. Купчина прежда се бе пръснала от масата върху пода, тя я събра, хукна безшумно по пътеката между машините и стовари преждата в един сандък, после изчезна зад машините.

Всички тия вретена, които се въртяха и превъртаха тия подскачащи совалки, тия бобини, дето пълнеха пространството с прежда, тия белосани стени и стоманено сиви машини, тия забързани момичета с поли на цветя плаващите бели нишки, които оплитаха всичко това и паяжината си и свързваха цялата фабрика в едно всички тия работи останаха в мен и от време на време нещо в отделението ми ги напомня.

И знаете ли какво разбрах? Нашето отделение е фабриката на Системата. Тук се поправят грешките, допуснати в градовете, в училищата и в църквите, ето за това им трябва тая болница. Когато готовият продукт се върне обратно в обществото, целият изкусурен като нов, та дори понякога по-добре и от нов, радост трепва в сърцето на Старшата, нещо, което е дошло съвсем изчанчено, сега представлява функциониращ, регулиран елемент, чест за заведението, удоволствие за окото. Вижте го как си крачи по земята с изкуствено лепнатата усмивка, закътал се е в своето китно градче, където точно сега се копаят улиците за канализацията. И си е напълно щастлив. Най-после се е нагодил към условията.

— Абе Максуел Тейбър уж се върна от болницата същият — само дето около очите му е малко синьо и дето с поотслабнал, пък интересна работа, нов човек е! Пусната му днешна наука.

И всяка нощ прозорецът на сутерена му свети дълго след полунощ; той стои приведен над упоените тела на жена си, на двете си дъщерички, едва четири и шестгодишни, на съседа си, с когото всеки понеделник играят на кегли — пръстите му са придобили ловкост от Елементите за Забавени Реакции, които техниците са монтирали в него, и ги нагажда към условията така, както го нагодиха и него. Та ето как се разпространяват тия неща. Когато накрая, след програмираното число години, той хвърля топа, градът много скърби за него и вестникът отпечатва негова снимка от предната година как помага на бойскаутите при почистването на гробищата, а жена му получава писмо от директора на гимназията, че Максуел Уилсън Тейбър щял да служи за пример на младежта на нашата прекрасна малка общност. Дори двамата балсамьори, обикновено страхотни обирници и циници, са някак разколебани.

— Да-а, готин човечец си беше старият Макс Тейбър Какво ще кажеш, ако вземем от скъпото масло, без да искаме допълнително пари от жена му, а? Или, по дяволите, я да го минем за сметка на предприятието.

Едно такова успешно Изписване на пациент носи радост в сърцето на Старшата, то говори добре за нейната опитност и въобще за цялата тая индустрия. Всички са доволни от подобно Изписване.

Виж, Приемането на нов пациент е нещо съвсем друг о. Дори върху най-кроткия трябва малко да се поработи, за да се вмести в установените норми; освен това никога не се знае кога ще се появи някой свободолюбив тип, който ще вземе да заплете страхотна бъркотия и да застраши реда в цялото заведение. А както вече обясних, на Старшата действително й е много неприятно, когато нещо пречи на реда в заведението й.

Малко преди обяд отново пускат машината за мъгла, само че не с пълна сила; мъглата не е чак толкова гъста, но трябва бая да се напрягам, за да виждам. Някой ден ще престана да се напрягам и ще изпадна в абсолютна забрава, ще се изгубя в мъглата, както някои от другите Хроници. Сега засега обаче този нов пациент ми е интересен — искам да го видя как ще се държи на днешното Групово занимание.

Един без десет, мъглата се е разнесла напълно и черните момчета казват на Острите да подготвят стаята за заниманието. Масите се пренасят от дневната в старата баня — Макмърфи казва, че опразваме терена, сякаш се готвим да танцуваме…

Старшата наблюдава всичко това през прозореца си. Цели три часа не се е помръднала от мястото си зад това стъкло, дори не е обядвала. В дневната не остава пукната маса. В един часа пристига докторът, кимва на сестрата, когато минава покрай прозореца, зад който тя седи и гледа, и се намества на стола си вляво от вратата. След него сядат пациентите, после почват да се точат младите сестри и специализантите. След като всички са заели местата си, Старшата, все още зад стъклото, става и отива към дъното на Сестринската стая до металния пулт с циферблатите и бутоните и включва нещо като автопилот, който да управлява, додето нея я няма. После влиза в дневната, като носи дневника и кошницата, пълна със записки. Въпреки че сестрата е прекарала тук половин ден, престилката й все още е толкова колосана, че буквално не се огъва, и пука под мишниците й като замръзнал плат, когато го сдиплят.

Тя сяда вдясно от вратата.

Щом сяда и сестрата, старият Пийт Банчини се изправя с олюляване, почва да върти глава и изхъхря:

— Ох, колко съм уморен. Господи, колко съм уморен…

Това го прави всеки път, когато в отделението е дошъл нов пациент, който би го слушал.

Старшата рови из книжата в кошницата и въобще не поглежда към Пийт.

— Някой да седне до мистър Банчини — казва тя. — Успокойте го, за да започнем заниманието.

Отива Били Бибит. Пийт се е извърнал към Макмърфи и люлее главата си като сигнална лампа на железопътен прелез. Трийсет години той е работил в железниците; сега вече е изкукуригал толкова, че всичко това му се губи, но то все пак си дреме по някакъв начин в паметта му.

— Уморе-е-ен съм — проточва той и върти глава към Макмърфи.

— Успокой се, Пийт — казва Били и поставя луничавата си ръка върху коляното му.

— …страшно съм уморен…

— Знам, Пийт.

Били потупва мършавото коляно на Пийт, който увесва нос, разбрал, че днес няма кой да обърне внимание на жалбите му.

Сестрата сваля часовника си, поглежда стенния и навива своя, а после го слага в кошницата пред себе си, така че да го вижда. Изважда някаква папка от кошницата.

— И тъй. Да започнем ли вече заниманието?

Оглежда се да види дали няма да я прекъсне някой друг, завърта глава над яката си, а усмивката не слиза от устата й. Момчетата избягват да срещат погледа й; всички са вперили очи в ноктите си. С изключение на Макмърфи. Той се е наместил в едно кресло в ъгъла, разположил се е, като че ще векува там, и следи всеки неин жест. Шапката му все още е нахлупена върху червенокосата му глава — прилича на някой мотоциклетен състезател. С една ръка разтваря тестето върху коленете си, после го захлупва рязко и звукът раздира тишината. Сестрата завърта очи и ги спира за момент върху него. Цяла сутрин тя го е наблюдавала като играе покер; не е забелязала да се разменят пари, но все пак подозира, че той не е от ония хора, които биха се примирили с правилото в отделението да се залагат само кибритени клечки. Тестето изшумолява и отново се разтваря, после пак се захлупва и накрая изчезва в едната от тия две негови огромни длани.

Сестрата отново поглежда часовника си и измъква лист хартия от папката в ръцете си, оглежда го и го връща в папката. Оставя папката и взема дневника. Елис се закашля от стената; тя го изчаква да спре.

— И така, в края на петъчното ни занимание… обсъждахме проблемите на мистър Хардинг… във връзка с неговата млада жена.

Той каза, че природата е надарила жена му с изключително големи гърди и че това го кара да се чувства неловко, тъй като мъжете по улицата се заглеждат в нея. — Тя разтваря дневника на няколко места подред; от него стърчат малки хартийки, които отбелязват страниците. — Според сведенията на различни пациенти, вписани в дневника, мистър Хардинг бил казал, че тя „дава пълно основание на тия копелета да я зяпат“. Казал бил също така, че може би пък и той й давал основание да си търси допълнително сексуално удоволствие. Казал бил: „Моята мила и скъпа, но простовата женичка мисли, че ако думите или жестовете ти не намирисват на пот и мускули, значи, си префърцунен слабак.“

Тя чете още малко наум от дневника, после го затваря.

— Той бил заявил също, Че понякога големите гърди на неговата жена му създавали комплекс за малоценност. И така. Кой желае да продължи?

Хардинг затваря очи, никой не казва нищо. Макмърфи оглежда момчетата подред и чака да види дали някой ще отговори на сестрата, после вдига ръка и щраква с пръсти, като ученик в клас; Старшата кимва към него.

— Мистър… ъ-ъ-ъ… Макмъри?

— Какво да продължи?

— Моля? Да продължи…

— Нали попитахте: „Кой желае да продължи…“

— Да продължи… по въпроса, мистър Макмъри, по въпроса за проблемите на мистър Хардинг е неговата жена.

— О, така ли! Аз пък си помислих да продължи е нея… друго нещо си помислих.

— Какво бихте могли…

Но тук спира. За момент се чувства почти объркана. Някои от Острите се изхилват скришом, а Макмърфи се протяга яко, прозява се и смигва на Хардинг. Сестрата, вече успокоена, пъхва дневника в кошницата, изважда друга папка, отваря я и започва да чете.

— Макмъри, Рандъл Патрик. Изпратен от трудовия лагер в Пендълтън за Корекция. За диагноза и евентуално лечение. Трийсет и пет годишен. Неженен. Орден за особени бойни заслуги в Корея. Впоследствие освободен от военната служба заради недисциплинираност. Следват поредица улични скандали и побоища в кръчми, както и арести за пиянство, за нападения с телесни увреждания, безредици и комарджийство, и един арест за… изнасилване.

— За изнасилване ли? — оживява се докторът.

— Да, доказано, на едно петнайсетгодишно момиче…

— Ха! Глупости — Макмърфи се обръща към доктора. — Момичето не даде показания срещу мен.

— На едно петнайсетгодишно дете.

— Ама, докторе, тя ми каза, че е на седемнайсет, и толкова много й се искаше…

— Съгласно протокола, медицинската експертиза е установила сексуална намеса, нееднократна…

— Толкова й се искаше, че едва ли не трябваше да си зашия панталоните.

— Детето отказало да даде показания, въпреки лекарските заключения. Изглежда, е било заплашено. Подсъдимият напуснал града скоро след процеса.

— О, Господи, та аз трябваше да се чупя. Докторе, чакай да ти обясня. — Той се навежда напред, подпрял лакът на едното си коляно, и започва да говори доверително на доктора, който седи доста далече от него. — Тая малка беснотия щеше да ме свърши, додето стане пълнолетна. Щом ме спипаше, направо ме събаряше на земята.

Сестрата затваря папката и я подава на доктора, който седи от другата страна на вратата.

— Това е нашият нов пациент, доктор Спийви. — Казва го така, сякаш човекът е притиснат вътре между жълтеникавите страници и тя го предава по-нататък, за да го огледат. — Смятах да ви информирам за досието му по-после, но след като той очевидно желае да изпъкне по време на нашето Групово занимание, бихме могли да се занимаем с него и сега.

Докторът дръпва синджирчето и измъква очилата от джоба на дрехата си, след което ги намества на носа си. Те кривват малко надясно, но той накланя глава наляво и ги докарва до хоризонтално положение. Запрелиства папката леко усмихнат; и той като нас е развеселен от дръзкото поведение на новодошлия, но както всички внимава все пак да не се разсмее открито. Щом стига до края, докторът затваря папката и отново пъхва очилата в джоба си. Поглежда към Макмърфи, който все още е наведен в неговата посока.

— Мистър Макмъри, вие, както изглежда, сте за първи път в психиатрична болница?

— Макмърфи, *докторе*.

— Така ли? Мислех… сестрата каза…

Той отваря пак папката, изважда очилата, преглежда повторно досието, след което го затваря и връща очилата в джоба си.

— Да, наистина. Макмърфи. Извинете ме.

— Няма нищо, докторе. От сестрата тръгна, тя сгреши първа. Познавам хора, които са склонни да правят подобни грешки. Имах един чичо, който се казваше Халахан. Тай ходеше е една жена, която все се правеше, че не може да му запомни името правилно и го наричаше Хулиган, ей тъй, да го ядосва. Минаха месеци, докато накрая той й запуши устата. Запуши ги завинаги.

— Тъй ли? Как й ги запуши? — пита докторът. Макмърфи се ухилва и разтърква нос с палеца си.

— А-а, това не казвам. Пазя в пълна тайна метода на чичо си Халахан, някой ден може да ми потрябва, нали разбирате?

Това го издрънква направо към сестрата. Тя му се усмихва в отговор и той премества погледа си към доктора.

— Та к’во ме попита за досието ми, докторе?

— Ах, да. Интересувах се, дали и друг път сте били в психиатрична болница, или в някакво друго заведение, дали са ви правили изследвания…

— Ами, ако се считат пандизите…

— Заведения за *душевно болни*.

— А, не, ако става въпрос за това, не. Такова посещение правя за първи път. Но съм луд, докторе. Бога ми, луд съм. Ето тук — чакай да ти покажа нещо тука. Мисля, че оня другият доктор от трудовия лагер…

Той се изправя, плъзва картите в джоба на якето си, прекосява стаята и като се навежда над рамото на доктора, захваща да рови в папката върху коленете му.

— Мисля, че той написа нещо ей тука някъде, по-назад…

— Тъй ли? Сигурно не съм обърнал внимание. Момент само.

Докторът отново измъква очилата си, слага ги и вперва очи там, където му сочи Макмърфи.

— Ето точно тука, докторе. Сестрата я пропусна тая част, като ти преразказваше досието ми. Виж какво пише тука: „Мистър Макмърфи е демонстрирал многократни — ето това искам да разбереш добре, докторе, — *многократни* изблици на невъздържаност, което показва, че неговата евентуална диагноза е психопатия.“ Той ми обясни, че психопатът бил такъв човек, който много се биел и много се та… моля дамите за извинение — който бил, както каза докторът, прекалено пламенен в сексуалните си отношения. Това нещо сериозно ли е, а, докторе?

Задава въпроса си е такъв детински израз на тревога и загриженост върху широкото си грубо лице, че докторът не успява да се сдържи и накланя глава, за да се изхили скришом в яката си, а очилата падат от него право в джоба му. Смеят се и всичките Остри, та даже и някои от Хрониците.

— Питам за тая прекалена пламенност, де. Ти усещал ли си такова нещо, а, докторе?

Докторът изтрива очите си.

— Не, мистър Макмърфи, ще трябва да си призная, че не съм. Интересно ми е обаче и друго. Лекарят в трудовия лагер е прибавил и следното изречение: „Не е изключено този човек да симулира психоза, за да избяга от тежката работа в трудовия лагер.“ — Той вдига поглед към Макмърфи и пита: — Какво ще кажете за това, мистър Макмърфи?

— Докторе — той се изправя с целия си ръст, сбърчва чело и протяга напред ръце, сякаш се обръща най-чистосърдечно към целия свят, — приличам ли ти на нормален човек?

Докторът с такова усилие се сдържа да не се разкиска отново, че не може да му отговори. Макмърфи се извърта от доктора към Старшата и я пита: — Приличам ли?

Вместо да му отговори, тя става, взема кафеникавата папка от ръцете на доктора и я поставя обратно в кошницата под часовника. После си сяда.

— Доктор Спийви, може би ще уведомите мистър Макмъри какъв е протоколът на тези наши Групови занимания.

— Мадам — намесва се Макмърфи, — разказах ли ви за чичо си Халахан и за жената, която все му изкълчваше името?

Тя го гледа дълго, без да се усмихва. В състояние е да обърне усмивката си в каквото и да е друго изражение, макар че и то не е нещо по-различно — просто пресметнат механичен израз, нужен й за нейните цели Накрая казва:

— Извинете, Макмърфи. — И се обръща към доктора. — Докторе, ще бъдете ли така добър да обясните.

Докторът скръства ръце и се обляга назад.

— Да. Мисля, че наистина ще е добре да му разясня цялостната теория за нашия Терапевтичен колектив. Макар че обикновено оставям това за по-късно. Идеята ви е много добра, мис Рачид, направо чудесна.

— Да, разбира се, също и теорията, но моята мисъл беше да изясните, че пациентите остават седнали по време на заниманията ни.

— О, да. А после ще му разясня теорията. Мистър Макмърфи, едно от основните ни правила е, че пациентите трябва да са седнали по време на нашите занимания. Нали разбирате, това е единственият начин да поддържаме реда.

— Ясно бе, докторе. Станах само за да ти покажа онова нещо в досието си.

Той се връща при стола си отново се протяга здравата, прозява се, сяда и се намества с шаване, като куче, което ляга да си почине. Най-после се нагласява, поглежда доктора и зачаква.

— Що се отнася до теорията…

Щастлив, докторът си поема дълбоко дъх.

— Мамицата й на тая жена — обажда се Ръкли. Макмърфи прикрива уста с опакото на ръката си и прошепва дрезгаво към Ръкли, който е в другия край на стаята:

— Коя жена?

Мартини вирва глава, широко разтворените му очи се взират нанякъде.

— Да — намесва се и той, — коя жена? О, тая ли? Да, да, виждам я. Да.

— Очичките да му имам на тоя! — казва Макмърфи за Мартини, след което до края на заниманието повече не се обажда. Само седи и наблюдава, не пропуска ни дума, ни жест. Докторът разяснява теорията си, додето Старшата най-после решава, че е отнел достатъчно много време. Помолва го да млъкне, за да се върнат отново на Хардинг, и до края на заниманието се обсъжда този въпрос.

На няколко пъти Макмърфи се размърдва в стола си, сякаш иска да каже нещо, но се размисля и отново се обляга назад. Изглежда озадачен. Странни неща стават тук, казва си той. Само че нещо не са му съвсем ясни. Както не му е ясно и това, дето никой не се смее. Когато попита Ръкли „Коя жена?“, беше сигурен, че ще избухне смях, но не се получи нищо подобно. Стените така са притиснали и сгъстили въздуха, че не е останало място за смях. Странно е, дето тези хора не дръзват да се отпуснат и да се засмеят, странно е, дето превиват врат пред тая стара лелка с усмихнатото, брашненобяло лице, с твърде силно начервените устни и твърде големите цици. И той решава, че ще е най-добре първо да поизчака, за да разбере каква е тая работа, пък тогава вече да си изиграе картите. Ето едно добро правило за хитрия комарджия: най-напред хубаво помисли, после играй.

Теорията за Терапевтичния колектив съм я чувал толкова много пъти, че мога да я повторя отпред назад и отзад напред — как човек трябва да се научи да живее в една определена група, преди да е в състояние да съществува в нормалното общество; как групата може да му помогне, като му покаже къде не е наред; как обществото именно решава кой е с ума си и кой не е, а ти трябва само да се подчиняваш. Ей такива работи. Щом в отделението пристигне нов пациент, докторът се впуска надълго и нашироко в теорията; почти само в този случай той взема нещата в свои ръце и води заниманието. Обяснява как целта на Терапевтичния колектив била изграждането на едно демократично отделение, което да се управлява изцяло от пациентите, от тяхното „за“ или „против“, и което да има за задача да създаде достойни граждани за Външния свят. Казва, че трябва да споделяш е групата всичко онова, което те гнети и огорчава, което искаш да бъде променено, че трябва да го обсъдиш с другите, вместо да го оставиш да те яде отвътре. Освен това трябва да се чувстваш толкова освободен, че да можеш най-спокойно да разискваш емоционалните си Проблеми е пациентите и медицинския персонал. Приказвай, настоява докторът, обсъждай, изповядвай се. И ако в разговор чуеш някой приятел да каже нещо, запиши го в дневника, за да го прочетат сестрите и лекарите. Това не е „доносничене“, както го наричат по филмите, това значи, че помагаш на другаря си. Изкарай наяве тия стари кирливи ризи, за да ги изперем всички дружно. И участвай в Груповите дискусии. Помогни на себе си и на приятеля си да проникнете в тайните на подсъзнателното. Между близки не бива да има тайни.

Нашето желание е, обикновено казва той накрая, отделението да заприлича колкото може повече на вашето свободно, демократично обкръжение — един малък Вътрешен свят, който да е прототип, само че в по-малък мащаб, на големия Външен свят, където някой ден отново ще заемете местата си.

Докторът може би има да каже още нещо, но обикновено тук Старшата го кара да млъкне. В последвалата тишина старият Пийт се надига, закандилква си тиквата и обяснява на всички колко е уморен; сестрата ни нарежда да го накараме и него да млъкне, за да си продължим заниманието. Това, общо взето, не е трудно и заниманието продължава.

Веднъж, само веднъж беше преди четири-пет години — нещата се развиха по-различно. Докторът си беше изпял урока и сестрата започна с думите:

— И така, кой ще бъде пръв? Кой ще разкрие старите си тайни?

Острите изпаднаха в транс, само като я гледаха как в продължение на двайсет минути, след като зададе въпроса си, тя мълча, притихнала като електрическа алармена система пред включване, чакайки някой да започне да разказва за себе си. Очите й опипваха лицата им едно след друго с ритмичността на въртящ се фар.

Цели двайсет минути дневната остана скована от мълчанието, пациентите седяха по местата си като зашеметени. Когато изминаха тези двайсет минути, тя погледна часовника си и каза:

— Значи ли това да разбирам, че винаги за всичко сте си признавали? — Посегна към кошницата за дневника: — Нима трябва да се връщаме към минали истории?

Това задвижи нещо, някакво акустично устройство в стената, измислено така, че да реагира при звука точно на тези нейни думи. Острите се вцепениха. Всички отвориха уста като един. Опипващите очи се спряха на първия човек до стената.

Устата му се размърда:

— Веднъж обрах касата на една ремонтна база.

Погледът й се премести върху съседа му.

— Аз се опитах да спя със сестричката си.

Очите й отхвръкнаха към следващия; всеки от пациентите подскачаше като мишена в стрелбище.

— А аз… един път… исках да спя с брат си.

— Когато бях на шест години, убих котката си. Да ми прости Господ, с камъни я убих и казах, че е съседчето ми.

— Излъгах, че съм се опитвал. Аз спах със сестра си!

— И аз! И аз!

— *Също и* аз!

Тя дори не си беше мечтала за такова нещо. Всички крещяха един през друг, задълбаваха, не можеха да се спрат, казваха неща, заради които после щеше да ги е срам да се гледат в очите. След всяко признание Сестрата кимаше и повтаряше: „Да, да, да.“

По едно време стана старият Пийт:

— Уморен съм — извика той, а гласът му прозвуча с някакъв силен, сърдит, метален тон, който до този момент не бяхме чували.

Всички млъкнаха някак засрамени. Сякаш изведнъж той бе казал нещо истинско, вярно, важно, нещо, което направи за срамотите тези техни детински крясъци. Старшата побесня. Тя се завъртя и впери яростно очи в него, а усмивката се отцеди по брадичката й; тъкмо всичко беше потръгнало толкова добре.

— Някой да се погрижи за бедния мистър Банчини — каза тя.

Станаха двама-трима. Опитаха се да го успокоят, потупваха го по рамото. Но Пийт не щеше да млъкне: „Уморен съм! Уморен!“ — не спираше да повтаря той.

Накрая сестрата изпрати едно от черните момчета, за да го измъкне от дневната насила. Беше забравила, че момчетата нямат власт над хора като Пийт.

Пийт е бил Хроник цял живот. Макар че в болницата дойде чак на петдесет години и кусур, винаги си е бил Хроник. От двете страни на главата му имаше по една голяма вдлъбнатина — там, където докторът, който стоял до майка му, когато раждала, прищипал черепа му, опитвайки се да го измъкне. Пийт най-напред надникнал и като видял всичките тракатунци и инструменти в операционната, които само го дебнели да излезе, по някакъв начин разбрал какво го чака на тоя свят и се вкопчил в де що намерил там вътре, само и само да не се роди. Докторът се присегнал, докопал го за главата с някакви изтъпени щипци за лед, изтеглил го и решил, че всичко е наред. Но главата на Пийт все още била твърде крехка и мека като глина, и когато се втвърдила, тия две вдлъбнатини си останали. Това го направило толкова слабоумен, че, за да свърши нещо, с което би се справило всяко шестгодишно дете, трябвало да напряга всичките си сили и цялата си воля.

Но тая работа си има и добрата страна — слабоумието му го запазило от ноктите на Системата. Те не успели да го подчинят на волята си. Затова го оставили да работи нещо съвсем просто в железниците; трябвало само да седи в уединена дъсчена къщурка при една самотна железопътна стрелка и да маха на влаковете с червен фенер, ако стрелката сочела в едната посока, със зелен, ако сочела в другата, и с жълт, ако някъде напред по линията имало влак. И така, работел си той сам на тази стрелка със завидни сила и издръжливост, които те не можели да му отнемат. Никога не успели да му монтират апарати, за да го контролират.

Ето защо пред него черното момче нямаше думата. Само че не се сети за това веднага, както не се сети и сестрата, когато му поръча да изведе Пийт от дневната. Момчето се насочи право към Пийт и го дръпна за ръката към вратата, така както човек би дръпнал юздите на впрегнат в рало кон, за да го обърне.

— Стига, Пийт. Я ела в спалното. Тука пречиш на всички.

Пийт отърси ръката си от неговата.

— *Уморен съм* — предупреди той.

— Айде, айде, дърто, без сцени. Ела да си легнеш като добро момче.

— Уморен…

— Казах, към спалното, дърто!

Черното момче отново го дръпна за ръката и Пийт спря да си люшка главата. Изправи се, съвсем стабилен, очите му засвяткаха с напълно избистрен поглед. Пийтовите очи обикновено са полузатворени и мътни, сякаш в тях има мляко, но този път блестяха като син неон. Ръката, която черното момче държеше, почна да се издува. Персоналът и повечето от останалите пациенти си приказваха и не обръщаха внимание на този стар човек и на неговата стара песен, дето бил уморен, тъй като предполагаха, че както обикновено са го успокоили и занимането може да продължи. Те не виждаха, че Пийт свива в юмрук и разпуска китката на тази своя ръка, при което тя се издува и става все по-голяма и по-голяма. Единствен аз видях това. Видях как китката се издува и свива, как прелива пред очите ми и става по-силна, по-яка — същинска голяма ръждива желязна топка в края на верига. Не можех да откъсна поглед от нея и чаках, докато изведнъж санитарчето отново дръпна ръката му към спалното.

— Дърто, казах, че трябва…

То видя ръката. Рече да се отдръпне от нея, като изломоти: „Хей, Пийт, ама нали си готин, а?“, само че вече беше малко късно. Пийт разлюля тая своя голяма желязна топка. Черното момче се разплъоска върху стената, после се плъзна по нея към пода, сякаш стената беше намазана с нещо. Вътре в стената затракаха тръби и мазилката се напука от удара, точно по очертанията на тялото му.

Другите двама — ниският и вторият висок — стояха сащисани. Сестрата щракна с пръсти и те се втурнаха да действат. Най-напред се плъзнаха по пода. Ниският редом с другия приличаше на негово отражение в умаляващо огледало. Почти бяха стигнали до Пийт, когато изведнъж се сетиха за нещо, което другото момче също би трябвало да знае — че Пийт не е свързан към контролната инсталация като нас останалите, че на него въобще не му пука, дето някой си му е заповядал нещо, или го е дръпнал за ръката. За да го уловят, трябваше да го дебнат, сякаш е мечка-стръвница или див бик, а при положение, че единият от тях лежи в несвяст на пода, другите двама хич и не държаха да си покажат надмощието.

Тая мисъл връхлетя двамата изведнъж и те — големият и неговото малко отражение — замръзнаха в абсолютно една и съща поза, левият крак напред, дясната ръка протегната някъде по средата между Пийт и Старшата. С тая желязна топка, дето се люшкаше отпреде им, и с тоя снежнобял гняв отзаде им те целите се разтресоха и взеха да димят; чух да им скърцат някакви чаркове. Паникьосани и объркани, те се задъхаха като автомобили, включени с пълна газ, без обаче да са им освободени спирачките.

Пийт си стоеше насред стаята и люшкаше топката насам-натам, целият приведен под тежестта й. Сега вече всички го наблюдаваха. Той погледна високото черно момче, после ниското и като разбра, че няма да дойдат по-близо до него, се обърна към пациентите.

— Видяхте ли, всичко това са глупости — каза им той, — глупости.

Старшата се беше изхлузила от стола си и се пресягаше към камъшитената си чанта до вратата.

— Да, мистър Банчини, да — напевно каза тя, — а сега ще ви моля да се успокоите…

— Само глупости, нищо друго. — Гласът му, изгубил металическата си сила, звучеше настоятелно-напрегнато, сякаш той нямаше много време, за да се доизкаже. — Нали разбирате, аз не мога нищо да направя, нищо — нали разбирате. Аз съм мъртвороден. Не вие. Вие не сте мъртвородени. Ох, толкова е тежко…

И Пийт захвана да плаче. Взе да ломоти нещо неясно: отваряше и затваряше уста, за да говори, но не можеше да подреди думите си в изречения. Разтърси глава, за да я проясни и запремига към Острите:

— О-о-ох, казвам… ви… казвам ви.

Започна да се превива напред, желязната топка взе да се смалява, да се смалява, додето се превърна отново в ръка. Той я протегна пред себе си, сякаш предлагаше нещо на пациентите.

Какво да направя. Аз съм мъртвороден. Толкова обиди понесох, че умрях. Мъртъв съм се родил. Какво да направя. Уморен съм. Отказвам се вече. Вие опитайте. Толкова обиди понесох от това, че се родих мъртъв. На вас ви е лесно. Аз се родих мъртъв и ми беше трудно да живея. Уморен съм. Уморен съм да приказвам и да стоя прав. Вече петдесет и пет години, как съм умрял.

Старшата прекоси стаята и го бодна направо през дрехите. Отскочи назад, без да изважда иглата след инжекцията, и спринцовката остана да виси от панталоните му като някаква опашчица от стъкло и метал. Старият Пийт все повече и повече се превиваше, не от инжекцията, а от усилията; последните няколко минути го бяха изтощили окончателно и напълно, веднъж завинаги — само да го погледнеш, и ще кажеш, че е свършен човек.

Затова всъщност инжекцията не беше особено необходима;

главата му вече бе почнала да се люшка, а очите му се бяха замъглили. Додето сестрата се върне, за да измъкне иглата, той се беше навел толкова напред, че плачеше направо върху пода, без да мокри лицето си; кандилкаше главата си, при което сълзите му, „пльок, пльок“, нашарваха една доста голяма част от пода на дневната, сякаш бяха семена, които Пийт сееше. „Ъ-ъ-ъ-ъ“, мучеше той. Не трепна, когато тя измъкна иглата.

В продължение може би на една минута той се бе съживил, за да се опита да ни каже нещо, нещо, което никой от нас не желаеше нито да чуе, нито да разбере, и усилието бе изсмукало силите му. Инжекцията в хълбока му отиде на вятъра, все едно, че сестрата я беше била на някой мъртвец — нямаше сърце, което да изтегли течността, нито вена, която да я отведе до главата, нито мозък в тая глава, който инжекцията да умъртви с отровата си. Все едно, че я беше била на някой отдавна изсъхнал труп.

— Уморен… съм…

— Момчета, струва ми се, че мистър Банчини ще бъде така добър да отиде да си легне, стига вие двамата да имате достатъчно *смелост*…

— … страшно съм уморен.

— Доктор Спийви, ще ви помоля да се погрижите за санитаря Уилямс. Вижте. Часовникът му се е счупил и е порязал ръката му.

Пийт повече не повтори тая история и никога няма да я повтори. Когато сега вземе да роптае по време на някое наше занимание и се опитат да го усмирят, той се усмирява. От време на време току ще стане, ще залюшка глава и ще ни обясни колко е уморен, само че това не е жалба, нито извинение, нито пък предупреждение — край на тези неща. Сега той прилича на някакъв стар часовник, който вече не показва времето, но и не спира — с изкривени стрелки, с изтрит циферблат и ръждясала камбанка; стар, безполезен часовник, който просто продължава да си трака и да бие, без да обозначава нищо.

Колективът все още дъвче бедния Хардинг, когато наближава два часът.

В два часа докторът започва да се върти в стола си. Заниманията не са му никак приятни, освен ако не приказва за теорията си, по-скоро би предпочел да си седи в кабинета и да чертае диаграми Той се върти, върти и накрая се изкашлюва. Тогава сестрата си поглежда часовника и ни казва да донесем масите от банята, а утре в един часа ще продължим. Острите прещракват от своя транс и за момент се вторачват в Хардинг. Лицата им изгарят от срам, едва сега загряват, че пак са ги хванали за канарчета. Някои отиват до банята, за да донесат масите, други се замотават около лавиците със списанията и се правят, че уж много ги интересуват старите броеве на „Макколс“, но всъщност всички те просто гледат как да отбягнат Хардинг. Отново ги бяха подвели да тормозят с въпросите си свой приятел, сякаш той е престъпникът, а те ищците, съдията и съдебните заседатели. В продължение на четирийсет и пет минути на тях почти им бе правило удоволствие да късат този човек на парчета, обстрелвали го бяха с въпроси като: Какво му има според него, та да не може да достави удоволствие на госпожата си, защо *твърди,* че тя никога не е имала нищо с друг мъж, как очаква да оздравее, щом не отговаря *честно*? — въпроси и намеци безкрай, и ето че сега се чувстват неловко, и ако стоят по-близо до него ще им бъде съвсем терсене.

Макмърфи следи всичко това с очи. Не става от сто»а си. Отново изглежда озадачен Седи, наблюдава Острите и търка картите в обраслата си с червени косми брадичка, накрая се изправя прозява се, протяга се, почесва копчето на корема си с крайчеца на една карта после пъхва цялото тесте в джоба си и тръгва към Хардинг, който се поти самотен на мястото си.

Макмърфи поглежда за миг Хардинг, след което с голямата си ръка хваща за облегалото най-близкия стол, завърта го така, че задната му част се изпречва пред Хардинг, и го възсяда, сякаш е конче. Хардинг не забелязва нищо. Макмърфи потупва джобовете си, намира си цигарите, изважда една и я запалва; държи я пред себе си и я гледа смръщено, наплюнчва си палеца и показалеца и изправя нажеженото й връхче.

И двамата се правят, че не се забелязват. Всъщност аз не съм сигурен, дали Хардинг въобще е видял Макмърфи. Слабите му рамене са толкова свити напред, че почти се допират до тялото му като някакви зелени криле, той седи много изправен в края на стола си, с ръце, пъхнати между колените. Взира се право пред себе си, тананика си нещо, опитва се да изглежда спокоен — само че не се получава, тъй като дъвче бузите си отвътре и лицето му сякаш се хили като мъртвешки череп.

Макмърфи пак тиква цигарата между зъбите си, прихлупва ръце върху облегалката на дървения стол и подпира отгоре им брадичката си, като примигва с едно око заради дима. Поглежда Хардинг с другото си око, после почва да приказва, без да маха от устните си цигарата, която подскача нагоре-надолу.

— Абе братле, така ли си ги правите тия ваши заниманийца?

— Така ли ги правиме? — Хардинг престава да си тананика. Вече не си дъвче бузите, но все още се взира напред, покрай рамото на Макмърфи.

— Такава ли е обикновената процедура на тия ваши веселби за Групова терапия, а? Все едно птичи погром.

Хардинг извръща рязко глава и вперва очи в Макмърфи, сякаш едва сега е разбрал, че някой седи пред него. Отново захапва бузите си отвътре, лицето му хлътва по средата, създавайки впечатлението, че се хили. Изопва рамене, тръсва се назад върху облегалката на стола си и се опитва да изглежда спокоен.

— Птичи погром? Боя се, приятелю, че твоите чудновати изрази са ми непонятни. Въобще не разбирам за какво говориш.

— Тогава ще ти го обясня, — Макмърфи повишава глас. Макар и да не гледа към останалите Остри, които слушат някъде зад гърба му, той говори именно на тях. — Ятото зърва петънце кръв върху някоя от птиците и всички се втурват да я кълват, нали разбираш; кълват, кълват, додето разнищят птицата на кървави късове, кости и пера. В цялата тая суматоха обаче обикновено пострадват още една-две птици и тогава идва техният ред. Междувременно нараняват други и тях също ги изкълвават до смърт, после други и други. Е-ех, братле, така само за няколко часа може да се затрие цялото ято, виждал съм ги аз тия работи. Доста страховита гледка. Единственият начин да се предотврати всичко това — при птиците де — е, като им се завържат очите. Та да не могат да виждат.

Хардинг сплита дългите си пръсти около едното си коляно, привлича го към себе си и се обляга назад.

— Птичи погром. Наистина много мила метафора, приятелю.

— И ако искаш да знаеш мръсната истина, точно на това ми заприлича тоя ваш колектив — на ято гладни птици.

— Значи, аз съм птицата с петното кръв, така ли, приятелю?

— Точно така.

Двамата все тъй си се хилят, но сега приказват толкова тихо и напрегнато, че трябва да мета по-близо до тях, за да ги чувам. Другите Остри също полека-лека се примъкват.

— А искаш ли да ти кажа още нещо, братле? Искаш ли да ти кажа кой те клъвна пръв?

Хардинг го чака да продължи.

— Тая дъртата сестра, ето кой.

Вой на ужас прорязва тишината. Чувам как машината в стената запъва и после пак затраква. На Хардинг му е много трудно да успокои ръцете си, но вън всеки случай се опитва.

— Значи, всичко е толкова просто, толкова глупашко просто — казва той. — Едва от шест часа си в отделението и вече успя да опростиш теориите на Фройд, Юнг и Максуел Джоунс и да ги сумираш в една-единствена метафора: птичи погром.

— Виж какво, братле, не ти говоря за никакъв Фред Йънг и Максуел Джоунс; говоря ти за въшливото ви занимание и за това, дето ти го направиха сестрата и тия, другите копелета. Без да им пука!

Ама на кого, на мене ли ми направиха нещо?

— Точно така, на тебе. И то използваха всяка възможност. Не можеха да се спрат. Какво пък толкова си извършил, че да имаш цяла сюрия врагове тука?

— Ама как, това е невероятно. Ти абсолютно пренебрегваш, абсолютно подценяваш факта, че онова, което всички тук сториха днес, беше за мое добро! Че въпросите и дискусиите, които повдигаха мис Рачид и останалите членове на персонала, имаха лечебна цел! Изглежда, не си чул нито дума от теорията на доктор Спийви за Терапевтичния колектив, или пък, ако си чул, не си достатъчно образован, за да я разбереш. Ти ме разочароваш, приятелю. От срещата ни тази сутрин бях останал с впечатлението, че си по-интелигентен — може би малко дръвник, очевидно провинциален самохвалко, деликатен колкото някой гъсок, но все пак в основата си интелигентен. Явно, въпреки че съм наблюдателен и проницателен, понякога все пак правя грешки.

Върви на майната си.

О, да; забравих да добавя, че тази сутрин ми направи впечатление и твоята примитивна грубост. Психопат с определени садистични наклонности, вероятно мотивирани от безкрайна самовлюбеност. Да. Всички тези вродени способности наистина те окачествяват като компетентен терапевт и благодарение на тях можеш да критикуваш начина, по който мис Рачид провежда заниманията, въпреки че тя е висококвалифицирана психиатрична сестра с двайсетгодишен стаж. Да, приятелю, ти с твоя талант можеш да вършиш чудеса в сферата на подсъзнателното, да облекчаваш болните инстинктивни импулси и да лекуваш нараненото суперего. Вероятно ще можеш да изцериш цялото отделение, включително и Безмозъчните само за шест месеца, дами и господа, в противен случай ще ви бъдат върнати парите.

Вместо да почне да спори, Макмърфи просто не сваля очи от

Хардинг и накрая пита с равен глас:

— Сериозно ли мислиш, че тая дивотия на днешното занимание има някакво лечебно действие, че е за добро?

Инак за какво бихме я търпели, приятелю? Персоналът желае нашето изцеление също толкова, колкото и ние самите. Та те не са чудовища. Мис Рачид може и да е строга дама на средна възраст, но тя не е някакво гигантско чудовище от птичето племе, което има садистичния навик да ни кълве очите. Такова нещо за нея не можеш да кажеш, нали?

— Разбира се, че не, братле. Тя не ви кълве *очите*. Не това ви кълве тя.

Хардинг трепва, ръцете му изпълзяват от клопката си между коленете му като някакви бели паяци, които са били притиснати между два покрити с мъх клона и сега тръгват по клоните към ствола на дървото.

Не ни кълве очите ли? — пита той. — А тогава, много те моля, приятелю, какво ни кълве мис Рачид?

Макмърфи се захилва.

Ама как, не знаеш ли, братле?

— Не, разбира се, че не знам! Тоест, ако настоя…

— Ташаците ви кълве, братле, готините ви ташаци.

Паяците стигат до мястото, където клоните се съединяват със ствола, и се установяват там, гърчейки се Хардинг се опитва да се усмихне, но лицето и устните му са толкова бели, че усмивката не се вижда. Той гледа втренчено Макмърфи. Макмърфи изважда цигарата от устата си и повтаря.

— Направо ташаците ви кълве. О, не, братле, тая сестра не е някаква птица-чудовище, тя е ташакоубиец. Колко съм ги виждал аз такива, дърти и млади, мъже и жени. Из цялата страна съм ги виждал — хора, които се опитват да те направят слаб, за да те накарат да спазваш нормите, да следваш техните правила, да живееш така, както те искат. И най-добрият начин да постигнат своето, да ти превият врата, да те отслабят, е като те настъпят там, където най-много те боли. Сигурно ти се е случвало, като се сбиеш с някого, той да те джасне с коляно в оная работа, а, братле? Умираш прав, нали? По-гадно от това няма. Повръща ти се, капчица сила не ти е останала. Ако противникът ти иска да те надвие, като те направи теб по-слаб, вместо да се опита сам да стане по-силен, внимавай за коляното му, той ще гледа да те уцели в слабините. Точно това прави и тая дърта хищница, цели се в слабините ви.

Лицето на Хардинг е все още бяло, но той е успял да овладее ръцете си; размахва ги небрежно отпреде си, сякаш се опитва да махне това, дето го каза Макмърфи:

— Нашата мила мис Рачид? Нашият скъп, усмихнат, нежен ангел на милосърдието, майка Рачид да е ташакоубиец? О, приятелю, но това е абсолютно неправдоподобно!

— За каква нежна майчица ми приказваш ти бе! Тя може и да ви бъде майка, ама е огромна като слон и яка като стоманен нож. Тая сутрин, като пристигнах, тя и на мене взе да ми приказва като мила стара майчица, само че след три минути вече я разбрах колко струва. А и сто на сто всеки от вас я е разбрал, кой след половин, кой след една година. У-у-у-ф, какви ли не кучки съм виждал, ама тая води хорото.

— Кучка ли? Но нали само преди секунда беше ташакоубиец, после хищница — или, дали пък не беше някаква птица? Метафорите ти нещо си противоречат, приятелю.

— По дяволите, тя е и кучка, и хищница, и ташакоубиец, и въобще хич и не ме занасяй, знаеш за какво говоря.

Сега лицето и ръцете на Хардинг се движат по-бързо от когато и да било, като в някакъв ускорен филм на жестове, усмивки и гримаси. Колкото повече се опитва да ги спре, толкова по-силно се тресат. Когато оставя ръцете и лицето си да се мърдат както си искат и не се мъчи да ги задържи, те плуват и жестикулират така, че да ти е приятно да ги гледаш, но щом се уплаши и се опита да ги обуздае, самият той заприличва на обезумяла, разтърсваща се в конвулсии марионетка, която танцува някакъв дивашки танц. Всичко се задвижва все по-бързо и по-бързо, забързва и гласът му, за да си пасне с другото.

— Слушай, приятелю Макмърфи, колега по психопатна съдба, нашата мис Рачид е истински ангел на милосърдието и ние всички знаем защо. Тя е безкористна като вятъра; всяка седмица в продължение на пет дълги дни се блъска за благото на всички ни, без да чака никаква благодарност. За това е нужно сърце, приятелю, сърце. Всъщност, както ме осведомяват някои източници — нямам правото да разкривам източниците си, но мога само да кажа, че и Мартини е във връзка със същите хора, — тя служи на човечеството дори и през уикендите, като пръска щедро своя доброволен труд из града. Раздава с благотворителна цел какви ли не неща — консервирани храни, сирене, сапун, раздава ги на някои бедни млади семейства, които са във финансово затруднение. — Ръцете му политат във въздуха, за да опишат картината, за която разказва. — Ето, представи си я само, нашата сестра. Нейното леко почукване на вратата. Кошницата с панделките. Младото семейство няма думи от благодарност. Съпругът стои с отворена уста, съпругата ридае без стеснение. Тя оглежда жилището им. Обещава да им изпрати пари за… прах за пране, ами да. Оставя кошницата в средата на стаята. И когато нашият ангел си тръгва като изпраща въздушни целувки и се усмихва ефирно, тя е така *опиянена* от сладкото мляко на човешката доброта, което нейното деяние е предизвикало в едрата й гръд, че надминава себе си но щедрост. Чуваш ли, надминал себе си! Спирайки се на вратата, тя придърпва боязливата млада булка настрана и й предлага двайсет долара от собствените си пари. „Върви, бедно, нещастно, недохранено дете, върви и си купи някоя *свястна* рокля. Виждам, че съпругът ти не може да си го позволи, но ето, вземи това и върви!“ И семейството и остава завинаги задължено на великодушието.

Той приказва все по-бързо и по-бързо, жилите на врата му са изскочили. Когато спира да говори, в отделението настъпва пълна тишина. Чувам единствено някакъв слаб, вибриращ, ритмичен звук, сигурно е магнетофон, който отнякъде записва всичко това.

Хардинг се оглежда, вижда, че всички го наблюдават, и прави усилие да се засмее. От устата му излиза такъв звук, както когато изтегляш гвоздей от борова дъска: „иии-иии-иии“. Не може да се спре. Извива ръце, сякаш са змии, и стисва очи заради отвратителния писукащ звук! Но не може да се спре. Звуците стават все но пискливи и по-пискливи, докато накрая като си поема дъх, заравя лице в очакващите го ръце.

— Тая кучка, тая кучка, тая кучка — прошепва той през зъби.

Макмърфи запалва нова цигара и му я предлага; Хардинг я поема без нито дума. Макмърфи все още наблюдава лицето на Хардинг пред себе си с някаква озадачена почуда, гледа го така, сякаш за първи път вижда човешко лице. Не сваля очи от него, додето Хардинг постепенно престава да се гърчи и тресе и вдига поглед.

— Ти си прав — казва Хардинг — Прав си ;а всичко.

Поглежда другите пациенти, които го наблюдават. Никой досега не се е осмелявал да стане и да го заяви, но няма човек сред нас, който да не мисли така, който да не изпитва същото към нея и към цялата тази работа — изпитва го някъде дълбоко в подплашената си нещастия душица.

Макмърфи пити смръщено:

— А оня малък пръдльо, докторът? Вярно, той загрява бавно, ама не чак толкова, та да не вижда как е завзела тя положението и въобще какво върши.

Хардинг всмуква продължително от цигарата и и изпуска дима ведно с думите си:

— Макмърфи, доктор Спийви е също като нас останалите, абсолютно съзнава своята непълноценност. Той е едно наплашено, отчаяно, злополучно малко зайче, напълно неспособно да ръководи отделението без помощта на нашата мис Рачид, и го знае много добре. А което е още по-лошо, тя *знае*, че гой го знае, и му го напомня, когато може. Щом го улови, че е посгрешил нещо с книжата или пък, да речем, с диаграмите, можеш да си представиш колко сол му трие на главата.

— Точно така — намесва се Чезуик, като пристъпва към Макмърфи — Трие ни сол на главите заради грешките ни. А гой защо не я уволни?

— В тази болница докторът няма правото да назначава и уволнява. — обяснява Хардинг — Това право има инспекторът, а инспекторът е жена, сърдечна стара приятелка на мис Рачид, през трийсетте години двете са били заедно военни медицински сестри. Ние, приятелю, сме жертви на един местен матриархат и докторът е също толкова безпомощен срещу него, колкото и ние. Той знае че Рачид трябва само да вдигне телефона, който виждаш до лакътя й, да се обади на инспекторката и да спомене, да речем, че докторът, изглежда, прави прекалено *много* заявки за демерол.

— Хардинг, стоп, тия лафове още не са ми ясни.

— Демеролът, приятелю, е синтетичен опиат, два пъти по-силен от хероина. Лекарите много често се пристрастяват към него.

— Как? Нима точи малък пръдльо е наркоман?

— Не мога да ти кажа.

— Добре де, тогава откъде-накъде ще го обвинява?

— Ама ти не внимаваш, приятелю, тя не го обвинява Тя просто намеква намеква за каквото може, нали разбираш? Не забеляза ли и днес? Ще повика някого до вратата на Сестринската стая, ще застане пред него и ще го попита каква е тая хартиена кърпичка, дето са намерили под леглото му. Нищо повече, само ще го попита. А той, каквото и да й отговори, все ще се чувства така, сякаш лъже Ако каже, че си е чистил писалката с нея, тя ще рече „Ах, да, писалката“, или пък, ако каже, че има хрема, тя ще рече, „Ах, да, хрема“, ще поклати милата си посивяла главица, ще пусне милата си усмивчица, ще се обърне и ще си влезе в Сестринската стая, а той ще остане на мястото си и ще се пита за какво ли пък наистина я е използвал тая хартиена кърпичка.

Хардинг се разтреперва отново и присвива раменете си напред.

— Не Тя няма защо да обвинява. Тя е гений на намеците Чу ли я днес веднъж поне да ме обвини в нещо? И въпреки това към мен като че ли бяха отправени безброй обвинения: в ревност и параноя, в това, че не съм достатъчно мъж, за да задоволя жена си, че имам връзки с мъже, че държа цигарата си превзето и дори — струва ми се бях обвинен, че между краката си нямам нищо друго освен снопче косми — при това меки, мъхести, руси косми! Ташакоубиец ли? О, *подценяваш я* ти нея!

Хардинг млъква изведнъж, навежда се напред и стисва ръката на Макмърфи между своите. Лицето му, странно изкривено и нашарено е алени и сиви петна, изглежда някак нащърбено, като счупена бутилка от вино.

— Приятелю, този свят… принадлежи на силните! Основно правило в ритуала на нашето съществование е силният да стане по-силен, като унищожи слабия. Трябва да се примирим с това. Така стоят нещата. Трябва да се научим да приемаме този факт като природен закон. Зайците си знаят своята роля в ритуала и признават вълка за силния За да се защити, заекът става хитър, плашлив и трудно уловим, копае си дупки и се крие в тях, щом наблизо се появи вълк. И устоява, кара го. Знае си мястото. Никога не предизвиква вълка на бой. Е, и мъдро ли е това? Мъдро ли е?

Той пуска ръката на Макмърфи, обляга се назад, кръстосва крака и пак всмуква продължително от цигарата си. После я изважда от тънкия процеп на усмивката си и смехът бликва отново — „иии-иии-иии“ както когато изтегляш гвоздей от дъска.

— Мистър Макмърфи,… приятелю,… аз не съм птица, аз съм заек. И докторът е заек. И Чезуик е заек. И Били Бибит е заек. Всички тук сме зайци на различни възрасти и в различни степени, които, скок-подскок, бродят из нашия Дисни свят. Да не ме разбереш погрешно, ние сме тук не *защото* сме зайци — такива бихме били навсякъде — ние сме тук, защото не можем да се *приспособим* към нашето състояние на зайци. Ние се нуждаем от един истински силен вълк, който да ни научи къде ни е мястото.

— Човече, говориш ми като глупак. Какво искаш да кажеш, че ще си седиш на задника и ще позволяваш на някаква си дъртофелница да те убеждава, че си заек, така ли?

— Та тя няма защо да ме убеждава. Аз съм роден заек. Виж ме само. Аз просто имам нужда от сестрата, за да ме направи щастлив от ролята ми.

— Абе как ще си някакъв си гаден заек!

— Виж ми ушите, шаващия нос, симпатичната топчеста опашчица!

— Говориш като луд.

— Като луд ли? Колко си досетлив!

— По дяволите, Хардинг, не исках да кажа това. Ти не си такъв луд. Искам да кажа… майка му стара, че съм изненадан колко сте нормални всички тука. Според мен, не сте по-луди от оная паплач по улиците…

— Ах, да, от оная паплач по улиците.

— Не сте такива луди, каквито ги има по филмите. Само сте леко откачени и… едни такива…

— Едни такива заешки, а?

— Бабината ти, заешки! Нищо общо нямате със зайците!

— Мистър Бибит, я поскачай малко да те види мистър Макмърфи Мистър Чезуик, ти пък му покажи колко си козинест.

Просто пред очите ми Били Бибит и Чезуик се превръщат в изгърбени бели зайци, но се срамуват да направят това, дето им го казва Хардинг.

А, те се стесняват, Макмърфи Не е ли трогателно! Или пък може би им е неловко, задето не се застъпиха за приятеля си? Може би се чувстват виновни, задето пак се подлъгаха те да задават въпросите вместо нея? Горе главата, приятели, нямате причини да се срамувате. Всичко е както трябва. Зайците не се застъпват за себеподобните си Това би било глупаво. Не, не, вие бяхте мъдри, страхливи, но мъдри.

— Виж какво, Хардинг… — намесва се Чезуик.

— Не, не. Чезуик, не се дразни от истината.

— Виж какво, едно време самият аз казвах същите неща за старата дама Рачид същите като тия, дето ги издума сега Макмърфи.

— Да, ама ти ги казваше съвсем тихо, а после си ги вземаше обратно. И ти си заек, не се опитвай да се скриеш от истината. Ето защо не ти се сърдя за въпросите, които ми зададе по време на днешното занимание Ти просто си играеше ролята. Ако ти беше на дневен ред, или ти. Били, или пък ти, Фредриксън, аз щях да ви атакувам също така жестоко, както ме атакувахте вие Не бива да се срамувате от поведението си; ние, малките животни, сме предопределени да се държим така.

Макмърфи се извръща в стола си и оглежда другите Остри от главата до петите.

— Ако има нещо, в което да съм сигурен, го е, че трябва да се срамуват. Лично аз смятам, че беше много гадно, (ето минаха на нейна страна срещу тебе.

— Макмърфи, за Бога, слушай какво ще ти кажа обажда се Чезуик.

Макмърфи се обръща и се приютя да слуша, но Чезуик не продължава Чезуик никога не продължава, той е от ония хора, които ще вдигнат страхотна гюрултия, сякаш ще се втурнат да се бият, ще ругаят, ще тропат с крак, ще пристъпят крачка-две напред и ще се откажат. И ето сега, въпреки решителното начало, той млъква, без да може да се обоснове по-нататък Макмърфи го гледа, гледа и си мърмори нещо.

Хардинг вдига ръка, за да въдвори мир.

— О, не, не, не си прав. Не бива да ни обвиняваш, приятелю. Не. Всъщност…

Отново забелязвам в погледа на Хардинг онази закачлива възбуденост; мисля си, че ще започне да се смее; но вместо това той изважда цигарата от устата си и и насочва към Макмърфи — в ръката му тя прилича на някой от тънките му бели пръсти, който дими в края си.

— … и ти, мистър Макмърфи, въпреки цялата ти каубойска необузданост, въпреки панаирджийското ти самохвалство, и ти под тази своя корава повърхност сигурно си също толкова мек, мъхнат и по заешки плашлив като всички нас.

— Да, прав си. Аз съм едни малък опашатко. Само че кое точно ме прави заек, а, Хардинг? Психопатните ми наклонности? Или наклонностите ми да се бия, или наклонностите ми да чукам? Може би наклонностите ми да чукам, а? Чук-чук и чао. Да, сигурно заради чукането съм заек…

— Стой: ти повдигна един въпрос, които изисква обмисляне Зайците са прочути с тази си черта, нали? На право са пословути с това свое плодене Да. Хм. Във всеки случай въпросът, който повдигна, показва просто че ти си един здрав, функциониращ, нормален заек, докато повечето от нас тук не притежават необходимите сексуални способности, за да бъдат нормални зайци. Ние сме едни недоразумения — немощни, закърнели, слаби малки същества от едно слабо малко племе. Зайци без разплодителни наклонности, колко патетично!

— Я чакай, ти все ми изопачаваш думите…

— Не. Ти беше прав. Нали си спомняш, тъкмо ти ни обясни какво кълве сестрата. И е точно така. Няма мъж тука, който да не се страхува, че ще изгуби или че вече е изгубил сексуалните си способности. Ние сме такива комични и малки, толкова сме слаби и неадекватни, че не можем да претендираме за мъжественост дори и в заешкия свят. Ние сме, така да се каже, *зайците* на заешкия свят!

Той пак се навежда напред и от устата му бликва напрегнатият писукащ смях, който очаквах отдавна, ръцете се усукват около тялото му, лицето му се сгърчва.

— Хардинг! Затвори си проклетата уста!

Думите му изплющяват като шамар. Хардинг млъква на секундата, устата му остава разтеглена в усмивка, ръцете му увисват сред облак от син тютюнев дим. Замръзва така за миг; после присвива очите си, които се превръщат в малки лукави резчици, плъзва поглед по Макмърфи и заговаря с толкова тих глас, че трябва да навра метлата си някъде под стола му, за да го чувам.

— Приятелю… а ти пък може да си… вълк.

— Глупости, нито аз съм вълк, нито ти си заек. Тю-у-у, през живота си не съм чувал такива…

— Съвсем като вълк ръмжиш.

Макмърфи въздъхва шумно и се обръща към другите Остри, които стоят наоколо:

— Хей, момчета! Какво ви става? Нали не сте чак толкова луди, та да се мислите за животни, а?

— Не — отговаря Чезуик и пристъпва към Макмърфи. — Аз не съм, за Бога. Не съм никакъв заек.

— Браво, юнак си ти, Чезуик. А другите, я си го избийте и вие от главите! Само се погледнете! Какво сте взели да се стряскате от някаква си петдесетгодишна лелка! И какво всъщност може да ви направи тя?

— Ами да, какво? — добавя Чезуик и оглежда другите кръвнишки.

— Не може да ви нашиба с камшици. Не може да ви гори с нажежено желязо. Не може да ви завърже на колелото за изтезания. Днес срещу тия неща има закони; не сме в средните векове. Абсолютно нищо не може да…

— Нали в-в-видя какво м-може да ни направи! Днес на з-заниманието. — Забелязвам, че Били Бибит отново се е превърнал от заек в човек. Той се накланя към Макмърфи, като се опитва да каже още нещо, устата му е пълна със слюнки, лицето му е червено. После се обръща и тръгва. — О, к-какъв смисъл има. Просто ще в-взема да се убия.

Макмърфи извиква след него.

— Днес ли? Днес на заниманието? Какво днес, дявол да го вземе? Само дето зададе няколко въпроса, при това съвсем приятнички, лесни въпроси. Какво толкова им имаше на въпросите?

Били се обръща.

— Е, да, ама к-как ги задава тия въпроси?

— Не си длъжен да отговаряш, не е ли така?

— Ако не й отговориш, тя само ще се усмихне и ще си запише нещо в тефтерчето, а после… ох, по дяволите!

Сканлън също се приближава и застава до Били.

— Мак, ако не й отговориш на въпросите, това значи, че си признаваш, само с мълчанието си ще го покажеш. По същия начин те засичат и ония копелета от правителството. Не можеш да им се измъкнеш. Остава ти единствено да премахнеш цялата тая работа от лицето на цялата тая проклета земя — да я взривиш във въздуха.

— Добре де, защо, когато тя зададе някакъв такъв въпрос, не й кажете да върви по дяволите?

— Да — обажда се Чезуик, размахвайки юмрук, — кажете й да върви по дяволите.

— Е, и тогава какво, Мак? Тя веднага ще ти излезе насреща със своето: „Мистър Макмърфи, защо ви *разстройва* толкова точно този въпрос?“

— И вие пак ще й кажете да върви по дяволите. Не, всички им кажете да вървят по дяволите. Нищо няма да ви направят.

Острите са се примъкнали по-близо до него. Този път отговаря Фредриксън.

— Добре де, ако й кажеш това, ще те обявят за Потенциално опасен и ще те изпратят горе, в отделението на Буйните. На мен ми се е случвало. Три пъти. Ония нещастни глупаци горе не излизат даже за да от идат на кино в събота следобед. Те дори нямат и телевизор.

— Освен това, приятелю, ако *продължиш* да проявяваш такива враждебни наклонности, тоест да пращаш хората по дяволите, тогава ще те изстрелят в Шоковото, а може да те подложат и на по-сериозни неща като например операция, или…

— По дяволите, Хардинг — нали ти казах, че ви разбирам лафовете.

— Шоковото, мистър Макмърфи, е нашата дума за машината за електрошокова терапия — съоръжение, което, може да се каже, съчетава ролите на приспивателното, електрическия стол и колелото за изтезания. Процедурката е много хитра — проста, почти безболезнена и извънредно бърза, но никой не иска да я повтори. Докато е жив.

— Какво ги правят?

— Привързват те за една маса, която, колкото и да звучи парадоксално, има формата на кръст, като вместо трънен венец получаваш корона от електрически искри. До слепоочията ти допират жици. Пию-у! През мозъка ти преминава електричество само за пет цента и ги получаваш хем лечение, хем наказание заради враждебното си поведение, като при това се махаш от пътя на другите за време от шест часа до три дни — при всеки индивид е различно. А и след като дойдеш на себе си, дни наред оставаш в състояние на объркаост. Не можеш да мислиш свързано. Не помниш. Ако ти приложат повечко такива лечения, току-виж, си станал като мистър Елис, когото виждаш там на стената. Един трийсет и пет годишен идиот, който дрънка глупости и се подмокря. Или пък може да се превърнеш в безмозъчен организъм, който само яде, отделя и вика „мамицата ѝ на тая жена“ като Ръкли. Или я го погледни вожда Бромдън, дето се е вкопчил в метлата си.

Хардинг ме посочва с цигарата си, вече е твърде късно да се отдръпна. Правя се, че не забелязвам нищо. Продължавам да си мета.

— Чувал съм, че преди години вождът получил над двеста шокови терапии, тогава те били много на мода. Представяш ли си какъв ефект може да окаже това върху един мозък, който и без туй не е съвсем здрав. Погледни го: чистач-гигант. Ето ти го Изчезващия коренен американец — двуметрова метачна машина, която се страхува и от собствената си сянка. Та ето с какво могат да ни заплашат, приятелю.

Макмърфи ме гледа известно време, после се обръща към Хардинг:

— Човече, питам те, как го търпите всичко това? Какво става със скапаната ви демокрация, за която ми пя докторът? Защо не вземете да гласувате?

Хардинг се засмива и отново дръпва бавно от цигарата си.

— За какво да гласуваме, приятелю? За това сестрата повече да не ни задава въпроси на Груповите занимания ли? Или пък да не ни гледа така? Кажи ми, мистър Макмърфи, за какво да гласуваме?

— Не знам за какво, дявол го взел. За каквото и да е. Не виждаш ли, че трябва да направите нещо, за да покажете, че не сте се сдрусали съвсем? Не виждаш ли, че не бива да ѝ се давате толкова? Я се огледай: казваш, вождът се плашел от собствената си сянка, ама аз през живота си не съм виждал по-наплашени типове от вас.

— Аз не съм! — извиква Чезуик.

— Ти може и да не си, мой човек, ама другите ги е страх даже да се засмеят свободно. Знаете ли, първото нещо, което ми направи впечатление тук, беше, че никой не се смее. Откак влязох през тази врата, не съм чул истински смях, знаете ли тая работа? А щом си изгубиш смеха, значи, си изгубил опорната си точка. Остави ли се някой мъж да го мачка жена, ама дотам, че да изгуби ищах да се смее, той, трябва да знаете, е изгубил едно от най-силните си оръжия. Ще почне да си мисли, че тя е по-силна от него и…

— Аха. Струва ми се, нашият приятел започва да схваща туй-онуй, братя зайци. Мистър Макмърфи, я ми кажи, освен като й се присмива, как другояче може един мъж да покаже на една жена кой е господарят? Как ще й покаже кой е царят на планината? Мъж като тебе би трябвало да може да ни ги обясни тия неща. Не я натупваш, нали? О, не, тогава тя ще се обърне към закона. Не изгубваш самообладание дотолкова, че да започнеш да й крещиш; тя ще спечели, като вземе да се умилква около своето голямо, сърдито момче: „Е! Е! За какво се сърди пък сега нашето идиотче?“ Успявал ли си да запазиш благородно-сърдито изражение, когато те утешават по този начин? Така че, приятелю, както ти каза, мъжът има *едно-единствено* истински действено оръжие срещу неумолимото могъщество на съвременния матриархат, но това оръжие с положителност не е смехът. Едно оръжие, и с всяка изминала година все повече и повече хора в нашето премъдро, вечно търсещо мотивите общество откриват как да обезсилят това оръжие и да победят ония, които до този момент са били победителите…

— За Бога, Хардинг, ама хайде де, изплюй камъчето — прекъсва го Макмърфи.

— …и нима мислиш, при все шумно рекламираните ти психопатни качества, че би могъл да използваш ефикасно своето оръжие срещу нашия човек? Мислиш ли, че ще можеш да го използваш срещу мис Рачид, а, Макмърфи? Някой път?

И простира ръка към остъклената кабина. Всички извръщат глави натам. Старшата седи вътре, гледа през прозореца си, скритият някъде до нея магнетофон записва всичко това и тя вече размишлява как да го вмести в програмата.

Сестрата вижда, че всички са я зяпнали, затова им кима и те отместват погледи. Макмърфи си сваля шапката и прокарва пръсти през червеникавата си коса. Сега всички го гледат него; очакват отговор и той знае това. Усеща, че са го хванали натясно. Слага си пак шапката и потърква белега на носа си.

— Ако питаш дали мога да й се навия на тая дърта хищница, не, мисля, че няма да мога…

— Ама тя не е толкова грозна, Макмърфи. Лицето й е доста хубавичко и добре запазено. А освен това, въпреки всичките си опити да ги скрие под тази безполова премяна, тя все пак не може да премахне напълно следите от своите наистина изключителни гърди. На младини трябва да е била доста красива жена. И въпреки това, питам те, ей тъй, колкото да си чешем езиците, би ли могъл да й се навиеш дори и да не беше стара, дори и да беше млада и красива като Елена?

— Не я познавам тая Елена, но ми е ясно накъде биеш. И ще ти кажа, че си дяволски прав. Едно такова застинало лице не може никога да ме съблазни, та ако ще да е красиво като това на Мерилин Монро.

— Ето, видя ли? Тя печели.

Ха така де. Хардинг се обляга на стола си и всички чакат да видят какво ще каже сега Макмърфи. Макмърфи разбира, че са го притиснали до стената. Той ги оглежда подред, после свива рамене и става от мястото си.

— Добре де, дявол го взел, мене какво ме засяга това?

— Вярно е, не те засяга.

— И ще трябва да знаете, че никак не си го пожелавам да ме преследва някаква дърта проклетия с три хиляди волта. Дори и заради едното приключение.

— Така е. Прав си.

Хардинг печели спора, но никой не изглежда особено радостен. Макмърфи пъхва палци в джобовете си и се опитва да се засмее.

— Не, не, без мене, досега не съм чувал на някого да са предлагали двайсет долара, за да свали някоя мъжемразка.

При тези думи всички се захилват заедно с него, но не са радостни. Доволен съм, че в крайна сметка Макмърфи ще бъде предпазлив и няма да си пъха носа там, откъдето няма да излезе победител, но знам какво чувстват момчетата; самият аз не съм чак толкова радостен. Макмърфи си запалва нова цигара. Все още никой не се е помръднал. Всички си стоят по местата и се хилят неловко. Макмърфи потърква пак носа си, поглежда към сестрата и прехапва устни.

— Казваш… тя ви изпраща горе, в онова другото отделение, само ако успее да ви раздразни. Ако ви вбеси толкова, та почнете да я ругаете, или пък вземете, че счупите някой прозорец, или нещо подобно, нали така?

— Да, ако направиш нещо подобно.

— Значи, си сигурен, а? Защото, приятелчета, вече се подосещам как да измъкна добри парици от вас. Но не искам накрая аз да изляза ливадата. Така се изпотих, докато се измъкна от оная другата дупка, че хич не ми се скача сега от трън на глог.

— Можеш да бъдеш абсолютно сигурен. Докато не направиш нещо, с което честно да си заслужиш отделението на Буйните, или пък електрошоковата терапия, тя е безсилна. Ако си достатъчно упорит и не й позволиш да те спипа по бели гащи, нищо не може да ти направи.

— Значи, ако се държа прилично и не я ругая…

— Нито пък ругаеш някой от санитарите…

— …нито някой от санитарите, нито правя скандали, тя не може да ми направи нищо?

— Да, такива са правилата, по които играем. Но, разбира се, тя винаги печели, приятелю, винаги. Тя е неуязвима, и тъй като времето тече в нейна полза, накрая побеждава. Затова болницата я счита за най-добрата си сестра и й дава такава голяма власт; майстор е да изкарва на бял свят тръпнещото либидо…

— Остави това. Искам да знам само няма ли да пострадам, ако се опитам да я надвия на собствената й игра. Може да й подмятам каквото си искам, но щом се разтапям от любезност пред нея, тя няма да се разбеснее и да ме изпрати на електрическия стол, така ли?

— Докато пазиш самообладание, ти си в безопасност. Щом се контролираш и не й даваш истинско основание да ти наложи ограниченията на Буйните, нито пък да ти предостави терапевтичните облаги на електрошока, ти си в безопасност. Но това означава най-напред и преди всичко да пазиш самообладание. А ти? С тая червена коса и с това черно досие? Защо се самозаблуждаваш?

— Добре, добре. — Макмърфи потърква ръце. — Слушайте какво ще ви кажа. Доколкото разбирам, вие тука смятате, че нея човек не може да я надвие, а? Че тя е — как беше? — а, да, неуязвима. Искам да знам кой е чак толкова сигурен в това, та да заложи някоя и друга пара в нейна полза?

— Чак толкова сигурен…?

— Нали казах бе, тарикати: кой иска да Се хванем на бас за по пет долара, че до края на седмицата не тя на мене, а аз на нея ще й подвия опашката? Една седмица, и ако не я направя смешна, тогава вие печелите баса.

— За това ли се хващаш на бас? — Чезуик пристъпва от крак на крак и търка ръце като Макмърфи.

— Да, за това.

Хардинг и още няколко други казват, че не са разбрали.

— Толкова е просто. Няма нищо нито благородно, нито сложно в цялата тая работа. Обичам хазарта. И обичам да печеля. И мисля, че този път мога да спечеля, ясно ли е? Знаете ли какво стана в Пендълтън: момчетата вече не се навиваха да залагат даже на стотинки, защото печелех все аз. Ето затова пожелах да дойда тук, трябваха ми нови ливади. Ще ви кажа, че, преди да пристигна, поразучих туй-онуй за болницата. Почти половината от вас получават мангизи, по триста-четиристотин на месец, и само ги оставят да събират прах, защото няма какво друго да ги правят. Казах си, защо пък да не се възползвам от това, на всички ни животът ще стане малко по-интересен. Започвам играта с открити карти. Аз съм комарджия и не съм свикнал да губя. Досега никоя жена не ми е излязла насреща, независимо от това дали я харесвам физически, или не. Времето може и да тече в нейна полза, но пък на мене доста отдавна вече ми върви да печеля.

Той си смъква шапката, завърта я на един пръст и зад гърба си ловко я прехвърля в другата си ръка.

— Още нещо: аз съм тук, защото така си го бях намислил, чисто и просто защото тук е по-добре, отколкото в трудовия лагер. Доколкото мога сам да разбера, не съм луд, а ако съм, не го знам. Това не е известно на вашата сестра; тя не очаква, че ще се сблъска с един остър като бръснач ум, какъвто без съмнение е моят. Тия неща са в моя полза. И така, който е навит на баса, ще получи пет долара, ако до една седмица не ѝ пъхна конска муха под задника на тая ваша сестра.

— Не съм още много сигурен, дали…

— Ето, това е. Конска муха под задника, таралеж в гащите. С други думи, ако не я вбеся. Ако не ѝ отровя живота така, че да вземе да се пука по тия свои малки спретнати шевове и поне веднъж да покаже, че не е чак толкова непобедима, колкото си мислите. Една седмица. Вие ще отсъдите дали съм спечелил, или не.

Хардинг изважда молив и записва нещо в тефтерчето с резултатите от играта.

— Ето. Залагам десет долара от ония пари, които събират прах на мое име във Фонда. Бих платил и два пъти повече, приятелю, само да видя с очите си това невероятно чудо.

Макмърфи поглежда листа и го сгъва.

— Друг ще участва ли?

Още няколко Остри се записват подред в тефтерчето. Макмърфи откъсва един след друг листовете и ги трупа върху дланта си, като ги затиска с големия си корав палец. Купчината в ръката му расте. Той я оглежда.

— Нали ми вярвате, че ще си изпълня баса, братлета?

— Мисля, че няма нищо страшно — обажда се Хардинг. — Сега за известно време няма къде другаде да ходиш.

Една нощ, точно навръх Коледа, вратата на отделението в старата сграда се отвори с трясък и вътре се вмъкна някакъв дебелак с брада; очите му бяха зачервени от студа, носът му бе добил цвета на череша. Черните момчета го осветиха с фенерчетата си и го заковаха на едно място в коридора. Видях, че целият се е оплел в гирляндите, които бе накачил навсякъде Рекламата, и се препъва в тях в тъмното. Засенчи зачервените си очи срещу светлината на фенерчетата и взе да си дъвче мустаците.

— О-хо — каза той. — Бих останал тука, ама трябва да бързам. Много ми е сгъстена програмата. Трябва да вървя…

Черните момчета се придвижиха към него с фенерчетата. Задържаха го при нас цели шест години, след което го освободиха, гладко избръснат и слаб като щиглец.

Старшата може да нагласи стенния часовник да върви колкото бързо тя иска, само като завърти един от циферблатите върху металната врата; щом реши да форсира нещата, взема, че увеличава скоростта и ония ми ти стрелки хукват по циферблата като спиците на колело. Картинките по прозорците се сменят бързо, та да изглежда като сутрин, обед или вечер — бясно се редуват светлото и тъмното, и всички направо се шашват от това, дето времето уж хвърчи така страхотно. Получава се някаква ужасна бъркотия от бръснения, закуски, лечебни процедури, обеди, вземане на лекарства и десетминутни нощи, през които едва си затворил очи, и лампата в спалното те пришпорва да ставаш, отново да се впускаш в бъркотията като някакъв кръгъл глупак и може би по двайсет пъти в час да изкарваш цялата програма за деня. Най-после Старшата вижда, че всички са пред припадък и мръдва регулатора към по-бавно, забавя хода на стрелките по циферблата; сякаш някакво дете си е играло с прожекционния апарат, но накрая се е уморило да гледа как филмът се върти десет пъти по-бързо, омръзнали са му това глупаво подскачане на хората и пискливия говор, та затова връща апарата към нормалната му скорост.

Тия номера сестрата ги прави главно в дните, когато, да речем, очакваш посещение или когато ще дойдат от Портланд да ни прожектират филм — все в такива моменти, които би желал да задържиш и да ги разтеглиш. Ето тогава форсира тя нещата.

По-често обаче е обратното, забавянето. Старшата врътва копчето до мъртвата му точка и замразява слънцето върху картинките по прозорците, така че цели седмици то не се помръдва и на косъм, така че листче не трепва по дърветата, нито стръкче трева по поляните. Стрелките на часовника си стоят на три часа без две минути и тя може да ги остави така, докато всички ръждясаме. Седиш неподвижно и не можеш да мръднеш, не можеш да се раздвижиш, за да облекчиш напрежението от седенето, не можеш да преглъщаш, не можеш да дишаш. Само очите си можеш да движиш, но пък какво ли да гледаш освен вцепенените Остри отсреща, които седят и се чудят чий ред е да играе. Хроникът, който седи до мен, е мъртъв от шест дни и се разлага върху стола си. Понякога вместо мъгла тя пуска истински химически газ през вентилаторите и когато газът се превърне в пластмаса, всичко в отделението се втвърдява.

Един Господ знае колко време седим така.

По някое време сестрата отвърта леко копченцето и тогава става дори по-лошо. Струва ми се по-поносимо да седим като заковани, отколкото да гледам как на Сканлън отсреща му трябват цели три дни, додето сложи една карта на масата, а ръката му се точи бавно като захарен сироп. Дробовете ми се разпъват, за да вдъхнат от пластмасовия въздух, сякаш го всмукват през малка дупчица. Опитвам се да стана и да ида до клозета, но се чувствам като затрупан под цял тон пясък, стискам си мехура, докато ми излязат свитки от очите.

Напрягам всичките си мускули и кокали да се измъкна от тоя стол и да ида до клозета, напъвам се, додето ми се разтреперят краката и ме заболят зъбите. Силя се, силя се и единственото, което постигам, е да се помръдна може би с един сантиметър на стола си. Затова се отказвам, отпускам се назад и оставям пикнята да си изтече по левия ми крак във вид на гореща солена струйка; писват разни унизителни сигнални звънци, сирени, светват прожектори, всички крещят и търчат нагоре-надолу, високите черни момчета хукват презглава към мене, като разблъскват тълпата и размахват някакви отвратителни метли от медни жички, които пращят и пускат искри при допир с водата.

Може би единствено в мъглата си почиваме от тази лудница; тогава времето няма значение. То изчезва както всичко друго. Днес, поне откак е пристигнал Макмърфи, не са пускали мъглата с пълна сила. Бас държа, че той ще се развика като бесен, ако замъглят цялото отделение.

Когато нищо друго не се случва, обикновено ти остава да се бориш с мъглата или с изкуственото регулиране на времето, но днес е по-различно: целия ден, откак се обръснахме, не са ни тормозили с тия неща. Този следобед всичко си е както следва. Когато идва на работа втората смяна, часовникът бие за четири и половина, точно колкото трябва. Старшата освобождава черните момчета и оглежда отделението за последен път. Измъква дълга сребърна игла за шапка от синьо-черния кок на тила си, сваля бялата си шапчица и я поставя внимателно в мукавена кутия (в нея има нафталин), после с едно движение на ръката отново забожда иглата в косата си.

През стъклото я виждам как казва довиждане на всички. Връчва някаква записка на младичката сестра с рожденото петно, която застъпва на работа, после протяга ръка към контролния пулт на металната врата и извиква по високоговорителя в дневната: „Довиждане, момчета. Бъдете послушни.“ И пуска музиката възможно най-силно. Потърква дланта си в прозореца: в погледа ѝ се чете погнуса, която подсказва на високото черно момче, дето е сега на смяна, че ще направи най-добре, ако вземе да го изчисти. И още преди тя да е заключила външната врата след себе си, то вече трие стъклото с хартиена кърпа.

Машинарията в стената свири, въздиша, превключва на по-ниска скорост.

Има още време до лягане, през което ядем, къпем се и поседяваме малко в дневната. Старият Бластик, най-възрастният Безмозъчен, се държи за стомаха и охка. Джордж (черните момчета му казват Чистника) си мие ръцете на чешмата. Острите седят, играят карти и се мъчат да получат картина на нашия телевизор — местят го, докъдето може да му стигне шнурът, за да уловят най-добрия образ.

Високоговорителите все още свирят от тавана. Тази музика не се предава по радиото и затова машините в стената не ѝ пречат. Тя идва от една дълга магнетофонна лента от Сестринската стая, лента, която всички ние знаем наизуст, така че никой не я слуша съзнателно, освен разни новаци като Макмърфи. Той все още не ѝ е свикнал. Захванал се е да играе на двайсет и едно на цигари, а високоговорителят е точно над масата. Толкова ниско си е нахлупил шапката, че за да вижда картите, е извил глава назад и надзърта изпод ръба ѝ. Стиснал е цигара между зъбите си и говори през нея, също както оня джамбазин, когото наблюдавах веднъж на един пазар на говеда в Далс.

— …ха де, ха де… — вика той високо и припряно. — Хайде да ви видя, мухльовци, играете, или пасувате? Казваш, ще играеш! Добре-е-е, ама искай още, вале и поп са ти малко. К’во знаеш ти! Ето, получаваш. Лошо-о, дама, много ти дойде. Хайде, Сканлън, абе няма ли да се намери някой идиот в тая сестринска оранжерия, който да загаси тази гадна музика! Пфю-у! Денонощно ли свири това чудо бе, Хардинг? През живота си не съм чувал такъв влудяващ шум!

Хардинг го поглежда с отсъстващ израз на лицето.

— За кой точно шум става въпрос, мистър Макмърфи?

— За това проклето радио. По дяволите. Откакто дойдох тази сутрин, все свири. И не на мене тия номера, че уж не го чуваш.

Хардинг наостря уши към тавана.

— О, да, така наречената музика. Да, мисля, че ако се съсредоточим, я чуваме, но пък нали човек, ако се съсредоточи много силно, ще чуе и ударите на собственото си сърце. — Изхилва се към Макмърфи. — Виж какво, приятелю, това, което свири, е записано на лента. Радио слушаме рядко. Световните новини може да се окажат антитерапевтични. А тая лента сме я слушали толкова пъти, че вече направо ни се изплъзва от слуха; по същия начин хората, които живеят близо до водопад, престават да чуват шума от падането на водата. Мислиш ли, че ако живееш до някой водопад, няма да свикнеш с шума му?

(Аз все още чувам водопадите по река Колумбия, винаги, винаги ще чувам как крещеше Чарли Мечешкия Търбух, когато улучеше някой едър чинук, ще чувам как пляскаше рибата във водата, как се смееха голите дечица по брега и жените при мрежите вътре в реката… някога, много отдавна.)

— И така ли непрекъснато бучи като водопад? — пита Макмърфи.

— Когато спим, не, но, което си е вярно, вярно, през цялото останало време свири — отговаря Чезуик.

— По дяволите. Ще му кажа на онова негро там да я спре, ако иска да не отнесе някой ритник по дебелия си задник.

Наканва се да стане, но Хардинг го докосва по ръката и казва:

— Приятелю, тъкмо подобен род изявления ще те дамгосат като агресивен. Толкова ли държиш да загубиш баса?

Макмърфи го поглежда.

— Значи, такива игрички въртят те, а? Изнудват те?

— Държат те в шах?

— Да, точно така.

Той се свлича обратно на стола си и промърморва:

— Фъшкии.

Хардинг оглежда останалите Остри около масата.

— Господа, вече забелязвам един доста малодушен завой в телевизионно-каубойския стоицизъм на нашия червенокос размирник.

Усмихнат поглежда над масата към Макмърфи, който му кимва, смигва му и загризва големия си палец.

— Нашто професорче Хардинг май започва да става нахален. Взе една-две игри и рече да се пише много хитър. Стиска си сега двойката, ама тоя пакет „Марлборо“ казва, че няма да го огрее. Опа-а-а, професорче, ето ти една тройка, искаш още, ето ти още една двойка. Ще гониш ли петнайсет, а? Ще дублираш ли, или ще я караш кротко? Другият пакет казва да я караш кротко. Сега гледай добре, това решава нещата, лошо-о, пак дама, професорчето го скъсаха на изпита…

От високоговорителя гръмва следващата песен, боботи акордеон. Макмърфи поглежда към високоговорителя и се разбъбря още по-силно, та да го надвика.

— …Така-а, следващият, хайде, по дяволите, играеш, или пасуваш… ето взимай…

И тъй, чак до девет и половина, когато загасят лампите.

Цяла нощ бих могъл да наблюдавам Макмърфи как играе карти, да го слушам какви им ги приказва на другите, как ги примамва и ги увлича тъкмо когато те вече се готвят да се откажат, а после им отстъпва някоя и друга ръка, за да ги окуражи и пак ги подхваща. Веднъж си даде почивка за една цигара, облегна се назад с ръце, оплетени на тила, и обясни на момчетата:

— За да станеш първокласен мошеник, трябва да се научиш да отгатваш какво иска противникът ти и как да го накараш да си помисли, че ще го получи. Това го разбрах едно лято, когато работих на някакъв панаир като крупие на скило[2]. Щом мухльото застане пред тебе, ху-у-бавичко го измерваш с очи и си казваш: „Ето тоя сега иска да мине за много нахакан.“ Затова, когато ти се изрепчи, че го лъжеш, на теб уж ти се разтреперват гащите и изплашен до смърт му казваш: „Ама, моля ви се, господине. Успокойте се. Следващия път ще хвърлите безплатно, господине.“ Така и двамата получавате, каквото искате.

Той се люшва напред и краката на стола му удрят пода с трясък. Взима картите, прокарва пръст по ръбовете им, плясва с тестето по масата и загризва палеца и показалеца си.

— И знаете ли какво установих? Че на такива ахмаци като вас им трябва някоя по-тлъстичка миза, която да ги изкушава. За следващото раздаване залагам тези десет пакета цигари. Хайде, почвам да давам, и повече смелост.

Отмята глава назад и се изсмива високо, като вижда как се юрват момчетата да си залагат ставките.

Тоя смях кънти из дневната цяла вечер. Макмърфи хем играе, хем през всичкото време се шегува, приказва, опитва се да накара и другите да се засмеят заедно с него. Те обаче се боят да се Отпуснат; много време е минало. Накрая той вдига ръце и се залавя сериозно за картите. Един-два пъти губи играта, но после винаги си възвръща загубеното и пирамидите от цигари от двете му страни растат все по-нависоко и по-нависоко.

По едно време, малко преди девет и половина, Макмърфи почва да им отстъпва и те толкова бързо си спечелват обратно всичко, че забравят за предишните загуби. Той изплаща последните си два-три пакета цигари и оставя тестето на масата; после се обляга с въздишка, избутва шапката над очите си и край на играта.

— Та, значи, нещо поспечелихме, другото изгубихме и това е. — Поклаща нещастно глава. — Бре да му се не види, винаги ми е вървяло на двайсет и едното, но вие тука може би сте твърде опитни за мене. Страхотни *майстори* сте, човек чак да се замисли, дали утре да не играе на истински пари с такива хиени като вас.

Той дори не се самозалъгва, че те са се хванали на въдицата. Остави ги да спечелят и това го знаем всички, които наблюдавахме играта. Както и самите играчи. И въпреки това всеки оглежда своето купче цигари — цигари, които фактически не е и спечелил, а само си е възвърнал, защото първоначално те са били негови — с такава самодоволна усмивка, сякаш той е най-страшният картоиграч в целия щат Мисисипи.

Високото черно момче и още един друг негър на име Джийвър ни изкарват от дневната и започват да гасят лампите с едно малко ключе на верижка; колкото по-мрачно става в отделението, толкова по-големи и по-светли стават очите на младичката сестра с рожденото петно. Тя стои на вратата на Сестринската стая и раздава хапчета за през нощта на пациентите, които се нижат пред нея един след друг; трудно се оправя на кого каква отрова да даде за тая нощ. Даже не гледа къде налива водата.

Вниманието й е отвлечено от едрия червенокос мъжага е ужасната шапка и страшния белег, който идва към нея. Тя не сваля очи от Макмърфи, който се отделя от масата за игра и закрачва в тъмната стая. С мазолестата си ръка суче червеникавите косми, които стърчат от деколтето на ризата му. По това как сестрата се отдръпва назад, когато той стига до вратата, разбирам, че Старшата вероятно я е предупредила за него. („Мис Пилбоу, и още нещо, преди да оставя отделението в ръцете ви за през нощта; имам основания да смятам, че новият пациент, който седи ей там, онзи с яркочервените бакенбарди и белезите по лицето, е сексуален маниак.“)

Макмърфи забелязва колко е изплашена сестрата и как го гледа с широко разтворени очи, затова пъхва главата си през вратата вътре в стаята, откъдето тя раздава хапчетата, и й се ухилва приятелски вместо поздрав. Това така я шашва, че изпуска каната с водата върху крака си. Изпищява и скоква на другия си крак, дръпва рязко ръката си и хапчето, което тъкмо се канеше да ми даде, изскача от чашката и изчезва в деколтето й там, където рожденото петно се спуска надолу като река от вино в долина.

— Позволете ми да ви помогна, мадам.

И през вратата се промушва ръката му, цялата в белези и татуировки, ръка с цвят на сурово месо.

— Стойте си на мястото! Тук има двама санитари, които ще ми помогнат!

Тя потърсва с очи черните момчета, но не ги вижда — в момента те привързват Хрониците към леглата им и няма да могат да й се притекат на помощ толкова бързо. Макмърфи се ухилва и разперва пред нея ръката си, за да й покаже, че не държи нож. Тя вижда само как блести на светлината неговата лъскава, восъчножълта, мазолеста длан.

— Мис, исках само да…

— Стойте там! На пациентите не се позволява да влизат в… О, стойте си на мястото, аз съм католичка!

За миг дръпва златната верижка на врата си и от пазвата й изскача кръстче, а заедно с него и изгубеното хапче! Макмърфи размахва ръце току под носа й. Тя изпищява, мушва кръста в устата си и стисва силно очи, сякаш чака да я ударят, стои така, бяла като платно, само дето петното й става още по-тъмно, като че е изсмукало цялата кръв от тялото й. Когато накрая отваря очи, сестрата вижда пред себе си същата тази мазолеста ръка, върху която се е квакнало червеното хапче.

— …вдигна каната, която изпуснахте.

И й я подава с другата си ръка.

Тя диша тежко, съскащо. Поема каната от него.

— Благодаря ви. Лека нощ, лека нощ — и затваря вратата под носа на следващия пациент, край на хапчетата за тази вечер.

В спалното Макмърфи подхвърля хапчето върху леглото ми.

— Хей, Вожде, искаш ли си бонбончето?

Аз поклащам глава и той изхвърля хапчето от кревата ми като го перва с ръка, сякаш е някаква гадна буболечка. То припва по пода като скакалец. Макмърфи почва да се съблича за лягане. Гащетата под панталоните му са от катраненочерен сатен на големи бели китове с червени очи. Ухилва се, като вижда, че ги гледам.

— Подари ми ги една студентка от щата Орегон, литература учеше. — Опъва ластика е палец. — Каза, че ми ги дава, защото съм бил символ.

Ръцете, вратът и лицето му са загорели и покрити с настръхнали къдрави оранжеви косъмчета. Раменете му са татуирани; на едното пише: „Моряци в бой“ и е изрисуван дявол с червени очи и червени рога, както и една пушка; другата татуировка представлява фигура от покер, като картите са разстлани по мускула му — аса и осмици. Той свива дрехите си на кълбо върху нощното шкафче до леглото ми и няколко пъти мушва възглавницата си с юмрук. Леглото му е съседно на моето.

Напъхва се между завивките и ми казва и аз да ударя един гръб, тъй като черното момче идвало да угаси лампите. Оглеждам се и виждам, че към нас се носи негърът Джийвър; изригвам си обувките и се мушвам в леглото, тъкмо преди той да дойде, за да ме завърже с чаршаф. Когато свършва с мен, хвърля последен поглед наоколо си, изкикотва се и изгася осветлението.

С изключение на бялата струйка светлина, която се процежда откъм Сестринската стая, помещението е тъмно. Едва различавам Макмърфи до мене; той диша дълбоко и равномерно, завивката му се повдига и спада Диша все по-бавно и по-бавно, докато накрая решавам, че вече е заспал. Точно тогава откъм леглото му се разнася приглушен, гърлен звук, сякаш се киска кон. Все още не е заспал и се смее за нещо си.

После прошепва:

Ама само как скочи, като ти казах, че иде онова негро, а. Вожде’ Пък някой май ми беше рекъл, че си глух.

За първи път от много, много отдавна съм си легнал, без да взема червеното хапченце (ако се скрия, за да не ми го дадат, нощната сестра с рожденото петно праща негъра Джийвър да ме намери и да ме прикове на място с фенерчето си, додето тя приготвя спринцовката), затова се правя на заспал, когато черното момче минава покрай мен с батерията си.

Когато глътнеш такова червено хапче, ти не просто заспиваш; ти си като парализиран от съня и през цялата нощ не можеш да се събудиш, каквото и да става около тебе. Ето затова ми ги дават тия хапчета; в старата сграда бях почнал да се будя нощем и ги улавях да вършат какви ли не гнусотии със заспалите пациенти.

Лежа неподвижно и успокоявам дишането си, чакам да видя дали няма да се случи нещо. Господи, колко е тъмно; чувам ги как се влачат отвън с гуменките си; два пъти надникват в спалното и подред осветяват с фенер всеки от нас. Лежа със затворени очи, но не спя. Долавям как горе, при Буйните, някой вие, „уу-уу-уу“ — явно са го включили да приема кодирани сигнали.

— През тая дълга нощ май само биричката ще ни спаси — прошепва едното черно момче на другото. Гуменките заскърцват към Сестринската стая, където е хладилникът. — Искаш ли биричка, маце? Нощта е дълга.

Оня отгоре млъква. Устройствата в стените вият все по-слабо и по-слабо и накрая стихват съвсем. Звук не се чува из цялата болница, само дето някъде от глъбините на зданието се носи приглушено, смекчено боботене, което долавям за първи път — подобен шум ще чуеш, ако застанеш нощем до голяма водноелектрическа централа. Глух, неумолим, жестоко мощен.

Високото черно момче стои в коридора така, че го виждам, оглежда се и се киска. Тръгва бавно към вратата на спалното и бърше влажните си сивкави длани в тялото си. Сянката му, която светлината от Сестринската стая хвърля върху стената на спалното, е голяма като слон и постепенно се смалява, когато то се насочва към вратата на спалното и надниква през нея. Отново се изкисква, отключва таблото с бушоните до вратата и бръква в него. — Ха така, бебенца, спете дълбоко.

Застанало на прага, то завърта едно копче и целият под пред него започва да се свлича, плъзва надолу като платформата на товарен асансьор!

Нищо друго не се движи, само подът на спалното и ние заедно с леглата, нощните масички и прочие за секунда се отделяме от стените, вратата и прозорците на помещението/Машинарията — вероятно някаква дяволия от зъбчати колела и вериги, прикрепени към ъглите на шахтата — е смазана добре и мълчи като гроб. Чувам само как дишат момчетата и колкото по-надолу слизаме, толкова по-силно става боботенето. Светлината, която се процежда през вратата на спалното някъде на петстотин метра над нас и представлява само една точица, посипва стените на правоъгълната шахта със сивкав прах. Става все по-тъмно и изведнъж отдалече се понася вик: „Стойте там!“; ехото му се блъсва в стените на шахтата… и настъпва пълен мрак.

Подът стига до някакво здраво дъно, дълбоко под земята, удря се меко в него и се заковава на едно място. Тъмно е като в рог и имам чувството, че чаршафът, с който съм завързан, ми спира въздуха. Тъкмо когато се заемам да развържа чаршафа, подът леко се раздрусва и тръгва напред. Под него явно има някакви колелца, само че не ги чувам. Не чувам и дишането на момчетата наоколо ми и изведнъж разбирам, че това е така, защото боботенето постепенно се е засилило и заглушава всичко друго. Трябва да сме точно по средата. Продължавам да се боря с проклетия му чаршаф, с който съм завързан, и тъкмо да го поразхлабя, когато цяла една стена плъзва нагоре и разкрива огромна стая с безкрайно много машини в нея, чак краят им не се вижда, стаята гъмжи от запотени, голи до кръста мъже, които търчат между машините, а пламъците от стотиците пещи осветяват безизразните им унесени лица.

Всичко, което виждам, ми изглежда точно така, както си го бях представял, като слушах шума — прилича ми на вътрешността на гигантска водноелектрическа централа. Огромни месингови тръби изчезват нагоре в тъмнината. Жици водят към невидими трансформатори. Всичко е полепнало с машинно масло и пепел, съединителите, моторите и динамата са станали целите на червени и катраненочерни петна.

Работниците до един се движат с плавна, лека стъпка. Никой не бърза. От време на време някой току ще спре за миг, ще завърти ръчка, ще натисне бутон, ще щракне превключвател — едната половина на лицето му ще се белне като светкавица от искрата на превключвателя; после де си продължи по пътя, ще се качи по металните стъпала, ще закрачи по мостика от набраздена ламарина — всички се разминават толкова плавно и близко един до друг, че допирът на мокрите им тела ми напомня за плясъка на рибешка опашка във вода, — сетне пак ще спре, ще щракне друг превключвател — отново искра, и пак ще продължи. Додето ти стига погледът, виждаш да блещукат занесените кукленски лица на работниците.

Един от работниците, както се движи с пълна пара, ненадейно склопява очи и пада мъртъв на земята; двама от другарите му на минаване покрай него го грабват и го натикват в най-близката пещ. Пещта блъвва огнено кълбо; милиони тръби започват да пукат, сякаш прекосяваш поле с грахови шушулки. Този звук се смесва с бръмченето и тракането на останалите машини.

Всичко боботи в ритъм, като някакъв оглушително силен пулс.

Подът на спалното продължава да се плъзга и излизайки от шахтата, навлиза в машинното. Веднага забелязвам точно над нас едно от ония съоръжения, дето ги използват в кланиците — колички на релси, с които се придвижват заклаmaking животни от хладилника до касапина. Двама здравеняци по дочени панталони, бели ризи с навити ръкави и тесни черни връзки са се надвесили на мостика над леглата ни и си приказват, като жестикулират усилено, а цигарите им в дългите цигарета чертаят линии от червена светлина. Те приказват, но ритмичният рев, който се носи от всички страни, заглушава думите им. Единият щраква с пръсти, най-близкият работник прави рязък завой и хуква към него. Здравенякът посочва с цигарето си едното от леглата; работникът припва към металната стълба, слиза по стъпалата и се изравнява с нас, след което изчезва между два огромни като товарни сандъци трансформатора.

Когато работникът се появява отново, той дърпа някаква кука, която виси на синджир от съоръжението над нас, и крачи с гигантски крачки. Тъкмо минава покрай леглото ми, и някъде изригва пещ, лицето му, съвсем близо до моето, се осветява за миг — красиво, жестоко, восъчнобяло лице, подобно на маска, лице, което не иска нищо. Виждал съм милиони такива.

Отива до леглото, е една ръка сграбчва за петата стария Безмозъчен Бластик и го вдига отведнъж, сякаш Бластик тежи не повече от две-три кила, с другата си ръка работникът прокарва куката през сухожилието над петата му и старецът увисва с главата надолу, уплашеното му зеленикаво лице изглежда по-голямо, очите му са помътнели от ням ужас. Той размахва ръце и свободния си крак, додето горнището на пижамата му се смъква и се омотава около главата му. Работникът грабва горнището, смачква го и го усуква като чувал, дръпва синджира и го придвижва към мостика; после поглежда нагоре, където стоят двамата здравеняци по белите ризи. Единият измъква скалпел от прикрепения към колана му кобур Скалпелът виси на верижка. Здравенякът го подава на работника, но закача другия край на верижката за парапета, за да не би работникът да избяга с оръжие.

Работникът взема скалпела и с отмерени движения разрязва челото на стария Бластик, след което старецът престава да се мята. Мисля си, че ще ми се доповръща, но въпреки очакванията ми нито шурва кръв, нито се изръсват разни карантии — само дето се посипва дъжд от ръжда и пепел и от време на време по някое парче жица или стъкло. Работникът е потънал до колене в нещо, което наподобява лава.

Една от пещите раззива уста и близва някого.

Иска ми се да скоча и да се разтичам, да събудя Макмърфи, Хардинг и когото друг мога, но не би имало никакъв смисъл. Ако раздрусам някого и го събудя, той ще рече: „Какво има пък сега, идиот такъв, какво те тормози?“ А после, току-виж, помогнал на някой от работниците да ме закачи на кука с думите: „Я да видим как изглеждат индианските карантии“

Чувам пискливия, студен, пронизващо влажен шепот на машината за мъгла, виждам как изпод леглото на Макмърфи вече плъзват първите кълбца. Надявам се, той те се сети, че трябва да се скрие в мъглата.

Чувам някакво глупаво дърдорене, което ми напомня за някого, и се извъртам да погледна на другата страна Виждам плешивата глава на Рекламата с подпухналото лице, за което пациентите все спорят от какво е така подпухнало. „Според мен, *носи*“, ще каже един. „А аз мисля, че не носи; ти въобще чувал ли си мъж да носи такова нещо?“ „Да, ама ти пък, преди да дойдеш тук, въобще беше ли чувал за такъв като него, а?“ Първият пациент свива рамене и кима: „Интересна забележка.“

Той е само по дълга долна риза със завъртени монограми, избродирани в червено отпред и отзад. И веднъж завинаги виждам (когато минава покрай мене, ризата се заголва откъм гърба му, та успявам да зърна), че той съвсем определено носи корсет, при това така здраво го е стегнал, че може всеки момент да го спраска.

А от корсета му се мандахерцат пет-шестина изсушени, вързани за косите скалпове.

Държи малко шишенце, от което си посръбва, за да не му пресъхне гърлото от говоренето, както и една напоена с камфор кърпичка, която от време на време тика под носа си, за да спре вонята. След него бърза групичка учителки, ученички и разни такива.

Облечени са в сини престилки, а косите им са накъдрени на ролки. Всички слушат неговата кратка разяснителна лекция.

Той си спомня нещо смешно, та се налага да прекъсне лекцията си и да сръбне от шишенцето, за да укроти кикота. По време на паузата една от ученичките се зазяпва наоколо си и зърва разпорения Хроник, увиснал на петата си. Тя ахва и отскача назад. Рекламата се обръща, забелязва и той трупа и се втурва към него, хваща едната от безжизнените ръце и я разтърсва. Ученичката предпазливо проточва врат, за да погледне по-добре, лицето ѝ е в транс.

— Виждате ли? Виждате ли? — Той квичи, върти очи и от устата му хвърчат пръски от онуй нещо в шишето — толкова силно се смее. Струва ми се, че чак ще се пръсне от смях.

След като накрая сподавя смеха си, тръгва пак между машините и подновява лекцията си. Изведнъж спира и се плясва по челото: „Ама че съм заплес!“ Втурва се обратно към провисналия Хроник, за да си одере още един трофей и да го завърже към пояса си.

Отдясно и отляво се вършат разни други, също такива ужасни неща — откачани, отвратителни неща, прекалено глупави и чудати, за да ти се доще да викаш, но и прекалено верни, за да ти е до смях — ала мъглата така се е сгъстила, че вече няма защо да гледам. Някой ме дърпа за ръката. Знам какво ще се случи: сега ще ме измъкнат от мъглата, ще ме върнат в отделението и няма да има и следа от това, което ставаше тази нощ. Ако сглупя и се опитам да разправя на някого за това, той ще ми каже: „Абе идиот такъв, ти просто си имал кошмари; няма такива шантави неща като огромно машинно отделение долу в недрата на някаква водноелектрическа централа, нито работници-роботи, които хълцат хората.“

Е да, ама тогава как съм ги видял!

От мъглата ме измъква мистър Търкъл, дърпа ме за ръката, разтърсва ме и се хили. Казва:

— Мистър Бромдън, ти май сънуваш лош сън.

Той е санитарят, дето работи в дългата самотна смяна от единайсет до седем — стар негър с широка, сънлива усмивка в края на източената си, клатушкаща се шия. По миризмата го усещам, че е пийнал.

— Айде, мистър Бромдън, опитай се пак да заспиш.

Някоя нощ, ако чаршафът ми е прекалено стегнат и се въртя, той идва и го развързва. Не би го направил, ако смяташе, че ще го хванат, защото можеше да го уволнят, но, според него, те щяха да си помислят, че аз съм се развързал. Всъщност сигурен съм, че го правеше, защото беше добър, защото искаше да помогне — но най-напред гледаше да се подсигури.

Този път не ми развързва чаршафа, а продължава по-нататък, за да помогне на двама санитари, които не съм виждал досега, и на един специализант да прехвърлят стария Бластик на носилка и да го изнесат от спалното, покрит с чаршаф — никой не се е отнасял така внимателно с него, докато беше жив.

На сутринта Макмърфи става преди мене, за първи път, откак го няма чичо Джул Сомнамбула, някой да стане преди мене. Джул беше хитър стар побелял негър, който развиваше теорията, че нощем черните момчета катурвали света на една страна, затова сутрин се измъкваше рано-рано от кревата, та да ги пипне на местопрестъплението. Също както Джул, и аз ставам рано, за да видя що за машини вмъкват в отделението, или инсталират в бръснарницата, тъй че обикновено петнайсетина минути, преди да се появи следващият пациент, в коридора сме само аз и черните момчета. Но тази сутрин, докато се измъквам от завивките, вече чувам Макмърфи в клозета. Чувам го, че пее! Ама така пее, че, ще речеш, никаква грижа си няма на тоя свят. Неговият чист и силен глас се удря в цимента и стоманата.

„Конете ти са гладни, каза тя На него му е приятно да слуша как ехти гласът му в клозета Седни до мен и дай им от зобта. — Поема си дъх и гласът му подскача с няколко тона по-високо, става по-силен и по-мощен, така че чак жиците в стените потреперват. — Конете нямат нужда от зобта-а-а. Той задържа последния тон, поиграва си с него и накрая го заглушава с останалата част от стиха. — Та сбогом, мила, тръгвам си в нощта.“

Песен! Всички са като гръмнати. С години не са чували такова нещо, във всеки случай не тук, в отделението. Повечето от Острите в спалното са се събудили, подпрели са се на лакти, мигат и слушат Споглеждат се и повдигат вежди. Как така черните момчета още не са го накарали да млъкне? Досега никога не са позволявали да се вдига такава врява. Защо се държат по-различно с тоя новия? И той е от плът и кръв, и той ще излинее и ще умре като всички нас. И той живее по същите закони, яде, сблъсква се със същите грижи, не може да не е уязвим към Системата като всички други!

Но не, новият е по-различен, това Острите го виждат, по-различен е от всички, дето са минали през отделението за последните десет години, по-различен е и от познатите им от Външния свят. Може и той да е уязвим, ама Системата някак си не е успяла да го приклещи.

„Товарът е в каруците пее той, — камшик държи ръката ми…“

Как е съумял да й се измъкне? Може би също както стария Пийт, Системата и него е пропуснала да пипне навреме и да го тури под контрол. Може би е такъв недисциплиниран заради това, дето се е скитал из цялата страна, дето се е люшкал от едно място на друго — никое училище не е могло да го обуздае достатъчно, защото като дете никога не е прекарвал в един и същи град повече от няколко месеца; сякъл е дърва, играл е комар, бил е крупие по панаири, толкова бързо си е сменял местожителството, че не е дал възможност на Системата да монтира нещо в него. Да, сигурно е така, просто не е дал възможност на Системата, както вчера не даде възможност на черното момче да го стигне с термометъра — много е трудно да уцелиш движеща се мишена.

Нямал е ни жена, да го врънка за нов линолеум, ни роднини, да го дърпат на различни страни и да го гледат със сълзящи старчески очи. За никого е нямал да се грижи, свободно е разполагал с времето си и затова е станал такъв майстор на комара. И вероятно черните момчета не хукват сега към клозета, за да го накарат да млъкне, именно защото *знаят*, че не е свързан с контролната инсталация, а те си спомнят как беше със стария Пийт и какво може да стори един такъв човек. Пък освен това виждат, че Макмърфи е доста по-едричък от стария Пийт; ако все пак рекат да се преборят с него, ще трябва да го дебнат със спринцовката и тримата, плюс Старшата. Острите клатят глави; да, да, тази ще да е причината, дето санитарчетата го оставят да си пее, след като всеки друг на негово място биха накарали да млъкне.

Излизам от спалното в коридора в секундата, когато Макмърфи се измъква от клозета. Освен шапката и пешкира, който придържа около хълбоците си с една ръка, няма нищо друго по себе си. В другата си ръка държи четка за зъби. Стои в коридора и се оглежда, повдигнал се е на пръсти, та колкото може по-малко да се допира до студения под. Избира си едното от черните момчета, най-ниското, запътва се към него и го плясва по рамото, сякаш цял живот са били първи приятели.

— Хей, мой човек, ще може ли да получа малко паста, за да си измия зъбките, а?

Момчето извърта уродливата си глава, така че носът му се опира в ръката на Макмърфи. Намръщва се и бързо се оглежда за другите двама, просто за всеки случай; после казва на Макмърфи, че шкафчето се отваря в седем без петнайсет.

— Такъв ни е редът — обяснява то.

— Така ли? Ама там ли наистина държат пастата? В шкафчето?

— Точно така, заключена в шкафчето.

Момчето иска да си продължи да лъска первазите, но ръката не пуска рамото му, вкопчила се е в него като някаква голяма червена скоба.

— Заключена в шкафчето, така ли? А защо, според теб, заключват пастата? Та тя въобще не е опасна. Нито можеш да отровиш някого с нея, нито пък да му пръснеш черепа с тубата. Кажи де, за какъв дявол трябва да се държи под ключ нещо толкова безобидно като някаква си тубичка паста за зъби, а?

— Такъв е редът в отделението, мистър Макмърфи, затова. — И като вижда, че тая причина не минава пред Макмърфи, поглежда намусено към ръката на рамото си и добавя: — Какво ще стане, ако всеки вземе да си мие зъбите, когато му падне?

Макмърфи освобождава рамото му и се замисля, като захваща да скубе червеникавата вълна отзад на врата си.

— Ъ-хъ, ъ-хъ, май почвам да разбирам накъде биеш: редът в отделението е за тези, които не могат да си мият зъбите след всяко ядене.

— *Господи*, ама толкова ли не *разбираш*?

— Да, да, сега разбирам. Казваш, че хората ще вземат да си мият зъбите, когато им падне.

— Ами да, точно затова…

— Прав си, само като си представи човек! Току гледаш, някой си мие зъбите в шест и трийсет, друг в шест и двайсет, а трети, кой знае, може и в шест часа. Да, сега те разбирам.

И ми намига — аз стоя зад санитарчето до стената.

— Мистър Макмърфи, трябва да измия този перваз.

— О, не исках да ти преча на работата. — Поотдръпва се, а момчето се навежда отново над пода. Но изведнъж Макмърфи пристъпва пак напред и се надвесва над кофата до санитарчето. — Я, а това тука какво е?

Черното момче надниква и то.

— Къде тука?

— Тука, в кофата бе, Сам. Какво е това в кофата?

— Ами… прах за миене.

— Е, аз обикновено използвам паста, но… — Макмърфи бръква с четката си в праха, завърта я, после я изважда и я изтръсква на ръба на кофата, — но и това ще ми свърши работа. Благодаря ти. После ще го видим тоя ред на отделението.

И се упътва към клозета, откъдето отново еква песента му, изопачена от равномерния мах на четката за зъби.

Черното момче стои и гледа след него с увиснал в сивкавата му ръка парцел. После премигва, озърта се и вижда, че аз съм наблюдавал всичко; идва до мене, повлича ме по коридора за ластика на пижамата ми и ме блъсва на пода там, където вчера чистих.

Тука! Дяволите да те вземат, търкай тука! Искам да работиш, а не да зяпащ тъпо като някаква дебела глупава крава! Айде! Тука!

Залавям се да мия е гръб към него, за да не ме види, че се хиля, Много ми е кеф, че Макмърфи вбеси черното момче — малцина могат така. Някога същото го можеше Татко — когато ония от правителството дойдоха за първи път да преговарят, за да откупят договора, той стоеше пред тях широко разкрачен, с безизразно лице и гледаше с присвити очи към небето. „Я-а-а, диви гъски“ — казваше Татко и присвиваше очи. Шумолейки с книжата, хората от правителството погледнаха нагоре. — „К’во казвате…? През юли? По това време на годината… ъ-ъ, няма гъски.“

Те му говореха като туристи от източните щати, кои то смятат, че с индианците трябва да се говори като с хора, които разбират трудно. Татко се правеше, че не забелязва как му говорят. Той все гледаше към небето. „Ей ги там горе гъските, бели човече. Нали знаеш. И тази година. И миналата година И по-миналата, и още по-миналата.“

Мъжете се спогледаха и се изкашляха „Да. Сигурно е така, вожде Бромдън. Сега остави гъските Обърни внимание на договора Ние ги предлагаме нещо много изгодно и за теб, и за твоя народ — ще се промени животът на червенокожите.“

Татко продължаваше: „… и по-по-миналата година, и по-по-по-миналата година…“

Докато хората от правителството разберат, че са ги взели на подбив, старей шините, които седяха пред входа на колибата ни, хилеха се, пъхаха лулите си в джобовете на червено-черните си плетени вълнени ризи и пак ги изваждаха, се разкискаха като луди. Чичо Тичащият и Скачащ Вълк се търкаляше по земята и полузадушен от смях казваше: „Нали знаеш, бели човече.“

И естествено си постигнахме целта, ония се обърнаха без нито дума повече и тръгнаха към шосето със зачервени вратове, а ние се смеехме след тях. Понякога забравям какво може да направи смехът.

Ключът на Старшата щраква в ключалката; черното момче рипва да я посрещне още на вратата и запристъпва от крак на крак като дете, на което му се пишка. Тъй като съм наблизо, аз го чувам на няколко пъти да споменава името на Макмърфи, от което разбирам, че й разказва как си е измил зъбите Макмърфи, напълно забравяйки да спомене за стария Безмозъчен, дето умря през нощта Размахва ръце и се опитва да й обясни какви ги е измислил тоя червенокос глупак още рано сутринта — всичко изопачава, противи се на реда на отделението, не може ли тя да *направи* нещо?

Старшата наблюдава момчето втренчено и когато то спира да се гърчи, поглежда към вратата на клозета в другия край на коридора, откъдето гласът на Макмърфи гърми още по-силно от преди.

„О, твоите не ме харесват, бил съм бе-е-еден; през прага ти ще мина май после-е-еден.“

Отначало изглежда озадачена: и тя като всички нас толкова дълго време не е чувала да се пее, че й трябват няколко секунди, додето разбере какво става.

„Разкош голям не искам — мангизи само в джо-о-оба, а кой не ме харесва, да си намери гро-о-оба.“

Слуша още минута-две, за да се увери, че не й се счуват разни неща; и тогава се наежва. Ноздрите й се раз ширя ват от ярост, с всяко вдишване и издишване тя става все по-голяма и по-голяма; откак го няма Тейбър, не съм я виждал толкова вбесена от пациент. Размърдва ставите на лактите и пръстите си. Чувам леко скръцване. Тя тръгва и аз се прилепвам към стената, когато изтрополява покрай мене, вече е голяма колкото камион и влачи камъшитената чанта зад ауспуха си като някакво ремарке. Устните й са разтегнати и усмивката й върви пред нея като решетката на радиатор. Когато минава покрай мен, ми замирисва на нагорещено масло и на искри от индуктор. С всяка своя крачка става все по-голяма и по-голяма, подува се и се накокошинва, стъпква всичко отпреде си! Страх ме е дори да си помисля какво ще направи.

И изведнъж, точно когато се носи най-внушително и най-злобно, от вратата на клозета изскача насреща й Макмърфи, придържайки с ръка около хълбоците си пешкира — Старшата се закова на мястото си! Тя се смалява и стига до височината на пешкира, а Макмърфи й се хили отгоре. Нейната собствена усмивка се изпарява, ъгълчетата на устните й се отпускат.

— Добро утро, мис Рачид. Как е навън?

— Не можете да се разхождате така — по *пешкир*!

— Тъй ли? — Той поглежда надолу към онзи край на пешкира, който е на нивото на очите ѝ, и забелязва, че е влажен и плътно прилепнал до тялото му. — И пешкирите ли пречат на реда в отделението? Добре де, тогава какво да направя, ще…

— Не! Да не сте посмели! *Веднага* се върнете в спалното и си облечете дрехите!

Гласът ѝ е като на учителка, която хока ученик, затова Макмърфи увесва нос като ученик и занарежда така, сякаш всеки момент ще заплаче:

— Не мога, мадам. Боя се, че тая нощ, докато съм спал, някой ми е чопнал дрехите. Страшно дълбоко се спи на тия ваши легла.

— Чопнал…?

— Задигнал. Отмъкнал. Гепил. Откраднал — изрежда той усмихнато. — Нали разбирате, някой ми е свил парцалките. — Това така го развеселява, че се впуска да танцува на бос крак пред нея.

— Някой ви е откраднал дрехите?

— Така изглежда.

— Ама как, затворническите дрехи? Защо?

Той спира да се кълчи и отново увесва нос.

— Знам само, че когато си легнах, те си бяха там, а когато станах, вече ги нямаше. Изчезнали са яко дим. Знам, мадам, че бяха най-обикновени затворнически дрехи, груби, избелели, долнокачествени, знам това — за ония, които имат повече дрехи, затворническите може и да са нищо. Но за един гол човек…

Тя изведнъж се досеща:

— Това ваше облекло трябваше да бъде взето. Тази сутрин са ви дали болнични дрехи.

Той поклаща глава и въздъхва, но все още гледа надолу.

— О, не, боя се, че не са ми дали. Тая сутрин нямам нищо друго освен шапката на главата си и…

— Уилямс — виква тя към черното момче, което все още стои до входната врата, сякаш се готви всеки момент да духне през нея. — Уилямс, можете ли да дойдете при мен за момент?

Той пропълзява до нея като куче, което очаква камшик.

— Уилямс, защо пациентът не е получил болнични дрехи?

Момчето си отдъхва. Поизправя се и се ухилва, вдига сивкавата си ръка и посочва едното от високите санитарчета в другия край на коридора. — Мистър Уошингтън отговаря днеска за прането. Не аз.

— Мистър Уошингтън! — Гласът ѝ го заковава, както е провесил парцал над кофата, смръзва го на място. — Бихте ли дошли за момент!

Парцалът се плъзва беззвучно в кофата и с бавни, внимателни движения момчето подпира дръжката на подомиячката до стената. Обръща се и поглежда Макмърфи, ниското санитарче и сестрата. После се озърта наляво и надясно, сякаш тя може да вика някой друг.

— Веднага елате тук!

Тя пъхва ръце в джобовете и се затътря по коридора към нея. Върви бавно, но на мен ми е ясно, че ако не направи крачка, тя само с погледа си ще го вледени, ще го разпердушини; цялата й омраза, гняв и яростно безсилие, които смяташе да използва срещу Макмърфи, сега струят към черното момче и го зашеметяват като фъртуна, още повече го забавят. То трябва да се наведе напред, да си помага с ръце По косата и веждите му се образува скреж. Още повече се навежда, но стъпките му се забавят; няма да може да стигне.

Макмърфи започва да си подсвирква „Милата Джорджия“. Брауни и сестрата тъкмо навреме отклонява поглед от черното момче. Сега тя е още по-вбесена, още по-обезсилена от ярост; толкова бясна не съм я виждал никога. Няма я кукленската й усмивка, здраво стиснатите й тънки устни приличат на нажежена до червено жица. Ако сега я видеха и други пациенти, Макмърфи можеше да почне да си събира парите от баса.

Накрая черното момче стига до нея за тая цел му бяха необходими два часа Тя си поема дълбоко дъх.

— Уошингтън, защо този човек не е получил дрехи днес? Не видяхте ли, че има само един пешкир на себе си?

— И шапка — прошепва Макмърфи и почуква крайчеца й с пръст.

— Мистър Уошингтън?

Високото черно момче поглежда ниското, което го издаде, и то започва пак да се суче неспокойно. Високото момче го гледа доста продължително с тия свои очи като радиолампи; един вил, после ще се, оправи с него. Сетне извръща глава и очите му измерват Макмърфи отгоре додолу — силните широки рамене, кривата усмивка, белега на носа, ръката, прищипнала пешкира, след което поглежда сестрата.

— Мисля… — започва го.

— Мислите! Не е достатъчно да мислите! На секундата донесете дрехите, мистър Уошингтън, или следващите две седмици ще работите в Гериатрията! Да Трябва един месец да се занимавате е подлоги и кални бани, за да оцените колко малко работа имате вие санитарите в нашето отделение. В другите отделения кой, мислите, търка коридора цял ден? Мистър Бромдън ли? О не, много добре знаете кой. Ние до голяма степен сме ви освободили от чистенето, за да можете да се занимавате с пациентите. А това значи да се погрижите да не се разхождат нагоре-надолу голи. Какво щеше да стане, според вас, ако някоя от младите сестри беше дошла рано и завареше един пациент, който тича по коридора без дрехи? Какво?

Високото черно момче не е много сигурно какво е щяло да стане, но я разбира накъде бие и се потътря към стаята с бельото, за да донесе на Макмърфи чифт дрехи — вероятно с десет размера по-малки; после се дотътря обратно и му ги подава с най-искрена омраза в очите. Макмърфи изглежда объркан, как да поеме дрехите, дето му ги подава санитарчето — нали в едната си ръка държи четката за зъби, а с другата прикрепя пешкира? Накрая намига на сестрата, свива рамене и отвива пешкира, за да го метне на нейното рамо, сякаш тя е някаква дървена закачалка. Виждам, че под пешкира е обут в гащетата си Бас държа, че Старшата би предпочела да е чисто гол под пешкира, отколкото да е с тия гащета. Онемяла от ярост, тя приковава очи в ония ми ти големи бели китове, дето скачат по гащетата. Това вече й идва много. Минава цяла минута, докато се съвземе, и чак тогава се обръща към ниското черно момче; гласът й трепери, толкова е ядосана, че не може да се овладее.

— Уилямс… струва ми се… трябваше, като дойда тази сутрин, да сте измили прозорците в Сестринската стая.

То се затъртузва като някаква черно-бяла буболечка. — Вие също, Уошингтън… — Уошингтън почти припва към кофата си. Тя се оглежда, чуди се за кого още да се захване. Вижда ме мене, но точно в този момент от спалното излизат още няколко пациенти и се дивят защо сме се струпали в коридора. Тя затваря очи и се съсредоточава в себе си. Не може да си позволи да видят лицето й такова — бяло и изкривено от бяс. Напряга цялата си способност да се контролира. Постепенно устните отново се събират под бялото носле, сливат се, сякаш нажежената жица вече така се е сгорещила, че започва да се топи, трепват за миг и накрая, когато стопеният метал изстива и странно посивял се втвърдява, замръзват неподвижно. После се разтеглят в усмивка, езикът се мярва помежду им като къс сгурия. Очите й отново се отварят; и те са някакви такива странно сивкави, студени и безжизнени като устните, но тя подхваща обичайните си утринни поздрави така, сякаш нищо не се е случило; предполага, че пациентите все още са твърде сънени, за да забележат.

— Добро утро, мистър Сифелт, по-добре ли сте със зъбите?

Добро утро, мистър Фредриксън, добре ли спахте, а вие, мистър Сифелт? Леглата ви са едно до друго, нали? Впрочем, докладваха ми, че вие двамата нещо сте се били споразумели за лекарствата си — че вие, мистър Сифелт, давате своите хапчета на Брус, тъй ли е? По-после ще говорим за това. Добро утро, Били; когато идвах, видях майка ти, тя ме помоли да ти кажа, че мисли за теб непрекъснато, убедена е, че ти няма да я разочароваш. Добро утро, мистър Хардинг — о, я погледнете, връхчетата на пръстите ви са целите зачервени и разръфани. Пак ли сте си гризали ноктите?

Преди те да могат да й отговорят, дори и да са имали какво да й отговорят, тя се обръща към Макмърфи, който все още стои по гащета. Хардинг поглежда гащетата и подсвирва.

— А вие, мистър Макмърфи — казва тя усмихната, сладка като мед, — ако сте свършили с демонстрацията на мъжката си физика и на екстравагантните си долни гащи, можете да се върнете в спалното и да си облечете болничните дрехи.

Той козирува на всички — на нея и на пациентите, които го зяпат ухилени в гащетата на белите китове, и без да каже дума, тръгва към спалното. Старшата се обръща и потегля в обратната посока, предхождана от своята безизразна червена усмивка; преди тя да затвори вратата на остъклената стая, неговата песен отново нахълтва в коридора откъм спалното.

„Навря ме в гостната, с ветрило повя ми с доста глезотия“ — чувах го как се пляска по голия корем — „на майка си прошепна тихо: обичам го този комарджия.“

Щом спалното се опразва, аз се захващам да го чистя и когато бърквам под леглото му, за да обера прахоляка, изведнъж ми замирисва на нещо, което за първи път, откак съм в болницата, ме кара да осъзная, че това огромно помещение, пълно с легла, на които спят четирийсет възрастни мъже, винаги смърди на хиляди други миризми — на бактерицидни средства, на цинков мехлем, на пудра за крака, на пикня и вкиснали дъртешки лайна, на Паблъм[3] и на борова вода, на клеясали мръсни долни гащи и чорапи, които вонят дори и когато се върнат от пране, долавя се тежкият мирис на колосани чаршафи, киселият дъх на неизмити усти, острата миризма на машинно масло, а понякога и смраднята на опърлена коса, — но никога досега, допреди да дойде този човек, не е миришело на прах и мръсотия от полето, на пот и на труд.

По време на закуската Макмърфи приказва и се смее без прекъсване. След тая сутрин той си мисли, че на бърза ръка ще се справи със Старшата. Не знае, че просто я е сварил неподготвена и ако не друго, поне я е накарал да се мобилизира.

Прави се на шут, като се опитва да разсмее и другите. Хич не му е приятно, като вижда, че те най-много то да се усмихнат слабо или пък от време на време да се изкикотят. Насреща му е седнал Били Бибит и изведнъж той му подмята с поверителен глас:

— Хей, Били, момчето ми, помниш ли като свалихме двамата с тебе ония мацки в Сиатъл? Голяма работа беше, а?

Били вдига стреснато очи от чинията. Отваря уста, но не може да каже нищо. Макмърфи се обръща към Хардинг.

— И кога нямаше да успеем да ги свалим, ей тъй, за нула време, ако вече не бяха чували за Били Бибит. Били Бибит Паламарката — така го знаеха по онова време. Тия двете момичета тъкмо щяха да си тръгват, когато едната го погледна и попита: „Ти да не си знаменитият Били Бибит Паламарката? С прочутия трийсет и пет сантиметров?“ Били наведе глава и почервеня — също както сега, казахме им, че е той. Спомням си, когато ги заведохме в хотела, от леглото на Били се чу женски глас: „Мистър Бибит, ти ме разочароваш; разбрах, че е трийсет и… о, Господи!“

И кряка, и се пляска по бедрото, и ръга Били с пръст, а Били се киска и така се е изчервил, че ме е страх да не вземе да припадне.

Макмърфи казва, че всъщност *единственото*, което и липсва на тая болница, са две такива готини мацки. Какви са само леглата, в по-удобно не е спал, а и каква вкусна лапачка дават! Просто не може да разбере защо всички толкова се чумерят, че са затворени тук.

— Ето, например вземете ме мене — казва той на момчетата и вдига една стъклена чаша срещу светлината, — за първи път от шест месеца пия портокалов сок. О-ох, екстра! А знаете ли какво получавах за закуска в трудовия лагер? Какво ми сервираха? Мога само да ви го опиша на какво приличаше, но име не мога да му дам: сутрин, обед и вечер все едно и също — нещо от картофи, черно-загоряло, клеясало като туткал. Във всеки случай не беше портокалов сок. А я вижте сега: шунка, препечен хляб, масло, яйца, кафе — оная малка сладурана в кухнята даже ме попита как ще го искам кафето, със или без мляко, много й благодаря и една голяма! огромна! чаша студен портокалов сок. О, пари да ми давате, не се махам оттука!

Взима си допълнително от всичко, уговаря си среща с момичето от кухнята, дето налива кафето, за след като го изпишат от болницата, уверява готвачката-негърка, че по-добре сварени яйца не е ял Има корнфлейкс с банани, гой си взима няколко банана и предлага един на черното момче, защото му се виждало измършавяло; момчето извърта очи към Сестринската стая, където седи Старшата, и казва, че на санитарите не е разрешено да идат с пациентите.

— Противоречи на реда в отделението ни?

— Да.

— Жалко Обелва три банана под носа му, изяжда ги един след друг и добавя Сам, щом ти се доще нещичко за гризкане, свиркай.

След като излапва и последния си банан, Макмърфи се потупва по корема, става и тръгва към вратата; тогава високото санитарче му препречва пътя и му казва, че според правилото пациентите трябвало да седят в трапезарията до седем и половина и чак тогава да станат всички заедно. Макмърфи го поглежда така, сякаш му се струва, че не е чул добре, после се обръща към Хардинг. Хардинг кимва, Макмърфи свива рамене и се връща обратно на мястото си.

— В никакъв случай не искам да преча на реда в отделението.

Часовникът в дъното на трапезарията показва седем и петнайсет — лъже, че сме седели тук само петнайсет минути, след като явно е минал повече от час, Всички са свършили със закуската и, облегнати на столовете си, наблюдават как голямата стрелка се придвижва към седем и половина. Черните момчета отнасят оплесканите подноси на Безмозъчните и откарват двамата старци с инвалидните столове, за да ги измият с маркуча. Поне половината от пациентите подпират глави на ръцете си с намерението да подремнат, докато се върнат санитарчетата. Какво друго да правят, няма карти, нито списания, нито мозайки-ребуси. Остава им само да спят или да наблюдават часовника.

Макмърфи обаче не може да седи кротко; все трябва да прави нещо. След като около две минути побутва трохичките около чинията си с лъжицата, той вече е готов за нови подвизи. Пъхва палци в джобовете си, обляга се назад и поглежда с едно око часовника на стената. После си потърква носа.

— Знаете ли, тоя стар часовник ми напомня за мишените на стрелбището във форт Райли. Там спечелих първия си медал за точна стрелба, Макмърфи, Вярното Око. Кой иска да се хванем на бас за някакво си жалко доларче, че ще пратя тая бучица масло в центъра на циферблата, или поне върху циферблата?

Трима души залагат; той взема маслото на върха на ножа си и го мята. Бучката се залепя на петнайсетина сантиметра вляво от часовника и докато Макмърфи си изплаща баса, всички му се присмиват. Все още го кодошат, питат го какво точно е искал да каже, Вярното Око или Невярното Око, когато ниското черно момче се връща, след като е измило с маркуча Безмозъчните; всички вперват погледи в чиниите си и мълчат. Момчето усеща, че има нещо, но не може да разбере какво. И сигурно така и нямаше да узнае, ако старият полковник Матърсън, зяпайки разсеяно, не беше зърнал лепнатото на стената масло. Полковникът го посочва и се впуска в една от своите речи, заема се да ни обяснява нещо със своя търпелив, гъгнещ глас, при това така, сякаш то има някакъв смисъл.

— Маслото… е републиканската партия.

Черното момче поглежда натам, накъдето сочи полковникът, и ето ти го маслото, плъзнало надолу по стената като жълт охлюв. Премигва, но не казва нищо, а даже и не се оглежда, за да разбере кой го е метнал.

Макмърфи прошепва нещо на Острите, седнали около него, и ги сръгва с лакът; миг по-късно те кимват, той поставя три долара върху масата и се обляга назад. Всички се размърдват в столовете си и наблюдават как маслото пълзи по стената — тръгва, спира се, пак поема надолу и оставя лъскава диря по мазилката. Никой не продумва. Поглеждат маслото, после часовника, после пак маслото. Сега вече часовникът върви.

Около половин минута преди седем и половина маслото стига до пода и Макмърфи си възвръща всичките пари, които беше загубил.

Черното момче се опомня, откъсва очи от мазната ивица по стената, обръща се към нас и казва, че можем да ставаме; Макмърфи прибира парите в джоба си и излиза от трапезарията. Той обгръща черното момче през раменете и полу го повежда, полу го понася по коридора към дневната.

— Сам, братле, денят преполови, а аз сам още на нулата. Трябва бързо да си наваксам Дай да хвърлим едни карти — ей ония, дето си ги заключил на сигурно място и шкафа, а пък аз ще се опитам да надвикам високоговорителя.

Почти през цялата сутрин той си наваксва — играе на двайсет и едно, само че вече за пари, не за цигари. Два-три пъти мести масата, на която играят, за да се спаси от високоговорителя. Явно е, че му лази по нервите. На края отива до Сестринската стая и почуква по стъклото. Старшата се завърта на стола си и отваря вратата, а той пита, дали не може за малко да спре тоя адски шум Сега седнала на стола си зад големия прозорец, тя е по-спокойна от всякога; тук няма разни диваци, които да търчат полуголи и да я изкарват от равновесие На лицето ѝ е лепната неизменната усмивка Тя затваря очи и поклаща глава, при което най-любезно казва на Макмърфи — „Не!“

— Не може ли поне да намалите звука? Едва ли целият щат Орегон има нужда да слуша цял ден как Лорънс Уелк свири „Чай за двама“ по три пъти в час! Ако музиката беше достатъчно тиха, за да се чува какви ставки обявя ваш, можех да направя и някое покерче.

— Мистър Макмърфи, вече ви казахме, че редът и от делението не позволява да се играе на пари.

— Добре, тогава намалете музиката и ще играем на кибритени клечки, на копчета — само го намалете това чудо!

— Мистър Макмърфи — тя спира и изчаква спокойният ѝ наставнически тон да проникне в съзнанието им знае, че всички Остри я слушат. — искате ли да ви кажа какво мисля? Мисля, че вие сте един голям егоист Не забелязвате ли, че в гази болница освен вас има и други кора? Има възрастни пациенти, които не биха чували радиото, ако свиреше тихо, старци, които просто не са и състояние да четат, нито да решават ребуси, нито да играят на карти и да обират цигарите на другите. За такива възрастни кора като Матърсън и Китлинг музиката е единственото развлечение, което имат А вие искате да им го отнемете Ние обичаме, когато ни е възможно, да изслушваме различни предложения и молби, но, струва ми се, трябва поне малко да се замислите за другите, преди да предложите нещо.

Той се обръща и поглежда към половината на Хрониците, вижда, че в думите ѝ има нещо вярно. Сваля шапката си и прокарва ръка през косата си, накрая се обръща пак към Старшата. И той като нея знае, че всички Остри слушат разговора им.

— Добре. Не помислих за това.

— И аз така предполагах.

Той подръпва червеникавите снопчета, дето стърчат от деколтето на горнището му, и казва:

— Добре де, тогава нека отидем да играем другаде? В някоя друга стая? Да речем, в оная стая, в която пренасяте масите по време на заниманията. През останалата част от деня в нея няма нищо Отключете я и ни пуснете да играем карти там. А пък старците нека си останат тука при радиото — така всички ще бъдат доволни.

Тя се усмихва, затваря пак очи и поклаща леко глава:

— Вие естествено можете да повторите предложението си и пред останалата част от медицинския персонал, но предполагам, всички ще споделят моето мнение: ние не сме в състояние да поддържаме две дневни помещения Нямаме достатъчно работна ръка И ви моля, не се облягайте на прозореца; ръцете ви са мазни и цапат стъкло то. Това означава допълнителен труд за някои хора.

Той дръпва рязко ръката си и понечва да каже нещо, но спира, всъщност какво друго му е останало да й каже освен да я изпсува. Поема си дълбоко дъх и се опитва да събере цялата си воля, така както направи тя тая сутрин, извинява й се, задето я е обезпокоил, и се връща на масата с картите.

Всички пациенти усещат, че се започва.

В единайсет часа докторът надниква през вратата на дневната и извиква на Макмърфи, че ще го чака в кабинета си за кратък разговор.

— Винаги разговарям с новите пациенти на втория им ден.

Макмърфи оставя картите на масата, става и тръгва към доктора. Докторът го пита как е спал, но Макмърфи само измърморва нещо в отговор.

— Изглеждате много замислен днес, мистър Макмърфи.

— О, да, аз съм голям мислител — казва Макмърфи и двамата потеглят по коридора.

Когато се връщат — на мен ми се струва, че са минали цели дни, — те се кискат и си приказват, много доволни от нещо си. Докторът бърше сълзите от очилата си, явно се е смял здравата, а Макмърфи отново е предишният гръмогласен, дързък самохвалко. Такъв остава и по време на обеда, а в един часа пръв сяда на стола си за заниманието; ленивите му очи се синеят в ъгъла.

Старшата влиза в дневната със своето ято от сестри-стажантки и с кошницата с бележките. Тя взима дневника от масата и го прелиства начумерено (цял ден никой не е докладвал за никого), след това си сяда на мястото до вратата. Изважда няколко папки от кошницата в скута си и ги прехвърля, додето стига до Хардинговата.

— Доколкото си спомням, вчера понапреднахме доста по въпроса с мистър Хардинг…

— Ъ-ъ… преди това бих искал, ако е възможно, да ви прекъсна за момент — казва докторът. — Във връзка с един разговор, който проведох сутринта в кабинета си с мистър Макмърфи. Всъщност ние просто си спомнихме някои неща. Говорихме за едно време. Открихме, че двамата имаме нещо общо — учили сме в една и съща гимназия.

Сестрите се споглеждат и се чудят какво ли му е станало на тоя човек. Пациентите мятат по едно ока към Макмърфи, който се хили в ъгъла си, и чакат да чуят какво още ще каже докторът. Той кима.

— Да, да, в една и съща гимназия. И както си приказвахме за миналото, ние си спомнихме за карнавалите, които се устройваха в училище — великолепни, шумни тържества. Гирлянди, серпантини от крепирана хартия, павилиони с разни лакомства, забавни игри — това бяха едни от най-важните събития през годината. Както споменах на Макмърфи, аз и в по-долните, и в по-горните класове все бях организаторът на училищните карнавали. Ах, какви прекрасни, безгрижни години…

В дневната настъпва пълна тишина. Докторът вдига глава и се оглежда, за да види да не би да е станал за смях. Старшата му хвърля такъв поглед, който не оставя никакви съмнения по този въпрос, но той е без очила и погледът й му убягва.

— Както и да е, нека не прекаляваме със сълзливата носталгия — в хода на нашия разговор двамата с Макмърфи се запитахме как ли биха погледнали някои хора, ако уредим един карнавал тук, в отделението?

Той си слага очилата и пак се оглежда. Никой не подскача от възторг при тази идея. Някои от нас още помнят как преди години Тейбър се опита да устрои карнавал и какво излезе от тая работа. Докато докторът чака отговора, откъм сестрата се надига някакво яростно мълчание, което надвисва над всички нас и ни предизвиква да го нарушим. Знам, че Макмърфи не може, тъй като е участвал в замислянето на карнавала; тъкмо вече си казвам, че няма да се намери такъв глупак, който да наруши мълчанието, когато седналият точно до Макмърфи Чезуик изсумтява и преди да разбере какво става, се изправя на крака, търкайки ребрата си.

— Ъ-ъ… лично аз смятам, нали разбирате… — той поглежда надолу към юмрука на Макмърфи върху дръжката на съседния стол и към щръкналия като остен голям загрубял палец. — че идеята е чудесна. Карнавалът ще ни разнообрази.

— Точно така, Чарли — казва докторът, доволен от подкрепата на Чезуик, — при това не е без терапевтична стойност.

— Разбира се — обажда се пак Чезуик, вече по-весело.

— Ами да. Един карнавал може да има голяма терапевтична стойност. Не ще и дума.

— Ще бъде в-в-весело — намесва се Били Бибит.

— Да, това също — съгласява се Чезуик — Ще го организираме, докторе, защо да не го организираме. Сканлън ще направи номера си с бомбата, а аз може да устроя състезание по хвърляне на ринг в кабинета по трудотерапия.

— Аз пък ще гадая бъдещето — казва Мартини и поглежда с присвити очи някъде над главата си.

— А аз мога с доста голяма точност да определям патологичните смущения, като гледам на ръка — обажда се Хардинг.

— Много добре изръкоплясква Чезуик Досега никой не е подкрепял неговите предложения.

— За мен пък ще е чест да бъда крупие на скило — провлачва Макмърфи. — Имам малко опит…

— О, възможностите са толкова много — казва докторът, седнал с изправен гръбнак, действително запален от проекта. — Ами да, лично аз имам милион идеи.

В продължение на още пет минути той говори разгорещено. Очевидно повечето от тия идеи вече е обсъждал с Макмърфи. Описва игри, павилиони с лакомства, предлага да се продават билети; и изведнъж млъква, сякаш погледът на Старшата го е пронизал точно между очите Премигва и я запитва:

— А вие какво мислите за тази идея, мис Рачид? За един карнавал? Тук, в отделението?

— Съгласна съм, че може да окаже терапевтичен ефект — казва тя и млъква. Чака. И пак насочва към другите същото онова мълчание. Когато разбира, че никой няма да го наруши, продължава. — Но освен това смятам, че преди да се стигне до някакво решение, една такава идея трябва да се обсъди на колегиума Предполагам, че и вие мислите така, докторе?

— Разбира се. Просто исках, нали разбирате, да сондирам хората Но естествено най-напред ще говорим за това на колегиума. После ще продължим е плановете си.

На всички им става ясно, че това ще е карнавалът.

Старшата отново поема нещата в ръцете си, като изшумолява с папката, която държи.

— Чудесно. Ако няма нещо друго — и ако мистър Чезуик си седне на мястото, — мисля, че можем да продължим дискусията Остават ни още… — тя изважда часовника си от кошницата и го поглежда — още четирийсет и осем минути И така, както…

— Ах, да! Спомних си още нещо. — Макмърфи е вдигнал ръка и щрака с пръсти. Тя се взира продължително в ръката му и чак тогава казва:

— Кажете, мистър Макмърфи?

— Всъщност идеята е на доктор Спийви. Докторе, я им кажи какво намисли по въпроса с глухите и радиото. Сестрата трепва, съвсем леко, едва забележимо, но сърцето ми подскача от радост. Тя мушва папката обратно в кошницата и се обръща към доктора.

— Вярно започва той. За малко да забравя. — Обляга се назад, кръстосва крака и допира ръце с връхчетата на пръстите си; виждам, че все още е в добро настроение заради своя карнавал С Макмърфи говорихме за прастария проблем на нашето отделение: разнородните обитатели, съжителстването на млади и стари. Условията не са най-идеалните за нашия Терапевтичен колектив, но Управлението все заявява, че друг изход няма, тъй като сградата на Гериатрията е пренаселена. Пръв аз ще се съглася, че това положение е крайно неприятно за всички нас С Макмърфи обаче стигнахме до една идея, която може да облекчи нещата и за двете възрастови групи. Както спомена Макмърфи, той е забелязал, че някои от по-старите хора трудно чуват радиото. И предложи звукът да се усили още повече, та да го чуват и ония Хроници, които имат смущения в слуховия апарат. Според мен това е едно твърде хуманно предложение.

Макмърфи скромно махва с ръка, докторът кима към него и продължава:

— Аз обаче му обясних, че според някои от по-младите пациенти радиото и без това свирело прекалено силно и им пречело да разговарят или да четат. Макмърфи каза, че не е помислил за това, но че е жалко, дето тези, които искат да четат, не могат да се усамотят някъде на тишина и да оставят радиото на онези, които искат да го слушат. Съгласих се, че е жалко, и вече бях готов да приключа е този въпрос, когато си спомних за старата баня, където сега складираме масите по време на нашите занимания. И без това тази стая за нищо не я използваме; при наличието на новите лекарства вече не прибягваме до хидротерапията, която провеждахме там. Та какво ще каже колективът, ако обърнем тази стая в нещо като втора дневна, или нека я наречем *стая за игри*!

Колективът не казва нищо. Всички знаят чий ред е сега. Тя изважда пак Хардинговата папка, поставя я на коленете си и скръства ръце над нея; оглежда стаята така, сякаш очаква, че някой би се осмелил да каже нещо. След като става ясно, че никой няма да вземе думата преди нея, извръща глава към доктора.

— Като план звучи чудесно, доктор Спийви, а оценявам и загрижеността на мистър Макмърфи за другите пациенти, но се опасявам сериозно, че няма да имаме персонал за още една дневна.

Уверена, че с това е сложила край, Старшата отново понечва да разтвори папката. Докторът обаче е обмислил всичко по-добре, отколкото смята тя.

— Взех предвид това, мис Рачид. Но тъй като тук, в дневната с високоговорителя, ще останат главно Хронически пациенти, повечето от които са приковани на столове или колички, не ви ли се струва, че един санитар и една сестра съвсем спокойно ще могат да усмиряват бунтовете и безредиците, в случай че възникнат?

Тя не отговаря, нито пък обръща внимание на шегата му за бунтовете и безредиците. Лицето й остава непроменено, с неизменната усмивка.

— А другите двама санитари и сестрите ще имат възможност да се грижат за пациентите в банята може би дори още по-добре, отколкото тук. Вие какво ще кажете, приятели? Бива ли я идеята? Самият аз я смятам за доста добра и предлагам да я опитаме, поне за няколко дни, Ако работата не потръгне, имаме си ключа, ще заключим стаята отново, не е ли така?

— Правилно! — извиква Чезуик и удря с юмрук в дланта си. Той все още стои прав, сякаш се страхува да се доближи пак до палеца на Макмърфи. — Правилно, доктор Спийви, ако работата не потръгне, имаме си ключа и ще заключим стаята отново Не ще и дума.

Докторът се оглежда; като вижда, че всички Остри му кимат, ухилени до уши, решава, че те са много възхитени от него и от неговата идея, затова се изчервява като Били Бибит и трябва един-два пъти да избърше очилата си, преди да продължи. Става ми забавно, като гледам колко е доволен от себе си дребният човечец. Понеже момчетата му кимат, той също им кима и казва:

— Много добре и отпуска ръце на коленете си. — И така, Ако това вече е решено аз като че ли забравих за какво трябваше да говорим тази сутрин?

Старшата пак трепва леко, навежда се над кошницата и измъква една папка. Взема да рови из нея, а ръцете и май треперят. Изважда лист хартия, но преди да започне да чете от него, Макмърфи се изправя отново с протегната ръка и пристъпвайки от крак на крак, проточва замислено: „Знаеш ли, докторе.“ Ръцете й престават да ровят, замръзват, сякаш звукът на гласа му я вцепенява, също както нейният глас вцепени черното момче тая сутрин Чак ми се завива свят, като я гледам такава вцепенена Докато Макмърфи говори, я наблюдавам внимателно.

— Знаеш ли, докторе, умирам да разбера какво означава сънят, дето го сънувах тая нощ. Гледай сега, уж бях аз, в съня де, пък в същото време като че ли *не бях* съвсем аз, а някой, който приличаше на мене — някой като… *баща* ми! Да, да, точно той беше. Баща ми беше, защото понякога, когато се погледнех, когато го погледнех него де, виждах железния болт, който баща ми имаше в челюстта си…

— Баща ви има железен болт в челюстта си?

— Е, вече не, имаше го някога, когато бях дете. Около десет месеца той се разхожда с тоя голям метален болт, който влизаше *оттук* и излизаше *оттук*! Господи, ама същински Франкенщайн беше! Разцепиха му челюстта с брадва, когато се сби с оня от дъскорезницата… Ей, чакайте да ви разкажа как стана всичко…

Лицето ѝ е все още спокойно, сякаш си е сложила някаква маска, върху която е изрисуван желания от нея израз. Сигурен, търпелив, невъзмутим. Повече никакви трепвания, само това ужасно студено лице с неговата спокойна усмивка, усмивка от пресована червена пластмаса, чисто, гладко чело без нито една бръчица, която да подскаже слабост или тревога; безизразни, широко разтворени, боядисани в зелено очи, чийто нарисуван израз казва: аз мога да чакам, възможно е от време на време да губя по някой метър, но ще чакам, ще бъда търпелива, спокойна и уверена, защото знам, че за мен истинска загуба няма.

За момент си бях помислил, че е победена. Така ми се бе сторило. Сега обаче разбирам, че няма такова нещо. Пациентите един по един мятат крадливи погледи към нея, за да видят как ѝ се отразява това, дето Макмърфи е поел заниманието в ръцете си, и виждат все едно и също. Тя е твърде голяма, за да бъде победена. Заема половината стая — като някаква японска статуя. Нищо не може да я помръдне, няма спасение от нея. Днес изгуби една малка битка, но тя е без значение за голямата война, която тя печели и ще продължи да печели. Не бива да позволяваме на Макмърфи много-много да ни вдига акциите, да ни увлича в някаква безсмислена игра. Тя ще продължи да печели така, както печели Системата, тъй като има зад гърба си цялата нейна мощ. Старшата не губи поради своите загуби, а печели поради нашите. За да я надвиеш, трябва да я побеждаваш всеки път, когато се сблъскаш с нея, а не два от три или три от пет пъти. Само да отслабиш бдителността си, само да изгубиш веднъж, и тя печели завинаги. В крайна сметка всички ние ще загубим. Няма спасение.

Тъкмо в тоя момент тя включва машината за мъгла и мъглата нахлува толкова бързо, че вече не виждам нищо друго освен лицето ѝ. Нахлува и се сгъстява, сгъстява; колкото бях щастлив преди минута, когато я видях да трепва леко, толкова сега съм унил и апатичен — даже никога не съм се чувствал чак толкова унил, тъй като сега знам, че няма спасение нито от нея, нито от Системата. И никой не може да ни спаси, нито дори Макмърфи. Никой. Колкото повече си мисля за това, толкова по-бързо нахлува мъглата.

Добре, че е толкова гъста — сега мога да се шмугна в нея, да се отпусна, отново да съм си на сигурно място.

В дневната се играе монопол. Играят го от три дни, с къщите, с хотелите и прочие; съединили са две маси, за да следят всички ходове и купчините със заложените „пари“. Макмърфи ги убеди, че ще им е по-интересно, ако за всеки „долар“, заеман от банката, плащат по един цент: кутията е пълна с монети.

— Твой ред е, Чезуик.

— Не, чакай, не играй още. Обяснете ми преди това какво трябва да има човек, за да си купи хотел?

— Виж какво, Мартини, трябва на всяка улица от твой квартал да имаш по четири къщи. А сега давай да играем, за Бога.

— Не, чакайте.

Откъм неговата страна на масата се разхвърчават „пари“; във всички посоки политат червени, зелени и жълти „банкноти“.

— Ти какво, за Бога, хотел ли ще купуваш, или ще играеш на Честита нова година?

— Дяволите да те вземат бе, Чезуик, твой ред е.

— Три по едно? О-хо, Чезуикче, и сега къде отиваш? Да не би случайно в моя парк „Марвин“? Да не би това да означава, че ми дължиш, чакай да помисля, триста и петдесет долара, а?

— По дяволите.

— Абе к’ви са тия неща? Я чакайте, к’ви са тия другите неща по цялата маса, а?

Мартини, тия неща по масата ги гледаш от два дни. Нищо чудно, че губя като последния глупак. Макмърфи, как може да внимава човек, след като Мартини седи тука и непрекъснато халюцинира?

— Остави го ти Мартини, Чезуик. От него имаме само полза. Побързай сега с тия триста и петдесет долара, а Мартини си знае работата: нали ни плаща наем, щом някое от неговите „неща“ попадне в наша собственост?

— Почакайте. Толкова са много.

— Стига, Март. Ти само ни съобщавай в чия собственост попадат. Чезуик, зарът все още е твой. Имаш право да хвърляш втори път; Браво, юнак. О-хо, шестица.

— И сега къде отивам… на Шанс: „Избран сте за председател на Управителното тяло: платете на всеки играч“. По дяволите и пак по дяволите!

— Хей, чий е тоя хотел тук, на тази железопътна линия?

— Приятелю, това, както всеки може да види, не е хотел, а депо.

— Не, почакайте…

Макмърфи се е надвесил над своя ъгъл от масата, като мести карти, пренарежда пари, подравнява хотелите си. Една стодоларова „банкнота“ стърчи от шапката му като журналистическа карта: бели пари за черни дни, както ги нарича той.

— Сканлън? Май е твой ред, братле.

— Дайте ми заровете. Сега ще видите вие. Раз, два. Мартини, я ми премести пионката единайсет пъти.

— Добре.

— Не това бе, простак; това не е пионката ми, а къщата ми.

— Ама тя е от същия цвят.

— Какво прави тая малка къщичка в Електрическата компания?

— Това е електроцентрала.

— Мартини, ама ти не разклащаш заровете…

— Нищо де, остави го! Какво от това?

— Но това са две къщи!

— О-хо. И Мартини хвърля, я да видя… Много добре, Март; това значи, че отиваш… Къде ти е пионката, братле?

— А? Ами ето я.

— Той я е бил лапнал, Макмърфи. Нищо де, Мартини, преметнал си я през два кътника, а сега имаш четири хода по картата и отиваш на… на Болтик авеню. Твоята лична и единствена собственост. Има късметлии на тоя свят, приятели. Мартини играе от три дни и почти всеки път попада на своя собственост.

— Хардинг, млъквай и играй. Твой ред е.

Хардинг събира заровете с дългите си пръсти и опипва гладките им повърхности с палец, сякаш е сляп. Пръстите са същият цвят като заровете и създават впечатлението, че ги е издялал с другата си ръка. Той разтърсва ръка и заровете изтракват в шепата му. Претъркулват се и спират пред Макмърфи.

— О-хо. Четири, пет, шест. Лош ти е късметът, братле. Попадаш в една от големите ми собствености. Значи, ми дължиш, ъ-ъ, горе-долу двеста долара.

— Жалко.

Играта продължава в същия дух, заровете тракат, разменят се шумолящи „банкноти“.

Има дълги периоди — три дни, години, — когато не виждам нищо, когато разбирам къде се намирам само благодарение на високоговорителя, който кънти над главата ми така, сякаш камбана бие в мъглата. Щом почна пак да виждам, забелязвам, че момчетата си се разхождат най-безгрижно, сякаш това във въздуха е просто някаква лека мараня. Мъглата сигурно засяга техните мозъци по по-друг начин, отколкото моя.

Дори Макмърфи, изглежда, не съзнава, че е потънал в мъгла. А ако го съзнава, с нищо не показва, че му пука от тая работа. Въобще гледа никой от персонала да не си помисли, че му пука от каквото и да било; той знае, че най-добрият начин да ядосаш оня, който се опитва да ти направи живота черен, е като си даваш вид, че не ти пука.

Продължава да се държи все така приятелски със сестрите и с черните момчета, каквото и да му кажат те, какъвто и номер да му извъртят, за да го ядосат. Сегиз-тогиз се вбесява от някое тъпо правило, но си налага да се прави на още по-учтив и възпитан, тъй че накрая приема всичко откъм смешната му страна — правилата, неодобрителните погледи, с които се опитват да ти налагат правилата си, начина, по който ти говорят, сякаш си някакво тригодишно хлапе — и когато види колко е смешно всичко това, започва да се смее, което пък така ги вбесява, че повече не може. Макмърфи смята, че докато е в състояние да се смее, той е в безопасност, и това си е самата истина. Един-единствен път изгубва самообладание и показва, че е вбесен, ама причината не са черните момчета, нито Старшата, нито пък нещо, което те са направили; причината са пациентите и нещо, което те не направиха.

Това стана по време на едно от груповите занимания. Макмърфи се ядоса, задето момчетата са такива пъзльовци — заешки душици, както ги нарече сам. Беше накарал всички да заложат за годишния шампионат по бейзбол, който щяха да предават по телевизията от петък нататък. Смяташе някак си да успеят да гледат мачовете, въпреки че предаванията не бяха във времето, определено за телевизия. Няколко дни преди това той пита не може ли с чистенето да се занимават вечер, когато е времето за телевизия, а следобед да гледат мачовете. Сестрата му казва не, което той всъщност почти е очаквал. Тя му обяснява, че програмата е балансирана внимателно и всяка промяна в установения ред ще предизвика бъркотия.

Понеже това го казва сестрата, той не се изненадва; изненадва го друго — поведението на Острите, когато ги пита как им се вижда тая идея. Никой не казва нищо. Всички са се скрили в мъглата. Почти не ги виждам.

— Ама гледайте сега — убеждава ги Макмърфи, но те не гледат. Той чака някой да каже нещо, да отговори на въпроса му. Всички се правят, че не са го чули. — Гледайте сега бе, дявол да ви вземе — ядосва се той, след като никой не помръдва, — поне на дванайсет души от вас им е интересно кой ще спечели мачовете, това го знам много добре. Та толкова ли не искате да ги видите?

— Как да ти кажа, Мак — осмелява се най-накрая Сканлън, — аз самият съм свикнал много с новините от шест часа. А ако тая смяна наистина обърка програмата, както казва мис Рачид…

— По дяволите с тая програма. Другата седмица, след като свърши шампионатът, ще си я върнете пак тая скапана програма. Какво ще кажете, а? Хайде да гласуваме дали да гледаме телевизия следобед вместо вечер. Кой е „за“?

— Аз — виква Чезуик и се изправя.

— Ама не, който е „за“, нека си вдигне ръката. И така, кой е „за“?

Ръката на Чезуик щръква нагоре. Някои от останалите се оглеждат, за да видят има ли и други такива глупаци. Макмърфи не може да повярва.

— Хайде де, що за бунаци? А аз си мислех, че можете да гласувате за политика и тъй нататък. Нали така се прави, а, докторе?

Докторът кима, без да вдига очи.

Чезуик проточва ръката си още по-нависоко и гледа другите заплашително. Сканлън поклаща глава и вдига ръка, подпирайки лакътя си на дръжката на стола. И повече никой. Макмърфи няма думи.

— Значи, решено — отсича сестрата. — В такъв случай можем да си продължим заниманието.

— Да — съгласява се той и се свива в стола си, така че ръбът на шапката му почти се допира до гърдите му. — Да, в такъв случай можем да продължим с това кретенско занимание.

— Да — казва Чезуик и след като оглежда кръвнишки момчетата, сяда, — да, продължавайте с това тъпо занимание.

Той кимва сковано, после подпира брадичка в гърдите си и се начумерва. На него му е кеф, че седи до Макмърфи, чувства се някак си смел. За първи път Чезуик има някого зад гърба си, когато защищава изгубените си каузи.

След заниманието Макмърфи не приказва с никого, толкова е ядосан и възмутен. Пръв Били Бибит се приближава до него.

— Рандъл, някои с-сме тук от п-п-пет години — казва Били. Той държи едно навито на руло списание и го суче; цигарата гори ръцете му. — А някои ще ос-с-станат може би още т-т-толкова — много след като ти с-с-си отидеш, много след като свърши този ш-ш-шам-пионат. И… толкова ли не разбираш… — Той хвърля списанието и тръгва. — Уф, какъв ли смисъл има!

Свъсил изрусените си вежди, Макмърфи гледа озадачено подире му.

До вечерта той все се опитва да се заяде с момчетата, задето не са гласували, но на тях не им се приказва за това, тъй че накрая вдига ръце; до деня преди шампионата не отваря повече дума по тоя въпрос.

— Ето го и четвъртък — поклаща той тъжно глава. Седи върху една от масите в банята, стъпил с крак на един стол и се опитва да завърти шапката си на пръст. Около него няколко Остри почистват стаята, като гледат да не му обръщат внимание. Вече никой не ще да играе с него покер или двайсет и едно на пари — след като не щяха да гласуват, той така се разяри, че ги обра на карти до шушка и те са му толкова задлъжнели, че ги е страх да не влязат още по-вътре. На цигари пък не могат да играят, тъй като Старшата ги кара да държат кашончетата си върху бюрото в Сестринската стая, като им отпуска по един пакет на ден — грижела се за здравето им, така им обясни тя, ама на всички им е ясно, че просто иска да попречи на Макмърфи да печели на карти. Без покера и двайсет и едното в банята е тихо, само откъм дневната се носи звукът на високоговорителя. Толкова е тихо, че се чува как горе, при Буйните, някой се катери по стената и от време на време простенва нещо като „уу-уу-уу“, досаден, еднообразен звук, като хленч на бебе, преди да заспи.

— Четвъртък — повтаря Макмърфи.

— Уу-уу-уу — вие човекът отгоре.

— Това е Ролър — казва Сканлън и поглежда към тавана. Прави се, че не е чул Макмърфи. — Ролър Скандала. Преди години беше в нашето отделение. Не си стоеше мирен и това не й хареса на мис Рачид, нали си спомняш, Били? Все това „уу-уу-уу“, ще се побъркам. На ония отрепки горе им трябват само две-три гранати в спалното, и толкоз. Никаква полза няма от тях.

— А утре е петък — продължава Макмърфи. Решил е да не позволи на Сканлън да смени темата.

— Да — обажда се Чезуик и оглежда смръщено стаята, — утре е петък.

Хардинг обръща една страница от списанието си.

— Което ще рече, почти цяла седмица, откак нашият приятел Макмърфи е тук, без да е успял да свали правителството, това ли искаше да кажеш, Чезуикче? Господи, в каква бездна на апатия хлътнахме всички, какъв позор, истински позор!

— Майната ти — изругава Макмърфи. — Знаеш ли какво искаше да каже Чезуик, а? Че утре ще показват по телевизията първия мач от шампионата, а ние какво ще правим? Пак ще мием и ще трием тая детска стая.

— Да — казва Чезуик. — Терапевтичната детска стая на добрата стара майка Рачид.

Изправен до стената на стаята, аз се чувствам като шпионин; дръжката на подомиячката в ръцете ми е от метал, а не от дърво (металът е по-добър проводник), и е куха; вътре в нея има достатъчно място, за да се скрие мъничък микрофон. Ако Старшата чува това, Чезуик ще си изяде калая. Изваждам от джоба си топка втвърдена дъвка, откъсвам си едно парченце и го смуча, докато омекне.

— Я чакайте да проверя. — казва Макмърфи. — Кои ще гласуват с мен, ако повдигна пак въпроса за смяната?

Около половината Остри кимат утвърдително, много повече, отколкото ще гласуват в действителност. Той набутва шапката назад към тила си и подпира с ръце брадичката си.

— Ама наистина ви казвам, нищо не загрявам. Хардинг, какво става с тебе, к’во си се разкиснал? Или може би се страхуваш, че ако си вдигнеш ръката, оная дърта хищница ще ти я отреже?

Хардинг повдига едната си тънка вежда.

— Възможно е; може и да се страхувам, че ще ми я отреже, ако я вдигна.

— А ти, Били? И ти ли от това се плашиш?

— Не. Според мен тя н-н-няма да ни направи нищо. Но… — той свива рамене и въздиша, после се покатерва върху големия мраморен блок с ръчките за регулиране на душовете и се курдисва най-отгоре като маймуна — …но просто не мисля, че ще има кой знае каква полза от едно гласуване. Просто няма смисъл, М-мак.

— Дали ще има полза? Е-ех! Вие, приятелчета, ще имате полза, дори и ако само си вдигнете ръцете.

— И все пак има риск, приятелю. Тя винаги съумява да обърне нещата така, че да стане по-лошо за нас. А един мач по бейзбол не си заслужава риска — обажда се Хардинг.

— Кой ти каза? Боже мой, та аз от години не съм пропускал тоя шампионат. Даже когато един септември бях в пандиза, ни разрешиха да внесем телевизор и да гледаме мачовете; бунт щеше да стане, ако не ни бяха позволили. Всъщност може би просто ще трябва да разбия тая проклета врата и да отида да гледам мача в някое заведенийце в града; заедно с моя приятел Чезуик.

— Ето това е едно наистина много умно предложение — казва Хардинг и хвърля списанието на земята. — Защо не го поставиш на гласуване утре на груповото занимание? „Мис Рачид, бих искал да предложа всички заедно да отидем до „Айдъл ауър“ на бира и телевизия.“

— Аз ще подкрепя предложението — заявява Чезуик. — И окото ми няма да мигне.

— Абе я си гледайте работата с това ваше всички заедно — ядосва се Макмърфи. — Писна ми да ви гледам, баби с баби. Щом се чупим двамата с Чезуик, ще закова вратата зад нас. Вие по-добре си стойте вътре, вашата маминка сигурно няма да ви даде да пресечете улицата.

— Ама сериозно ли? — Фредриксън се е приближил зад Макмърфи. — Значи, ще вдигнеш крак и ще *разбиеш* вратата с мъжкарската си обувка, а? Много си бил силен.

Макмърфи почти не поглежда към Фредриксън; вече е разбрал, че от време навреме Фредриксън се прави на грубиянин, но при най-слабата заплаха се огъва.

— Кажи де, мъжкарино, ще разбиеш ли вратата, за да ни покажеш колко си силен? — настоява Фредриксън.

— Не, Фред, май няма да я разбия. Ще си олющя обувките.

— Сериозно? Ама нали толкова се перчеше как си щял да се чупиш оттука?

Макмърфи се оглежда.

— Когато, и въобще, ако реша да бягам, ще избия със стол мрежата на някой от тия прозорци…

— Сериозно? Наистина ли ще можеш? Хей така, да я избиеш? Добре, да те видим как ще го направиш. Хайде, мъжкарино, давам десет долара, че няма да можеш.

— Въобще не се опитвай, Мак — казва Чезуик. — Фредриксън знае, че само ще успееш да счупиш стола и накрая ще се намериш при Буйните. Още първия ден, когато дойдохме тук, ни ги демонстрираха тия мрежи. Те са по-специални. Един техник взе стол като тоя, на който си стъпил, и заблъска мрежата. Накрая столът се превърна в купчина трески, а мрежата даже не се беше огънала.

— Добре — съгласява се Макмърфи и се оглежда. Виждам, че започва да му става интересно. Надявам се, че Старшата не го чува какви ги говори; инак няма да мине и час, и ще го прати при Буйните. — Трябва ни нещо по-тежко. Какво ще кажете за някоя маса?

— Същото е като стола. Същото дърво, същата тежест.

— Добре де, по дяволите, хайде да измислим с какво да избия тая мрежа. Ако на мен ми дойде нещо наум, а вие решите, че няма да стане, тогава ще е ваш ред да мислите. И тъй — нещо по-голямо от маса и от стол… Ако е нощ, може да хвърля онова дебелото негро, достатъчно е тежък.

— Много е мек — не се съгласява Хардинг. — Щом се удари в мрежата, тя ще го отхвърли като патладжан.

— Тогава може би някое легло?

— Леглото е прекалено голямо. Дори и да успееш да го вдигнеш, няма да мине през прозореца.

— Абе мога аз да го вдигна. Я, я, ето какво ми трябва; онова нещо, на което е седнал Били. Оня мраморен блок с всичките му ръчки и лостове. Май е доста твърд, а? И сто на сто е бая тежичък.

— Естествено — казва Фредриксън. — Същото е, като да риташ с крак по стоманената външна врата.

— Защо пък да не използвам блока? Не ми се вижда да е закован за пода.

— Не, не е закован — сигурно го държат само няколко жици, но я го *погледни*, за Бога.

Всички го оглеждат. Блокът е от метал и цимент и е облицован е мрамор — по размери е на половината на една маса, вероятно тежи двеста килограма.

— Добре де, гледам го. Не ми се вижда по-голям от балите слама, които товарехме в камионите.

— Опасявам се, приятелю, че това приспособление тежи малко повече от твоите бали слама.

— Според мен около четвърт тон повече — добавя Фредриксън.

— Той е прав, Мак — намесва се Чезуик. — Страшно е тежък.

— По дяволите, какво искате да кажете, че не мога да я вдигна тая нищо и никаква джунджурия ли?

— Приятелю, не си спомням да съм чувал, че освен другите си забележителни качества, психопатите могат да вдигат планини.

— Добре, значи, казвате, че не мога да го вдигна. По дяволите…

Макмърфи скача от масата и си съблича зеленото горнище; татуировките, които се подават наполовина изпод фланелката му, подскачат по мускулите на ръката му.

— В такъв случай кой ще заложи петарка? Няма да ме убедите, че не мога да направя нещо, докато не съм се опитал. Петарка…

— Макмърфи, безразсъден си както при баса за сестрата…

— Кой иска да изгуби петарка? Хайде, играете, или пасувате?

Момчетата се втурват да залагат; той толкова пъти ги е бил на покер и на двайсет и едно, че сега нямат търпение да му го върнат, а това е съвсем сигурно. Не го знам какво цели; колкото и да е висок и широк, трима като него ще са нужни, за да повдигнат блока, и това му е известно. Само като го гледа, сигурно разбира, че няма да може да го отмести, камо ли да го вдигне. Единствено някой гигант би го помръднал от земята. Но след като всички Остри записват на листчета кой какво залага, Макмърфи тръгва към блока, хваща Били Бибит и го сваля на земята, плюе на големите си мазолести длани, потърква ги една в друга и разкършва рамене.

— Пазете се настрана. Понякога, когато силно се напрегна, вдъхвам целия въздух около себе си и хората припадат задушени. Пазете се. Ще има скърцане на цимент, ще хвърчи метал. Отведете жените и децата на безопасно място. Стойте настрана…

— Божке-е, може пък и да го вдигне — измърморва Чезуик.

— Да-да, сигурно ще го придума сам да се вдигне — казва Фредриксън.

— Най-вероятно ще си спечели някоя чудесна хернийка — обажда се Хардинг. — Макмърфи, я стига си се правил на глупак; няма човек, който да може да го вдигне.

— Пазете се, мамините ми синчета, хабите ми кислорода.

Макмърфи пристъпва няколко пъти, за да застане най-удобно, и избърсва ръце в панталоните си, после се навежда и хваща ръчките от двете страни на блока. Напъва се, а момчетата започват да дюдюкат и да го кодошат. Макмърфи се отпуска, изправя се и пак се разтъпква.

— Какво, отказваш ли се? — хили се Фредриксън.

— Само се раздвижих. Сега вече ще става, каквото ще става — и грабва пак ръчките.

И изведнъж всички престават да дюдюкат. Ръцете му започват да се подуват, вените им изскачат. Макмърфи стиска очи, а устните оголват зъбите му. Отмята глава назад, сухожилията му изпъкват като насукани въжета, които се спускат от пулсиращата шия към двете му ръце. Цялото му тяло трепери от напрежение — той се опитва да вдигне нещо, което *знае*, че не може да вдигне, нещо, което всички знаят, че той не може да вдигне.

И все пак, само за секунда, когато циментът изскърцва в краката ни, ние си казваме, Господи, може пък и да го вдигне.

След това поетият въздух изригва от него и Макмърфи се стоварва като труп върху стената. По ръчките има кръв от изподраните му ръце. За миг остава залепен на стената, като пъхти със затворени очи. Не се чува нищо друго освен стържещото му дишане; никой не продумва.

После отваря очи и ни оглежда. Взира се подред във всеки един, та даже и в мене — сетне бръква в джоба си и изважда всичките бележки, на които е написано колко е спечелил на покер през последните дни. Навежда се над масата и се опитва да ги подреди, но ръцете му са се вцепенили, превърнали са се в някакви червени лапи и той не може да си мърда пръстите.

Накрая хвърля цялата купчина на земята — вероятно от всеки е спечелил по четирийсет-петдесет долара — и тръгва да излиза от стаята. На вратата се спира и се обръща към нас.

— И все пак се опитах — казва той. — Поне се опитах, майка му стара.

И си излиза, оставяйки изпоцапаните късчета хартия на пода — който иска, да ги подрежда.

В служебния кабинет някакъв специално поканен доктор, чийто жълтеникав череп е покрит със сиви паяжини, говори пред специализантите.

Метейки, минавам покрай него.

— Я, а това пък тук какво е? — Той ме поглежда така, сякаш съм някаква буболечка. Един от специализантите посочва ушите си, знак, че съм глух, и лекторът продължава.

Мета точно срещу голямата картина, дето я донесе веднъж Рекламата; тогава мъглата беше толкова гъста, че не го виждах. На картината едно момче лови риба с мухи някъде из планините, приличат ми на Очоките край Пейнвил — по върховете над боровете се вижда сняг, дълги бели трепетлики опасват рекичката, киселец расте на отровно-зелени петна. Момчето мята мухата в езерце зад една скала. Мястото не е за муха, а за ларва на кука шести номер — тая муха по-добре да я пусне някъде по-надолу по течението.

През трепетликите минава пътека и аз тръгвам с метлата по пътеката, после сядам на една скала и поглеждам през рамката към лектора, който говори на специализантите. Виждам го, че бучи с пръст дланта си, но не мога да го чуя какво приказва заради грохота на разпенената студена вода, която шурти между скалите… Усещам мириса на сняг, който вятърът довява от върховете. Забелязвам под ниската трева гърбиците на къртичините. Чудесно място да изпънеш крака и да си гледаш кефа.

Забравяш — ако не поседнеш и не се напрегнеш да си спомниш за едно време, — забравяш как беше в старата болница. Нямаше там по стените такива хубави места, на които да се покатериш. Нямаше телевизор, нито плувен басейн, нито пък даваха два пъти месечно пиле. Там имаше само стени, столове и усмирителни ризи, с които трябваше да се бориш с часове, за да се измъкнеш от тях. Оттогава са се научили на много неща. „Чудеса се направиха“, казва Рекламата с тлъстото лице. Сега животът изглежда много приятен, с бои, украси и бани с хромирани арматури. „Ако някой иска да избяга от едно такова прекрасно място, значи, не е наред“, казва Рекламата с тлъстото лице.

Под мен, в служебния кабинет, височайшият лектор притиска лакти до тялото си и трепери, сякаш му е студено, докато отговаря на въпросите на специализантите. Той е тънък и мършав, дрехите висят на кокалите му. Спи си там, притиска лакти и трепери. Може би и той усеща снежно-студения вятър, който се спуска от върховете.

Нощем все по-трудно си намирам леглото, трябва бая да пълзя на четири крака под пружините, додето открия къде съм си залепил дъвките. Никой не се оплаква от мъглата. Сега вече знам защо: колкото и да е неприятна, поне можеш да се шмугнеш в нея и да си спокоен, че си в безопасност. Ето това Макмърфи не може да го разбере, това, че искаме да сме в безопасност. Той все се опитва да ни измъкне от мъглата, на откритото, където могат лесно да ни спипат.

Долу е пристигнала пратка замразени чаркове — сърца, бъбреци, мозъци и прочие. Чувам ги как тракат, като ги спускат по шахтата към хладилника. Някакъв тип, когото не мога да видя, разправя на друг, че един от пациентите в отделението на Буйните се самоубил. Старият Ролър. Седнал на клозетната чиния и си отрязал ташаците; кръвта му изтичала, но пет-шестимата души около него така и не забелязали нищо, додето не паднал мъртъв на земята.

Не мога да разбера защо хората са толкова нетърпеливи, ето например този Ролър просто е трябвало да почака.

Знам ги как го правят това с машината за мъгла. По бойните полета в Европа имахме цял взвод, който управляваше такива машини. Щом разузнаването решеше, че ще има въздушно нападение, или пък просто ако генералите искаха да направят нещо тайно-скришно, така добре законспирирано, че даже шпионите от базата да не разберат какво става, — замъгляваха полето.

Съоръжението е много просто: най-обикновен компресор всмуква вода от един резервоар и специално масло от друг, после ги сгъстява заедно и от черната тръбичка в края на машината изригва бял облак мъгла, който само за деветдесет секунди може да покрие цяло бойно поле. Първото нещо, което видях в Европа, беше мъглата, дето я правят тия машини. Два-три изтребителя се движеха плътно след нашия транспортен самолет и щом той се приземи, взводът пусна машините за мъгла. Ние гледахме през кръглите, изподраскани прозорчета на самолета, видяхме, че джиповете изтеглиха машините близо до него и мъглата рукна, полека-лека обви цялото поле и се залепи за прозорците като мокър памук.

От самолета слязохме, като се ръководехме от реферската свирчица, която лейтенантът надуваше ли, надуваше и която звучеше като крясък на дива гъска. Долу на земята се виждаше най-много на един метър. Човек се чувстваше сам-самин на бойното поле — в безопасност от неприятеля, но и страшно самотен. На няколко метра разстояние звуците заглъхваха и напълно изчезваха, така че не чуваш какво си говорят другите, нищо не чуваш с изключение на тая малка свирчица, дето пищи и сигнализира в меката, пухкава белота, толкова гъста, че до кръста потъваш в бяло; освен кафявата си риза и металната катарама виждаш само бяло, сякаш и ти си изчезнал в мъглата от кръста надолу.

Изведнъж, току под носа ти, изскача някой, и той като тебе се щура изгубен; такова голямо и ясно лице като неговото не си виждал в живота си. Очите ти така са се напрягали да видят нещо в мъглата, че когато действително се появи, всеки детайл е десеторно по-ясен от обикновено, толкова ясен, че и двамата отклонявате погледи. Когато пред теб изскочи някой, не ти се ще да го погледнеш в лицето, а и на него не му се иска да те погледне — много е мъчително да виждаш някого толкова ясно, сякаш гледаш вътре в него; само че не ти се ще и да погледнеш встрани, за да не би да го изгубиш напълно. Трябва да избираш: или да се напрегнеш и, колкото и да е мъчително, да се взреш в нещата, които се появяват пред теб в мъглата, или да се отпуснеш и да се забравиш.

Когато в отделението за първи път използваха машината за мъгла — оная, дето я бяха купили на старо от военните и я криеха в шахтите на новата сграда, преди да се нанесем в нея, — аз с все сили се напъвах да различавам предметите, които изскачаха от мъглата, да не ги изпущам от очи. Същото правех и в Европа, когато замъгляваха бойните полета. Но тук никой не свиреше със свирка, за да ни води, нямаше въже, за което да се хванеш, тъй че, за да не се изгубя, трябваше да прикова поглед в нещо. И въпреки това понякога пак се изгубвах — в стремежа си да се скрия в мъглата, аз навлизах прекалено надълбоко в нея. В крайна сметка обаче се озовавах все на едно и също място, пред метална врата със заковани по нея нитчета, като очи, и без номер; колкото и да се мъчех да остана по-далеч, стаята зад тази врата сякаш ме теглеше към себе си, сякаш злите демони вътре в нея създаваха някаква тяга, която проникваше като лъч през мъглата и ме дръпваше назад като ръка на робот. С дни се лутах из мъглата, изплашен, че повече нищо няма да видя, и ето я накрая пак тая врата. Тя се отваряше — от вътрешната си страна беше тапицирана, за да се приглушават шумовете — и аз съзирах редицата мъже, застанали като новобранци сред лъскави медни жици и електронни лампи с пулсираща светлина; искрящото електричество ме заслепяваше. Заемах мястото си в редицата, за да чакам ред за масата. Върху масата с формата на кръст бяха отпечатани сенките на хиляди убити хора, личаха си две китки и два глезена под пропитите с пот и излъскани от употреба кожени ремъци, един врат и една глава със сребърна лента през челото. Техникът стоеше пред пулта до масата, вдигаше очи от циферблатите, оглеждаше редицата и ме посочваше с гумената си ръкавица. „Чакай, онова там дългото копеле го *познавам* — ще трябва да го фраснем в тила или да повикаме още някой на помощ. Страхотно се мята.“

Затова гледах да не навлизам прекалено надълбоко, за да не се изгубя и да се озова пред вратата на Шоковото. Вкопчвах се с поглед във всяко нещо, което се изпречваше отпреде ми, така както човек се вкопчва в някоя ограда по време на буря. Само че те все повече и повече сгъстяваха мъглата и въпреки всичките ми усилия два-три пъти в месеца пред мен се отваряше тази врата и ме лъхваше острата миризма на искри и озон. Каквото и да правех, все по-трудно ми беше да не се изгубя.

После открих нещо: ако оставах неподвижен, когато ме връхлетеше мъглата, ако просто не мърдах, не се озовавах пред тая врата. Работата е там, че сам си бях виновен, дето стигах до нея — все се страхувах да не би да се изгубя и започвах да крещя, та да могат да ме намерят. Направо крещях, за да ме намерят: мислех си, че най-лошото е да се изгубиш завинаги, че дори Шоковото е по-добро. Но сега вече не мисля така. Не е чак толкова лошо да се изгубиш.

Цяла сутрин чакам да пуснат пак мъглата. Напоследък я пускат често, според мен заради Макмърфи. Още не са го включили към контролната инсталация и се опитват да го пипнат изневиделица: вече на няколко пъти той до такава степен подкокороса Чезуик, Хардинг и някои други, че за малко да се опълчат срещу черните момчета — но щом те застанеха на негова страна, плъзваше мъглата, така, както пълзи и сега.

Преди няколко минути, когато момчетата взеха да изнасят масите от дневната заради терапевтичното занимание, чух, че включиха компресора; мъглата започна да се просмуква през пода и вече е станала толкова гъста, че чак крачолите ми са навлажнени. Аз мия стъклената врата на Сестринската стая и чувам как Старшата вдига телефона и се обажда на доктора, за да му съобщи, че сме почти готови за заниманието; казва му още, че ще е добре, ако следобед има един свободен час, за да проведат колегиум, „Според мен вече е крайно време да обсъдим въпроса с пациента Рандъл Макмърфи и дали мястото му е в това отделение“, обяснява тя. Слуша минута-две, после продължава: „Мисля, че през последните няколко дни той достатъчно много дезорганизира пациентите.“

Затова, значи, замъглява отделението за заниманието. Обикновено не го прави. Но днес смята да предприеме нещо спрямо Макмърфи, вероятно да го прехвърли при Буйните. Оставям парцала на земята и си отивам на мястото, в края на редицата на Хрониците, едва виждам как момчетата си сядат на столовете и как докторът влиза в стаята и си бърше очилата, сякаш си мисли, че всичко е едно такова замъглено, защото са му запотени стъклата, а не заради мъглата.

Никога не е била чак пък толкова гъста.

Чувам ги някъде отдалеч как се опитват да проведат заниманието — говорят някакви глупости затова, дето Били Бибит пелтечи и защо е почнал да пелтечи Думите стигат до мене като през стена от вода го и кова е гъста тая мъгла. Всъщност тя много прилича на вода — поема ме и ме понася над стола ми, тъй че за момент не знам кое е нагоре и кое надолу. Отначало ми прилошава малко от летенето. Не виждам нищо. Никога не е била толкова гъста, че да ме носи така.

Докато летя, думите ту заглъхват, ту се усилват, само че колкото и силно да ги чувам — понякога толкова силно, че явно съм близо до говорещия, — пак не виждам нищо.

Разпознавам гласа на Били; той заеква страхотно, защото е нервен:

— …из-з-злючиха ме от колежа, п-п-понеже отказах да посещавам часа по в-в-военна подготовка. Не м-м-можах да издържа. К-к-когато дежурният офицер почнеше да ни проверява и викнеше „Бибит“, аз не можех да отговоря. Т-т-трябваше да казваме „А-а-а…“ — Думата го задавя, сякаш е кокал, заседнал в гърлото му. Чувам го как преглъща и продължава: — Трябваше да казваме „Аз, господин офицер!“, но аз все не м-можех.

Гласът му постепенно заглъхва; тогава отляво проскърцва Старшата:

— Били, спомняш ли си кога за първи път получи смущения в говора? Спомняш ли си кога заекна за първи път?

Не мога да разбера той изсмя ли се, или какво.

— Кога съм заекнал за п-п-първи път? За първи път? Още първата дума, която съм казал, аз съм я з-з-заекнал: м-мама.

По-нататък разговорът се изгубва напълно; досега таксува нещо не се беше случвало. Може би и Били се е скрил в мъглата. А може и всичките момчета най-накрая и завинаги да са се напъхали в тая мъгла.

Както летя, аз се разминавам е един стол. За първи път виждам нещо. Столът изниква из мъглата отдясно и няколко секунди остава точно до лицето ми, почти мога да го пипна. Напоследък съм свикнал да не обръщам внимание на предметите, когато изскачат из мъглата, да си седя неподвижно и да не се опитвам да ги хващам. Този път обаче се уплашвам, тогава въобще често се плашех. С все сили се мъча да уловя стола и да се намърдам отгоре му, ама няма на какво да се опра и само цепя въздуха с ръце, само наблюдавам как столът се приближава и се вижда все по-ясно — толкова ясно, че чак забелязвам отпечатък от пръста на някой работник, пипнал полировката, преди да е изсъхнала добре, — как се уголемява, а след няколко секунди започва да се отдалечава и постепенно изчезва. Никога не съм виждал да хвърчат така предметите. Никога не съм я виждал такава гъста тая мъгла, толкова гъста, че ако река да сляза на пода, да стъпя на краката си и да вървя, няма да мога. Затова ме е страх: чувствам, че този път ще отлетя нанякъде завинаги.

Виждам, че малко под мен се появява още един хвърчащ Хроник. Това е старият полковник Матърсън, който чете написаното върху дългата си жълта сбръчкана ръка. Оглеждам го внимателно, защото си мисля, че го виждам за последен път. Лицето му е огромно, почти не мога да го обхвана с очи. Всеки негов косъм, всяка бръчица е голяма, като че ги наблюдавам под микроскоп. Толкова ясно го виждам, че сякаш гледам целия му живот. Лицето, прекарало шейсет години в казармите из югозападните райони, е набраздено от колелата на обозните коли, протъркано е до кокала от хилядите крака през време на двудневните походи.

Той изпружва тая своя дълга ръка, после я приближава до очите си и се зазяпва в нея, приближава и другата си ръка и подчертава думите с вдървения си пръст, потъмнял от никотина като приклад на пушка. Чете бавно, с дълбок и спокоен глас, думите изникват черни и отчетливи над треперещите му устни.

— Не… Знамето е,… А-мерика. Америка е… слива. Праскова. Диня. Америка е… дъвчащ бонбон. Тиквено семе. Америка е… та-ла-визия.

Вярно е. Всичко това е написано върху жълтата му длан. Самият аз мога да го прочета заедно с него.

— Така-а… Кръстът е… Мексико. — Поглежда да види дали го слушам и като вижда, че го слушам, усмихва се и продължава: — Мексико е… орех. Лешник, Жълъд. Мексико е… дъга. Дъгата е… дървена. Мексико е… дървено.

Ясно ми е накъде бие. Цели шест години, откак е тук, той ги приказва все тия неща, ама никога не съм му обръщал внимание, мислех го просто за някаква говореща статуя, нещо, направено от кости и изкривено от артрит, нещо, което не спира да ломоти тия свои идиотски дефиниции, дето не значат ама абсолютно нищо. Сега най-после го разбирам какво говори. Опитвам се за последен път да го огледам добре, за да го запомня, и тъкмо защото се напъвам толкова, успявам да го разбера. Той млъква и пак ме поглежда, за да види дали съм загрял какво приказва, а на мен ми се ще да му извикам: „Да, ясно ми е; Мексико е като орех; то е кафяво и твърдо, можеш да го обхванеш с очи, а на пипане е като орех! Има смисъл в това, което казваш, старче, някакъв твой си смисъл. Не си побъркан, както те си мислят. Да, да… ясно ми е…“

Мъглата е задръстила гърлото ми така, че не мога да издам нито звук. Отдалечавайки се, той пак се навежда над ръката си.

— Така-а Зелената овца е… Канада. Канада е… бор. Житно поле. Ка-лен-дар…

Напрягам се, за да го гледам, докато се отдалечава. Толкова силно се напрягам, че чак очите ме заболяват, затова ги затварям, а когато ги отварям, полковникът вече го няма Отново летя сам, никога не съм се чувствал така изгубен.

Дойде и това време, мисля си аз. Отивам си завинаги.

Ей го стария Пийт, с лице като прожектор. Той е на петдесетина метра вляво от мен, но въпреки това го виж дам толкова ясно, сякаш няма никаква мъгла Пък може и да е съвсем наблизо, а да е много малък, кой знае Обяснява ми колко е уморен и само това ми е достатъчно, че да си представя целия му живот в железниците; виждам го колко се мъчи да проумее как да познава часовника, как се поти, додето си закопчае правилно униформата, как се пъне като грешен дявол да се справи с работата си, която за другите е толкова проста, че могат хем да я вършат, хем да си седят на стола и да си четат някое криминално или любовно романче. Всъщност той никога не е смятал, че ще се справи с нея — още от началото си е знаел, че няма да може, — но поне е трябвало да опита, просто да се опита да им подражава. Така, в продължение на четирийсет години успял да живее ако не вътре в света на другите хора, то поне някъде по краищата му.

Всичко това сега го виждам и ми става болно, така както ми ставаше болно от ония неща, дето ги гледах като войник във войната. Така, както ми стана болно, когато видях какво се случи с Татко и с племето. А си мислех, че вече съм над тия неща, че повече няма да ги виждам и няма да се тормозя заради тях. Няма никакъв смисъл. Нищо не може да се направи.

— Уморен съм — казва той.

— Знам, че си уморен, Пийт, но и да се тормозя, не мога да ти помогна. Знаеш, че не мога.

Пийт отлита в посоката на стария полковник.

Ей го и Били Бибит, задава се оттам, откъдето дойде Пийт. Те всички се точат един след друг, за последно. Знам, че Били е най-много на един-два метра от мене, но е толкова мъничък, че сякаш е на километри далеч. Протегнал е лицето си към мен като някакъв просяк, който се нуждае от много повече, отколкото някой може да му даде. Устата му се мърда като на кукла.

— Даже когато й п-п-предложих да се оженим, и тогава го оплесках, казах й „М-мила, ще се ом-м-м-м-м…“, докато накрая момичето се р-разсмя.

Гласът на сестрата; не мога да разбера откъде идва:

— Били, майка ти ми е говорила за това момиче Тя явно не е била за теб. Как мислиш, Били, с какво толкова те плашеше тя?

— Аз я об-б-бичах.

И за теб не мога да направя нищо, Били. Ти го знаеш. Никой от нас не може. Разбери, че ако някой иска да помогне на друг, сам той се излага на опасност. А човек трябва да бъде предпазлив. Били, това сигурно ти е съвсем ясно. Какво мога да направя аз? Не мога да ти оправя пелтеченето. Не мога да залича белезите от бръснач по китките ти, нито изгореното от цигара по ръцете ти. Не мога да ти дам друга майка. Нито пък да попреча на сестрата да ти вади така душицата, да бърка с пръст в раната ти, докато изгубиш и малкото достойнство, което ти е останало, и се превърнеш в едно нищо от униженията. В Анцио, на петдесетина метра от мене бяха вързали за дърво един мой приятел, който крещеше за вода, а лицето му цялото беше на мехури от слънцето. Искаха да ме принудят да отида до него и да му помогна. Щяха да ме надупчат на решето от селската къща, в която се бяха скрили.

Извий си лицето, Били.

Продължават да се точат един след друг.

Сякаш всяко едно лице е някаква табела, като ония с надпис „Аз съм сляп“, които си окачват по вратовете уличните музиканти-имигранти в Портланд, само че на тия табели пише: „Аз съм уморен“, „Аз съм изплашен“, „Аз умирам от цироза на черния дроб“, или „Аз съм заобиколен от машини и хора, които все ме тъпчат“. Всичките тия табели мога да ги прочета, колкото и да е дребен шрифтът. Някои от лицата се обръщат към другите и ако искат, могат да прочетат какво пише на техните табели, само че има ли смисъл? Лицата се разпиляват в мъглата като конфети.

Никога не съм стигал толкова надалеч. Значи, това е да си мъртъв. Предполагам, че е така и когато си Безмозъчен; напълно се изгубваш в мъглата. Не се движиш. Хранят тялото ти, додето накрая то престане да яде; тогава го изгарят. Не е толкова лошо. Не боли. Нищо друго ми няма, освен дето ми е малко студено, но си мисля, че с времето и това ще мине.

Виждам как моят командир забожда на таблото за обяви заповед с какво трябва да бъдем облечени днес. Виждам как американското Министерство на вътрешните работи връхлита върху нашето малко племе с машина за разбиване на камъни.

Виждам как Татко изскача от скривалището си и се затичва на подскоци, после забавя крачка, за да се прицели в един едър елен с шестовърхи рога, който рипа между кедрите. Цевта techdimi от куршумите, които само разравят пръстта около елена. Аз излизам от скривалището зад Татко и повалям елена на земята с втория си изстрел, тъкмо когато той започва да се катери по отвесната скала. Ухилвам се на Татко.

Татко, за първи път те виждам да не улучиш.

Отслабнаха ми очите, момче. Не мога да се прицелвам. Мерникът на пушката ми трепереше като куче, когато припикава дърво.

Татко, пак ти казвам: ще остарееш от това уиски, преди да ти е дошло времето.

Момче, когато един мъж пие уиски, той вече е остарял преди времето си. Ела сега да вдигнем онуй животно, преди да са го оплюли мухите.

Но това дори не става сега. Нали разбирате? Човек не може да направи нищо за една такава случка от миналото.

Гледай бе, мой човек…

Чувам шепот. Черните момчета!

Глей го как е откъртил оня стар глупак Метльо.

Ха така, Вожде Метльо, ха така. Нанкай и се не бой.

Вече не ми е студено. Мисля, че съм почти към края. Отлитам натам, където студът не може да ме застигне, и ще остана там завинаги. Вече не ме е страх. Не могат да ме догонят. Догонват ме само думите им, но и те полека-лека заглъхват.

Е, добре… щом Били отказва да продължим разговора, кой друг желае да изложи пред колектива някакъв свой проблем?

Всъщност, мадам, има нещо…

Това е оня, Макмърфи. Много е далече. Все още се опитва да измъква хората от мъглата. Защо не ме остави намира?

— … нали си спомняте, че преди един-два дни гласувахме — е, там, за телевизията? Понеже днеска е петък, рекох пак да поставя тоя въпрос, може пък някой да е посъбрал кураж.

— Мистър Макмърфи, целта на това занимание е терапията, груповата терапия, а аз не съм сигурна, че тези дребни ядове…

— Ясно де, ясно, това вече го чухме. Заедно с някои от момчетата решихме…

— Момент, мистър Макмърфи, бих искала да поставя един въпрос пред колектива: не смятате ли, че мистър Макмърфи прекалено много налага на някои от вас собствените си желания? Може би ще сте по-доволни, ако го преместим в друго отделение?

Отначало никой не отговаря. После някой казва:

— Абе я го оставете да гласува! Отде наде ще го местите при

Буйните само заради някакво си гласуване? Че какво толкоз, ако сменим времето за телевизия?

— Мистър Сканлън, доколкото си спомням, вие цели три дни отказвахте да се храните, докато разрешим да се включва телевизорът в шест, вместо в шест и половина.

— Човек трябва да следи новините. Току-виж, бомбардирали Вашингтон, а ние научим чак след една седмица.

— И, значи, ще се откажете от вашите новини, за да гледате как отбор юнаци играят бейзбол?

— А не може ли и двете? Не, сигурно не. Е, нищо де, дявол го взел, едва ли пък ще ни бомбардират точно тая седмица.

— Мис Рачид, защо да не гласуваме?

— Добре. Но според мен точно това доказва колко ви е завъртял главите той. Та какво предлагате, мистър Макмърфи?

— Предлагам да гласуваме отново за следобедната телевизия.

— Сигурен ли сте, че ако се гласува още веднъж, това ще ви задоволи? Имаме по-важни неща…

— Да, ще ме задоволи. Просто искам да видя на кого от тия приятелчета му стиска и на кого не.

— Доктор Спийви, точно този вид приказки ме карат да мисля, че за пациентите ще е по-добре, ако преместим мистър Макмърфи.

— Ще ни оставите ли най-после да гласуваме, а?

— Разбира се, мистър Чезуик. Ето, можете да гласувате. Мистър Макмърфи, за тайно гласуване ли настоявате, или може и с вдигане на ръце?

— Искам да им видя ръцете. Искам да видя и кой няма да си вдигне ръката.

— Който е за следобедната телевизия, нека вдигне ръка.

Веднага ми става ясно, че първата вдигната ръка е на Макмърфи — по бинта, с който му превързаха разраненото от мраморния блок, когато се опита да го вдигне. После, някъде долу под мен една след друга изскачат от мъглата още ръце. Сякаш… огромната червеникава ръка на Макмърфи се присяга в мъглата, бръква по-надълбоко и издърпва мъжете за ръцете, издърпва ги на откритото, а те мигат ли, мигат. Първо един, после втори, трети… Всички Остри издърпва от мъглата, тъй че накрая те и двайсетимата вирват ръце — не толкова заради телевизията, колкото срещу Старшата, срещу нейните опити да изпрати Макмърфи при Буйните, срещу начина, по който тя приказва и действа, и ги мачка от години.

Никой не продумва. Чувствам колко са стъписани всички, пациенти и персонал. Сестрата не може да знае какво е станало; вчера, преди той да се опита да вдигне мраморния блок, най-много четирима-петима да бяха гласували за него. Гласът й обаче не издава колко е изненадана.

— Преброявам само двайсет, мистър Макмърфи.

— Двайсет? Е, и какво? Та ние тука сме двайсет човека… — Гласът му се запъва, той разбира какво иска да каже тя — Чакайте, само още една минутка почакайте…

— Боя се, че гласуването свърши.

— По дяволите, почакайте само още една минута!

— Мистър Макмърфи, в отделението има четирийсет пациенти. Четирийсет пациенти, а само двайсет гласуваха „за“. За да се промени редът в отделението, трябва да имате болшинство. Боя се, че вече всичко е приключено.

Ръцете се смъкват надолу. Момчетата разбират, че са бити, и се опитват отново да се приютят в мъглата, Макмърфи се изправя.

— Ама че гадна работа! Значи, така смятате да ги докарате нещата, а? Ще броите и гласовете на ония дъртофели?

— Докторе, не му ли обяснихте как става гласуването при нас?

— Мистър Макмърфи, боя се, че е нужно болшинство. Тя е права, права е.

— Болшинство, мистър Макмърфи; така е според правилата на отделението.

— И сигурно тия проклети правила могат да се променят само с болшинство. Ясно. Виждал съм какви ли не гадории, ама чак пък такава не съм виждал!

— Съжалявам, мистър Макмърфи, но ако желаете, ще ви покажа, че всичко това е написано в устава.

— Такава ви е, значи, лайнарската демокрация — по дяволите!

— Изглеждате разстроен, мистър Макмърфи. Докторе, не ви ли изглежда разстроен? Обърнете внимание на това.

— Не на мене тия номера, любезна. Когато те прецакат, имаш право да викаш. А нас здравата ни прецакахте.

— Докторе, предвид състоянието на пациента, може би няма да е зле, ако днес прекратим заниманието по-рано…

— Чакайте! Почакайте малко! Искам да поговоря с някои от тия старчоци!

— С гласуването е приключено, мистър Макмърфи.

— Не, искам да поговоря с тях.

Той се запътва към нас. Става все по-голям и по-голям, лицето му пламти от червенина. Бръква в мъглата и се опитва да измъкне на повърхността Ръкли, тъй като Ръкли е най-младият.

— Какво ще кажеш, братле? Искаш ли да гледаш шампионата? Бейзбол? Бейзболни мачове? Само си вдигни ръката.

— Мамицата ѝ на тая жена.

— Добре, добре, карай. А ти, приятелче, ти какво мислиш? Как се казваше — Елис? Кажи, Елис, искаш ли да гледаш мач по телевизията? Само си вдигни ръката…

Ръцете на Елис са приковани към стената, не могат да минат за вдигнати нарочно.

— Мистър Макмърфи, казах, че с гласуването е приключено. Само се излагате така.

Той не ѝ обръща никакво внимание. Продължава да обхожда редицата на Хрониците.

— Хайде, хайде, само един глас се иска от вас, приятелчета, само една ръка вдигнете. Покажете ѝ, че все още ви бива.

— Уморен съм — отсича Пийт и поклаща глава.

— Нощта е… Тихият океан. — Полковникът чете от ръката си и не може да се занимава с някакво си гласуване.

— *Един* от вас, момчета, един да викне, та да се чуе! Така се започва, толкова ли не разбирате! Ако не спечелим, свършено е с нас! Никой ли не загрява за какво приказвам, та да си вдигне ръката? Ти, Габриел? Джордж? Не? А ти, Вожде?

Той стои надвесен над мене в мъглявината. Защо не ме остави на мира!

— Вожде, ти си ни последната надежда.

Старшата сгъва листовете си; другите сестри стоят около нея. Накрая се изправя и тя.

— И така, заниманието се закрива — чувам я, че казва. — След около час бих искала персоналът да се събере долу в служебния кабинет. Ако няма нищо дру…

Вече е твърде късно да спра ръката си. Още първия ден Макмърфи ѝ направи нещо, омагьоса я и тя престана да се подчинява на моите заповеди. Във всичко това няма никакъв смисъл, и най-големият глупак ще го разбере; ако зависеше от мен, не бих го направил. Само като я гледам сестрата как се е вторачила в мен и няма думи, вече ми е ясно, че ще загазя, но не мога да си спра ръката. Макмърфи я е закачил за невидими жици и бавно я вдига, за да ме измъкне от мъглата на откритото, където ще съм на прицел. Да, вдига я, жиците…

Не. Не е вярно. Аз сам я вдигам.

Макмърфи се развиква, издърпва ме да стана, тупа ме по гърба.

— Двайсет и един! С гласа на Вожда стават двайсет и един! Да пукна, ако това пък вече не е болшинство!

— Йепа-а — извиква Чезуик. Другите Остри тръгват към мен.

— Заниманието беше закрито — казва тя.

Все още се усмихва, но когато излиза от дневната и влиза в Сестринската стая, виждаме, че вратът ѝ отзад е червен и толкова подут, сякаш тя всеки момент ще кипне.

Само че не кипва, поне не веднага, а едва след около час. Усмивката ѝ зад стъклото е изкривена и някак особена, такава не сме я виждали досега. Тя просто си седи. Раменете ѝ се повдигат и спускат ведно с дишането ѝ.

Макмърфи поглежда часовника и казва, че е време за мача. Заедно с още няколко Остри той е коленичил и търка перваза около чешмата. Аз вече за десети път тоя ден мета килера. Сканлън и Хардинг бутат подолъскачката по коридора и лъскат до блясък намазания линолеум. Макмърфи повтаря, че според него вече е време за мача, изправя се и оставя парцала на земята. Другите си продължават работата. Макмърфи минава покрай прозореца, през който тя го гледа смразяващо, и ѝ се усмихва, с една дума, ясно му е, че я е надвил. Когато той отмята назад глава и ѝ намига, тя пак потръпва така някак особено.

Всички го следят какво прави, но щом изтегля стола си пред телевизора, включва апарата и сяда, започват да го наблюдават само с крайчеца на очите си. На екрана се втурва образът на папагал, който е кацнал насред бейзболното игрище и пее кресливо, та се къса. Макмърфи става и засилва звука, за да заглуши музиката от високоговорителя на тавана; после примъква още един стол пред себе си, сяда и кръстосва крака върху втория стол, обляга се назад и си запалва цигара. Почесва се по корема и се прозява.

— Е-ех! Сега ми трябва само една биричка и една мацка.

Виждаме как лицето на сестрата се зачервява, очите ѝ са втренчени в него, а устните ѝ се размърдват. Оглежда се за миг и забелязва, че всички я следят какво ще направи — дори черните момчета и младите сестри я поглеждат крадешком, пък и специализантите, които започват да пристигат за колегиума, и те я наблюдават. Стисва устни. Обръща се към Макмърфи и изчаква да свърши песента; после става, отива до металната врата, на която са управляващите лостове, перва едно копче и в миг телевизионният екран посивява. Остава само едно малко светло око, насочено право към Макмърфи.

Това око ни най-малко не го обърква. Честно казано, той даже се държи така, сякаш картината въобще не е угасена; пъхва цигарата между зъбите си и нахлупва шапката си толкова напред, че трябва да се облегне назад, за да вижда изпод ръба ѝ.

И си седи така, сплел пръсти на тила, опнал крака на стола, а цигарата дими ли, дими изпод ръба на шапката му — гледа телевизия.

Сестрата трае, докато може; после отива до вратата на Сестринската стая и му извиква, че няма да е зле, ако помогне на мъжете при почистването. Той се прави на три и половина.

— Мистър Макмърфи, казах, че по това време на деня вие сте длъжен да работите. — Гласът ѝ простъргва като електрически трион, който реже боров дънер. — Мистър Макмърфи, *предупреждавам ви!*

Всички спират заниманията си. Тя се оглежда, после прекрачва прага на Сестринската стая и тръгва към Макмърфи.

— Не разбирате ли, че вие сте изпратен в тази болница на лечение. Вие сте под моя… под властта на лекарския персонал. — Тя размахва юмрук, забитите в дланта ѝ червенооранжеви нокти пламват. — Под властта и *контрола*…

Хардинг изключва подолъскачката и я оставя в коридора, отива да си изтегли един стол до Макмърфи, сяда и също запалва цигара.

— Мистър Хардинг! Веднага се върнете към ежедневните си задължения!

Гласът ѝ ми прозвучава така, сякаш забива пирон; от това ми става толкова смешно, че за малко да се изкискам.

— Мистър Хардинг!

Тогава Чезуик отива и си взима стол, след него Били Бибит, после Сканлън, после Фредриксън и Сифелт, после всички ние другите оставяме подомиячките, метлите и парцалите и отиваме да си издърпаме столове.

— Стига, хей, вие… Престанете. Стига!

Всички седим наредени пред изгасения телевизор и наблюдаваме сивия екран, сякаш бейзболният мач се вижда ясно като бял ден, а тя фучи и крещи отзаде ни.

Ако в тоя момент влезеше някой и ни видеше как неколцина мъже наблюдаваме празния екран на телевизора, а една петдесетгодишна жена пищи и врещи зад главите ни за дисциплина и ред, щеше да си помисли, че всичките сме луди, колкото си искаме.

Част втора

С крайчеца на окото си виждам зад прозореца в Сестринската стая бялото емайлирано лице, което се люшка над бюрото, виждам го как се криви и пули, опитва се да си влезе във формата. Другите момчета също го наблюдават, ама се правят, че не го наблюдават. Правят се, че зяпат единствено празния екран отпреде си, но всеки би разбрал, че и те като мене прокрадват погледи към Старшата зад прозореца. Седнала оттатък стъклото, тя за първи път разбира какво значи да те гледат, когато повече от всичко друго на света ти се ще да дръпнеш една зелена завеса между лицето си и очите, от които не можеш да избягаш.

Специализантите, черните момчета и младите сестри, и те я наблюдават и я чакат да стане и да се запъти за колегиума, който самата тя свика, чакат да я видят как ще се държи сега, когато се знае, че и тя може да излезе от нерви. Старшата усеща, че я гледат, но не помръдва. Не помръдва дори когато те тръгват към служебния кабинет без нея. Забелязвам, че машините в стената мълчат, сякаш и те я чакат да направи някакво движение.

Никъде не е останала и капчица мъгла.

Изведнъж си спомням, че трябва да почистя служебния кабинет. От години го чистя по време на тези техни съвещания. Сега обаче съм толкова изплашен, че не мога да се вдигна от стола си. Караха ме да им чистя кабинета, защото смятаха, че не чувам, но сега, след като си вдигнах ръката, когато ми каза Макмърфи, дали пък не са разбрали, че чувам? Дали няма да загреят, че през всичките тези години съм чувал, че съм им слушал тайните, предназначени само за техните уши? Какво ли ще ми направят в служебния кабинет, ако са го разбрали?

Както и да е, там ме чакат. Ако не отида, ще разберат със сигурност, че чувам; само ще им дам повече време да се размислят. Ето на, него го няма тук, не дойде да чисти, какво говори това? Ясно е какво трябва да се направи…

Едва сега започвам да проумявам на какви опасности се изложихме, като позволихме на Макмърфи да ни примами навън от мъглата.

На стената до вратата се е облегнало едно от черните момчета и ни наблюдава как седим пред телевизора; ръцете му са кръстосани, розовият му език шава бързо-бързо между устните. Очите му шават също като езика и по едно време се спират на мене; забелязвам, че грубите клепачи леко се повдигат. Той ме гледа доста продължително, явно се чуди защо ли съм се държал така на груповото занимание.

Накрая се навежда напред, отделя се от стената и отива до килера, донася кофа със сапунена вода и гъба, издърпва ми ръката и увесва на нея дръжката на кофата, сякаш окача чайник за куката над огнище.

— Айде, Вожде — казва. — Айде, ставай и се залавяй за работа.

Аз не помръдвам. Кофата се люлее на ръката ми. Не показвам е нищо, че съм чул. Той се опитва да ми свие номер. Пак ми казва да стана, но тъй като не мръдвам, извърта очи към тавана и въздъхва, присяга се да ме хване за яката, дръпва ме и аз ставам. Напъхва гъбата в джоба ми и посочва служебния кабинет в другия край на коридора. Тръгвам.

Докато вървя с кофата по коридора, „пию-у-у“, покрай мен минава Старшата, забързана, спокойна и силна както винаги досега и кривва във вратата. Оставам като гръмнат.

Сам в коридора, аз забелязвам колко е ясно наоколо — няма никаква мъгла. Малко е студено там, откъдето току-що мина сестрата, и белите неонови лампи излъчват мразовита светлина, сякаш са някакви искрящи ледени пръчки, сякаш са заскрежени тръби на хладилник, инсталирани на тавана. Пръчките стигат чак до края на коридора, до вратата на служебния кабинет, през която влезе преди малко сестрата — тежка метална врата, като вратата на Шоковото в Първи корпус, само дето на тая има цифри, а на височината на човешки бой малка стъклена шпионка, през която наднича персоналът, за да види кой чука. Когато се приближавам, забелязвам, че през шпионката се процежда светлина — зелена и горчива като жлъчка. Колегиумът ще започне всеки момент, та затуй е това зеленило; някъде към средата на съвещанието то ще залее стените и прозорците и аз ще трябва да го попия с гъбата и да го изцедя в кофата, а после да използвам същата тази вода, за да измия каналите в клозета.

Страшно гадна работа е това, да чистиш служебния кабинет. Не е за вярване на какви неща съм се натъквал по време на тия колегиуми, ужасни неща, отрови, изстискани направо от порите на човешки кожи, и киселини, чийто мирис се носи из въздуха и които са толкова силни, че стапят човека. Всичко това съм го видял с очите си.

Бил съм на такива съвещания, когато краката на масите се изкривяваха, столовете се оплитаха, стените заскрибуцваха и ми се струваше, че всеки момент пот ще избие по тях. Бил съм на съвещания, когато те толкова дълго говореха за някой пациент, че накрая самият той цъфваше гол върху масичката за кафе отпреде им, и те можеха да му сторят каквато гадория им дойдеше наум; додето свършеше колегиумът, от него не оставаше нищо друго освен една отвратителна размазана каша.

Ето затова ме допускат те мене на тия свои съвещания; защото можеше да се получи страхотна свинщина и някой трябваше да я изчисти. А тъй като служебният кабинет е отворен само по време на колегиумите, те имаха нужда от такъв човек, който според тях не би могъл да разтръби после какво става там. Такъв човек съм аз. Толкова отдавна го мия и трия тоя служебен кабинет, както и онзи стария, дървения, в предишната сграда, че лекарите и сестрите обикновено дори и не ме забелязват; аз си се занимавам с чистенето, а те гледат през мене, все едно, че ме няма — единственото, което ще им липсва, ако не се появя, са гъбата и клатушкащата се кофа.

Тоя път обаче, щом почуквам на вратата и Старшата надзърта през шпионката, тя поглежда право в мен и се бави повече от обикновено, додето ми отключи. Лицето й е възвърнало предишния си вид, изглежда ми пак такова силно. Другите продължават да си сипват захар в кафето и да се черпят с цигари, както преди всяко съвещание, само че сега се усеща някакво напрежение. Отначало си мисля, че е заради мене. После забелязвам, че Старшата даже не е седнала, даже не се е постарала да си налее кафе. Тя ме пропуска през вратата и пак ме пробожда с очи, когато минавам покрай нея; затваря вратата след мене и я заключва, обръща се и пак ме поглежда. Явно, че ме подозира. Мислех си, че ще е прекалено нервирана от предизвикателното държане на Макмърфи, за да ми обърне внимание, но въобще не ми изглеждаше нервирана. Мисълта й е съвсем ясна и тя само се пита по какъв начин мистър Бромдън е чул, че Острият Макмърфи го моли да си вдигне ръката при гласуването? Пита се как е разбрал, че трябва да остави подомиячката и да отиде да седне до Острите пред телевизора? Никой друг Хроник не го направи. Пита се не е ли време да се извърши някоя проверчица на нашия мистър Вожд Бромдън.

Обръщам й гръб и се заравям в ъгъла заедно с гъбата. Вдигам я над главата си, та всички в стаята да я видят как е покрита със зелена тиня и колко ми е много работата; после се навеждам и започвам да търкам с все сили. Само че колкото и усилено да търкам, колкото и да се правя, че не я усещам зад гърба си, все пак чувствам, че тя стои до вратата и дълбае с поглед черепа ми; в един момент ми се струва, че ще го пробие, и ми се дощява да вдигна ръце, да изкрещя и да им призная всичко, ако не отмести тия свои очи от мене.

Но точно тогава тя се сеща, че и нея я гледат — гледат я другите сестри и лекарите. И така, както тя се чуди и мае за мене, те пък се чудят за нея и се питат какво ли възнамерява да направи с оня червенокосия, дето остана в дневната. Чакат да я чуят какво ще каже за него и хич не им е сега до някакъв си глупав индианец, сгърчен на четири крака в ъгъла.

И понеже те чакат, Старшата отмества поглед от мен, отива да си налее чаша кафе, после сяда и започва да разбърква захарта толкова внимателно, че лъжичката въобще не докосва стените на чашата.

Пръв се опомня докторът.

— Е, мисля, че можем да започваме?

Усмихнат оглежда специализантите, които в това време си сърбат кафето. Опитва се да не поглежда към Старшата. Тя седи толкова тихо, че това го дразни и притеснява. Измъква си очилата и си ги слага, за да погледне ръчния си часовник; докато приказва, не престава да го навива.

— Вече е и петнайсет. Отдавна е време да започваме. И така. Както знаете, мис Рачид пожела да свикаме този колегиум. Тя ми позвъни преди терапевтичното групово занимание и каза, че според нея Макмърфи ще предизвиква неприятности в отделението. Действително, каква интуиция, като си спомним какво стана преди няколко минути!

Спира да си навива часовника, защото пружината му вече е толкова стегната, че още едно завъртане и ще се пръсне на парчета из цялата стая, сяда, гледа го усмихнат, барабани с розовите си пръстчета по ръката с часовника, чака. Обикновено това е моментът, когато Старшата поема командването, но този път тя не казва нищо.

— След днешния ден никой не би могъл да каже, че имаме работа с обикновен пациент — продължава докторът. — Не, безспорно не. При това той очевидно е човек, който всява безредие. Затова, поне аз виждам така нещата, сега ще трябва да решим как да постъпим с него. Предполагам, че сестрата свика този колегиум — мис Рачид, поправете ме, ако греша, — за да обсъдим положението и да решим всички заедно какво да правим с мистър Макмърфи.

Той я поглежда умолително, но тя пак не казва нищо. Извърнала е лице към тавана, най-вероятно търси къде има мръсно, и сякаш въобще не го чува какво приказва.

Докторът се обръща към редицата на специализантите; те и тримата са преметнали един и същи крак, и са поставили чашите си с кафето върху едно и също коляно.

— Колеги, вие естествено не сте имали достатъчно време, за да определите диагнозата на пациента, но днес поне имахте възможност да го наблюдавате в действие. Какво е вашето мнение?

Главите им моментално отскачат нагоре. Той много хитро ги напъхва и тях в кюпа. Всички като един преместват погледите си от него към Старшата. За няколко кратки минути тя е успяла да си възвърне цялата предишна власт. Само като седи и гледа усмихната към тавана, без да казва нищо, Старшата отново поема кормилото и внушава на всички, че тук тя е решаващият фактор. И ако тия момчета не играят правилно, има голяма вероятност да завършат стажа си в болницата за алкохолици в Портланд. Те почват да се въртят притеснено като доктора.

— Ами да, той наистина е човек, който всява безредие — гледа да се презастрахова първият.

Всички отпиват от кафето си и се замислят. Следващият казва:

— И би могъл да бъде много опасен.

— Точно така, точно така — съгласява се докторът.

Младежът решава, че е попаднал на верния тон, и продължава.

— Наистина опасен — казва той и се измества по-напред в стола си. — Не бива да забравяме, че този човек е буйствал единствено за да се измъкне от трудовия лагер и да се настани в тази сравнително комфортна болница.

— Преднамерено буйство — обажда се пак първият младеж.

А третият измърморва:

— Всъщност самата тази преднамереност вече показва, че той е просто един хитрец и мошеник, който ни най-малко не е душевно болен.

Оглежда се да види как ѝ харесва това и забелязва, че тя все още не се е помръднала, нито е дала някакъв знак. Другите обаче го наблюдават така, сякаш е казал нещо безобразно грубо. Той разбира, че е попрекалил, и се опитва да го изкара на майтап, като се разкисква и добавя:

— Нали знаете: „Този, който не върви в крак, чува друг барабан“ — само че вече е твърде късно.

Първият специализант, след като оставя чашата си и изважда от джоба си лула, голяма колкото юмрук, го срязва:

— Алвин, честно казано, ти ме разочароваш. Човек, дори без да е чел досието му, стига само да обърне малко внимание на поведението му тук, в отделението, ще разбере колко е абсурдно твоето предположение. Той не само че е много, много болен, но и според мен определено е потенциално опасен. Мис Рачид вероятно свика този колегиум, водена от същата мисъл. Нима толкова не можеш да различиш един истински психопат? По-ясен случай не съм виждал. Този човек е Наполеон, Чингис хан, хунът Атила.

Намесва се и другият, който си спомня за забележката на сестрата относно отделението на Буйните.

— Робърт е прав, Алвин. Не забеляза ли как се държа този човек днес? Когато планът му се провали, той скокна от стола си и беше готов да буйства. Доктор Спийви, кажете ни какво пише в досието му за неговата склонност към буйстване?

— Там се говори за определено незачитане на дисциплината и властта — обяснява докторът.

— Ето на, Алвин. В досието му е казано, че неведнъж е проявявал враждебно отношение към представителите на властта — в училище, в казармата, в затвора! И аз мисля, че неговото поведение днес след екзалтацията с гласуването е твърде показателно за това, какво можем да очакваме в бъдеще. — Той спира и нещо се чумери на лулата си, после пак си я пъхва в устата, запалва клечка кибрит и със силен, пльокащ звук всмуква пламъка в чашката ѝ. След като я запалва, поглежда крадешком Старшата през облака от жълт дим; сигурно взима мълчанието ѝ за съгласие, защото продължава още по-ентусиазирано и уверено.

— Алвин, само си помисли за момент, помисли си какво ще стане, ако някой от нас трябва да провежда сам индивидуална терапия на мистър Макмърфи — казва той, а думите му са обвити целите в дим. — Представи си, че ти със страхотни усилия си на път да получиш някакви резултати, но той реши, че вече му е дошло до гуша от тебе, че му е писнало от твоето „гаднярско хлапашко любопитство“, както би се изразил той. Ти му казваш, че не бива да се настройва така враждебно, а той ти отговаря „върви на майната си“, ти му казваш да се успокои, разбира се, казваш го с повелителен тон, а той, този червенокос психопат-ирландец, се изправя наежено насреща ти е всичките си сто килограма. Смяташ ли, че ще бъдеш в състояние — и въобще кой от нас ще е в състояние да се справи с мистър Макмърфи в такъв момент?

Отново мушва огромната си лула в крайчеца на устата си, разперва пръсти върху коленете си и чака. Всички си представят грубите червеникави ръце на Макмърфи, нашарените от белези китки, шията, която стърчи от фланелката му като ръждясал клин — при тая мисъл специализантът на име Алвин пребледнява, сякаш, издухвайки жълтия дим от лулата си към него, приятелят му е боядисал лицето му.

— С други думи, смятате, че ще бъде най-разумно, ако го изпратим горе при Буйните, така ли? — пита докторът.

— Смятам, че ако не друго, поне ще бъде по-безопасно — отговаря оня с лулата и притваря очи.

— Май ще трябва да си оттегля предложението и да се съглася с Робърт, че може да загазя — обявява Алвин.

Всички се засмиват. Сега вече им е по-леко, сигурни са, че са налучкали нейния план. По този случай отпиват по глътка кафе, всички освен младежа с лулата, който през цялото време си има страшно много работа с това ми ти чудо — драска клечка след клечка кибрит, всмуква, пуфти, пльока с устни. Накрая лулата се запалва и той, доволен и леко възгордян, казва:

— Да, боя се, че нашият червенокос приятел Макмърфи ще се намери в отделението на Буйните. Знаете ли до каква диагноза стигнах, след като го наблюдавах през тези няколко дни?

— Шизофренна реакция? — пита Алвин.

Лулата поклаща глава.

— Латентен хомосексуалист с психогенна реакция? — предполага третият.

Лулата пак поклаща глава и притваря очи.

— Не — казва той и усмихнат оглежда всичките подред. — Негативен едипов комплекс.

Те го поздравяват.

— Да, мисля, че имаме достатъчно доказателства — продължава той. — Каквато и да е окончателната диагноза обаче, не бива да забравяме едно: този човек не е обикновен.

— Мистър Гидиън, вие грешите, много грешите!

Това е Старшата.

Всички глави се обръщат рязко към нея — моята също, но аз я възпирам навреме, та отстрани да изглежда, че съм се обърнал да изтрия някакво петно, което току-що съм открил горе на стената. Сега вече всички са, ама здравата, сащисани. Те си мислеха, че предлагат тъкмо онова, което тя желае, което сама е смятала да предложи на колегиума. Пък и аз си мислех така. Колко пъти я бях виждал да изпраща при Буйните хора къде-къде по-дребни от Макмърфи, единствено за да не се сдърпат с някого. А ето сега тоя едър като бик мъж се опълчи и срещу нея, и срещу целия останал персонал, пък тя казва не, след като малко преди това сама обяви, че накрая ще се намери при Буйните.

— Не. Не съм съгласна. Ни най-малко. — Тя ги оглежда един подир друг усмихната. — Не съм съгласна, че трябва да го изпратим при Буйните, което просто би означавало да си измием ръцете и да прехвърлим нашите проблеми на друго отделение. А и не съм съгласна, че той е някакво необикновено същество, някакъв „свръх“ психопат.

Тя изчаква малко, но никой не се и опитва да й противоречи. За първи път отпива глътка кафе; устните й оставят червенооранжево петно по чашата. Без да искам, се заглеждам в ръба й; не, не е *възможно* тя да употребява такова червило. Цветното петно на ръба трябва да е от *изгорено*; чашата се е подпалила от допира на устните й.

— Признавам, когато започнах да разбирам колко грижи ще ни създаде мистър Макмърфи, и на мен първата ми мисъл беше, че ще трябва да го изпратим при Буйните. Само че сега вече е твърде късно. Добре, ще го преместим, но ще успеем ли да унищожим вредата, която той нанесе на нашето отделение? След това, което се случи днес следобед, мисля, че няма да успеем. Мисля, че ако сега го изпратим при Буйните, ще стане това, което очакват пациентите. За тях той ще се превърне в мъченик. Те ще бъдат лишени от възможността да разберат, че този човек не е — както вие се изразихте, мистър Гидиън — „необикновена личност“.

Тя отпива още една глътка и оставя чашата на масата, сякаш тропва с председателско чукче; и тримата специализанти са изпънали гърбове като струни.

— Не. Той не е необикновен. Просто е човек и нищо повече, и както на всеки човек, така и на него не са му чужди страхът, малодушието, боязливостта. Определено смятам, че до няколко дни той ще ни докаже това и на нас, и на другите пациенти. Сигурна съм, че ако го задържим в отделението, неговата дързост ще се усмири, бунтарският му дух ще се изпари и — тук тя се усмихва на нещо си, което никой друг не знае — нашият червенокос герой ще се превърне в нещо твърде познато за всички пациенти, към което те веднага ще изгубят уважението си: в празен самохвалко, който може да се покатери на някоя трибуна и да призове другите да го последват — както си спомняте, че направи и мистър Чезуик, — но щом усети, че е в истинска опасност, веднага ще слезе от нея.

— Пациентът Макмърфи не ми прилича на страхливец. — Младежът с лулата чувства, че заради реномето си трябва да се опита да защити позицията си.

Постингът е умишлено провокативен — направо си е за триене.Мисля си, че тя ще побеснее, но нищо подобно: сестрата сама го поглежда многозначително, един вид, ще поживеем, ще видим, и възразява:

— Мистър Гидиън, аз не казах, че е точно страхливец. Но той просто е прекалено влюбен в някого. А тъй като е психопат, той е прекалено влюбен в някой си мистър Рандъл Патрик Макмърфи и не би желал да го излага на ненужна опасност. — Тя се усмихва на младежа с лулата така, че този път лулата му наистина угасва. — Ако само почакаме още малко, нашият герой ще — как го казвате вие младите? — ще си покаже рогата. Не сте ли съгласен?

— Но може би ще трябва да минат седмици — подема пак младежът.

— Ще чакаме седмици — отвръща тя. После става, изглежда много доволна от себе си, такава не съм я виждал, откак Макмърфи дойде тук да й трови живота. — Ще чакаме седмици, месеци, ако е необходимо, дори години. Не забравяйте, че мистър Макмърфи е изпратен тук, а не е дошъл по свое желание. Само от нас зависи докога ще остане в тази болница, И така, ако няма нищо друго…

В първия момент аз доста се разтревожих от това, дето Старшата се държа толкова самоуверено на колегиума, но Макмърфи никак. През целия уикенд и през следващата седмица той не престана да им се репчи, и на нея, и на черните момчета, а пациентите си умираха от възторг. Спечели баса — „направи я смешна“, както се беше заканил — и си събра парите, но не спря дотук — продължи да крещи из коридора, да се присмива на санитарчетата, да дразни целия персонал. Дори стигна дотам, че веднъж спря Старшата в коридора и я попита ще му каже ли какви са истинските размери, в сантиметри, на тия нейни огромни цици, дето тя все се опитва да скрие, ама не може. Сестрата го отмина като стена, пренебрегна въпроса му по същия начин, както пренебрегваше природата, която я беше надарила с тия свръхнормални белези за женственост, все едно, че беше над него, над пола, над всичко, което е от плът и кръв.

Когато Макмърфи прочетеше на таблото за обяви, че тя му е определила да работи в клозета, той се запътваше към стаята и, почукваше на прозореца и лично й благодареше за честта, уверяваше я, че винаги, когато мие някой писоар, ще си мисли за нея. Тя също му благодареше, но казваше, че не е необходимо: достатъчно ще е само да си гледа работата.

Всъщност той най-много да минеше по един-два пъти с четката писоарите, като пееше, колкото му глас държи, в такт с маховете, после плисваше малко белина и хайде готово.

— Стига им толкова, чисти са — казваше на черното момче, което го смъмряше, че си бил претупал работата, — за *някои* хора може и да не са достатъчно чисти, но лично аз смятам да пикая, а не да ям в тях.

Когато Старшата отстъпеше пред мрънкането на санитарчето и влезеше да провери как си изпълнява задълженията Макмърфи, тя изваждаше малко огледалце и го доближаваше до ръба на всеки писоар. Вървеше от писоар на писоар, клатеше глава и се възмущаваше:

— Но това е безобразие… истинско безобразие.

Макмърфи я съпровождаше, намигаше и й обясняваше:

— Не, това е писоар… писоар.

Но тя нито веднъж повече не изгуби самообладание, нито пък се държа така, както би трябвало. Когато му правеше забележки за писоарите, говореше с привичната си, ужасяваща, спокойна настойчивост, а той стоеше с овесена глава пред нея като някакво малко кутре, на което се карат, застъпил един с друг носовете на обувките си, и казваше:

— *Старая се*, мадам, *старая се*, само че явно няма да мога да стана шеф на кенефите.

Веднъж той написа върху късче хартия нещо странно, сякаш на непознат език, и го залепи с дъвка от вътрешната страна на един от писоарите; когато тя стигна дотам с огледалцето си, ахна от изумление, като прочете отражението и изпусна огледалцето в писоара. Но не изгуби самообладание. Нищо не можеше да разстрои това нейно кукленско лице и тая нейна кукленска усмивка. Изправи се до писоара и метна на Макмърфи такъв поглед, който можеше да излющи боята от стена, като му каза, че негово задължение е да чисти тоалетната, а не да я цапа.

Всъщност ние въобще не се престаравахме с чистенето. Следобед, когато според дневния ред беше време за домакинските ни занимания, по телевизията почваха да предават мачовете по бейзбол и всички се нареждахме на столовете пред телевизора, не мръдвахме до вечерята. Нищо, че звукът беше изключен от Сестринската стая и че отпреде си виждахме единствено празния сив екран; Макмърфи ни забавляваше с часове, седеше и приказваше, разправяше ни какви ли не истории, като например тая, дето веднъж карал един месец камиона на група дървосекачи и спечелил хиляда долара, а после ги изгубил до последния цент на едно състезание по хвърляне на брадва срещу един канадец; или дето той и негов приятел придумали някакъв човек да яхне расов бик на едно родео в Олбъни, да го яхне, а той да е със завързани очи. „Само че не бикът, човекът беше със завързани очи.“ Казали му, че ако си завърже очите, няма да му се завие свят, когато бикът започне да се върти; щом му пристегнали очите с шарена носна кърпа, ама здравата, така че да не може да вижда, сложили го да седне върху бика обратно. Макмърфи разправи тая история няколко пъти, като пляскаше с шапка по крака си и се заливаше от смях.

— С вързани очи и седнал обратно… И знаете ли, ето, да пукна, ако лъжа, взе, че издържа до края и лапна голямата пара. А аз бях втори; ако бикът го беше хвърлил на земята, щях да бъда първи и да пипна една хубава сумичка. Бога ми, друг път, като правя такъв номер, ще вържа очите на проклетия му бик.

Шляпва се по крака, отмята назад глава и се смее, смее, като ръга в ребрата когото завари, та да се разсмее и той.

През цялата тая седмица, щом му чуех гръмогласния смях, щом го видех да се дръгне по корема, да се протяга и прозява, да се обляга на стола си и да намига на оня, с когото се кодошеше в момента — всичко това му идеше толкова естествено, сякаш си поемаше дъх, — аз преставах да се страхувам и от Старшата, и от Системата. Казвах си, той е достатъчно силен и няма да се огъне, както тя се надява. Казвах си, може пък и наистина да е нещо необикновено. Важното е, че е такъв, какъвто си е. И може би затуй е толкова силен, заради това, че е такъв, какъвто си е. През всичките тия години Системата не го е пречупила; защо сега тая сестра си мисли, че ще може да го пречупи само за няколко седмици? Той няма да се остави да го смачкат и да го обработят по техен образец.

После, криейки се от черните момчета в клозета, аз се гледах в огледалото и се питах как е възможно човек да постигне такова велико нещо да бъде себе си. Виждах в огледалото лицето си, тъмнокожо и грубо, с големи, изпъкнали скули, сякаш кокалът под тях е бил издялан със секира, с черни, сурови, невъзмутими очи, като очите на Татко или като очите на всичките ония жилави, невъзмутими индианци, които показват по телевизията и за които си мисля, о не, това не съм аз, това не е моето лице. Аз не съм себе си дори когато се опитвам да имам такова лице. Дори и тогава не съм съвсем себе си; просто съм такъв, какъвто изглеждам, какъвто хората искат да бъда. Май никога не съм бил себе си. Как може Макмърфи да бъде себе си?

Сега го виждах по-различен, отколкото когато дойде при нас за първи път; виждах не само тия негови големи ръце; червените бакенбарди и изкривената усмивка. Виждах го да прави неща, които не подхождаха на лицето и ръцете му, като например да рисува картина по време на трудотерапията — с истински бои, върху чисто бяла хартия без редове и без разни значета, които да му показват къде да рисува; или пък с красиви и плавни движения на ръката да пише писма до някого. Как може човек като него да рисува, или да пише писма, или да бъде разстроен и разтревожен, какъвто го видях веднъж, когато му върнаха едно писмо? Такива неща можеш да очакващ от Били Бибит или от Хардинг, Ръцете на Хардинг създаваха впечатлението, че могат да рисуват, но всъщност не рисуваха; Хардинг ги обуздаваше и ги караше да режат дъска за кучешки колибки. Макмърфи не беше такъв. Така както не беше позволил на Системата да го напъхат в нейния калъп, той не беше позволил и на външния си вид да определи живота му по един или друг начин.

Много неща виждах по-различно. Предположих, че машината за мъгла е паднала и се е счупила, когато в петък я вдигнаха прекалено нависоко заради заниманието, така че сега не можеха да пускат ни мъгла, ни газ, които да променят изгледа на нещата. За първи път от много години виждах хората без тоя черен контур, който обикновено имаха, а една нощ дори гледах през прозорците.

Както вече казах, повечето пъти нощем, преди да ме тикнат в кревата, ми даваха онова хапче, което ме зашеметяваше и ме изключваше от играта. Ако обаче нещо не бяха изчислили дозата както трябва и аз се събудех, очите ми бяха целите гурелясали, спалното помещение тънеше в мъгла, и жиците в стените, пренатоварени с ток, се гърчеха и излъчваха във въздуха смърт и омраза — не можех да го издържа всичко това, тъй че пъхвах главата си под възглавницата и се опитвах да заспя отново. Колкото пъти надникнех изпод възглавницата, долавях миризмата на изгорена коса и някакъв такъв шум, сякаш пържеха бекон в нагорещен тиган.

Една нощ обаче, няколко дни след пресловутото петъчно занимание, аз се събудих и спалното беше чисто и тихо; освен спокойното дишане на мъжете и потракването на разните му там джунджурийки по крехките ребра на двамата стари Безмозъчни, цареше пълна тишина. Един от прозорците беше отворен и в стаята нахлуваше свеж въздух, който ме замайваше и опияняваше, който събуди у мен неочакваното желание да стана и да направя нещо.

Измъкнах се от чаршафите и тръгнах бос по студения под между леглата. С краката си опипвах линолеума и си мислех колко ли пъти, колко хиляди пъти съм минавал с парцала по същия този под, без никога да съм го докосвал. Сега това миене ми се струваше като някакъв сън, сякаш не можех да повярвам, че то ми е запълнило толкова много години. В този момент единственото реално нещо беше студеният линолеум под краката ми.

Вървях между момчетата, скупчени в дълги бели редици като снежни преспи, и внимавах да не бутна някого. Накрая стигнах до стената с прозорците. Отидох до оня, чийто транспарант току се издуваше от лекия ветрец и после пак се отпускаше, и притиснах чело в мрежата. Жицата беше студена и твърда, завъртях глава, за да я усетя и с бузите си; подуших бриза. Идва есен, помислих си, долавям тежкия кисел мирис на силаж, който цепи въздуха като звън на камбана, и на недоизгорели дъбови листа, които ще тлеят цяла нощ, тъй като са били още зелени.

Идва есен, помислих си, есен идва; сякаш това беше нещо извънредно необикновено. Есен. Ето там отвън преди известно време беше пролет, после лято, а сега е есен — доста странна работа.

Усетих, че все още съм със затворени очи. Бях ги затворил, когато долепих лицето си до мрежата, като че ли се страхувах да погледна навън. Сега трябваше да ги отворя. Погледнах през прозореца и за първи път забелязах, че болницата е насред полето. Луната, слязла ниско над ливадите, беше цялата издраскана и ожулена — току-що се беше изскубнала от преплетените един в друг клони на дъбовите и мадроновите дървета на хоризонта. Звездите досами луната бледнееха; колкото повече се отдалечаваха от кръга светлина, в който властваше гигантската луна, толкова по-ярки и по-смели ставаха. Спомних си, че съвсем същото нещо бях наблюдавал веднъж, когато отидох на лов с Татко и с чичовците си и лежах увит като пашкул в одеялата, дето ги беше плела Баба; лежах малко по-встрани от мъжете, които бяха насядали в кръг около огъня и мълчаливо си подаваха шишенцето с текила. Гледах нагоре и съзерцавах тая огромна орегонска прерийна луна, която правеше на нищо всичките звезди около себе си. Стоях буден и чаках да видя дали луната ще засвети по-слабо, а звездите по-силно; накрая росата намокри лицето ми и аз трябваше да се завия презглава.

Нещо шавна навън под прозореца, побягна, хвърляйки дълга, паякообразна сянка върху тревата, и се скри зад някакъв храсталак. Когато изскочи иззад храсталака, забелязах, че е куче, младо дългунесто помиярче, избягало от къщи, за да види света по тъмно. То душеше лалугерските дупки, но не за да ги разрови, а за да ги разбере какви са по това време на нощта. Пъхваше муцуната си в някоя дупка, с навирен задник и размахана опашка, сетне се втурваше към съседната. От луната влажната трева наоколо му блестеше и то оставяше по нея следи, които приличаха на мазки тъмна боя, пръснати по синята лъскавина на моравата. Тичайки от една изключително интересна дупка към друга, то изпадна в такъв възторг от всичко това — луната горе на небето, нощта, ветрецът, изпълнен с най-различни фантастични аромати, които можеха да замаят главата на едно младо куче, — че легна по гръб и се затъркаля. Гърчеше се и се мяташе като риба, ту извило гръбнак, ту с корема нагоре; когато се изправи на крака и се отърси, от козината му се посипаха пръски, които, осветени от луната, приличаха на сребърни люспи.

То подуши още веднъж набързо всички дупки, за да поеме хубаво миризмите, и изведнъж замръзна неподвижно с една вдигната лапа и с килната настрана глава, заслуша се. Аз също се заслушах, но не чух нищо друго освен пърхането на транспаранта. Ослушвах се доста дълго време. Най-после долових някъде от много далеч крясъци и глъч, отначало слаби, а после все поясни. Диви гъски, които отиваха на юг за през зимата. Спомних си колко съм пълзял на лов за диви гъски, но все безуспешно.

Погледнах натам, накъдето гледаше кучето, като се опитвах да открия ятото, само че беше твърде тъмно.

Крясъците се чуваха все по-близо и по-близо, докато накрая ми се стори, че птиците прелитат през спалното, направо над главата ми. После те пресякоха луната — като черна, лъкатушеща огърлица, изтеглена във формата на клин, начело с гъсока-водач, За един миг водачът попадна точно в центъра на лунния кръг — той беше по-едър от другите и приличаше на някакъв черен кръст, който се разтваря и затваря; сетне повлече пак своето ято в тъмното непроницаемо небе.

Стоях и слушах отдалечаващите се звуци на ятото, докато накрая вече чувах единствено собствения си спомен за тези звуци. Кучето ги долавяше дълго време след мен. То все още стоеше с вдигната лапа; не беше помръднало, нито лавнало, докато гъските прелитаха над него. Когато и то престана да ги чува, хукна на скокове в посоката, в която изчезнаха те, към шосето; подскачаше равномерно и тържествено, сякаш имаше делова среща. Задържах дъха си и го чух как шляпа с големите си лапи по тревата; после чух някаква кола, която засили на завоя. Фаровете изплуваха иззад баира и се вторачиха в шосето отпреде си. Видях, че кучето и колата се отправиха в една и съща посока.

Кучето беше стигнало почти до оградата в края на градината, когато усетих, че някой се промъква зад мен. Двама души. Не се обърнах, но знаех, че са санитарчето на име Джийвър и сестрата с рожденото петно и кръстчето на шията. Почувствах как страхът запърха в главата ми. Черното момче ме хвана за ръката и ме извъртя.

— Аз ще го оправя — казва то.

— Мистър Бромдън, студено е тук при прозореца — взема да ми обяснява сестрата. — Я по-добре да си легнем в нашето хубавичко, удобничко легълце.

— Оставете го, не чува — вика й черното момче. — Аз ще го оправя. Той вечно си отвързва чаршафа и се мотае нагоре-надолу.

Аз се размърдвам, а тя отстъпва крачка назад и казва на черното момче:

— Да, моля ви, занимайте се с него.

И суче верижката на врата си. Вкъщи тя се заключва в банята, съблича се и търка кръстчето по цялото това нейно петно, дето се точи на тънка ивица от ъгъла на устата й, минава по раменете и стига до гърдите й. Търка ли, търка и призовава дева Мария да стори чудо, но петното си стои. Тя поглежда в огледалото и вижда, че даже е потъмняло. Тогава взима телена четка, от ония, с които махат боята от лодките, изстъргва петното, нахлузва си нощницата върху разранената, сълзяща рана и се повлича към леглото.

Само че отвътре цялата е пълна с тая чернилка. Докато спи, тя се изкачва в гърлото и устата й и се оттича от ъгълчетата на устните й като аленочервена слюнка, спуска се по врата и тялото й. На сутринта сестрата вижда, че петното пак се е появило, но някак си мисли, че не е дошло от нея, отвътре — и как иначе? та нали е такава добра католичка?; мисли си, че се е появило заради това, дето вечер работи сред такива хора като мене. За всичко сме виновни ние и тя ще ни отмъсти, та каквото ще да става. Как ми се иска Макмърфи да се събуди и да ми помогне!

— Мистър Джийвър, вие го завържете в леглото, а аз ще приготвя лекарството.

По време на груповите занимания започнаха да се чуват оплаквания за неща, които отдавна бяха забравени и дори някои от тях вече променени. Сега, когато имаха зад гърба си Макмърфи, момчетата взеха да роптаят срещу всичко, което не им харесваше в отделението.

— Защо спалните трябва да бъдат заключени през уикендите? — питаше Чезуик или някой друг. — Не може ли човек поне през уикендите да си поседи сам?

— Ами да, мис Рачид — подхващаше Макмърфи. — Защо?

— От миналия си опит знаем, че ако оставим спалните помещения отключени, след закуската вие се връщате в тях и си лягате.

— Та това да не е смъртен грях? В празник всички нормални хора си поспиват повече.

— Вие се намирате в болница — казваше тя така, сякаш го повтаряше за стотен път, — именно поради доказаната ви неспособност да се нагодите към обществото. Ние с доктора смятаме, че всяка минута, прекарана в компанията на други, с някои изключения, за вас има лечебно значение, докато всяка минута, прекарана в самотни размишления, само засилва вашето чувство за изолираност.

— Затова ли трябва да се съберат поне осем души, за да отидат до кабинета по трудотерапия, или по спортна терапия, или по разните му там други терапии?

— Затова.

— Значи, искате да кажете, че щом желаеш да останеш сам, ти си болен, така ли?

— Не казах точно това…

— Значи, ако отида до кенефа, за да се облекча, ще трябва да помъкна след себе си поне седем приятелчета, та да не би да изпадна в размишление, така ли?

Преди тя да може да му отговори, Чезуик скачаше на крака и се разкрещяваше:

— Да, това ли искахте да кажете?

Другите Остри, които участваха в заниманието, също се развикваха:

— Да, да, това ли искахте да кажете?

Тя ги изчакваше да млъкнат и когато в стаята отново се възцаряваше спокойствието, казваше кротко:

— Ако сте се успокоили достатъчно, за да се държите като възрастни хора, които спорят, а не като деца, които си играят на някаква игра, ще попитаме доктора дали смята, че ще е полезно точно сега да правим промени в реда на отделението. Докторе?

На всички им беше известно какъв ще бъде отговорът на доктора и преди още той да е имал възможност да си отвори устата, Чезуик скачаше на крака с ново оплакване.

— Добре, ами цигарите ни, мис Рачид?

— Да, цигарите ни — измърморваха Острите.

Тоя път Макмърфи се обърна към доктора и му зададе въпроса право на него, преди още сестрата да успее да отговори.

— Да-а, докторе, какво ще кажеш за цигарите ни? Какво право има тя да ни задържа цигарите — *нашите* цигари — и да ги трупа на бюрото си, като че са нейна собственост и само от време на време, когато на нея й скимне, да ни отпуска по някое пакетче? Хич не ми харесва тая работа аз да си купувам цигарите, пък някой друг да ми казва кога мога да ги пуша.

Докторът наклони глава, за да погледне сестрата през очилата си. Той не беше и чувал, че тя прибира запасите ни от цигари, за да спре хазарта.

— Мис Рачид, какво е това за цигарите? Струва ми се, не съм чувал…

— Вижте какво, докторе. Според мен сам човек да пуши по три, четири, а понякога и пет пакета на ден, е прекалено много. А очевидно точно това ставаше през последната седмица — тоест след пристигането на мистър Макмърфи. Ето защо си помислих, че ще е по-добре да задържа цигарите, които пациентите си купуват от бюфета, и на всеки да давам по един пакет на ден.

Макмърфи се наведе напред и пошепна силно на Чезуик:

— Чух, че последното й двайсе било за клозета; освен че ще трябва да си поведеш седемте приятелчета, като тръгнеш натам, но и ще имаш право да ходиш само по два пъти на ден, тогава, когато тя ти каже.

Облегна се назад и се разсмя толкова шумно, че почти цяла минута никой друг не можа да каже нищо.

На Макмърфи му правеше голямо удоволствие да вдига такава тупурдия и мисля, че оставаше поозадачен, задето персоналът много-много не го възпираше; особено беше озадачен от търпението на Старшата.

— Мислех, че тая дърта хищница е по-сербез — рече той на

Хардинг след заниманието. — Значи, просто е трябвало да си намери майстора. Лошото е само, че се държи така, сякаш все още си има нещо наум.

Докъм средата на следващата седмица той продължи да си прави кеф по същия тоя начин. После разбра защо Старшата е толкова сигурна в себе си. Срядата е денят, в който всички що-годе здрави пациенти, щат не щат, трябва да отидат до плувния басейн. Преди, когато пускаха мъглата в отделението, аз се скривах в нея, за да се измъкна. Басейнът ме плашеше; страхувах се, че ще се подхлъзна и ще се удавя, а после ще ме източат през канала и ще ме изхвърлят в морето. Като дете, когато живеехме на брега на Колумбия, бях много смел по отношение на водата; катерех се по скалите при водопадите заедно с мъжете, зеленикавобялата вода бучеше около мен и леката мъгла образуваше дъги, а аз ходех насам-натам, без дори да имам гвоздеи на обущата като другите. Но когато видях, че Татко почна да се страхува от разни неща, и аз взех да се страхувам, до такава степен, че не можех да устискам даже на един плитък басейн.

Излязохме от съблекалнята, басейнът беше пълен с голи мъже, които скачаха и се плискаха; крясъците и писъците им отскачаха от високия таван, както при всеки закрит басейн. Черните момчета ни поведоха към водата. Тя беше приятно топла, но аз не исках да се отделям от стената (черните момчета обикаляха около басейна с дълги бамбукови пръчки и избутваха всеки, който се опиташе да се хване за стената), затова стоях близо до Макмърфи; знаех, че него не могат го накара да отиде на дълбокото, ако не иска.

Той приказваше със спасителя, а аз стоях малко встрани. Според мен Макмърфи сигурно е бил в дупка, тъй като трябваше да се задържа прав с плуване, докато аз стигах дъното. Спасителят стоеше на ръба на басейна; беше облечен в тениска с болничния му номер и имаше свирка. Двамата с Макмърфи говореха за разликата между болницата и затвора и Макмърфи обясняваше колко по-хубаво било в болницата. Спасителят не беше толкова сигурен. Чух го да казва на Макмърфи, че, първо на първо, да си изпратен в болницата, не е същото, като да си имаш присъда.

— В затвора си имаш присъда и си знаеш деня, в който ще излезеш на свобода — поясни той.

Макмърфи престана да плиска водата около себе си. Той изплува бавно до стената на басейна и се задържа там, вперил очи в спасителя.

— А ако си изпратен в болницата, тогава какво? — попита той след малко.

Спасителят сви мускулестите си рамене и подръпна свирката на врата си. Той беше бивш професионален футболист със следи от шпайкове по челото; щом излезеше от отделението си, в главата му щракваше някакъв сигнал, устните му започваха да ломотят цифри, а сам той заемаше стартова позиция и се мяташе на първата минаваща покрай него сестра, като я сръгваше с рамо в бъбреците тъкмо навреме, та полузащитникът да ритне топката през освободеното пространство. Затова го бяха пратили горе, при Буйните; ако не работеше като спасител, все правеше някакви подобни глупости.

Той отново сви рамене на въпроса на Макмърфи, после се огледа да не би черните момчета да са някъде наблизо и приклекна до самия ръб на басейна. Протегна ръката си, за да я види Макмърфи.

— Виждаш ли го тоя гипс?

Макмърфи погледна голямата му ръка.

— Никакъв гипс нямаш на ръката си, братле.

Спасителят само се ухили.

— Не, имам, счупих си ръката в последния мач срещу Кафявите. Няма да мога да си облека екипа, додето не ми зарасне счупеното и не ми махнат гипса. Сестрата от мойто отделение ми каза, че ми лекува ръката тайно. Ами да, мой човек, каза ми, че ако не й давам зор на тая ръка, ако не я претоварвам и така нататък, ще ми махне гипса и аз ще се върна пак в отбора.

Той опря длани на мокрите плочки и зае лицева опора, за да провери как е ръката. Макмърфи го гледа минута-две и накрая го попита колко време ще чака, докато му кажат, че ръката му е излекувана и може да напусне болницата… Спасителят повдигна бавно ръката си и я разтърка. Направи се на обиден от въпроса на Макмърфи, сякаш го бяха обвинили, че е прекалено мекушав и си ближе раните.

— Ако зависеше от мен, досега триста пъти да съм напуснал болницата, само че аз не съм дошъл тука доброволно — каза той. — Е, с тая нефелна ръка сигурно няма да играя на първа линия, но може например да сгъвам пешкирите или въобще да правя *нещо*. Само че сестрата от мойто отделение все казва на доктора, че още не съм бил готов. Нямал съм да мога даже да сгъвам пешкирите в старата въшлива съблекалня, не съм бил готов.

Обърна се и тръгна към спасителския си стол, покатери се по стълбичката като някаква наркотизирана горила и ни погледна отгоре.

— Докараха ме тука заради пиянство и хулиганство, това беше преди осем години и осем месеца — каза той нацупено.

Макмърфи се отблъсна от стената на басейна, заплува прав и се замисли; в трудовия лагер беше изпратен за шест месеца, два вече бяха минали, значи; оставаха още четири — а на него в никакъв случай не му се искаше да стои под ключ където и да е повече от четири месеца. В тая лудница беше почти от месец; тук може и да беше по-добре, отколкото в трудовия лагер, заради удобните легла и портокаловия сок на закуска, но ако трябваше да остане няколко години, хич не беше по-добре.

Той доплува до стъпалата в плиткия край на басейна и седя на тях до края — подръпваше снопчетата вълна по гърлото си и се мръщеше. Като го гледах как седи там сам-самин и се мръщи, аз си спомних какво каза Старшата на колегиума и взе да ме обхваща страх.

Когато ни изсвириха да излизаме от басейна и всички се повлякохме към съблекалнята, ние се сблъскахме с пациентите от другото отделение, които пък имаха сега час по плуване. При душовете, във ваничката за дезинфекция на краката, откъдето всеки трябваше да мине, видяхме оня младеж от другото отделение. Главата му беше голяма, розова и отекла, а хълбоците и краката му представляваха възглавнички от тлъстини — сякаш някой беше грабнал балон, пълен с вода, и го беше стиснал през средата. Той се беше проснал в единия ъгъл на ваничката и издаваше някакви звуци подобно на спящ тюлен. Чезуик и Хардинг му помогнаха да стане, но той веднага се пльосна отново във ваничката. Главата му се затъркаля из разтвора за дезинфекция. Макмърфи ги наблюдаваше, докато го изправяха пак на крака.

— Що за птица е тоя? — попита.

— Болен е от хидроцефалия — отговори му Хардинг. — Мисля, че това значи някакво нарушение в действието на лимфните жлези. Главата му се пълни с течност. Помогни ни да го изправим.

Щом го пуснаха, той пак си легна във ваничката; по лицето му се четеше търпение, безпомощност и упоритост; устата му пръскаше слюнки и пускаше мехурчета в млечнобялата вода. Хардинг повтори молбата си към Макмърфи да им помогне и те двамата с Чезуик отново се наведоха над болния. Макмърфи ги избута и прецапа през младежа към душа.

— Оставете го да си лежи — каза той и пусна душа. — Може да не обича дълбокото.

Ясно, почваше се. На следващия ден той изненада всички в отделението, като стана рано и излъска клозета до блясък, а после по нареждане на черните момчета се захвана с линолеума в коридора.

Изненада всички, само не и Старшата; тя се държеше така, сякаш няма нищо изненадващо.

А същия следобед, когато Чезуик каза по време на заниманието, че въпросът с цигарите трябва да се изясни, като завърши с думите: „Аз не съм малко момче, та да ми криете цигарите като бонбони! Ние искаме да се направи нещо, нали така, Мак?“ И зачака подкрепа от страна на Макмърфи, вместо подкрепа получи мълчание.

Той се обърна към Макмърфи. Всички се обърнаха. Макмърфи си седеше и изучаваше тестето, което ту разперваше, ту скриваше в ръцете си. Дори не вдигна очи. Беше страхотно тихо; чуваше се само плясканете на омазнените карти и тежкото дишане на Чезуик.

— Искам да се направи *нещо*! — изкрещя отново Чезуик. — — Не съм дете!

Той тропна с крак и се огледа така, сякаш всеки момент щеше да се разреве от обида, задето е победен. Стисна двата си юмрука и ги прилепи към издутия си гръден кош. Юмруците му изпъкваха като две малки розови топчици на фона на зелените дрехи, и той ги стискаше толкова яко, че цял трепереше.

Никога не беше правил впечатление на едър човек; беше нисък и доста дебел, с плешиво петно на темето, което просветваше като розова монета, но сега, застанал сам насред дневната, изглеждаше съвсем мъничък. Погледна Макмърфи и след като не му отвърнаха с поглед, зашари с очи по редицата на Острите, търсейки помощ. Хората се отвръщаха от него — отказваха да го подкрепят и лицето му придобиваше все по-изплашено изражение. Накрая погледът му се спря на Старшата и той пак тропна с крак.

— Искам да се *направи* нещо! Чувате ли? Искам нещо да се направи! Нещо! Не…

Двете високи черни момчета склещиха ръцете му изотзад, а ниското метна един ремък около тялото му и го пристегна. Чезуик увисна като да го бяха проболи и двете високи санитарчета го повлякоха към Буйните; чуваше се как тялото му се блъска тежко в стълбите нагоре. Когато черните момчета се върнаха и седнаха, Старшата се обърна към Острите и ги изгледа подред. Откак отведоха Чезуик, никой не беше продумвал.

— Някой да желае да каже още нещо за разпределянето на цигарите? — попита тя.

Обгърнах с поглед съкратената редица лица, открояващи се на фона на отсрещната стена, и очите ми накрая се спряха на Макмърфи, който си седеше в ъгъла, изцяло погълнат от желанието да усъвършенства сеченето на карти с една ръка… Белите тръби на тавана започнаха отново да излъчват хладната си светлина… Просто я чувствах как проникна в стомаха ми.

Сега, когато Макмърфи вече не ни защищава, някои от Острите започват да философстват и казват, че той нещо пак надхитря Старшата; бил разбрал, обясняват те, че тя смятала да го изпрати при Буйните, и решил известно време да прави поведение, да не й предлага поводи. Други смятат, че й е дал малко почивка, а после ще й извърти някой нов номер, още по-гаден и груб. Събират се на групички и приказват ли, приказват, чудят се.

Само аз знам *защо* е това. Нали го чух какво си говори със спасителя. Цялата работа е там, че най-после започва да става предпазлив Както стана предпазлив Татко, когато накрая разбра, че няма да може да се пребори с ония от града, които искаха правителството да построи язовира, защото щял да донесе пари и работа, а и защото им се щеше да унищожат селото; а пък тия тъпи индианци нека се запилеят някъде другаде заедно с вонята си и с двестате хиляди долара, които ще им плати правителството. Татко вече беше постъпил разумно — беше подписал договора; нямаше защо да ритат срещу съдбата. Рано или късно правителството щеше да си постигне своето; а така поне племето щеше да вземе добри пари. Така беше най-разумно. Макмърфи също се опитваше да действа разумно, Това ми беше ясно. Той отстъпваше, защото така беше най-разумно, а не заради някоя от ония причини, които си измисляха Острите. Всъщност той не го беше казал, но аз сам знаех, че така е най-разумно, Все си повтарях, че така е най-безопасно Както, ако се скриеш. Всеки ще се съгласи, че така е най-разумно. Разбирам го какво прави.

И ето че една сутрин това го разбират и Острите, разбират истинската причина за неговото отдръпване и че ония причини, дето те си ги бяха съчинили, са просто лъжи за невръстни. Той не казва нищо за разговора си със спасителя, но те въпреки това разбират. Предполагам, че сестрата го е излъчила през нощта по жиците в пода на спалното, защото всички го разбират отведнъж. Това си личи от начина, по който гледат Макмърфи на сутринта, когато той влиза в дневната. Не че изглеждат сърдити, нито пък разочаровани, защото и те като мен знаят много добре, че той може да накара Старшата да го освободи от болницата само като се държи така, както тя иска; и все пак погледът им казва, че биха предпочели нещата да не се развият така.

Дори Чезуик разбираше всичко това и не се сърдеше на Макмърфи, задето не вдигна патардия за цигарите. Той се върна от Буйните същия тоя ден, когато сестрата предаде съобщението си по жиците в спалното, и каза на Макмърфи, че разбира поведението му и че въпреки всичко така е най-разумно; ако знаел, че Макмърфи е изпратен в болницата не по своя воля, никога нямало да го слага на мушката. Всичко това той го каза на Макмърфи, когато ни поведоха към басейна. Но щом стигнахме до басейна, каза, че все пак му се иска да се направи *нещо* и се гмурна под водата. И някак си така си заклещи пръстите в канала на дъното на басейна, че нито масивният спасител, нито Макмърфи, нито двете черни момчета можаха да го отскубнат оттам. Додето намерят отвертка, за да отвинтят решетката и да издърпат Чезуик, все още стиснал решетката с пухкавите си розово-сини пръсти, той се беше удавил.

Някъде напред в опашката за обяд виждам да полита във въздуха поднос — зелен пластмасов облак, от който завалява мляко, грах и зеленчукова супа. Сифелт, цял разтреперан, полита с разперени ръце, пада назад извит на дъга и обелва очи точно под мен. Главата му се трясва в пода като в подводна скала, извитият му гръб прилича на някакъв гърчещ се, подскачащ мост. Фредриксън и Сканлън скокват да му помогнат, но високото санитарче ги изблъсква по местата им и измъква от задния си джоб плоска кафява пръчица, обвита с лента. То отклещва устата на Сифелт и вмъква пръчицата между зъбите му; Сифелт захапва пръчицата и аз я чувам как се сцепва. Просто усещам в устата си тресчиците. Гърчовете му стават по-бавни, но по-мощни, прерастват в силни, вдървени тласъци, от които той се вдига на мост, после се отпуска — вдига се и се отпуска, все по-бавно и по-бавно, докато накрая пристига Старшата и застава над него, а той се размазва на пода и се превръща в една сива пихтиеста маса.

Тя скръства ръце, като че държи свещ, и поглежда надолу към това, което е останало от него и сега изтича от ръкавите на ризата и крачолите на панталоните му.

— Това е мистър Сифелт, нали? — пита тя черното момче.

— Точно така, ъ-ън, мистър Си-фелт. — Момчето цялото трепери от напъна да си измъкне пръчицата.

— И мистър Сифелт ни уверяваше, че повече не се нуждаел от лекарства. — Тя поклаща глава и отстъпва крачка назад, тъй като той се е прострял до самите й бели обувки. Вдига очи и оглежда наредилите се в кръг около нея Остри. Поклаща пак глава и повтаря: — *Повече не се нуждаел от лекарства.* — Усмивката на лицето й изразява съжаление, търпение и отвращение, всичко това наведнъж — една добре заучена усмивка.

Макмърфи никога не е виждал подобно нещо.

— Ама какво му има? — пита той.

Без да откъсва поглед от пихтиестата маса и без да се обръща към Макмърфи, тя отговаря:

— Мистър Сифелт е епилептик, мистър Макмърфи. Това означава, че ако не следва лекарските съвети, винаги може да получи подобен припадък. Той го знае много добре. Ние сме го предупредили: не си ли взима лекарствата, така ще бъде. Но той не иска и не иска да се вразуми.

Фредриксън излиза от опашката, веждите му са настръхнали. Той е жилест, безкръвен човек, светлокос, с гъсти руси вежди и удължена челюст, от време на време се държи грубиянски, както преди се опитваше Чезуик — вика, крещи, псува сестрите, заплашва, че ще се махне от тая болница! Винаги го оставят да си крещи и да размахва юмрук, докато сам се успокои, тогава му казват, мистър Фредриксън, ако сте свършили, ще отидем да попълним формуляра за вашето изписване — после иди, че гледай колко време ще тропа с виновен вид на стъклото на Сестринската стая и ще се извинява, ще ги моли да забравят тия необмислени глупости, дето им ги е наговорил, а пък тези формуляри, ако може, нека ги мушнат в някое по-скришно място.

Той пристъпва към сестрата и размахва юмрук пред лицето й.

— О, така ли? Така ли, а? Значи, ще разпънете на кръст стария Сиф, като че ли това ви го прави напук?

Тя го хваща успокоително за ръката и юмрукът му се разпуща.

— Не се тревожете, Брус. Приятелят ви ще се оправи. Очевидно не е глътнал своя дилантин. Просто не знам какво ги прави тези хапчета.

Само че тя знае много добре, както и всички други: Сифелт задържа хапчетата в устата си и после ги дава на Фредриксън. Сифелт не обича дати гълта заради техните, както сам се изразява, „пагубни странични ефекти“, а Фредриксън обича да взима двойна доза, тъй като се страхува до смърт да не получи припадък. Сестрата знае това, по гласа й си личи, но като я гледаш такава мила и състрадателна, ще речеш, че въобще не е наясно с номерата им.

— Да-а-а — проточва Фредриксън, само че нещо не му се удава да поднови атаката си, — Добре де, ама защо се преструвате, че е толкова лесно да се решиш дали да вземеш лекарството, или не? Нали знаете колко се тревожи Сиф за външния си вид и за това, дето жените го смятат за грозен и какво ли не, а нали знаете, че според него дилантинът…

— Знам — прекъсва го тя и отново го докосва по ръката. — Той смята освен това и че косата му пада заради лекарството. Горкото старо момче!

— Той не е толкова стар!

— Знам, Брус. Защо се *вълнувате* толкова? Не мога да разбера какво има между вас и вашия приятел, та толкова го *защищавате*!

— О, по дяволите! — казва той и напъхва юмруци в джобовете си.

Сестрата се навежда, избърсва едно местенце на пода, опира там коляното си и се заема да придаде на Сифелт някаква форма. Заръчва на санитарчето да остане при горкото старо момче — Тя ще отиде да му изпрати една количка на колелца, — после да го откара в спалното и да го остави да спи до вечерта. След което се изправя и потупва Фредриксън по рамото, а той измърморва:

— Аз също трябва да вземам дилантин. Затова знам какво му е на Сиф Искам да кажа, затова… о, по дяволите…

— Брус, много добре разбирам на какво изпитание сте подложени и двамата, но това далеч не е най-доброто разрешение!

Фредриксън я разбира накъде бие. Сифелт се е подаврандисал, целият плувнал в пот шумно вдишва и издишва. Отстрани на главата му, там където се джасна в земята, е излязла цицина, червена пяна шупти по пръчицата на санитарчето при устата му, очите му се изтъркулват и бялото започва да приема нормалните си размери. Ръцете му са приковани от двете му страни с дланите навън, а пръстите се свиват и разпущат гърчаво; в Шоковото бях виждал да се гърчат така хора, завързани към масата с формата на кръст, а от дланите им се виеше нагоре димът от електричеството. Сифелт и Фредриксън не са ходили в Шоковото. Те са направени така, че сами си произвеждат електрическия токи си го складират в гръбнаците, тоя ток може да се включи от разстояние, от металната врата в Сестринската стая, стига само да сбъркат нещо — както разказват най-пиперлията част на някой мръсен виц, изведнъж се вцепеняват, сякаш са ги ударили право в кръста. Това спестява усилието да ги влачат в Шоковото.

Сестрата поразтърсва рамото на Фредриксън, като че той е заспал, и повтаря:

— Не мислите ли, че дори последствията от лекарството да са толкова лоши, те все пак са по-добри от *това*?

Без да откъсва очи от земята, Фредриксън повдига русите си вежди, сякаш за първи път вижда как изглежда сам той поне веднъж в месеца. Сестрата се усмихва и го потупва пак по рамото, после поглежда свирепо Острите, за да ги засрами, че са се струпали да зяпат такова нещо, и тръгва към вратата; след като излиза. Фредриксън потръпва и сб опитва да се усмихне.

— И аз не знам *защо* й се разкрещях така, всъщност тя не ми даде никакъв повод да беснея, нали?

Не че иска някой да му отговори; по-скоро го казва това, защото е разбрал, че не може да намери никакъв повод. Потръпва пак и понечва да се измъкне от групата. Макмърфи се приближава до него и го пита тихо какво лекарство взимат.

— Дилантин, Макмърфи, антиконвулсивно средство, щом толкова искаш да знаеш.

— Добре де, а не действа ли?

— Сигурно действа — стига да го взимаш.

— Тогава за какво се горещите толкова дали да го взимате, или не?

— Щом толкова искаш, гледай! Ето за какво се горещиме! — Фредриксън се пресяга, сграбчва долната си устна с палеца и показалеца си и я издърпва, за да оголи разръфаните си розови, безкръвни венци около големите си лъщящи зъби. — Венците ти — казва той, все още дърпайки устната. — Дилантинът ти разяжда венците. А като имаш припадък, скърцаш със зъби. И…

Откъм пода се чува шум. Поглеждат към Сифелт, който охка и хрипти, тъкмо когато черното момче му изтегля два зъба заедно с облепената в лента пръчица.

Сканлън взима своя поднос и се отделя от групата.

— Дяволски живот — измърморва той. — Лошо, ако не го вземеш, лошо и ако го вземеш. Просто да се побъркаш.

— Да-а, сега ми стана ясно — казва Макмърфи, без да откъсва очи от окопитващия се Сифелт. Полека-лека лицето му е приело същия измъчен, озадачен и потиснат израз, какъвто има лицето на пода.

Не знам какво му е имало на механизма, но във всеки случай го оправиха. Възстанови се равномерният, премерен, повтарящ се ритъм; шест и половина — ставане, седем — в трапезарията, осем — изваждат се мозайките-ребуси за Хрониците и картите за Острите… виждам как белите ръце на Старшата плуват над управляващите лостове в Сестринската стая.

Понякога ме вземат с Острите, друг път не ме вземат, Веднъж ме завеждат заедно с тях в библиотеката и аз отивам в техническия отдел, заставам пред книгите по електроника и се вторачвам в заглавията им; всичките тия книги ги знам от годината, когато учих в университета. Спомням си, че вътре са пълни със схеми, равенства и теории — все трудни, сериозни, сигурни неща.

Иска ми се да разгледам някоя от тях, но се страхувам. Страхувам се да направя каквото и да било. Чувствам се така, сякаш плувам из прашния жълтеникав въздух в библиотеката, някъде по средата между пода и тавана. Купчините книги се извисяват над мене, неустойчиви, наредени на зигзаг, без да им съвпадат ъглите. Една лавица е наклонена наляво, друга надясно. Някои са се надвесили над мене и аз просто не разбирам как не падат книгите, И така е все нагоре, нагоре, докъдето ми виждат очите, дъски и дървени трупчета придържат разклатените купчини. Подпират ги пръти, стълбички, накъдето се обърна, е все това. Ако измъкна някоя книга, кой знае каква ужасия ще се получи.

Чувам, че някой влиза — едно от нашите черни момчета заедно с жената на Хардинг. Двамата си приказват и се кискат.

— Дейл, я виж — извиква санитарчето към Хардинг, който се е зачел в някаква книга, — виж кой е дошъл. Казах й, че не е час за посещения, ама тя почна да ме кандърдисва и взех, че я доведох. — Той я оставя права пред Хардинг и си тръгва, като добавя тайнствено: — И да не забравиш!

Тя му изпраща една въздушна целувка, след което разкършва бедра и пристъпва една-две крачки към Хардинг.

— Здравей, Дейл.

— Здравей, мила — казва той, без обаче да се приближава до нея. Оглежда се и вижда, че всички го наблюдават.

Тя е висока колкото него. Обула е обувки с високи токчета и носи черна чанта, но не я е хванала за дръжката, а я държи като книга. Червените й нокти приличат на капки кръв на фона на лъскавата черна лачена чантичка.

— Хей, Мак — извиква Хардинг към Макмърфи който седи в другия край на стаята и разглежда някаква книжка с комикси. — Ако прекъснеш за момент литературните си занимания, ще те запозная с моята спътничка в живота и Немезида[4]; бих могъл да бъда банален и да кажа, с „моята по-добра половинка“, но мисля, че тази фраза предполага някакво в основата си равномерно разделяне.

Опитва се да се изсмее, после бръква с двата си тънки, бели като слонова кост пръста в джобчето на ризата си за цигари, и след като рови малко в пакетчето, изважда последната. Цигарата трепери, докато я наглася между устните си. Нито той, нито жена му се помръдват.

Макмърфи се надига от стола си, побутва леко шапката си назад и тръгва. Жената на Хардинг го поглежда и му се усмихва с вдигната вежда.

— Добър ден, мисис Хардинг — поздравява я Макмърфи.

Тя му се усмихва още по-широко и казва:

— О, защо мисис Хардинг, Мак; наричай ме Вера.

Тримата се настаняват на дивана, където преди това седеше Хардинг, и той започва да разказва на жена си за Макмърфи и как Макмърфи победил Старшата. Тя се усмихва и казва, че това ни най-малко не я изненадва. Хардинг така се увлича в разказа си, че забравя за ръцете си и те описват във въздуха една много точна картина, изиграват цялата история под акомпанимента на гласа му като две красиви балерини, облечени в бяло. Ръцете му могат всичко. Но щом свършва, вижда, че Макмърфи и жена му наблюдават тия негови ръце и ги стисва между коленете си. Изсмива се, а жена му казва:

— Дейл, кога ще се научиш да се смееш като хората, а не да цвърчиш като мишка?

Същото беше казал за смеха му и Макмърфи, още първия ден, само че някак си има разлика; тогава Хардинг се успокои, докато сега нейните Думи още повече го изнервят.

Тя иска цигара и Хардинг бръква пак в джобчето си, ама то е празно.

— Имаме ограничения за цигарите, дават ни само по един пакет на ден — казва той и присвива слабите си рамене напред, сякаш се опитва да скрие наполовина изпушената цигара, която държи. — Така че, Вера, мила моя, нямаме възможност да проявяваме кавалерство.

— Ох, Дейл, на тебе все нещо няма да ти достигне.

Той я поглежда и се усмихва с онова хитро, трескаво-игриво пламъче в очите.

— Символично ли говорим или конкретно за цигарите? Както и да е; знаеш моя отговор на въпроса ти, каквото и да имаш предвид.

— Нищо друго нямам из предвид освен това, дето казах, Дейл.

— Нищо друго нямаш предвид, скъпа; едновременната употреба на „из“ и „пред“ е неправилна. Макмърфи, Вера ти съперничи по малограмотност. Виж какво, мила, нали разбираш, в случая „из“ е…

— О, добре! Стига! Исках да кажа и едното, и другото. Както щеш, така го разбирай. Исках да кажа, че все нищо не ти достига, точка!

— Трябваше да кажеш *никога нищо* не ти достига, мое прелестно дете!

Тя гледа Хардинг злобно секунда-две, после се обръща към седналия до нея Макмърфи.

— Мак, а ти? Можеш ли да предложиш на една жена нещо толкова дребно като една цигара?

Пакетът лежи върху коленете му. Той го поглежда така, сякаш би предпочел да не е там, и казва:

— Аз пък винаги имам цигари. Просто защото съм използвач. Все гледам, когато мога, да ги изръся с по някоя и друга цигара, затова имам още в пакета. А Хардинг си пуши само своите. И много естествено, че няма да му стигат…

— Няма защо да ме оправдаваш, приятелю. Това не ти приляга на характера, нито пък ще оправи моя.

— Така е — намесва се жената. — Сега от тебе се иска само да ми запалиш цигарата.

И се навежда толкова ниско над клечката кибрит, че чак аз от другия край на стаята виждам в деколтето й.

Тя обяснява, че би предпочела приятелите на Хардинг да не обикалят непрекъснато къщата и да питат за него.

— Нали се сещаш какъв тип мъже са, а, Мак? — казва тя. — Такива едни префърцунени, с дълги, хубаво сресани коси и отпуснати китчици, които така красиво размахват във въздуха.

Хардинг я пита дали минават само заради него, а тя казва, че когато някой мъж се отбива специално заради нея, то той размахва много повече неща, отколкото някакви си нещастни китчици.

Изведнъж става, време било да си върви. Подава ръка на Макмърфи, казва му, че се надява да го види пак и излиза от библиотеката. Макмърфи не може да обели дума. Тракането на токчетата й привлича погледите на всички, те я наблюдават, докато се скрива зад завоя на коридора.

— Какво ще кажеш? — пита Хардинг.

— Страхотни цици има — отговаря Макмърфи, друго не може да измисли. — Като на леля ти Рачид.

— Не физически, приятелю, питам те какво…

— По дяволите, Хардинг! — изкрещява изведнъж Макмърфи. — Сам не знам какво да мисля! Какво искаш от мене? Да ти бъда съветник по брачните въпроси ли? Знам едно: никой от нас не е велик и според мен всеки гледа да изяде другия с парцалите. Ясно ми е какво искаш да си мисля: искаш да те съжалявам, да си кажа, че тя е същинска кучка. Е, добре де, ама и ти пък не се държа с нея като с кралица. Майната ти и на тебе, и на твойто „какво ще кажеш“. И без това си имам достатъчно грижи, та да ми лепваш и своите. Така че стига! — Той оглежда свирепо другите пациенти. — И всички вие! Стига вече сте ми досаждали, мама ви стара!

Бутва шапката си още по-назад и се връща при своята книга с комиксите. Острите се споглеждат със зяпнали уста. За какво им крещи пък сега? Никой не му е досаждал. Никой не го е молил за нищо, откак разбраха, че гледа да се държи прилично, за да не го оставят по-дълго в болницата. Изненадани са, дето се разфуча така срещу Хардинг, а после грабна книгата от стола, седна и си я тикна пред лицето — да не го гледат другите, или пък той тях да не гледа.

На вечеря Макмърфи се извинява на Хардинг и казва, че сам не знае какви дяволи са го били прихванали в библиотеката. Хардинг обяснява, че може би е жена му; тя често се вселявала в хората като зъл демон. Макмърфи седи вторачен в кафето си и казва:

— Кой знае. Та аз я познавам едва от днес следобед, не може тя да е виновна и за кошмарите, дето ги сънувах през тая гадна седмица.

— О, мистър Макмърфи — възкликва Хардинг с интонацията на нисичкия специализант, който идва на заниманията ни, — но вие непременно трябва да ни разкажете за тези кошмари. Почакайте само да взема молива и бележника. — Хардинг се опитва да се шегува, за да облекчи напрежението около извинението. Взема салфетка и лъжица и уж се готви да записва. — И така. Какво точно видяхте в тези… ъ-ъ… сънища?

Макмърфи даже не се усмихва.

— Не знам, братле. Само лица, май нищо друго освен… лица.

На следващата сутрин Мартини застава зад мраморния блок в банята и се прави, че кара реактивен самолет. Покерджиите прекъсват играта си и го зяпват ухилени.

— П-и-и-у-у-у-у. Въздух, тук земя, въздух, тук земя: в четирисет шестнайсет нула нула е забелязан обект — вероятно е вражески самолет. Действай веднага! Пиииииуууу.

Задвижва някакъв диск, дръпва лост и се накланя настрани, уж че самолетът прави завой. Завърта една странична ръчка на „максимум“, но никаква вода не потича от крановете в правоъгълната, облицована с плочки кабинка отпреде му. Хидротерапията вече не се използва, затова водата е прекъсната. Чисто новата хромирана арматура и мраморният блок така си и стоят неупотребявани. С изключение на хромираните части, блокът и душът са съвсем като ония, които използваха при хидротерапията в старата болница преди петнайсет години; струите от крановете могат да достигнат всички части на тялото ти, в другия край на стаята стои техник с гумена престилка и движи ръчките върху блока, за да определи кой кран накъде да насочи, колко силно да го пусне, колко да е топла водата — отначало струята е обилна и палеща, после се изтънява като игла — а ти стоиш, целият стегнат с платнени ремъци, мокър, отмалял и набръчкан от водата, докато техникът си прави кеф с играчката си.

— П-и-и-и-у-у-у-у-у… Земя, тук въздух, земя, тук въздух: забелязан е самолет; сега навлиза в полезрението ми…

Мартини се навежда и гледа през крановете. Затваря едно око и се прицелвах другото.

— По целта! Готови… Цел… Ог…!

Ръцете му отскачат от блока и той се изправя като бастун, косата му хвърчи на всички страни, а очите му се пулят така диво и изплашено към кабинката с душа, че картоиграчите до един се завъртат на столовете си и също се вторачват натам — дано и те видят нещо; само че не виждат нищо друго освен новите платнени ремъци, които висят от крановете със закопчалките надолу.

Мартини се обръща и поглежда право Макмърфи. Никого другиго.

— Не го ли виждаш? А, не можеш ли?

— Кого да видя, Март? Нищо не виждам.

— Ей там, между ремъците. Не го ли виждаш?

Макмърфи се обръща и присвива очи към душа.

— Тц. Нищо не виждам.

— Чакай малко. Трябва да го видиш настоява Мартини.

— Глей си работата бе, Мартини! Нали ти казах, че не го виждам! Ясно ли е? Абсолютно нищо не виждам!

— Добре де — свива рамене Мартини и се извръща от кабинката с душа, — И аз не го виждам. Само се шегувам.

Макмърфи сече картите и ги разбърква шумно.

— Не ги обичам аз тия шеги, Март.

Пак сече, за да разбърка картите, но те се пръсват на всички страни, сякаш са експлодирали между двете му треперещи ръце.

Спомням си, че пак беше петък, три седмици след като гласувахме за телевизията, и всички, които можехме да ходим, ни поведоха към Първи корпус — уж за да ни видели на рентген за туберкулоза, ама на мен ми беше много ясно, че просто искат да проверят дали машинките ни функционират нормално.

Седим на дълга пейка в коридора, пред една врата, на която пише „Рентген“. На съседната врата има надпис „Очи, уши, нос, гърло“, вътре ни проверяват гърлата през зимата. На отсрещната страна има друга пейка, която е пред оная металната врата. С нитовете по нея… И без никакъв надпис. Двама мъже дремят на пейката между две черни санитарчета, а вътре лекуват друга жертва. Чувам я как крещи. Вратата се отваря навътре със съскане и разкрива трепкащите неонови лампи в стаята. Изкарват количка на колелца с жертвата, която все още дими, и аз се вкопчвам в пейката, да не вземат да ме всмукнат през отсрещната врата. Двама санитари, чернокож и бял, издърпват единия от мъжете на пейката да стане, а той започва да се люшка и да залита от лекарствата, с които са го натъпкали. Обикновено преди Шоковото ти дават червени хапчета. Блъсват го през вратата и техниците го прихващат под двете мишници. За секунда виждам, че мъжът разбира къде са го вкарали и се закова на циментовия под от страх да не го издърпат върху масата. После вратата се затваря — „тря-ас“, металът се удря в нещо меко и човекът се скрива от погледа ми.

— Абе приятел, какво ги правят ония там? — Макмърфи пита Хардинг.

— Там вътре ли? О, нищо. Ти още не си имал това удоволствие. Жалко. Всеки човек трябва да го изпита. — Хардинг сплита пръсти отзад на врата си и се обляга, вперил очи във вратата. — Това е Шоковото, за което ти разказвах преди известно време, ЕШТ — електрошокова терапия. На ония щастливци вътре им се дава възможността да отидат до луната безплатно. Всъщност, като си помисля, не е съвсем безплатно. За услугата плащаш вместо с пари с мозъчни клетки, но пък всеки човек притежава милиарди мозъчни клетки. Така че може да мине и с няколко по-малко.

Поглежда с повдигнати вежди човека, който остана самотен на пейката.

— Нещо клиентелата им днес не е много голяма, къде ще се сравнява с тълпите по-рано. Но *c’est la vie*, модите идват и си отиват. Боя се, че ние сме свидетели на залеза на ЕШТ. Нашата мила главна сестра е от малцината привърженици на великата стара Фокнърова традиция за лекуване на лишените от здрав разсъдък чрез Изгаряне на Мозъка.

Вратата се отваря. Една количка на колелца излиза, без никой да я бута, взема ъгъла на две колелца и изчезва надолу по коридора, цялата обвита в дим. Макмърфи ги наблюдава как подбират последния си пациент и затварят вратата.

— Значи — Макмърфи спира за момент и се ослушва, — просто те вкарват вътре и ти пускат електричеството през черепа, така ли?

— С една дума казано, да.

— За какви дяволи?

— Как, за доброто на пациента, разбира се. Тук всичко се прави за доброто на пациента. Като съдиш по опита си само в нашето отделение, понякога може да ти се струва, че болницата е един огромен, експедитивен механизъм, който би функционирал съвсем добре, ако ги нямаше пациентите, но това не е вярно. ЕШТ не винаги се използва като наказателна мярка, както го използва нашата сестра, нито пък от чист садизъм от страна на медицинския персонал. Шокът помага при много случаи, считани за Неизлечими, както и често при лоботомия и левкотомия. Шоковото лечение има някои предимства: то е евтино, бързо, напълно безболезнено. То просто предизвиква припадък.

— Ама че живот — простенва Сифелт. — На някои им дават хапчета, за да им спрат припадъка, а на други им пускат ток, за да го предизвикат.

Хардинг се навежда напред и продължава да обяснява на Макмърфи:

— Знаеш ли как се е стигнало до това? Неизвестно поради каква перверзна причина, двама психиатри отишли в една кланица и се спрели да гледат как убиват говедата с удар на чук между очите. Забелязали, че не всички говеда умирали, че някои падали на пода в състояние, което твърде силно напомняло епилептичните гърчове. „Я виж ти — казал първият доктор, — точно това ни е необходимо за нашите пациенти — изкуствено предизвикания припадък!“ Колегата му, разбира се, се съгласил. Знаело се, че след епилептичен припадък болните за известно време били по-спокойни и по-тихи, че можело да се води разумен разговор дори с най-тежките случаи. Никой не можел да обясни защо; и до днес не могат. Но било очевидно, че може да има голяма полза, ако по някакъв начин се предизвика припадък у не-епилептици. И ето че пред тях стоял човек, който предизвиквал такива припадъци с апломб.

Сканлън казва, че бил разбрал, че човекът е използвал чук, а не бомба, но Хардинг се отказва да му обясни и продължава по-нататък.

— Та, значи, касапинът използвал чук. И точно по тази причина колегата имал известни резерви. В края на краищата човекът не е крава. Ами ако чукът се изплъзне и му счупи носа? Или пък му избие зъбите? Какво ще правят те тогава, при това скъпо зъболечение? Ако ще удрят хората по главата, трябвало да измислят нещо по-сигурно и по-точно от чука; накрая се спрели на електричеството.

— Господи, а не са ли помислили, че може да е вредно? Хората не надали ли вой?

— Виж какво, приятелю, на тебе хората май не са ти съвсем ясни; в нашата страна, когато нещо не е както трябва, колкото по-бързо стане то свършен факт, толкова по-добре.

Макмърфи поклаща глава.

— Ле-лее! Електричество през главата! Та това е все едно да те сложат на електрическия стол като убиец.

— Причините за тези две действия са много по-тясно свързани, отколкото можеш да си представиш; и двете са форми на лечение.

— И казваш, *не боли*?

— Лично мога да ти го гарантирам. Напълно е безболезнено. Блясва ти пред очите и веднага изпадаш в безсъзнание. Никакъв газ, никакви инжекции, никакъв чук. Абсолютно безболезнено. Само дето после никой не иска да го повтори. Човек се… променя. Забравя някои неща. Сякаш — той притиска ръце към слепоочията си и затваря очи, — сякаш шокът е завъртял дивашки някаква панаирна лотария на образи, чувства, спомени. Виждал ли си ги тия лотарийни колела; чичото прибира ставката ти и натиска едно копче. Чанг! Блясват светлини, числата се завъртат с грохот във вихрушка и ти или спечелваш и се отказваш повече да играеш, или загубваш и трябва да продължиш. Плащаш си за още едно завъртане, синко, плащаш си.

— Спокойно, Хардинг.

Вратата се отваря и отново се появява количката на колелца, върху която лежи човекът, покрит с чаршаф, а техниците излизат да пият кафе. Макмърфи прокарва ръка през косата си.

— Нещо не може да ми го побере главата всичко това.

— Кое? Шоковата терапия ли?

— Да. Не, не само нея. Всичко… — Той описва кръг с ръката си… — всички тия неща, дето стават.

Хардинг го докосва по коляното.

— Успокой изтерзания си мозък, приятелю. Няма какво да се тревожиш с електрошока. Той вече почти изцяло е излязъл от мода и се използва само в крайни случаи, когато нищо друго не помага, както при лоботомията.

— А това пък лоботомия какво беше, изрязват ти част от мозъка, така ли?

— Отново си прав. Започваш да ставаш голям специалист по професионалния жаргон. Да: изрязват ти мозъка. Челна кастрация. Тъй като не може да реже от кръста надолу, тя реже от очите нагоре.

— Имаш предвид Рачид?

— Точно така.

— Не мислех, че сестрата има думата в тия неща.

— О, има я, има я.

На Макмърфи като че ли му е по-приятно да говори за Старшата, отколкото за шоковата терапия и лоботомията. Той пита Хардинг какво според него ѝ има на тая сестра, Хардинг, Сканлън и някои от другите се впускат да обясняват и всеки има различно мнение по въпроса. Умуват известно време дали тя е коренът на всички беди, или не, Хардинг казва, че тя е коренът на почти всички. Повечето от другите мислят същото, но Макмърфи вече не е толкова сигурен. Казва, че по едно време и той мислел така, но сега не знае. Казва, че дори и тя да се махне, едва ли нещо ще се промени; казва, че има нещо много по-голямо, което я прави цялата тая бъркотия, и се опитва да го обясни какво е то. Накрая се отказва, защото не може да го обясни.

Без да знае, Макмърфи е стигнал до моето отдавнашно заключение, че истински голямата сила не е просто Старшата сама за себе си, а цялата Система, общонационалната Система; Старшата е само неин висш служител.

Момчетата не са съгласни с Макмърфи. Те казват, че знаят къде е бедата, и захващат да спорят помежду си по тоя въпрос. Накрая Макмърфи ги прекъсва.

— Я се чуйте бе, дяволи такива — извиква Макмърфи. — Само мрънкате, нищо друго. За сестрата, за лекарите, за болницата. Сканлън иска да вдигне всичко във въздуха. Сифелт обвинява лекарствата, Фредриксън — семейните си несгоди. Само гледате на кого да прехвърлите вината.

Той казва, че Старшата е просто една кисела, коравосърдечна стара жена и цялата тая работа, дето го карат да кръстосва шпаги с нея, е тъпащина — никой няма да спечели, най-малкото пък той. И да се избавят от нея, няма да се избавят от истинската, дълбоката причина за тяхното недоволство.

— Така ли мислиш? — пита Хардинг. — И щом изведнъж си станал толкова вещ по въпроса за душевното здраве, къде е тогава бедата? Коя е тая дълбока причина, както така мъдро се изрази?

— Нали ти казах бе, човек, не знам. Не съм я виждал. — Млъква за момент и се заслушва в бръмченето от рентгеновия кабинет; после продължава. — Но ако е само това, което ти казваш, ако причината е тъкмо тая дърта сестра с нейните сексуални проблеми, то тогава изходът е много прост, ще трябва само някой да я тръшне на земята и да ѝ разреши проблемите, не е ли така?

Сканлън изръкоплясква.

— Хей, да му се не види! Ами точно така. Избираме тебе, Мак, само такъв жребец като тебе може да се оправи с тая работа.

— О, не. Не, господинчо. Сбъркал си адреса.

— Защо не? А аз си мислех, че тъкмо ти си жребецът.

— Сканлън, братле, аз смятам да стоя колкото може по-настрани от тая дърта крава.

— Да, забелязах това — казва усмихнато Хардинг. — Какво е станало между вас двамата? Какви ли не номера ѝ въртя и изведнъж се отказа. И защо? Внезапно състрадание към нашия ангел на милосърдието ли?

— Не, просто разбрах някои неща, затова. Разпитвах тук и там. Разбрах защо всички вие ѝ целувате задника, и ѝ се кланяте, и я оставяте да ви тъпче. Загрях като какъв ме използвате.

— Така ли? Това е интересно.

— Дяволски прав си, интересно е. На мене ми е интересно защо, търтеи такива, никой от вас не ми каза какво рискувам, като я дърпам за опашката. Никак не ми се ще само заради това, че не мога да я понасям, тя да ми лепне още една-две годинки към присъдата. Трябваше в някой момент да си преглътнете гордостта и да се погрижите за вашия Тартор.

— Приятели, сигурно и вие не вярвате на слуха, че Макмърфи се бил нагодил към реда в отделението само за да може да се измъкне оттук по-рано?

— Хардинг, знаеш много добре за какво говоря. Защо не ми каза, че тя може да ме държи затворен тук дотогава, докато бъде така добра сама да пожелае да ме пусне?

— Просто *бях забравил*, че не си дошъл в болницата доброволно — лицето на Хардинг се сгърчва и смачква усмивката му. — Да. И ти си нахитрял. Като всички нас.

— Оставаше пък и да не нахитрея. Защо трябва аз да ви защищавам глупавите оплаквания като това, дето вратата на спалното стояла заключена, или дето цигарите ги държали в Сестринската стая?

В началото въобще не загрях защо ме гледате като някакъв спасител. После разбрах, че всъщност сестрите имат думата кой да се изпише и кой не. И страхотно бързо проумях. Казах си: „Тия мръсни копелета са ми подхвърлили динена кора, мене са решили да натопят. Мене, Рандъл Патрик Макмърфи!“ — Отмята назад глава и ни се ухилва подред, както сме насядали на пейката. — Вижте какво, братлета, нямам нищо против никого от вас, но ми стига толкова. И аз искам да се измъкна оттука, не само вие, И аз рискувам колкото вас, като й се репча на тая дърта крава.

Той се ухилва пак, смигва и ръгва Хардинг с пръст в ребрата, с други думи, край на кавгата, за нищо не им се сърди. Само че Хардинг казва още нещо.

— Не, ти рискуваш повече от мен, приятелю.

Сега пък Хардинг се ухилва и с половин завъртане на главата поглежда бързо встрани, като неспокойна кобила. Всички се придвижват с едно място. Мартини излиза иззад рентгеновия екран, закопчава си ризата и мърмори:

— Нямаше да повярвам, ако не го бях видял.

Били Бибит заема мястото му зад черното стъкло.

— Ти рискуваш повече от мен — повтаря Хардинг. — Аз съм тук доброволно. Не съм задължен да стоя.

Макмърфи не казва нищо. Изглежда страшно озадачен, сякаш нещо не е наред, сякаш има нещо, което не може да проумее. Просто си седи на мястото и гледа Хардинг, Хардинг се опитва да се усмихне, но усмивката изгасва на лицето му и той се размърдва, неловко му е, дето Макмърфи го зяпа така особено. Преглъща и казва:

— Всъщност от нас само няколко са изпратени в болницата на лечение. Само Сканлън и… струва ми се, някои от Хрониците. И ти. Всъщност в цялата болница доброволците са повече. Много повече.

После млъква, гласът му се стапя под погледа на Макмърфи. След секунда Макмърфи казва меко:

— Ти какво, майтапиш ли се с мене?

Хардинг поклаща глава. Изглежда изплашен. Макмърфи се изправя и казва:

— Всички вие майтап ли си правите с мене?

Никой не продумва. Макмърфи закрачва пред пейката, заровил пръсти в гъстата си коса. Стига до края на редицата, после се връща обратно, до самия рентген. Апаратът просъсква и проблясва насреща му.

— Били, за Бога, поне ти *сигурно* си изпратен в болницата!

Били е с гръб към нас, брадичката му е подпряна на черния екран, застанал е на пръсти. Не, казва той в апарата.

— Тогава *защо? Защо?* Та ти си още съвсем млад! Трябва да си навън, да хвърчиш с коли, да тичаш подир момичетата. За какво ти е всичко това?

И той пак описва кръг с ръката си.

Били не отговаря, Макмърфи го оставя и се обръща към други двама.

— Кажете ми защо. Мърморите, непрекъснато хленчите, че не можете да понасяте това място, не можете да понасяте сестрата и всичко, свързано с нея, а в същото време не сте длъжни да стоите тук. Виж, някои от старците ги разбирам. Те са си *куку*: Ама вие, вие може и да не сте съвсем в ред, но не сте и *куку*.

Те не му противоречат. Той се придвижва към Сифелт.

— Сифелт, а ти? На тебе нищо ти няма, само дето припадаш. По дяволите, та един мой чичо имаше два пъти по-страшни припадъци от твоите и му се привиждаха какви ли не таласъми, но не се затвори по тоя случай в лудница. Съвсем спокойно можеш да се оправиш навън, стига само да ти стиска…

— Точно така! — Това е Били, извърнал от екрана лице, цялото обляно в сълзи. — Точно така! — извиква той отново. — Стига с-само да ни с-стиска! Още д-днес мога да изляза от болницата, стига само да ми с-стиска. М-м-майка ми е много добра приятелка на мис Рачид и още тоя следобед мога да поискам да ме изпишат, стига само да ми стискаше!

Той дръпва рязко ризата си от пейката и се опитва да си я нахлузи, само че трепери страхотно. Накрая я хвърля и се обръща към Макмърфи.

— Да не мислиш, че ис-с-скам да стоя тук? Да не мислиш, че не искам да имам к-к-кола и п-п-приятелка? Но я ми кажи на тебе п-п-присмивали ли са ти се някога? Не, защото си г-голям и *силен!* Е, аз пък не съм голям и силен. Нито Хардинг. Нито Ф-Фредриксън. Нито С-сифелт. Г-говориш така, сякаш ние стоим тук, защото ни харесва! В-всъщност какъв ли смисъл има…

Той плаче и се разпелтечва толкова силно, че повече не може да каже нищо, само избърсва очите си с ръце, за да вижда. От ръката му се откъртва една коричка на раничка и колкото повече търка, толкова повече омазва лицето и очите си с кръв. После хуква по коридора и се блъска в стените като сляп, а лицето му заприличва на едно размазано кърваво петно; след него се втурва едно от черните момчета.

Макмърфи се обръща към другите пациенти, отваря уста да ги попита нещо, но като вижда как го гледат, я затваря. Стои така още минута-две, вперените в него очи приличат на главички на топлийки; после изругава тихичко: „по дяволите“, нахлузва си пак шапката и сяда на пейката. Двамата техници се връщат от кафе и влизат в стаята отсреща; когато вратата се отваря със съскане, отвътре ни лъхва миризмата на киселина, както когато се зарежда акумулатор. Макмърфи седи и наблюдава вратата.

— Нещо не мога съвсем да го проумея…

На връщане към отделението Макмърфи се тътреше най-отзад, с ръце в джобовете на болничните си дрехи и с ниско нахлупена шапка, и размишляваше над изгасналата си цигара. Никой не шукваше. Успяха да успокоят Били и сега той вървеше начело на групата, от едната страна го държеше черното момче, а от другата оня белият от Шоковото.

Аз поизостанах, за да се изравня с Макмърфи, искаше ми се да му кажа да не се тормози толкова, така или иначе, нищо не можеше да се направи; явно го измъчваше някаква мисъл, така както се измъчва куче, застанало пред дупка, в която не знае какво има. Един глас му казва: „Куче, тая дупка не ти влиза в работата, прекалено е голяма и черна, следите около нея са от мечка или от нещо също такова страшно.“ А друг писклив глас, който идва някъде от глъбините на кучешката му природа, глас, който не е нито хитър, нито предпазлив, му заповядва: „Дръж, куче, дръж!“

Тъкмо вече щях да му кажа да не се тормози, когато той вдигна глава, тикна шапката си назад и забърза към ниското черно момче, плесна го по рамото й рече:

— Сам, дай да се отбием за секунда в бюфета да си купя един-два кашона цигари.

Трябваше да побързам, за да ги настигна, от тичането сърцето ми заблъска в гърлото и ушите ми писнаха. Дори в бюфета още усещах как ми пищят ушите, макар че сърцето ми вече беше възвърнало нормалния си ритъм. Това пищене ми напомни за едно време, когато в студените петъчни вечери стоях на футболното игрище и чаках да ритнат топката, за да започне играта. Пищенето се усилваше и усилваше, докато накрая ми се струваше, че не мога да стоя повече на едно място; тогава ритваха топката, и играта започваше Сега усещах същото онова петъчно пищене в ушите, изпитвах същото онова диво, напиращо нетърпение. Освен това виждах всичко съвсем ясно, до болка ясно, както винаги преди мач и както тогава, когато гледах през прозореца на спалното: всичко беше ясно, различимо и стабилно, бях забравил, че може да бъде такова. Редици от пасти за зъби и връзки за обувки, от слънчеви очила и химикалки, чиято реклама казваше, че ще можеш цял живот да пишеш с тях върху масло под вода, без да ги изхабиш; и всичко това го пазеше от крадците една войска от едроокки мечета-играчки, насядали върху лавица високо над тезгяха.

Макмърфи се изпречи пред тезгяха до мене, пъхна палци в джобовете си и каза на продавачката да му даде два кашона Марлборо.

— Даже нека бъдат три — добави той ухилено. — Искам да се напуша до насита.

Пищенето не ме остави чак до заниманието същия следобед. Слушах с половин ухо как обработват Сифелт, за да го накарат да осъзнае действителното си положение, та да може да се нагоди към условията. („От дилантина е!“ — извиква той накрая. „Мистър Сифелт, ако искате да ви се помогне, трябва да бъдете изпълнителен“, казва тя. „Е, да, ама сигурно е от дилантина; нали от него ми *омекват* венците?“ Тя се усмихва: „Джим, вие сте на четирийсет и пет години…“) — и по едно време случайно погледнах към ъгъла, в който седеше Макмърфи. Той не мотаеше в ръцете си тесте карти, нито дремеше над някое списание, както на всяко занимание през последните две седмици. Нито беше отпуснат. Седеше като вдървен на стола си, цял нащрек, със зачервено лице, и гледаше ту Сифелт, ту Старшата. Само като го видях такъв, и ушите ми писнаха още по-силно. Очите му под русолявите вежди представляваха едни сини ивици, които мятаха погледи насам-натам — така гледаше той, когато се сваляха картите на масата при покера. Сигурен бях, че всеки момент ще направи нещо смахнато, което няма начин да не го прати при Буйните. Същия този поглед бях виждал и по-рано, върху лицата на други, малко преди да се нахвърлят срещу някое от черните момчета. Пипнах здраво дръжките на стола си и зачаках, страхувах се, че ще се случи, но и някак смътно съзнавах, че се страхувам да не би да не се случи.

Той стоя мирен, докато свършиха със Сифелт; после се завъртя на стола си и впери очи във Фредриксън, който, опитвайки се по някакъв начин да им го върне заради приятеля си, се развика, задето държат цигарите заключени в Сестринската стая. Наприказва се до насита, накрая се изчерви, както винаги се извини и седна. Макмърфи все още не беше направил нищо. Поотпуснах малко дръжката на стола, помислих си, че може и да съм сбъркал.

Оставаха още няколко минути до края на заниманието. Старшата затвори папките, пъхна ги обратно в кошницата и свали кошницата от полата си на пода, после за секунда плъзна поглед към Макмърфи, сякаш искаше да провери дали е буден и слуша. Скръсти ръце на скута си, взря се в пръстите си и въздъхна дълбоко, поклащайки глава.

— Момчета, дълго мислих върху това, което ще ви кажа сега. Обсъждах го и с лекаря, и с останалия персонал и макар всички много да съжаляваме, стигнахме до едно и също заключение — ще трябва по някакъв начин да ви накажем за безобразното отношение, което проявихте към домакинските си задължения преди три седмици. — Тя вдигна ръка и се огледа. — Доста дълго чакахме вие сами да се извините за непокорното си държане. Но нито един от вас не прояви и най-слабия признак на разкаяние.

Пак вдигна ръка, за да не би някой да я прекъсне — жест на професионална гледачка на карти.

— Моля да ме разберете: винаги, когато ви налагаме някакви правила или ограничения, ние премисляме най-сериозно тяхното терапевтично значение. Много от вас са тук, тъй като не могат да се нагодят към законите на обществото във Външния свят, тъй като отказват да се изправят лице срещу лице с тях, тъй като се опитват да ги заобиколят и избегнат. Някога — най-вероятно в детството ви — може и да са ви позволявали да пренебрегвате законите на обществото. Когато сте нарушавали някой закон, вие сте разбирали, че го нарушавате. Искало ви се е да се вземат мерки спрямо вас, нуждаели сте се от това, но наказанието не идвало. Глупавата снизходителност на вашите родители може би е бацилът, причинител на сегашната ви болест. Казвам ви това, защото, надявам се, ще разберете, че дисциплината и редът, които ние желаем да наложим, са напълно за ваше добро.

Извивайки глава, тя огледа стаята. По лицето й се четеше съжаление за работата, която трябва да върши. Беше съвсем тихо, само дето ушите ми пищяха трескаво.

— При нашите условия е трудно да се налага дисциплина. Трябва да разберете това. Какво, можем да ви направим? Не можем да ви арестуваме. Не можем да ви оставим на хляб и вода. Трябва да разберете, че това е голям проблем за медицинския персонал; *какво можем да направим?*

Ръкли имаше някакво предложение по този въпрос, но тя не му обърна внимание. Лицето й се движеше с часовников ритъм, докато придоби по-различно изражение. Накрая тя сама си отговори.

— Като ви лишим от някое ваше право. И след като обмислихме внимателно обстоятелствата около този бунт, решихме, че няма да бъде несправедливо, ако ви отнемем правото да използвате банята за вашите игри на карти. Вие какво мислите?

Главата й не се помръдна. Тя не го погледна. Но един по един всички други насочиха очи към него, там в ъгъла. Даже и старите Хроници, които се чудеха защо ли всички гледат в тая посока, и те проточиха като някакви птици мършавите си шии и зяпнаха Макмърфи — към него се обърнаха лица, пълни е беззащитна, боязлива надежда.

Острият писък в ушите ми прокънтя като гумите на автомобил по паваж.

Той седеше на стола си с изправен гръбнак и лениво чешеше белезите от шевовете по носа си с големия си червен показалец. Ухили се на всички, вперили очи в него, подръпна шапката си настрана и погледна сестрата.

— Е, щом нямате какво да кажете във връзка с това разпореждане, мисля, че часът почти е приключил…

Тя пак млъкна и го погледна. Той сви рамене, прозя се шумно, плесна коленете си е длани и се надигна от стола си. Пак се протегна, прозя се, почеса се по носа и тръгна бавно към Сестринската стая, до която седеше тя, като пътьом придърпа нагоре панталоните си. Явно беше твърде късно да му се попречи да направи каквато глупост си е наумил, затова останах само наблюдател като всички други. Той пристъпваше провлачено, прекалено провлачено, отново пъхнал палци в джобовете си. Налчетата на обувките му чаткаха по пода и пускаха искри. Беше се превърнал пак в дърваря-бабанко, наперения комарджия, масивния червенокос ирландец-скандалджия, телевизионния каубой, който крачи по средата на улицата, за да срещне предизвикателството.

Колкото повече се приближаваше до нея, толкова повече изблелваше очи Старшата. Не бе предполагала, че ще се размърда. Смяташе, че го е победила окончателно, че веднъж завинаги е установила властта си. Но ето го сега, че иде насреща й, голям като къща!

Тя понечи да каже нещо и се заоглежда за санитарчетата си, уплашена до смърт, но Макмърфи спря, преди да стигне до нея. Спря пред прозореца й и с възможно най-бавния си, най-дълбок и провлачен глас каза, че смята да изпуши една от цигарите, които си бил купил сутринта; после мушна ръката си направо през прозореца.

Стъклото се разпадна е трясък, сякаш плисна вода, и ръцете на сестрата подскочиха към ушите й. Той дръпна един от кашоните с неговото име, извади си един пакет, после върна кашона на мястото му, обърна се към Старшата, която седеше като гипсова статуя, и много нежно взе да изчетква парченцата стъкло от главата и раменете й.

— Адски съжалявам, мадам каза той. — Честна дума. Стъклото беше така из лъскано, че съвсем го бях забравил.

Всичко това стана за някакви секунди. Той се обърна и я остави с разкривено, потръпващо лице, прекоси пак стаята, седна на мястото си и си запали цигарата.

Ушите ми спряха да пищят.

Част трета

Дълго време след това Макмърфи си правеше каквото си искаше. Сестрата изчакваше да й дойде някоя друга идея, та пак да излезе отгоре. Разбираше, че е изгубила един голям тур и е на път да изгуби още един, но не бързаше. Преди всичко нямаше намерение да го изписва: битката можеше да продължи докогато тя пожелаеше, докато той допуснеше грешка или просто се откажеше, или докато тя можеше да му излезе с някой нов ход, с който да покаже на всички, че е победителят.

Много неща се случиха, додето тя излезе с тоя нов ход. След като Макмърфи наруши своето, нека го наречем така, кратковременно затишие, и обяви завръщането си към двубоя, счупвайки прозореца й, той направи страхотни циркове в отделението. Взимаше участие във всяко занимание, във всяка дискусия — гевезеше се, намигаше, пускаше какви ли не шеги, та дано измъкне поне хилава усмивчица от някой Остър, когото още от дванайсетгодишната му възраст го беше страх да се засмее. Събра достатъчен брой хора за баскетболен отбор и успя да изкопчи разрешение от доктора да вземе една топка от физкултурния салон, та отборът да свикне да играе с нея. Сестрата се противопостави, каза, че утре можело да пожелаят да играят футбол в дневната или поло в коридора, но докторът като никога не се поддаде и не промени решението си.

— Мис Рачид, откак се сформира баскетболният отбор, много от играчите показват определен напредък; мисля, че всичко това им се отразява положително.

Тя го погледна за миг изумена. Значи, и той е с тях, и той раздвижва мускулите. Не каза нищо за тона на гласа му, остави го за по-късно, когато отново щеше да дойде нейното време, само кимна и се запъти към Сестринската стая, където седна и взе да бърника управляващите лостове. Работниците бяха турили един картон в рамката пред бюрото й, докато намерят ново стъкло с подходящия размер, и ден след ден Старшата седеше зад картона така, сякаш през него виждаше в дневната. Зад тоя картон тя приличаше на картина, обърната с лице към стената.

Сестрата чакаше, не се обаждаше, а Макмърфи търчеше всяка сутрин из коридора по гащетата си на белите китове, или в спалното мяташе центове на другите да ги ловят уж че са топка, или, надул никелираната си съдийска свирка, тичаше от входната врата до Изолационното и учеше Острите на дългия пас, топката бумтеше из коридора като топовни гърмежи, а Макмърфи ревеше като някой сержант:

— Хайде, баби с баби, атака!

Ако се случеше някой от тях двамата да заговори другия, тонът беше супер учтив. Той я питаше с глас сладък като мед дали ще може да използва автоматичната й писалка, за да си напише молба за отпуск от болницата без придружител, написваше я пред нея, на нейното бюро, връчваше й молбата и същевременно й връщаше писалката с едно мило-мило „Благодаря“, а тя поглеждаше написаното и също така любезно му казваше, че ще отнесе молбата му до останалия персонал — което й отнемаше не повече от две-три минути; после се връщаше и му обясняваше, че много съжалява, но точно сега отпускът нямало да му подейства терапевтично. Той отново й благодареше и си излизаше от Сестринската стая, като надуваше свирката си така, че чак прозорците трещяха, и викаше:

— Хайде, баби, на работа, грабвайте топката, давайте да загреем телесата.

Макмърфи вече беше изкарал цял месец в отделението, така че имаше право да впише в таблото за обяви молбата си за отпуск с придружител, която да се разгледа на някое от груповите занимания. Отиде до таблото с нейната писалка и под ДА СЕ ПРИДРУЖИ ОТ написа: „Канди Стар, моя позната от Портланд.“ И на точката счупи връхчето на писеца. Молбата му за отпуск бе разгледана след няколко дни, всъщност в същия онзи ден, когато работниците поставиха новото стъкло пред бюрото на Старшата, но бе отхвърлена, понеже явно не било особено здравословно за един пациент да излезе в отпуск заедно с тази мис Стар. Той сви рамене и каза, че сигурно и тя самата би се похвалила със същото. После стана и се запъти към Сестринската стая, към прозореца, в чийто долен ъгъл все още стоеше марката на стъкларското предприятие, и отново го прободе с юмрук — мислел, обясни той на сестрата, докато кръвта шуртеше от пръстите му, че са махнали картона и прозорецът е отворен.

— Кога са тикнали тука това проклето стъкло? Ами че така е опасно!

Сестрата му превърза ръката в стаята, а Сканлън и Хардинг изровиха картона от боклука и го залепиха отново за рамката, като използваха лейкопласт от същата ролка, с която сестрата му превърза китката и пръстите. Макмърфи седеше на едно столче и правеше страхотни физиономии, докато Старшата се грижеше за раните му, а над главата й намигаше на Сканлън и Хардинг. Нейното лице беше спокойно и гладко като емайл, но напрежението й все пак взе да се проявява. В този случай по това, че стегна лейкопласта възможно най-силно, с което показа, че търпението й започва да се изчерпва.

Трябваше да отидем във физкултурния салон, за да гледаме мача между нашия баскетболен отбор — Хардинг, Били Бибит, Сканлън, Фредриксън, Мартини и Макмърфи, чиято ръка бе престанала да кърви, така че и той можа да се включи — и отбора на санитарите. Нашите две високи черни момчета играеха на страната на санитарите. Те бяха най-добрите, тичаха заедно по терена като два призрака по червени шорти и с механична точност вкарваха кош след кош. Нашите играчи бяха прекалено ниски и бавни, а Мартини все подаваше топката на хора, които никой освен него не виждаше, така че санитарите водеха с двайсет точки. И все пак се случи един инцидент, който ни накара да се почувстваме малко нещо победители: при едно меле за топката нечий лакът фрасна черното момче на име Уошингтън и неговите хора едва го удържаха да не се нахвърли срещу Макмърфи, който седеше върху топката, без да обръща капчица внимание на побеснелия негър. От големия нос на санитарчето се лееше кръв върху гърдите му — същинска черна дъска, опръскана с боя, и то викаше на момчетата, които го държеха: — Ама той си го търси! Сам си го търси, кучият му син!

Макмърфи съчиняваше все нови и нови бележчици, които сестрата сетне откриваше в писоарите с огледалцето си. Записваше в дневника дълги, чудновати истории за самия себе си и ги подписваше с Анон[5]. Понякога спеше до осем часа. Тя го смъмряше, но без да се горещи, а той стоеше, изслушваше я докрай и после я съсипваше напълно, като я питаше нещо от рода на кой номер сутиен носи, четири или пет, и въобще носи ли сутиен?

Другите Остри започнаха да му подражават. Хардинг взе да флиртува с всички сестри-стажантки, Били Бибит престана да записва в дневника своите, както сам ги наричаше „наблюдения“, а когато сложиха ново стъкло пред бюрото на Старшата и го нашариха с едно голямо варосано Х, та Макмърфи вече да няма извинение, че не го е видял, Сканлън го строши, като най-случайно бухна баскетболната топка в него, преди още дори да е изсъхнала варта. Топката се спука, Мартини я вдигна от земята като някаква умряла птица, занесе я на сестрата, която наблюдаваше парченцата стъкло, пръснати по цялото й бюро, и я попита дали не би могла да я залепи с лепенка или с каквото и да е там? Та пак да стане здрава, много я моли? Без нито дума тя я издърпа от ръката му и я натъпка в боклука.

И тъй, след като баскетболният сезон очевидно завърши, Макмърфи реши, че идва ред на риболова. Той отново поиска разрешение за отпуск, като обясни на доктора, че имал приятели в залива Сюслоу във Флорънс, които с удоволствие щели да заведат осем-девет пациенти да ловят риба в дълбоки води. Тоя път писа на таблото, че ще го придружат „две мои мили възрастни лели от едно градче близо до Орегон сити“. На заниманието му разрешиха да си вземе отпуск през следващия уикенд. Сестрата вписа неговия отпуск в регистрационната книга, както си му беше редът, след което бръкна в камъшитената чанта до краката си, извади изрезката от сутрешния вестник, която си бе приготвила, и прочете на глас, че макар годината да е добра за риболов покрай бреговете на Орегон, сьомгата закъснява, а морето е бурно и опасно. Така че тя просто им предлагала малко да си помислят.

— Чудесна идея — съгласи се Макмърфи. Затвори очи и шумно всмука въздух през зъбите си. — М-да-а! Морето бучи, мирише на солена вода, вълните се разбиват с трясък в носа на лодката — борба със стихиите, когато мъжете са мъже, а лодките лодки. Мис Рачид, край, убедихте ме. Още тая вечер се обаждам и наемам лодката. Да ви запиша ли и вас?

Вместо да му отговори, тя отиде до таблото за обяви и забоде там изрезката.

На следващия ден той започна да записва момчетата, които искаха да отидат за риба и имаха десет долара за наема на лодката, а сестрата взе редовно да носи изрезки от вестници, в които се говореше за корабокрушения и ненадейни бури близо до брега. Макмърфи казваше, че нямало нищо страшно; неговите две лели цял живот се били лашкали по вълните от едно пристанище на друго, с тоя или с оня моряк, и можели да гарантират напълно безопасно плаване; нямало за какво да се тревожат. И все пак сестрата си познаваше пациентите. Изрезките ги уплашиха повече, отколкото си беше представял Макмърфи. Той си мислеше, че те ще се втурнат да се записват, но се оказа, че за тая цел трябва да им обяснява, да ги придумва. В деня преди пътешествието все още не му достигаха двама души, за да плати за лодката.

Аз нямах пари, но все си представях как се записвам в списъка. И колкото повече той обясняваше как ще ловят чинукска сьомга, толкова повече ми се искаше и аз да ида. Знаех, че е глупаво да го искам; запиша ли се, все едно да си призная, че не съм глух. Щом съм чул всичките тези приказки за лодки и риба, значи, съм чувал и разните други тайни неща, които са говорили в мое присъствие през последните десет години. А ако Старшата разбере, че съм я слушал как крои подлите си номера, мислейки си, че никой не чува; ще ме подгони с някой електрически трион и ще ме излекува от това, дето чувам и говоря. Колкото и да ми се искаше да отида, аз само се усмихвах при тая мисъл; трябваше да продължавам да се правя на глух, ако въобще исках да чувам.

През нощта преди риболова лежах и си мислех за това, дето уж съм глух, мислех си за годините, през които не давах да се разбере, че чувам какво се говори, и се питах дали въобще ще мога да се държа по друг начин. Спомних си обаче едно: не аз пръв започнах да се правя на глух; най-напред хората взеха да се отнасят с мене така, сякаш съм прекалено тъп, за да мога да чувам, да виждам или да говоря.

И това не е само откак дойдох в болницата; много преди туй хората почнаха да се отнасят с мен като с човек, който нито чува, нито приказва. Когато бях войник, така постъпваха всички, които имаха повече нашивки. Те смятаха, че с такъв като мене трябва да се държиш само така. Та дори, спомням си, още в отделенията в училище някои хора казваха, че според тях не чувам и въобще не ме слушаха какво говоря. Изпънат в леглото си аз се опитах да си спомня кога за първи път го забелязах това. Май беше веднъж, когато още живеехме в селото край река Колумбия. Беше лято…

… аз съм около деветгодишен, седя пред колибата и осолявам сьомгата, за да я закачим на сушилките зад къщата. Изведнъж виждам, че някаква кола свърва от шосето и се залашква по браздите с чай, повличайки след себе си като товарен влак плътен облак червена прах.

Колата изпъпля по стръмното и спира недалеч от нашия двор, но прахта продължава да прииждa на талази и се блъска в задницата на колата, разпилявайки се във всички посоки; накрая притихва над чая и буренаците и цялата нива заприличва на червено, димящо пепелище. Докато прахта се уталожва, колата си седи там неподвижно и блести на слънцето. Знам, че не са туристи с фотоапарати, защото те никога не се приближават толкова много до селото. Ако искат да купят риба, купуват я чак долу, при шосето; не идват до селото, защото вероятно смятат, че все още скалпираме хора, връзваме ги за някой стълб и ги изгаряме. Въобще не им е известно, че някои от нашите са адвокати в Портланд, може и да не го повярват, ако им кажа. Всъщност тъкмо един от моите чичовци е истински адвокат и Татко казва, че той просто искал да докаже, че може да стане, а инак триста пъти предпочитал да си лови риба есенно време. Татко казва, че ако не си отваряш очите, хората ще те принудят или да правиш това, което те смятат, че трябва да правиш, или пък да се запънеш като магаре на мост и на техен пук да вършиш точно обратното.

Вратите на колата се отварят едновременно и отвътре се измъкват трима души, двамата отпред и третият отзад. Те се изкатерват до селото и аз виждам, че първите двама са мъже в сини костюми, а третият, оня, дето е седял отзад — възрастна беловласа жена, облечена в такива корави и тежки дрехи, сякаш са броня. От чаената нива излизат на нашия двор запъхтени и плувнали в пот.

Първият мъж се спира и оглежда селото. Той е нисък, дебел човек с бяла широкопола шапка. Като вижда хаоса от сушилки за риба, стари коли, кокошарници, мотоциклети и кучета, поклаща глава.

— Виждали ли сте в живота си такова нещо? А, кажете? Кажете де, виждали ли сте?

Сваля си шапката и потупва с кърпичка червената си, подобна на гумена топка глава, внимателно, сякаш го е страх да не смачка едното от двете — кърпичката или влажната си гъста коса.

— Според вас може ли да има хора, които да искат да живеят по този начин? Кажи, Джон, може ли?

Той говори високо, тъй като не е свикнал с грохота на водопадите.

Джон е застанал до него; натикал е гъстия си сив мустак под носа си, за да спре миризмата на сьомгата, дето я осолявам. Изпотил се е по врата и бузите, потта се е просмукала дори през гърба на синия му костюм. Записва си нещо в едно тефтерче и се върти, за да огледа колибата ни, малката градинка, червено-зелено-жълтите празнични рокли на мама, които се сушат отзад на въжето — завърта се в пълен кръг, после идва при мене, поглежда ме така, сякаш ме вижда за първи път, а пък аз през цялото време бях само на метър от него. Навежда се над мене, присвива очи и пак побутва мустака към носа си, като че ли смърдя аз, а не рибата.

— Според теб къде са родителите му? — пита Джон. — Вътре в къщата? Или на водопада? Щом сме дошли дотук, може и за това да поговорим с него.

— Първо на първо аз в тая колиба не влизам — заявява дебеланкото.

— Брекънридж, в тая колиба живее Вожда, човекът, с когото сме дошли да преговаряме, достойният водач на този народ — казва Джон през мустака си.

— Да преговаряме ли? О, не на мене тия, това не е моя работа. На мен ми плащат, за да оценявам, а не да се побратимявам.

Това разсмива Джон.

— Да, така е, но все пак някой трябва да ги осведоми за плановете на правителството.

— Ако досега не ги знаят, скоро ще ги научат.

— Какво толкова, ако влезем вътре и поприказваме с него?

— Вътре в тая мръсотия? Мога да се хвана на бас с тебе на каквото искаш, че това място бъка от отровни паяци. Казват, че в стените на тия кирпичени колиби си живурка цяло население. А и сигурно е страшно горещо. Бас държа, че вътре си гори истинска пещ. Я го виж малкия Хайяуата[6] колко е изпечен. Ха-ха. Изпекъл се е точно колкото трябва.

Той се смее и попива главата си с кърпичката, но щом жената го поглежда, спира да се смее. Прочиства си гърлото, изплюва се върху прахта, отива и се тръсва в люлката, дето Татко ми я направи в хвойновото дърво; започва да се люлее и да си вее с шапката.

Колкото повече си мисля, толкова повече се вбесявам от думите му. Те двамата с Джон продължават да си говорят за нашата къща, за селото, за собствеността, кое какво струва и на мен започва да ми става ясно, че те ги говорят тия неща, понеже си мислят, че не знам английски. Сигурно са някъде от източната част, където хората знаят за индианците само това, което гледат на кино. И си представям колко ще се засрамят, когато научат, че разбирам какво приказват.

Оставям ги да си кажат още някоя и друга глупост за горещината и за къщата; после ставам и на най-добрия си учебникарски английски обяснявам на дебеланкото, че тази наша кирпичена къща вероятно е по-хладна от която и да било къща в градовете, много-много по-хладна!

— Всъщност, факт е, че е по-хладна от училището, в което уча, а дори и от онова кино в Далс, чиято реклама е написана с букви-ледени шушулки и гласи, че вътре е много прохладно!

Тъкмо смятам да им обясня, че ако влязат вътре, ще отида да доведа Татко от водопадите, когато виждам, че те явно не са ме чули. Дебеланкото се люлее и зяпа надолу по склона от лава към мъжете, които стоят по скелето при водопадите и поради разстоянието представляват само някакви фигури по карирани ризи. Сегиз-тогиз някой опъва ръка и пристъпва напред като фехтовчик, после подава края на четири и половин метровия си раздвоен харпун на човека зад него, за да издърпа мятащата се риба. Дебеланкото наблюдава мъжете, застанали в петнайсетметровата водна завеса, мига ли, мига и щом някой от тях метне харпуна си във водата, изгрухтява.

Другите двама, Джон и жената, просто си стоят. Нито един от тримата, изглежда, не е чул и дума от това, което казах; всъщност те не ме и гледат, сякаш въобще ме няма там.

Всичко спира и в продължение на минута-две остава така.

Не знам защо ми се струва, че тях тримата слънцето ги осветява по-силно. Всичко друго си изглежда както винаги — кокошките ровят из тревата по покривите на кокошарниците, скакалците скачат от храст на храст, малките деца стоят до сушилките за риба, махат с млатилата и разпъждат мухите на черни облаци — както през всеки друг летен ден. Само дето слънцето най-неочаквано ги осветява тия тримата непознати много по-силно от обикновено, така че виждам чак… *шевовете*, където са ги зашивали. Даже почти виждам как апаратите вътре в тях глътват думите, които току-що казах, и се опитват да ги вместят тук или там, в тоя или в оня ъгъл, но откриват, че за тях няма подходящо място и направо ги изхвърлят, все едно въобще не са били изговаряни.

През цялото това време тримата не мръдват. Даже люлката е спряла, прикована от слънцето под наклон, а дебелият мъж седи в нея вцепенен като гумена кукла. Точно тогава татковата женска токачка се събужда в клоните на хвойната и вижда непознатите; разлайва се като куче и магията се разваля.

Дебеланкото се развиква, скоква от люлката и се прокрадва през прахта, като си пази сянка с шапката, та да може да види какво е туй чудо в хвойната, дето вдига такава врява. Като разбира, че е една нищо и никаква си шарена птица, изплюва се на земята и си слага шапката.

— Честно да ви кажа — подхваща той, — лично аз смятам, че каквото и предложение да направим на тази… тяхна „столица“, ще бъде достатъчно.

— Възможно е. Но все пак трябва да се помъчим да поприказваме с Вожда…

Възрастната жена ги прекъсва, като пристъпва енергично напред.

— Не. — За първи път, откак са дошли, тя си отваря устата. — Не — повтаря с глас, който ми напомня за Старшата. И оглежда мястото с вдигнати вежди. Очите й подскачат като цифрите в касов апарат; накрая спира поглед върху мамините рокли, така внимателно окачени на въжето, и поклаща глава.

— Не. Днес няма да говорим с Вожда. Още не. Мисля…, че поне веднъж трябва да се съглася с Брекънридж. Само че по друга причина.

Ако си спомняте, в документа, който имаме, пише, че жена му не е индианка, а бяла. Бяла. Гражданка. Нарича се Бромдън. Той е взел нейното име, а не тя неговото. И според мен най-правилното е сега да оставим нещата така, а щом се върнем в града, да пуснем слух сред хората там за плановете на правителството, като им внушим колко по-добре е да имаш хидроелектрическа централа и язовир, вместо една купчина колиби край водопадите. После ще напишем предложението на машина и ще го изпратим на жената, нали разбирате, уж по погрешка. Сигурна съм, че така ще се улесним много.

Тя поглежда към мъжете по старото, разклатено скеле, което в продължение на стотици години се е разраствало и разклонявало между скалите на водопадите.

— Ако сега се срещнем със съпруга и най-неочаквано му направим някакво предложение, вероятно ще се сблъскаме с безкрайната упоритост на навахите и с тяхната любов към, така да се каже, дома.

Понечвам да им обясня, че той *не* е навахо, но си викам каква ли полза, щом не ме слушат? Тях въобще не ги интересува от кое племе е.

Жената се усмихва и кимва на двамата мъже, на всекиго поотделно, подканва ги с поглед и сама тръгва сковано към колата им, като говори с весел, млад глас.

— Както казваше моят професор по социология, „Във всяка ситуация обикновено има една личност, чието значение не бива да се подценява“.

Те се качват обратно в колата и си заминават, а аз стоя и се чудя въобще *видяха* ли ме, или не.

Малко бях изненадан, че си го спомних всичко това. За първи път от, както ми се струваше, векове си спомнях толкова неща от детството. Просто бях във възторг, че все още не съм го забравил. Лежах буден и си припомнях разни други случки — бях изпаднал в някакво полудействително състояние, — когато чух звук под леглото си, сякаш мишка гризе орех. Наведох се отстрани и зърнах блестящото метално острие, с което някой откъртваше прекалено познатите ми късчета дъвка. Черното момче Джийвър бе открило къде си крия дъвката; и ето сега, с едни дълги, разтворени като челюсти ножици изчегъртваше парчетата и ги пъхаше в една кесия.

Отдръпнах се рязко и се натиках под завивките, преди да е забелязал, че го гледам. Сърцето ми блъскаше в ушите, така се бях уплашил да не ме е видял. Искаше ми се да му кажа да се маха, да си гледа работата и да остави дъвката ми на мира, но не биваше да се издавам дори, че съм го чул. Лежах неподвижно, за да разбера дали ме е забелязал, като се бях надвесил отстрани на леглото, но той не даде никакъв признак за това — чувах само стърженето на ножицата и потропването на парчетата в кесията, и си спомних как трополяха някога зърната град по мушамата на покрива ни. Той зацъка и се изкиска.

— Ъ-ммм. Божичко-о. Е-хей. Кой го знае тоя глупак колко пъти ги е дъвкал? Какви са само твърди!

Макмърфи се събуди от мърморенето на санитарчето й се изтърколи на една страна, за да го види защо клечи под леглото ми в тоя час. Той гледа момчето една-две минути, па си разтърка очите, за да се увери, че не сънува, малките деца си търкат така очите; после направо седна.

— Ама не, това наистина е той, виж го ти, пристигнал тука с ножица и с книжна кесия да ни пърди в тъмното. — Черното момче подскочи и завъртя фенерчето си към лицето на Макмърфи. — Я ми кажи бе, Сам, какво толкова събираш, та ти трябва прикритието на нощта?

— Лягай да спиш, Макмърфи Това си е само моя работа.

Макмърфи разтегна бавно устните си в усмивка, но не отвърна очи от светлината. След като в продължение на половин минута осветява седналия Макмърфи, оня ми ти лъскав, пресен белег, ония ми ти зъби и оная ми ти пантера, татуирана на рамото му, черното момче се почувства неловко и свали фенера. Наведе се пак над заниманието си, разсумтя се и се разпъшка, като че ли е страшно трудно да откъртване засъхнала дъвка.

— Едно от задълженията на нощния санитар — обясни то между сумтежите, като се опитваше гласът му да звучи приятелски, — е да държи чисто около леглата.

— Посред нощ?

— Макмърфи, отвънка има залепено едно нещо, което се казва Трудов Правилник, и в него пише, че чистотата е наше денонощно задължение!

— А ти не можа ли да си изпълниш денонощното задължение, преди да си легнем, вместо да киснеш пред телевизора до десет и половина? Знае ли нашата мила мис Рачид, че повечето време, докато сте на смяна, вие тримата гледате телевизия? Представяш ли си какво ще направи, ако разбере, а?

Санитарчето се изправи и приседна в крайчеца на кревата ми. То почука с фенера по зъбите си и се разкикоти. Лицето му се освети и заприлича на черен фенер от диня.

— Чакай сега да ти разправя за тая дъвка — каза то и се приведе към Макмърфи, като че му беше пръв приятел. — От сумата години се чудя: откъде я взима Вожда Бромдън тая дъвка — никога няма пари за бюфета, никога никой не му е давал дъвка, поне аз не съм виждал, никога не е молил Рекламата — затова само *гледах* и *чаках*. И виж сега тука. — То застана пак на колене, повдигна края на дюшека ми и освети с фенерчето отдолу. — К’во ще кажеш? Фащам се на бас, че тия парчета са дъвкани *хиляда* пъти!

Това разсмя и Макмърфи. Кискаше се и не можеше да се спре. Черното момче вдигна кесията и я раздруса, и двамата се посмяха още малко. Накрая момчето каза лека нощ на Макмърфи, сви горната част на кесията така, сякаш носеше вътре обеда си, и тръгна нанякъде да я скрие за по-после.

— Вожде? — прошепна Макмърфи. — Искам да ми кажеш нещо. — И взе да тананика една песничка, една южняшка песничка, която някога беше много популярна: — „Загубва ли си дъвката вкуса, ако я лепнеш нощем на кревата…“

Отначало се ядосах страшно. Помислих си, че и той като другите си прави майтап с мене.

„Задъвчеш ли я пак на сутринта — изпя той шепнешком — ще има ли тя мекостта позната?“

Но колкото повече се замислях, толкова по-смешно ми ставаше, Опитах се да се сдържа, но чувствах, че няма да мога, че ще се разсмея — не на песента на Макмърфи, а на самия себе си.

„Това ме мъчи — няма яснота кой да внесе сега в неяснотата: загубва ли си дъвката вкуса, ако я лепнеш нощем на кревата?“

Той задържа последната нота, завъртя я и я метна към мен като перце. Какво да направя, разкисках се и страшно се изплаших, че няма да мога да се спра. Но точно в тоя момент Макмърфи скочи от леглото си и се разтършува из нощното си шкафче, а аз се успокоих. Стиснах зъби и се чудех какво да правя сега. Толкова дълго време само бях сумтял и мучал в присъствието на други хора. Чух го да затваря шкафчето, което прокънтя като парен котел. Чух го да казва „Дръж“ и нещо тупна в леглото ми. Нещо малко. Колкото гущер или змийче…

— В момента по-добро от „Джуси фрут“ не мога да ти предложа, Вожде. Това пакетче го спечелих от Сканлън вместо мангизи.

И си легна обратно.

Преди да осъзная какво правя, аз му рекох „благодаря“.

В първия момент той не каза нищо. Само се надигна на единия си лакът и ме загледа така, както гледаше преди това черното момче, чакаше да продължа. Взех дъвката от леглото, задържах я в ръката си и повторих: — „Благодаря.“

Не се чу кой знае колко добре, понеже гърлото ми беше ръждясало и езикът ми скърцаше. Той ми каза, че явно отдавна не съм ги употребявал, и се засмя. И аз се опитах да се засмея, но излезе само някакво писукане, както ако ярка рече да кукурига… Прозвуча повече като плач, отколкото като смях.

Той ми каза да не бързам, можел да ме слуша до шест и половина сутринта, стига да искам да се упражнявам. Каза, че сигурно човек, който е мълчал толкова дълго време като мене, има да приказва за много неща, легна на възглавницата си и зачака. Замислих се какво ли да му разправя, но единственото, което ми идваше наум, беше нещо такова, каквото с думи не можеш го изрази.

Той като видя, че не мога да кажа нищо, кръстоса ръце зад главата си и сам започна да говори.

— Знаеш ли, Вожде, спомням си, веднъж брах фасул край Юджин, в долината Уиламет. Страшно бях щастлив, че съм си намерил работа. Това беше в началото на трийсетте години, а тогава не даваха много често работа на деца. Мене ме взеха, защото доказах на господаря, че мога да бера бързо и без грешка като възрастните. Във всеки случай на нивата аз бях единственото дете. Около мене само дъртаци. Един-два пъти се опитах да ги заговоря, но видях, че те въобще не ме слушат — мене, някакъв си там мършав червенокос фарфалак. И затова млъкнах. Толкова им бях ядосан, дето не ме слушаха, че мълчах през всичките четири седмици, докато работех на тая нива. Берях редом с тях и ги слушах какви глупости си дърдорят — ту за нечий чичо, ту за нечий братовчед. А ако някой не дойдеше на работа, клюкарстваха за него. Четири седмици, и нито звук от мене. Накрая си рекох, Боже Господи, ама те забравиха, че *мога* да приказвам, тия дърти пръчове. Но чаках да дойде моето време. Чак последния ден се отприщих и им обясних какви нещастни хапльовци са всичките. На всекиго разказах как, когато е отсъствал, неговият приятел му е ял кокалите. О-хо, няма да ме слушат ли! Всички се изпокараха и се получи такава суматоха, че загубих възнаграждението си от половин цент за килограм, което ми се полагаше, тъй като не бях отсъствал нито ден — в града вече си бях създал лоша слава и господарят реши, че аз съм причина за безредиците, макар и да не можеше да го докаже. Напсувах го и него. Та това, дето си отворих тогава устата, ми струваше някъде към двайсет долара. Е, заслужаваше си.

Изкиска се тихичко, на себе си, при тоя спомен, после извъртя главата си на възглавницата и ме погледна.

— Та, викам си, Вожде, и ти ли изчакваш момента да им дадеш да се разберат, а?

— Не — отвърнах аз. — Няма да мога.

— Няма да можеш да ги пратиш на майната ли? Много по-лесно е, отколкото си мислиш.

— Ти си… много по-голям, по-здрав от мене — измърморих аз.

— Как така? Не те разбрах, Вожде.

Посъбрах малко слюнка в устата си.

— Ти си по-голям и по-здрав от мене. Ти можеш да го направиш.

— Аз? Ама ти шегуваш ли се? Господи, та я се виж: с една глава стърчиш над всички други в отделението. Никой не може да ти излезе насреща, ами да, факт!

— Не. Много съм малък. Бях голям, но вече съм малък. Ти си два пъти колкото мене.

— Хей, ама ти си *луд*, бе! Когато дойдох в болницата, първото нещо, което ми се наби в очите, беше ти, седеше на стола си като някаква планина. Казвам ти, живял съм къде ли не, по цялата река Кламат, в Тексас, в Оклахома, в Галъп, и, Бога ми, по-голям индианец от тебе не съм виждал.

— Аз съм от дефилето на Колумбия — казах, а той ме изчака да продължа, — Баща ми беше чистокръвен индианец, наричаше се Ти А Милатуна. Това значи Борът-Който-Стърчи-Най-Високо-В-Планината, нищо, че не живеехме на планина. Когато бях дете, той наистина беше страшно висок. А майка ми беше два пъти колкото него.

— Брей, та тая твоя майка трябва да е била дълга като жираф. Колко беше висока?

— О, много, много висока.

— Ама не, колко в метри и сантиметри?

— В метри и сантиметри ли? На карнавала един я огледа и каза, че била висока метър и седемдесет и пет и тежала шейсет и пет кила, ама на него така му се стори, защото я виждаше за първи път. Тя все растеше и растеше.

— Сериозно? И колко порасна?

— Стана по-голяма и от двама ни с Татко, взети заедно.

— Просто един ден взе да си расте, тъй ли? Това вече не го бях чувал: не бях чувал, че индианките могат да правят такива номера.

— Тя не беше индианка, а бяла, от Далс.

— И как й беше името? Бромдън? Да-а, ясно, чакай сега. — Той се замисли и след малко каза: — А когато бяла се омъжи за индианец, тя се омъжва за човек, който стои по-ниско от нея, нали така? Да-а, май почвам да загрявам.

— Не. Той се Смали не само заради нея. Всички го обработваха, защото беше голям и не щеше да им се даде, и си правеше каквото си искаше. Обработваха го така, както обработват сега тебе.

— Кои са те, Вожде? — попита той тихо; изведнъж беше станал сериозен.

— Тия от Системата. С години го обработваха. Понеже той беше много голям, до едно време успяваше да се бори с тях. Те искаха да ни турят да живеем в резервати. Искаха да ни вземат водопадите. И даже влязоха под кожата на някои хора от племето, които също се опитаха да го обработят. В града го биеха в тъмните улички и веднъж му отрязаха косата. О, тия от Системата са големи, много големи. Татко се бори дълго с тях, докато накрая майка ми го направи толкова малък, че той не можеше повече да се бори и вдигна ръце.

Макмърфи мълча продължително. После се надигна на лакът и пак ме погледна, и ме попита защо са го били в тъмните улички, а аз му обясних, че искаха да му покажат какво го чака, та даже и по-лошо, ако не подпише документите, с които да даде всичко на правителството.

— Какво искаха да даде на правителството?

— Всичко. Племето, селото, водопадите…

— А, сега си спомням; говориш за ония водопади, където индианците ловяха сьомга с харпун — преди много години. Да-да. Само че, поне доколкото аз си спомням, на племето му платиха доста добре.

— Те и на него така му обещаваха. А той казваше: „Можете ли да платите на човек за начина, по който живее? — И още: — Можете ли да платите на човек за това, което той е?“ Те не го разбираха. Дори и племето не го разбираше. Всички се трупаха пред вратата ни, стиснали в ръце чековете, и го питаха какво да правят. Молеха го той да вложи парите някъде вместо тях, или да им каже къде да идат, или къде да си купят ферма. Само че той вече беше много малък. И много пиян. Системата го беше смачкала. Тя винаги побеждава. И теб ще те победи. Те не обичат да им се пречка някой толкова голям, колкото Татко, освен ако не е техен човек. Сигурно ти е ясно това, нали?

— Да, май ми е ясно.

— Ето, затова не трябваше да чупиш тоя прозорец. Сега знаят, че си голям. И ще гледат да те обуздаят.

— Като че ли съм кон, а?

— Не, не. Не по тоя начин; ще те пипнат така, че да не можеш да риташ! Те слагат разни неща. Монтират разни неща. Щом те видят, че си голям, и се залавят за работа, инсталират си гадните машини, за да те направят малък, и не спират да те обработват, додето не ти превият врата.

— Шшшт, спокойно, братле.

— А launches речеш ли да се съпротивляваш, затварят те някъде и те…

— Спокойно, спокойно, Вожде. Успокой топката за малко. Чуха те.

Той легна и притихна. Забелязах, че леглото ми е горещо. Чух скърцане на гумени подметки — черното момче пристигаше с фенерчето си, за да види какъв е тоя шум. Лежахме, без да мърдаме, додето си излезе.

— Накрая той просто се пропи — прошепнах аз. Изглежда, вече не можех да се спра, трябваше да разкажа всичко, каквото смятах за нужно. — Напоследък си го спомням под кедровите дървета, ослепял от пиенето, и когато доближаваше бутилката до устата си, не той смучеше от нея, а тя смучеше от него. Накрая целият се сви, набръчка се и пожълтя, та даже и кучетата не можеха да го познаят. Трябваше да го измъкнем изпод кедрите и да го натоварим на едно пикапче, за да го откараме в Портланд да умре. Не казвам, че те убиват. Него не го убиха. Друго му направиха.

Страшно ми се доспа. Не исках да говоря повече, опитах се да си спомня какво съм казал, струваше ми се, че не е това, което съм искал.

— Май говоря малко налудничаво?

Той се превъртя в леглото си.

— Да, Вожде, малко налудничаво говориш.

— Всъщност, не това исках да ти разкажа, Само че всичкото не мога да ти го разкажа. Не е смислено.

— Не казах, че не е смислено, Вожде, казах само, че е малко налудничаво.

Дълго време след това той мълча и аз си помислих, че е заспал. Съжалявах, че не му казах лека нощ. Погледнах към него и видях, че се е обърнал на другата страна. Ръката му беше върху завивката, така че можех да различа в тъмното татуираните аса и осмици. Голяма е, рекох си, и моите ръце бяха такива големи едно време, когато играех футбол.

Искаше ми се да се протегна и да пипна татуировките, да проверя, дали е жив. Ужасно тихо лежи, казах си, трябва да го пипна, за да видя да не е умрял…

Лъжа. Много добре знам, че е жив. Не затова искам да го пипна.

Искам да го пипна, защото е човек.

И това е лъжа. Та около мене има и други хора. Мога да пипна тях.

Искам да го пипна, защото съм педал!

О, и това е лъжа. Само страхове. Ако бях педал, щеше да ми се иска да правя други неща с него. Искам да го пипна просто защото е такъв, какъвто е.

Тъкмо се канех да протегна ръка, когато той се обърна с лице към мене и каза:

— Вожде, знаеш ли к’во си мисля, защо не вземеш да дойдеш утре с нас за риба?

Не му отговорих.

— Хайде де, к’во ще кажеш? Ще си прекараме чудесно. Знаеш ли ги какви са тия мои лели, дето ще дойдат да ме вземат? Въобще не са никакви лели, човече; и двете са курви, танцьорки, познавам ги от Портланд. К’во ще кажеш за това, а?

Накрая му обясних, че съм Нищий.

— Какъв си?

— Нямам пукната пара.

— Аха — загря той. — Е, да, не помислих за това.

И отново замълча, като взе да търка белега на носа си с пръст. Пръстът спря. Той се повдигна на лакът и ме погледна.

— Вожде — подхвана бавно, като ме оглеждаше, — когато беше в истинския си ръст, когато беше, да речем, два и десет, и двайсет, и тежеше сто и четирийсетина килограма, можеше ли да вдигаш такива тежки неща като, да речем, оня блок в банята?

Замислих се за блока. Сигурно не тежеше повече от ония варели с петрол, дето ги вдигах като войник. Казах му, че едно време сигурно съм можел.

— А ако станеш пак толкова силен, ще можеш ли?

— Мисля, че ще мога — рекох.

— Абе ти си мисли каквото щеш; аз те питам ще ми обещаеш ли да го вдигнеш, ако ти върна силата, а? Обещай ми го това и аз не само ще ти проведа един специален курс по възстановяване на тялото, ей така, без пари, но и ще те взема гратис на нашата десетдоларова екскурзия за риба! — Той си облиза устните и легна отново. — А пък аз ще си изкарам добра пара от баса.

И се разкисна на нещо свое си. Когато го попитах как ще ми върне силата, той ми изшътка да мълча с пръст на устните.

— Това е тайна. Нали не ти обещах, че ще ти кажа как? Е-хей, не е шега работа това да върнеш на някого силата, такава тайна не можеш сподели с всеки, опасно е, ако попадне в ръцете на врага. Самият ти даже няма и да усетиш кога и как става това. Но аз ти давам най-тържествената си дума: само следвай програмата ми, и ще видиш какво ще се получи.

Той преметна краката си през леглото и седна на ръба му с ръце на коленете. Зъбите му блестяха на мъждивата светлина, която се процеждаше над раменете му откъм Сестринската стая, очите му, насочени към мен, лъщяха, безгрижният му глас на аукционер се понесе тихичко из спалното.

— Слушай сега! Ето го големия Вожд Бромдън, крачи по улиците, мъже, жени и деца се повдигат на пръсти, за да го видят: „Леле, леле, какъв е тоя великан, по три метра взима наведнъж, под телефонните жици сече глава!“ Маршируваа през града и ако се спре, то ще е само заради някоя девица, другите мацки, ако ще и на опашка да се наредят, могат да се надяват, само ако имат цици като дини, хубави силни бели крака, достатъчно дълги, за да обхванат мощния му гръб, и ако оная работа им е тясна, топла, сочна и сладка като масло и мед…

И продължи да реди в тъмното своите врели-некипели за това как щяло да бъде, как съм щял да взема страха на всички мъже, а всички красиви жени щели да търчат задъхани след мене. После каза, че още на секундата ще отиде да впише името ми в списъка на риболовния му екипаж. Стана, взе пешкира от нощната си масичка и го уви около хълбоците си, сложи си шапката и се надвеси над леглото ми.

— Хей, човече, казвам ти, казвам ти, мадамите сами ще те съборят на земята.

Изведнъж протегна ръка и с едно движение развърза чаршафа ми, издърпа завивките ми надолу и аз останах да лежа чисто гол.

— Вожде, я се виж. Е-хей. К’во ти казах? Вече си пораснал с петнайсет сантиметра.

Засмя се и тръгна по пътеката между креватите към коридора.

От Портланд ще дойдат две курви, за да ни заведат за риба! При тая мисъл едва устисках да лежа до шест и половина, когато светнаха лампите в спалното.

Станах пръв и излязох от спалното, за да проверя дали името ми наистина е в списъка върху таблото до Сестринската стая. СПИСЪК

НА ЖЕЛАЕЩИТЕ ДА ОТИДАТ ЗА РИБА, това пишеше най-отгоре с големи печатни букви. Пръв се беше записал Макмърфи, а веднага след него Били Бибит. Трети номер беше Хардинг, четвърти — Фредриксън, и така до номер десет, срещу който още никой не се беше подписал. Името ми го имаше; беше последно, срещу номер девет. Значи, наистина ще изляза от болницата и ще плувам на рибарска лодка заедно с две курви; трябваше да си го повтарям непрекъснато, за да повярвам.

Трите черни момчета се пъхнаха пред мен и проточиха сивите си пръсти по списъка, за да го прочетат, стигнаха до моито име и се обърнаха към мен ухилени.

— Я, кой ли е подписал Вожда Бромдън за тая щуротия? Индианците не могат да пишат.

— А да не мислиш пък, че могат да четат?

При всяко тяхно движение прясно колосаните корави ръкави на белите им дрехи шумоляха като хартиени криле. Те ми се смееха, а аз се правех на глух, правех се, че нищо не знам. Само че когато се опитаха да ми натикат в ръцете една метла, за да им свърша аз работата в коридора, обърнах се и си влязох в спалното, казах си — да вървят по дяволите. Когато един мъж ще ходи за риба с две курви от Портланд, той не трябва да се занимава с такива глупости.

Малко се уплаших, дето се връцнах така, дотогава винаги се бях подчинявал на заповедите им. Обърнах се и ги видях, че идват след мен с метлата. Сигурно щяха да влязат в спалното и да ме спипат, ако не беше Макмърфи, който вдигаше страхотна гюрултия — хвърчеше между леглата, ревеше, колкото му глас държи, и шибаше с един пешкир записалите се за излета — та черните момчета решиха, че спалното може би не е чак толкова безопасна територия и не си струва да нахлуват в нея само за да измъкнат някого си да помете малко в коридора.

Макмърфи беше нахлупил шапката до очите си, та да прилича на капитан, а татуировките, които се подаваха изпод ръкавите на фланелката му, бяха направени в Сингапур, Той ходеше наперено, сякаш се намираше на палубата на кораб, и свиреше в ръката си, сякаш надуваше боцманска свирка.

— Момчета, на палубата, хайде, по-живо, че да не ви прокарам всичките под кила, от носа до кърмата!

Избарабани по нощното шкафче до леглото на Хардинг.

— Раз, два, три, потегляме! Дръж курса. На палубата. Хайде ставай, не се размотавай!

Забеляза ме до вратата, втурна се към мене и ме потупа по гърба, като че бях тъпан.

— Вижте го Големия Вожд; ето ви един истински моряк и рибар. Още в зори е станал да търси червейчета за стръв. Вземете пример от него, нещастни новаци. На палубата. Днес е велик ден! Стига спане, напред към морето!

Острите мърмореха, проклинаха го и него, и пешкира му. Хрониците се събудиха и взеха да въртят глави, сини-посинели от липсата на кръв, тъй като чаршафите ги стягаха много силно през гърдите; огледаха цялото помещение и накрая спряха на мене насълзените си отслабнали очи, замислено-тъжните им лица изразяваха любопитство. Лежаха и ме наблюдаваха, докато обличах топлите дрехи, а на мен ми беше неловко, чувствах се леко гузен. Те някак си разбираха, че единствен аз от всички Хроници съм избран да ида на екскурзията. Наблюдаваха ме, тия старци, от години приковани към инвалидните столове, с катетри, проточили се между краката им като някакви пълзящи растения, като корени, които ги заклещваха на едно място до края на живота им, наблюдаваха ме и инстинктивно схващаха, че аз отивам. И все още бяха в състояние да завиждат, че отивам аз, а не те. Усещаха какво става, защото толкова отдавна бяха престанали да бъдат истински хора, че старите животински инстинкти бяха в чели връх в тях (дъртите Хроници се събуждат понякога нощем, преди още другите да са разбрали, че в спалното има умрял, отмятат глави назад и започват да вият), но и можеха да изпитат завист, тъй като у тях все пак бе останало нещо човешко и те си спомняха какво е било преди.

Макмърфи излезе да хвърли едно око на списъка, върна се и се опита да придума поне още един Остър да се запише, тръгна из спалното, като риташе краката на леглата, в които все още се излежаваше някой, покрил главата си с чаршафа, убеждаваше ги каква голяма работа било това да попаднеш в ноктите на морската буря, морето да бучи наоколо ти и… йо-хо-хо и бутилка ром.

— Хайде, мързеливци, още един моряк ми трябва, за да попълним екипажа, хайде, дявол ви взел, още един доброволец…

Но не можа да предума никого. Старшата ги беше изплашила всичките с приказките си за това колко било бурно морето напоследък и колко много лодки били потънали. Вече си мислехме, че никой друг няма да се навие, когато половин час по-късно, както чакахме на опашка да отворят трапезарията за закуска, до Макмърфи се доближи Джордж Сорънсън.

Високият беззъб възлест стар швед, когото черните момчета наричаха Джордж Чистника, понеже беше побъркан по хигиената, се дотътрузи до трапезарията, силно изпънал тялото си назад, така че краката му вървяха много пред главата му (той все се дърпаше така назад, та лицето му да е колкото може по-далеч от човека, с когото говореше), спря пред Макмърфи и измърмори нещо в шепата си. Джордж беше много срамежлив. Очите му бяха дълбоко хлътнали под веждите и не се виждаха, а останалата част от лицето си беше почти закрил с голямата си длан. Главата му се люшкаше като враньо гнездо навръх върлинестия му гръбнак. Той мърмори в шепата си, мърмори, докато накрая Макмърфи се присегна и дръпна ръката му, та думите да могат да излизат.

— Е, Джордж, кажи сега к’во има?

— Ами, за червеите — измънка той. — Няма да ви свършат работа, не стават за сьомгата.

— Тъй ли? — учуди се Макмърфи. — Червеите ли? Може и да си прав, Джордж, само че най-напред ми кажи за какви червеи говориш.

— Нали преди малко те чух като каза, че мистър Бромдън търси червеи за стръв.

— А да, сега си спомням, татенце.

— Та затуй ти казвам, че с тия червеи нищо няма да хванете. Тоя месец е най-добрият за сьомгата, ами да. Само че ще ви трябва херинга. Ами да. Хванете си малко херинга и нея вземете за стръв, пък тогава да видиш к’во става.

Гласът му се извисяваше в края на всяко изречение — к’во става? — сякаш задаваше въпрос. Той кимна веднъж-дваж към Макмърфи с масивната си брадичка, която беше търкал толкова яростно сутринта, че едва не й беше смъкнал кожата, после се завъртя и се насочи към края на опашката. Макмърфи извика след него.

— Хей, Джордж, я чакай малко; така, както говориш, май разбираш от риболов, а?

Джордж се обърна и се потътра обратно към Макмърфи, сега вече тъй се беше наклонил назад, че краката му сякаш плуваха пред него.

— Ами да, разбирам. Двайсет и пет години съм се бъхтил по траулерите, от залива Хаф Мун до пролива Пюджит. Двайсет и пет години съм ловил риба — преди да стана толкоз мръсен.

И той протегна към нас ръцете си, за да ги видим какви са мръсни. Всички се наведохме и погледнахме. Аз самият не ги виждах да са мръсни, но затова пък видях белезите, издълбани в белите му длани от километрите въже, които е изтеглял от морето. Той ни остави да погледаме ръцете му минута-две, после ги сви и ги отдръпна, скри ги в горнището на пижамата си, сякаш дори само с гледане можехме да ги изцапаме, и се ухили на Макмърфи — венците му се белееха като осолено месо.

— Да знаеш само каква лодка имах, дванайсет метра дълга, ама газеше три и шейсет и беше от най-здравото тиково и дъбово дърво. — Той се залюшка напред-назад, та чак ни се стори, че подът се клати. — Лодка и половина, ти казвам!

И понечи да се обърне, но Макмърфи пак го спря.

— Джордж, по дяволите, защо не каза, че си рибар?! Аз тука ви кандърдисвам за тая експедиция, като че съм Царят на моретата, ама между нас да си остане, качвал съм се единствено на военния кораб „Мисури“, пък колкото до рибата, знам само, че предпочитам да я ям, отколкото да я чистя.

— О, чистенето е лесно, трябва само някой да ти покаже.

— За Бога, Джордж, ти ще ни бъдеш капитанът; ние ще бъдем твоят екипаж.

Джордж се отдръпна още повече назад и поклати глава.

— А, не, тия лодки сега са ужасно *мръсни* — всичко е *ужасно* мръсно.

— Глупости. Нашта лодка е специално стерилизирана, от носа до кърмата, блести като кучешки зъб. Няма да се изцапаш, Джордж, защото ще бъдеш капитанът. Даже стръв няма да слагаш на въдиците; ще бъдеш само нашият капитан и ще ни даваш заповеди на нас, сухоземните плъхове, съгласен ли си?

Като го гледах Джордж как кърши ръце под горнището на пижамата си, разбрах, че тая работа го блазни, но той все повтаряше, че го е страх да не се изцапа. Какво ли не му приказва Макмърфи, та дано го придума, но Джордж все клатеше глава. Изведнъж ключът на Старшата щракна в ключалката на вратата към трапезарията; тя се появи на прага със своята камъшитена чанта на изненадите и затрака с токчетата си покрай редицата от хора, като поздравяваше всеки един със своята автоматична усмивка и с добро утро. Макмърфи забеляза, че Джордж се отдръпна още повече от нея и свъси вежди. Той я изчака да отмине, наклони глава на една страна и погледна Джордж право в очите.

— Джордж, ти какво мислиш за това, дето го говореше сестрата, че морето било лошо, че плаването щяло да бъде много опасно?

— Е, то се знае, понякога морето е бурно, страшно бурно.

Макмърфи погледна към сестрата, която тъкмо изчезваше в

Сестринската стая, после пак към Джордж. Джордж още повече закърши ръце под горнището на пижамата си и огледа безмълвните лица, които го наблюдаваха.

— Мамка му! — извика той изведнъж. — Ама ти какво, да не си мислиш, че тя ме е уплашила с морето? Така ли си мислиш, а?

— О, не, Джордж, Само си мислех, че ако не дойдеш с нас и стане някоя страхотна буря, ние сигурно ще се издавим до един, нали разбираш? Вече ти казах, че не разбирам нищо от лодки, а сега ще ти призная още нещо: нали му казах на доктора, че тия двете жени, дето ще дойдат да ни вземат, са мои лели, моряшки вдовици. Само че, честно казано, те и двете умеят да пътешестват единствено по як цимент Ако стане нещо в морето, ще ни помогнат толкова, колкото и самият аз. Ние имаме нужда от теб, Джордж, — Той дръпна от цигарата си и попита. — Между другото, имаш ли десет долара?

Джордж поклати глава.

— Е, да, сигурно нямаш. Какво пък, много важно, и без това отдавна се простих с мисълта да спечеля някоя и друга пара. Дръж, — Той извади молив от джоба на зеленото си горнище, избърса го в полите му и го подаде на Джордж. — Стани наш капитан и ще те приемем само за пет долара.

Джордж ни огледа пак, като бърчеше нерешително голямото си чело. Накрая оголи венците си в избеляла усмивка и посегна за молива. „Мамка му“, извика, и с молива в ръка тръгна да се запише на последното място в списъка. След закуската Макмърфи се спря в коридора и до името на Джордж написа, с печатни букви — КАП.

Курвите закъсняха. Вече бяхме почнали да си мислим, че въобще няма да дойдат, когато Макмърфи нададе вик от прозореца и ние всички се втурнахме натам. Той каза, че това са те, но вместо двете коли, на които разчитахме, видяхме една и само една жена. Макмърфи й викна през мрежата, когато тя спря на паркинга, и момичето хукна направо през тревата към нашето отделение.

Не бяхме се и надявали, че ще е толкова млада и хубава. Всички вече бяха разбрали, че ще дойдат курви, а не лели, и очакваха какво ли не. Някои от набожните не бяха особено възхитени. Но сега, като я гледахме как тича леко-леко през тревата, с тия нейни зелени очи, с тая нейна коса, вързана на върха на главата й на конска опашка, която при всяка нейна крачка подскачаше на слънцето като медна пружина, всички ние си мислехме само едно — че тя е момиче, жена, която просто не е облечена в бяло от главата до петите, сякаш е покрита със скреж; а пък как си изкарва хляба, това няма никакво значение.

Тя изтича до мрежата, зад която стоеше Макмърфи, вкопчи се в нея с пръсти и се издърпа нагоре. Беше се задъхала от тичането и при всяко поемане на въздух сякаш щеше да литне през мрежата. Лекичко подсмърчаше.

— Макмърфи, проклетнико…

— Хайде, хайде. Къде е Сандра?

— Тя се върза и не можа да дойде. Ами ти, проклетнико, как си?

— Как така се върза!

— Истината е, че нашта Санди се омъжи — момичето избърса носа си и се изкиска. — Помниш ли Арти Гилфилиън от Бийвъртън? На сбирките все пристигаше с по някоя гадост в джоба, я змия, я бяла мишка, или някаква подобна глупост. Абе, луд човек…

— О, Господи! — простена Макмърфи. — Канди, мила моя, е как да напъхам сега десет човека в един-единствен смрадлив форд? Как си го представят това Сандра и тая нейна бийвъртънска змия, а?

Момичето се приготви да му отговори нещо, но точно в тоя момент високоговорителят щракна от тавана и гласът на Старшата каза на Макмърфи, че ако желае да говори с приятелката си, тя трябва да се запише на главния вход, както му е редът, а не да безпокои цялата болница. Момичето се отлепи от мрежата и тръгна към главния вход, а Макмърфи се отмести от прозореца, пльосна се на един стол в ъгъла и провеси нос.

— По дяволите — изруга той.

Ниското черно момче пусна момичето в отделението и забрави да заключи вратата след нея (бас държа, че после са му трили сол на главата). Олюлявайки бедра, момичето мина по коридора покрай Сестринската стая, откъдето всичките сестри дружно се опитаха да смръзнат походката ѝ с ледения си поглед, и влезе в дневната, на няколко крачки преди доктора. Той беше понесъл някакви документи към Сестринската стая, погледна я нея, после документите, после пак нея и взе да рови с две ръце за очилата си.

Когато стигна до средата на стаята, тя спря и се видя заобиколена от четирийсет зяпнали я мъже в зелени дрехи; толкова беше тихо, че се чуваше как ни къркорят стомасите, а откъм редицата на Хрониците — как отскачат катетрите.

Тя постоя така, додето открие с очи Макмърфи, тъй че всички можахме да я огледаме добре. Над главата ѝ, близо до тавана, се виеше стълбче синкав дим; според мен апаратите в цялото отделение бяха прегорели, опитвайки се да се нагодят към това внезапно нахълтало при нас момиче — снели са електронни показания от нея и са изчислили, че не са пригодени да боравят с подобно нещо; затова просто са изгорели, сякаш са се самоубили.

Тя носеше памучна фланелка, като тая на Макмърфи, само че много по-малка, бели платнени обувки и джинси, отрязани над коленете, та да може да движи по-свободно краката си — доста оскъден материал, като се има предвид какво трябваше да скрие. Много мъже сигурно са я виждали и още по-малко облечена, но при тия обстоятелства тя някак, без да ще, взе да се върти смутено като ученичка на сцена. Гледахме я, без да продумаме. Само Мартини прошепна, че могат да се прочетат датите върху монетите в джобовете й, толкова са й тесни джинсите, ама той беше по-близо и виждаше по-добре от другите.

Пръв се обади Били Бибит, макар че не каза нищо, а само подсвирна с уста тихичко, почти болезнено, с което я описа по-добре, отколкото с думи. Тя се засмя и му благодари, а той така се изчерви, че и тя се изчерви и пак се засмя. Това раздвижи обстановката. Острите я награчиха, като се опитваха да я заговорят всичките наведнъж. Докторът дърпаше Хардинг за дрехата и го питаше коя е тази. Макмърфи стана от стола си и разбута тълпата, за да стигне до нея; като го видя, тя се хвърли на врата му и извика „Макмърфи, проклетнико“, а после се смути и пак се изчерви. Когато се изчервеше, изглеждаше най-много на шестнайсет или седемнайсет, честен кръст.

Макмърфи ни я представи и тя се ръкува с всекиго поотделно. Когато стигна до Били, пак му благодари за подсвирването, Старшата дойде в дневната и с вечната си усмивка попита Макмърфи как смята да ни вмъкне всичките в една кола, а той я попита не може ли да *заеме* някоя служебна кола, която сам да кара; сестрата, разбира се, му цитира правилото, което забраняваше това. Каза, че ако не намерим друг шофьор, който да подпише, че поема отговорността върху себе си, половината от нас ще трябва да останат. Макмърфи й обясни, че в такъв случай той ще трябва да даде петдесет долара от собствения си джоб, за да плати разноските; ще трябва да върне парите на ония, които няма да дойдат.

— Тогава можете да отложите екскурзията и да върнете всичките пари — рече тя.

— Вече съм наел лодката; дал съм на човека седемдесет долара от моите собствени пари.

— Седемдесет долара ли? Доколкото си спомням, мистър

Макмърфи, вие казахте на пациентите, че за това пътуване ще трябва да съберете сто долара, като дадете и десет от себе си.

— Включвам и бензина в двете посоки.

— И все пак той не струва трийсет долара, нали?

Тя му се усмихна мило-мило и зачака. Той разпери ръце и погледна към тавана.

— Ей, не изпускате случай, мис Окръжен Прокурор! Добре де, остатъка щях да задържа се себе си. Мисля, че това им беше ясно и на момчетата. Исках да поспечеля нещо, задето толкова тичах да…

— Но плановете ви пропаднаха — каза тя. Още му се усмихваше, изпълнена със съчувствие. — Е, Рандъл, вашите финансови спекулации не могат винаги да бъдат успешни, макар че всъщност досега имахте доста късмет в това отношение. — Тя се замисли, явно, че се сети за нещо, за което по-късно щяхме да научим повече. — Да. От всички Остри сте получавали бележки, че ви дължат пари за едно или за друго, така че според мен можете да понесете това малко поражение.

И изведнъж млъкна. Забеляза, че Макмърфи въобще и не я слуша. Той наблюдаваше доктора. А докторът зяпаше фланелката на момичето така, сякаш за него на света нищо друго не съществуваше. Широка усмивка заигра по лицето му, като съзерцаваше транса на доктора. Побутна шапката си назад, тръгна към доктора и постави ръка на рамото му; докторът се стресна.

— Доктор Спийви, за Бога, ти виждал ли си как кълве сьомгата? Това е една от най-чудесните гледки на седемте морета. Канди, мила, защо не му разкажеш на доктора как се лови риба в дълбоки води и тъй нататък…

Само след две минути, благодарение на съюзените усилия на Макмърфи и момичето, докторът отиде да заключи кабинета си и се върна обратно, като тъпчеше някакви документи в куфарчето си.

— Вземам си работа за лодката — обясни той на сестрата и я отмина толкова бързо, че тя нямаше възможност да му каже нищо; останалата част от екипажа го последвахме, като се хилехме на Старшата, застанала на вратата на Сестринската стая.

Острите, които нямаше да дойдат с нас, се струпаха при прага на дневната и ни заръчаха да донесем рибата очистена, а Елис измъкна ръцете си от гвоздеите на стената, стисна китката на Били и му каза да стане ловец на човеци.

А Били, вперил очи в медните капси по джинсите на момичето, което тъкмо излизаше от дневната, му каза да си гледа работата с това

„ловец на човеци“, И ни настигна при входа; ниското черно момче ни отвори да излезем и заключи вратата зад нас, а ние останахме навън, на открито.

Слънцето надничаше между облаците и придаваше розов оттенък на тухлената болнична фасада. Лек ветрец отронваше де що листа бяха останали по дърветата и ги трупаше на спретнатата купчинка до телената ограда. От време на време на оградата кацаха малки кафяви птички; щом някое снопче листа я разклатеше, птичките отлитаха ведно с вятъра. В първия миг човек би си помислил, че, удряйки се в оградата, листата се превръщат в птички и хвъркват.

Беше хубав есенен ден, изпълнен с мириса на дим от дърва, с крясъците на деца, които ритат топка, е пърпоренето на малки самолети, и всички би трябвало да сме щастливи, че сме навън в такъв ден. Когато обаче докторът отиде да си докара колата, ние се скупчихме на мълчалива групичка с ръце в джобовете. Мълчалива групичка, наблюдаваща хората от града, които на път за работа намаляваха скоростта на колите си, за да позяпат тия лудите в зелените дрехи. Макмърфи забеляза колко ни е неловко и се опита да ни вдигне настроението, взе да пуска шеги и да се закача с момичето, но това, не знам защо, само ни накара да се почувстваме още по-зле. Всеки си мислеше колко лесно би било да се върне в отделението и да каже, че сестрата е била права; при такъв вятър морето ще е доста бурно.

Докторът пристигна, натоварихме се и потеглихме; аз, Джордж, Хардинг и Били Бибит в колата с Макмърфи и момичето Канди; Фредриксън, Сифелт, Сканлън, Мартини, Тейдъм и Грегъри зад нас, в колата на доктора. Никой не продумваше. На около километър и половина от болницата нашата кола спря при една бензиностанция; докторът ни последва. Той излезе пръв и отвътре веднага изскочи ухилен собственикът, като изтриваше ръцете си в един парцал. После спря да се хили и отмина доктора, за да види какво е това *вътре* в тия коли. Сбърчи чело и се отдръпна назад, като продължи да си бърше ръцете в омазнения парцал. Докторът дръпна нервно човека за ръкава, извади десет долара и му ги натика в ръцете така, сякаш садеше стръкче пипер.

— Ъ-ъ… може ли да напълните и двата резервоара с обикновен? — попита докторът. И той като всички останали се чувстваше неловко извън болницата. — Може ли, а?

— Тия униформи да не са от оная болница, дето е малко по-нататък? — попита на свой ред човекът. Той се огледа да види дали няма наблизо някой гаечен ключ, или нещо подобно. Накрая отстъпи към една купчина празни бутилки от газирани напитки. — Хей, момчета, ама вие да не сте от *лудницата*?

Докторът затърси очилата си и също ни погледна, сякаш едва сега забеляза, че сме с болнични дрехи.

— Да. Тоест, не. Ние, те *са* от лудницата, но са работници, а не болни, ами да. Работници.

Човекът присви очи, погледна доктора, после нас и отиде да говори със съдружника си, който беше отзад в сервиза. Двамата си зашепнаха нещо и вторият извика на доктора да каже какви сме; докторът потвърди, че сме работници, и те се разсмяха. По смеха им разбрах, че ще ни продадат бензин — макар и вероятно по-слаб, мръсен, разреден с вода, и на двойна цена, — но от това не ми стана по-добре. Виждах, че всички се чувстват много зле. Думите на доктора ни скапаха съвсем — не толкова заради лъжата, колкото заради истината.

Вторият собственик се приближи до доктора и го попита ухилен:

— Каза, че искаш супер, така ли, сър? Готово! Ако искаш да проверим и маслените филтри и чистачките, а? — Той беше по-едър от приятеля си Беше се надвесил над доктора, сякаш му доверяваше някаква тайна. — Ако щеш вярвай, но осемдесет и осем процента от колите по пътищата имат нужда от нови маслени филтри и нови чистачки!

Усмивката му беше почерняла от нагар, заради това, дето години наред беше дъвкал светите със зъби, Продължаваше да стои така надвесен над доктора, притесняваше го с усмивката си и го чакаше да разбере, че няма друг избор.

— Освен това, как са твоите работници със слънчевите очила? Имаме чудесни „Поляроид“.

Докторът видя, че няма да може да се измъкне. Но в секундата, когато отваряше уста, за да се предаде и каже — „да“, да се съгласи на всичко, се чу някакво бръмчене и гюрукът на нашата кола започна да се събира. Макмърфи ругаеше и се бореше с гофрирания капак, мъчеше се да го сгъне по-бързо, отколкото позволяваше механизмът. Така блъскаше и джасаше бавно движещия се гюрук, че на всички им стана ясно колко е ядосан; руга го и го бъхти здравата, а когато най-после успя да го свие, изскочи навън направо отгоре, над главата на момичето и над вратата на колата. Застана между доктора и човека от бензиностанцията, когато погледна право в черната уста.

— Слушай, шмекер, давай обикновен, както ти каза докторът. Два резервоара обикновен. Това е всичко.

Върви по дяволите с ония другите глупости. И то ще ни го дадеш с по три цента отстъпка, защото нашта експедиция я субсидира държавата.

Оня даже не мигна.

— Сериозно? А професорчето май каза, че не сте пациенти?

— Хайде, хайде, шмекер, не виждаш ли, че той просто не искаше да ви *стресне* с истината. Докторът нямаше да лъже, ако бяхме обикновени луди, но ние не сме; всеки от нас идва право от отделението за психичноболни престъпници и сега ни прехвърлят в Сан Куентин, където имат по-добри начини да се справят с нас. Виждаш ли го оня младеж с луничките? Той може и да ти изглежда като слязъл от корицата на „Сатърди ивнинг поуст“, ама всъщност е душевноболен ножар, който е убил трима души. Оня до него го знаят като Лудия Гъсок, необуздан е като глиган. А виждаш ли го оня, дългия? Той е индианец и е пребил петима бели до смърт с дръжката на търнокоп, когато купували от него кожи на мускусен плъх и се опитали да го измамят. Вожде, я стани да те видят.

Хардинг ме ръгна с пръст и аз се изправих в колата. Човекът заслони очите си с длан и ме погледна. Нищо не каза.

— Вярно е, че сме гадна банда — продължи Макмърфи, — но това наше пътуване си е напълно легално, ние сме под покровителството на държавата и имаме същото законно право на отстъпка, както ако бяхме от ФБР.

Човекът се обърна пак към Макмърфи, а Макмърфи пъхна палци в джобовете си, залюля се на пети и го погледна иззад белега на носа си. Човекът се озърна, за да види дали приятелят му е още при касата с празните бутилки, след което отново се ухили на Макмърфи.

— С други думи, опасни клиенти, а, това ли искаш да кажеш, Рижо? И за нас ще е по-добре, ако се подчиняваме, ако правим каквото ни е заповядано, а, това ли искаш да кажеш? Добре де, Рижо, а теб за какво те пипнаха? Да не си искал да убиеш президента, а?

— Това никой не можа да го докаже, шмекер. Обвиниха ме в скитничество. Убих един човек на ринга и оттам се почна.

— Значи, си от убийците с боксьорските ръкавици, а, това ли искаш да кажеш, Рижо?

— Не, не казах това. Някак си въобще не можах да свикна с тия ръкавици. И да не мислиш, че това беше някакъв важен мач, от ония, дето ги предават по телевизията? Ами! Аз съм си най-обикновен третокласен боксьор.

Човекът също пъхна палци в джобовете си, за да се присмее на

Макмърфи.

— А ако ме питаш мене, приличаш повече на третокласен лъжец.

— Казах ли, че не мога и да лъжа, не казах! Само че я виж тука. — Той тикна ръцете си под носа на човека и взе бавно да ги върти откъм всички страни. — Виждал ли си на някого така ужасно да са му накълцани лапите само от лъгане? А, виждал ли си?

Доста дълго държа ръцете си пред лицето на човека, чакаше да види дали той ще може да му отговори нещо. Човекът погледна ръцете, после мене, после пак ръцете. Когато стана ясно, че не гори от желание да ни каже нещо, Макмърфи го остави, отиде при другаря му, който се притискаше към бутилките, грабна докторовите десет долара от юмрука му и тръгна към съседната бакалница.

— Вие там сметнете колко ще дойде бензинът и пратете сметката в болницата — викна той към тях. — А с тия пари възнамерявам да купя нещо за пийване за моите хора. Повече работа ще ни свърши, отколкото чистачките и маслените филтри.

Когато той се върна, всички вече си бяха възстановили самочувствието и се перчеха като петли на бой, нареждаха на тия двамата от бензиностанцията да проверят налягането в резервната гума, да избършат прозорците ѝ, ако обичат, да изчегъртат тия курешки от гюрука, въобще се чувстваха господари на положението. Когато Били не хареса как по-едрият от двамата беше избърсал предното стъкло, той го викна обратно.

— Не си изчистил това п-петно, дето го н-направи оная буболечка.

— Не беше буболечка, а птичка — отвърна намусено мъжът, докато го стържеше с нокът.

Мартини се провикна от другата кола, че не може да е била птичка.

— Ако беше птичка, щеше да има пера и кости.

Някакъв на колело спря, за да пита какво значат тия зелени униформи; нещо като клуб ли, що ли? Хардинг моментално изскочи и му отговори:

— О, не, приятелю. Ние сме луди от болницата ей там, по-нагоре, психокерамика, счупените грънци на човечеството. Искаш ли да ти дешифрирам теста на Роршах[7]? Не? Бързаш ли? Ха, отиде си. Жалко. — Обърна се към Макмърфи. — Досега не си бях давал сметка, че душевната болест е свързана с властта. Помисли си само: колкото си по-луд, толкова повече власт можеш да имащ. Например Хитлер. Съвсем ти се разбърква мозъкът от тая болест. Заслужава си да се помисли по тоя въпрос.

Били продупчи една бирена консерва за момичето и то така го шашардиса с ясната си усмивка и със своето „Благодаря ти, Били“, че той взе да отваря бири за всички ни подред.

А през това време ония двамата глупаци се суетяха по плочника с ръце отзад.

Седях и си посръбвах бира, чувствах се прекрасно; чувах как бирата преминава през тялото ми — „з-з-з-з-т, з-з-з-з-т, з-з-з-з-т“, ето така. Бях забравил, че може да има такива чудесни звуци и вкусове като звука и вкуса на бирата, когато я пиеш. Отпих нова яка глътка и се огледах, за да видя какво още съм забравил за тези двайсет години.

— Е-хей! — извика Макмърфи, като изтика момичето от кормилото и го залепи до Били. — Я го вижте Големия Вожд как се налива с огнена вода! — И изстреля колата на пътя, а докторът, за да не изостане, така натисна газта, че чак гумите му изскърцаха.

Макмърфи ни показа какво може да се постигне с малко повече бабаитство и дързост и ние си мислехме, че сме се научили как да ги използваме. През целия път до морето се забавлявахме, като се правехме на смели. Когато на червена светлина хората се зазяпваха в нас и в зелените ни дрехи, ние правехме същото като него, излъчвахме се и си давахме вид на много силни и опасни, лепвахме по една широка усмивка на лицата си и на свой ред така упорито се зазяпвахме в тях, че моторите им загасваха, слънцето изпъстряше прозорците им и те не мръдваха от местата си дори след като се сменеше светофарът, страшно уплашени от това, дето само преди секунда, няма и на метър от тях, беше спряла такава свирепа банда маймуни, без да се вижда помощ отникъде.

А Макмърфи продължаваше да води нашата дружина към морето.

Макмърфи сигурно знаеше най-добре от всички, че тоя наш наперен вид е само показ, тъй като той все още не можеше да накара никого да се разсмее истински. Може би не разбираше защо пък да не сме в състояние да се смеем, но във всеки случай на него му беше ясно, че човек не е действително силен, щом не вижда смешната страна на нещата. Всъщност той така упорито се стараеше да ни покаже смешната страна на нещата, че аз даже си виках дали пък не остава сляп за другата страна, дали пък е неспособен да види кое е онова, дето така ни пари в стомасите и изгаря смеха ни. Може би и момчетата не го виждаха, а само усещаха от всички посоки действието на различните лъчи и честоти, насочени така, че да достигат всекиго и да го пречупят, може би само усещаха, че Системата работи — аз обаче го виждах.

Така както човек вижда промяната у някого, с когото не е бил заедно дълго време, докато другите, които го срещат непрекъснато, ден след ден, не могат да доловят промяната, понеже е постепенна. По цялото крайбрежие виждах следите от това, което беше направила Системата от времето, когато за последен път бях пътувал така, неща като например — влак, който спира на някаква гара и изсипва цял куп мъже в еднакви костюми и шапки от един калъп, изсипва ги като люпило напълно еднакви насекоми, полуживи същества, които, „фт-фт-фт“, слизат от последния вагон, после надува свирката си и потегля през унищожената земя, за да изръси някъде другаде ново люпило.

Или такива неща като петте хиляди къщи, излезли съвсем еднакви от една и съща машина и подредени по хълмовете край града, при това толкова пресни от фабриката, че все още бяха навързани една за друга като наденици или като табелата, която гласеше: „Свийте си гнездо в Уест Хоумс. За ветераните от войната — без първоначална вноска!“, или като игрището в подножието на хълмовете, заобиколено от телена ограда, до която имаше друга табела с надпис „Училище за момчета «Св. Лука»“ — по обширната чакълеста площ играеха на дръпни-падни пет хиляди хлапета в зелени кадифени панталони, бели ризи и зелени пуловери. Редицата се мяташе, извиваше се и подскачаше като змия, и при всяко дръпване малкото момче от края изхвърчаваше и се затъркулваше към оградата като трън. При всяко дръпване. И винаги беше същото момченце, все същото.

Всичките тия пет хиляди деца живееха в петте хиляди къщи, собственост на ония мъже, които слязоха от влака. Къщите така си приличаха, че децата често бъркаха и се прибираха в други домове, при други семейства. Никой не забелязваше това. Те вечеряха и си лягаха да спят. Забелязваха единствено малкия хлапак от края на редицата Той винаги беше толкова изподраскан и изранен, че където и да отидеше, си личеше, че не е на място. Той също не можеше да се отпусне и да се засмее. Страшно е трудно да се смееш, когато усещаш лъчите, които идват от всяка профучаваща кола, от всяка отмината къща.

— Ние можем дори да си имаме лобисти във Вашингтон — казва Хардинг, — представители на Организацията на психичноболните. Групи за оказване на влияние. Представете си огромни афиши по магистралите, а на тях дърдорещ шизофреник управлява булдозер и с дръзки червени и зелени букви е написано: „Давайте работа на Лудите.“ Чака ни розово бъдеще, господа.

Минахме по един мост на река Сюслоу. Из въздуха се носеше лека мъгла, тъй че като подложех езика си на вятъра, усещах вкуса на морето, преди още да сме го видели. Всички знаеха, че вече наближаваме и до пристанището никой не продума.

Капитанът, дето трябваше да ни изведе в морето, имаше плешива, металносива глава, която стърчеше от черното му поло като дулото на немска подводница; от устата му висеше изгаснала пура, която той насочи към нас. Застанал до Макмърфи на дървения кей, капитанът му говореше и гледаше морето. Зад него, с няколко стъпала по-нагоре, на една пейка пред павилиончето за рибарски принадлежности седяха седем-осем мъже по винтяги. Капитанът говореше високо, като се обръщаше ту към безделниците от едната му страна, ту към Макмърфи от другата му страна, и изстрелваше металния си глас някъде помежду им.

— Не ме интересува. Казах ти го изрично в писмото. Ако нямате официален документ, който да ме освобождава от отговорност, не тръгвам. — Кръглата глава се завъртя в дулото на пуловера му, прицелвайки се с пурата към нас — Я ги погледни каква са банда. Току-виж, в морето взели да скачат през борда като плъхове. И после роднините им ще ме съдят и ще има да плащам до сто и едно. Не, не мога да рискувам.

Макмърфи обясни, че другото момиче трябвало да уреди всичките тези документи в Портланд. Един от ония пред павилиончето се провикна: „Какво друго момиче? Тая русичката не може ли да ви оправи всичките?“ Макмърфи не му обърна внимание и продължи да спори с капитана, но Канди явно се ядоса. Ония пред павилиончето ѝ се хилеха похотливо и току долепяха глави да си шушукат. Всички ние, та дори и докторът, забелязахме тая работа и ни стана срамно, че не правим нищо. Вече не бяхме такива наперени, както на бензиностанцията.

Като видя, че с капитана няма да стигне доникъде, Макмърфи престана да спори, огледа се и прокара ръка през косата си.

— Коя лодка е за нас?

— Онази там. „Чучулигата“. Само че никой от вас да не е стъпил на нея, докато не получа документите. Никой.

— Ама ти какво мислиш, че съм наел лодката само за да висим цял ден на кея ида я зяпаме как се поклаща във водата? — попита Макмърфи. — Имаш ли телефон в павилиончето? Сега ще изясним тая работа.

Те се изкачиха по стъпалата и влязоха в павилиончето, а нас ни оставиха скупчени един до друг, заедно с бандата безделници, които ни зяпаха и коментираха, хихикаха и се ръгаха в ребрата. Вятърът люшкаше закотвените лодки, блъскаше ги в мокрите гуми по протежение на пристана и те издаваха такъв звук; сякаш ни се присмиваха. Водата се кикотеше под дъските, а табелата над вратата на павилиончето с надпис „Морски услуги, КАП. БЛОК“, писукаше и скърцаше, клатушкана от вятъра на ръждясалите си кукички. Мидите, залепнали за коловете на метър и двайсет над водата, по линията на прилива, свистяха и пукаха на слънцето.

Задуха остър и студен вятър, Били Бибит си съблече горнището и го даде на момичето, а тя го наметна върху тъничката си фланелка. Един от безделниците току се провикваше отгоре:

— Хей, русичката, какво им харесваш на тия смахнатите?

Устните на мъжа имаха цвета на бъбрек, а торбичките под очите му бяха алени от вятъра.

— Хей, русичката — не спираше да вика той със своя писклив, изморен глас, — хей, русичката… хей, русичката… хей, русичката…

Ние се скупчихме още по-близо един до друг, за да се пазим от вятъра.

— Хей, русичката, я кажи тебе за какво те тикнаха в болницата?

— Ама не бе, Пърс, тя не е луда, с нея ги лекуват!

— Така ли, маце? Лекуват ли ги с тебе, а? Кажи де, хей, русичката?

Тя вдигна глава и ни попита с поглед къде е оная наперена дружина от пътя и защо не кажем нещо да я защитим? Никой не искаше да отвърне на погледа ѝ. Цялата наша наперена сила просто се беше изкачила по стъпалата, преметнала ръка през раменете на плешивия капитан.

Тя вдигна яката на дрехата около врата си, притисна лакти до тялото си и се отдалечи от нас, отиде до самия край на кея. Никой не тръгна след нея. Били Бибит трепереше от студа и хапеше устни. Мъжете пред павилиончето пак си прошепнаха нещо и се разпискаха гръмогласно.

— Питай я, Пърс, айде де.

— Хей, маце, ти имаш ли документ, че не носиш отговорност за тях, а? Разбрах, че ако някой от тия падне във водата и се удави, роднините му могат да те съдят. Ти въобще помисли ли за това, а? Я по-добре остани с нас.

— Ами да, маце, моите роднини няма да те съдят. Обещавам. Оставай с нас, и толкоз.

Струваше ми се, че кеят потъва във водата от срам и краката ми се намокрят. Не, не бяхме ние за навън, за пред хора. Жадувах Макмърфи да излезе от павилиончето и да ги наругае тия здравата, а после да ни върне пак там, където ни беше мястото.

Мъжът с устните с цвят на бъбрек сви ножа си, изправи се и изтръска стърготините от скута си. После тръгна към стъпалата.

— Айде, айде, маце, за какво са ти тия ахмаци?

Тя се обърна и го погледна от другия край на кея, после погледна нас, и явно се замисли над предложението му, когато вратата на павилиончето се отвори и Макмърфи излезе, разбута ги ония с винтягите и заслиза по стълбите.

— Екипаж, качвай се, уредихме работата! Лодката е готова, заредена е с бензин, на борда има стръв и бира.

Той шляпна Били по тила, изкара няколко танцови стъпки и се залови да отвързва въжетата от пилоните.

— Нашият приятел, капитан Блок, още говори по телефона, но веднага щом дойде, тръгваме, Джордж, я да те видим можеш ли да загрееш мотора. Сканлън, вие двамата с Хардинг развържете онова въже. Канди! Какво правиш чак там? Хайде, душа, потегляме!

Натикахме се в лодката, готови на всичко, само и само да се махнем от тия гадове пред павилиончето. Били подаде ръка на момичето да се качи в лодката. Джордж взе да мънка нещо пред контролното табло на мостика, като сочеше на Макмърфи кои бутони да натисне или завърти.

— Тия лодки се люшкат страшно, само са за повръщане, ама инак се управляват много лесно, все едно автомобил — обясни той на Макмърфи.

Докторът се колебаеше дали да се качи в лодката и погледна към безделниците, които се бяха скупчили в горния край на стълбите.

— Рандъл, не мислите ли, че ще е по-добре да почакаме… докато капитанът…

Макмърфи го хвана за реверите, вдигна го от кея и го прехвърли в лодката като малко момченце.

— Да почакаме, докато капитанът какво, а, докторе? — Той се изсмя, като да беше пиян, и продължи с възбуден, нервен глас. — Да почакаме, докато капитанът излезе и ни каже, че телефонният номер, дето му го дадох, е на един нощен приют в Портланд? Това ли искаш, а? Айде, Джордж, дявол те взел; залавяй се за работа и ни измъквай оттука! Сифелт! Освободи онова въже и да тръгваме. Айде, Джордж…

Моторът изпърпори и загасна, пак изпърпори, сякаш си прочистваше гърлото, и зарева с пълен глас.

— Е-хей! Тръгнахме. Давай газ, Джордж. Всички да са готови за отблъскване на неприятеля!

Откъм задницата на лодката изригна бяла струя вода и пушек, вратата на павилиончето изтряска, главата на капитана изхвърча през нея и полетя надолу по стълбите, влачейки след себе си не само неговото собствено тяло, но и телата на другите осем мъже. Те се стовариха на кея и спряха досами кипящата пяна, която изплиска краката им, когато Джордж извъртя голямата лодка и я отдели от кея; пред нас остана само морето.

Внезапният завой на лодката събори Канди на колене и Били ѝ помогна да стане, като се опитваше същевременно да ѝ се извини, задето се беше държал така на кея. Макмърфи слезе от мостика и ги попита не искат ли двамата да се усамотят, за да си поприказват за едно време. Канди погледна Били, но той само поклати глава и взе да пелтечи. Макмърфи каза, че в такъв случай той ще слезе долу с Канди, за да проверят да не би лодката да пропуска отнякъде, а пък ние за малко да се оправяме сами. Той застана пред вратата на каютата, отдаде поздрав и ни смигна, назначи Джордж за капитан, а Хардинг за негов помощник, извика „Продължавай занятията!“ и изчезна след момичето в каютата.

Вятърът;стихна, слънцето се издигна по-нависоко и посребри източната част на тъмнозелените вълни. Джордж устреми лодката към открито море с пълен газ, кеят и павилиончето оставаха все по-назад и по-назад от нас. Когато отминахме вълнолома и последната черна скала, усетих как ме завладява някаква огромно спокойствие, спокойствие, което се усилваше, колкото по-назад от нас оставаше сушата.

Няколко минути момчетата говориха възбудено за отмъкването на лодката, но сега и те се умълчаха. По някое време вратата на каютата се открехна толкова, колкото една ръка да избута отвътре каса с бира. Били отвори за всекиго по една с отварачката, която намери в кутията за инструменти, и ни ги подаде. Пиехме бира и наблюдавахме изчезващата суша.

След като изминахме около два километра, Джордж намали скоростта до, както той я нарече, „риболовна“, тури четирима души на четирите въдици в задната част на лодката, а другите се опнахме на слънце върху покрива на каютата или на носа, свалихме си ризите и се зазяпахме в ония четиримата, които се опитваха да натъкмят въдиците си. Хардинг каза, че всеки трябва да държи въдицата, додето клъвне риба, а после да я отстъпи на някой друг, който не е имал тая възможност. Джордж стоеше зад кормилото, взираше се през зацапаното със сол стъкло и им даваше нареждания как да нагласят макарите и кордите, как да закачат херингата за кукичката, колко далеко да хвърлят въдиците и на каква дълбочина:

— На въдица номер четири закачете триста грама тежест — ей сега ще ви покажа как — и ще измъкнем, най-голямата риба, чак от дъното ще я измъкнем, мамка й!

Мартини изтича до борда, надвеси се над него и се взря във водата след кордата на въдицата си. „О, Господи“ възкликна той, но онова, което видя, беше прекалено надълбоко за нас, останалите.

Покрай брега плаваха други лодки, но Джордж не правеше опити да се доближи до тях; отминаваше ги и продължаваше неотклонно напред, към открито море.

— То се знае — каза той. — Ще отидем там, където са рибарските лодки, където е истинската риба.

Покрай нас се плъзгаха вълни, наситеносмарагдови от едната страна и сребърносивкави от другата. Единствените звуци бяха тракането и пръхтенето на мотора, когато вълните се издигаха и заливаха ауспуха, и смешните, самотни крясъци на рошавите черни птички, които плуваха наоколо и се питаха за посоките. Всичко друго тънеше в тишина. Някои от момчетата спяха, други наблюдаваха водата Бяхме плавали почти час, когато върхът на Сифелтовата въдица се изви и потъна във водата.

— Джордж! Господи, Джордж, помагай!

Но Джордж въобще и не смяташе да пипне въдицата; той се ухили и каза на Сифелт да освободи контрата и да вдига върха нагоре, нагоре, додето го извади това чудо!

— Ами ако получа припадък? — извика Сифелт.

— Много просто, ще те закачим на една въдица и ще те използваме вместо стръв — каза Хардинг, — Сега вади това чудо, както ти нареди капитанът, и не мисли за припадъка.

На трийсетина метра зад лодката рибата изскочи от водата и сребърните й люспи блеснаха на слънцето. Сифелт се ококори и така се развълнува от гледката, че пусна края на въдицата си и кордата заподскача по дъното на лодката като ластик.

— Нагоре бе, нали ти казах! Не виждаш ли, че я оставяш да дърпа хоризонтално! Дигай върха нагоре… нагоре! Мамка й, ама я каква е огромна сребърна красавица!

Сифелт беше пребледнял и челюстта му се тресеше, когато накрая предаде въдицата на Фредриксън.

— Но да знаеш, че ако хванеш риба с кукичка в устата, това си е мойта риба!

Аз бях не по-малко развълнуван от останалите. Не бях възнамерявал да ловя риба, но като си припомних с каква стоманена сила може да увисне сьомгата на кордата, слязох от покрива на каютата, облякох си ризата и зачаках да дойде моят ред за въдицата.

Сканлън предложи залог за най-голямата риба и за първата уловена — по половин долар от човек, и едва що прибра парите в джоба си, Били изтегли нещо ужасно, което приличаше на петкилограмова жаба с бодили по нея като таралеж.

— Ама това не е риба — каза Сканлън. — С това не можеш да спечелиш.

— А да не е п-птица?

— Това е морска щука — обясни Джордж. — И си е много хубава за ядене, само да й измъкнеш брадавиците.

Виждаш пи? И това е р-риба П-п-плащай сега.

Били ми връчи своята въдица, взе си парите и отиде да седне по-близо до каютата, където бяха Макмърфи и момичето, като хвърляше тъжни погледи към затворената врата.

— Ж-ж-жалко, че няма въдици за всички — каза той, облягайки се на каютата.

Седях, държах въдицата и гледах как се влачи кордата след нас. Вдъхвах дълбоко и чувствах, че четирите бири, които бях изпил, дават на късо десетки управляващи проводници вътре в мен: наоколо сребърносивкавите части на вълните трепкаха и проблясваха на слънцето.

Джордж ни извика да погледнем напред, за да видим това, за което сме тръгнали. Аз се наведох, за да погледна, но видях само един голям плаващ дънер и ония черните чайки, които кръжаха и се гмуркаха около него като черни листа, разпилени от вихрушка. Джордж подкара лодката по-бързо към мястото, над което кръжаха птиците, и скоростта повлече въдицата ми така, че вече не бях в състояние да разбера кълве ли нещо, или не.

— Тия приятели, карабатаците, хвърчат след ятата риба-свещ — каза Джордж, без да пуска кормилото. — Това са бели рибки, съвсем малки, колкото пръст. Като ги изсушиш, горят като същинска свещ. Тях ги ядат другите риби. Тъй че щом видиш голямо ято от тия риби-свещ, значи, наблизо има и сьомга.

Той се взря между птиците, разминавайки се с дънера, и изведнъж гладките вълни се набръчкаха от гмуркащи се птици и подскачащи рибки и от лъскавите сребърносинкави гърбове на сьомгата, която цепеше водата. Забелязах, че един от гърбовете спря, обърна се и се насочи към някакво петънце на трийсетина метра от края на въдицата ми, където би трябвало да е мойта херинга Аз замръзнах, сърцето ми заби лудо, после усетих, че и двете ми ръце подскочиха, сякаш някой беше ударил въдицата с топка, и кордата започна така бясно да се отвива от макарата изпод палеца ми, че го прежули до кръв. „Използвай контрата!“ — изкрещя ми Джордж, само че какво ти разбирах аз от контри, просто притисках още по-силно пръста си, докато кордата тръгна по-бавно и накрая съвсем спря. Огледах се и видях, че и другите три въдици подскачат като мойта. Останалите момчета от вълнение се смъкнаха от покрива на каютата, но само ни се пречкаха.

Нагоре! Нагоре! Дигай върха нагоре! — крещеше Джордж.

— Макмърфи! Излез да видиш к’во става!

— Господи, Фред, ама ти я улови мойта риба!

— Макмърфи, помогни ни!

Чух смеха на Макмърфи и с крайчеца на окото си го зърнах на вратата на каютата — явно нямаше намерение и пръста си да мръдне, а аз бях толкова зает с рибата си, че нямах време да го моля за помощ. Всички му крещяха да направи нещо, но той не се помести. Даже докторът, който държеше дънната въдица, и той молеше Макмърфи за съдействие. А Макмърфи само се смееше. Накрая Хардинг разбра, че Макмърфи няма да направи нищо, затова грабна куката и изтегли мойта риба в лодката с такова сигурно и грациозно движение, сякаш беше правил това цял живот. Голяма е колкото крака ми, рекох си, колкото стълб на ограда; такава голяма риба не сме хващали на водопадите. Подскача из цялото дъно на лодката като пощуряла небесна дъга! Пръска с кръв и ръси люспи като сребърни монетки, а мен ме е страх да не се прехвърли през борда. Макмърфи така и не се помръдна, за да помогне. Сканлън сграбчва рибата и я притисва към дъното на лодката, за да не вземе да се метне през борда. Момичето изтичва отдолу, вика, че сега е неин ред, по дяволите, грабва мойта въдица и три пъти ме ръгва с кукичката, докато се опитвам да прикрепя към нея херингата.

— Хайде бе, Вожде, ей, че си *бавен!* Я, ама пръстът ти кърви! Да не те е ухапало това чудовище? Хей, кой ще дойде да превърже пръста на Вожда, бързо!

— Ето ги пак — извиква Джордж и аз мятам кордата през борда, херингата проблясва и изчезва, сребърносинкавите сьомги се втурват в атака и кордата потъва във водата със свистене… Момичето държи въдицата с две ръце и стиска зъби:

— Сега ще те хвана, проклетнице! Сега…!

Тя стои права, стиснала дръжката, на въдицата между краката си и с ръце под макарата, ръчката на макарата се опира в нея, кордата започва да се развива, а тя вика:

— Сега ще те хвана!

Все още е облечена с горнището на Били, но при завъртането си макарата го разтваря и всички в лодката виждат, че отдолу е без фланелката — зяпват, опитват се да се занимават със своите си риби и оставят моята да пляска по дъното на лодката, а ръчката на макарата се върти и пърха точно в гърдата на момичето с такава скорост, че зърното се превръща в едно червено петно.

Били скача на помощ. Единственото, което може да измисли, е да се присегне иззад нея и да ѝ помогне да стисне въдицата още по-здраво между гърдите си, докато накрая самият натиск на плътта ѝ спира макарата. В тоя момент тя вече така се е стегнала и гърдите ѝ изглеждат толкова твърди, че, мисля си, дори те двама с Били да отпуснат ръце, въдицата пак няма да се помръдне.

Цялата тая шумотевица трае съвсем кратко време, секунда — мъжете крякат, борят се, псуват, внимават за въдицата си, но и не свалят очи от момичето; там долу в краката ни Сканлън води кървава, бурна схватка с моята риба; кордите са се оплели и са се пръснали във всички посоки; очилата на доктора са се замотали в една от тях и се мандахерцат на верижката си на около три метра от лодката, а рибите се блъскат в проблясващите им стъкла; момичето псува като бясно и оглежда голите си гърди, едната бяла, а другата болезненочервена — изведнъж Джордж отмества за момент погледа си и нахаква лодката в дънера. Моторът загасва.

През всичкото това време Макмърфи се смее. Цял се е залепил за каютата, а смехът му се разнася над водата — смее се на момичето, на момчетата, на Джордж, на мен, дето си смуча кървящия пръст, на капитана, който остана на кея, на велосипедиста, на ония двамата от бензиностанцията, на петте хиляди къщи, на Старшата, въобще на всичко. Защото знае много добре, че трябва да се присмиваш на онова, което ти причинява болка, за да запазиш равновесие, за да не се побъркаш от тоя гаден свят. Той знае, че във всичките тия неща има болка; знае, че пръстът ме смъди, че неговата приятелка е наранила гърдата си, че докторът си е изгубил очилата, но не позволява на болката да притъпи смеха така, както не позволява на смеха да притъпи болката.

Забелязвам, че Хардинг се е тръшнал до Макмърфи и също се смее. Както и Сканлън от дъното на лодката. Смеят се на себе си и на всички нас, останалите А и момичето, макар че все още гледа с насълзени очи ту бялата, ту червената си гърда, и то започва да се смее. Както и Сифелт, и докторът, и всички.

Отначало несмел, смехът постепенно се разрасна и момчетата ставаха все по-големи и по-големи. Аз ги наблюдавах, бях един от тях, смеех се заедно с тях и някак си не заедно с тях. Вече не бях в лодката, издигнат над водата, аз се плъзгах по вятъра ведно с черните птици, някъде високо над тялото си; оттам поглеждах надолу, виждах себе си и останалите момчета, виждах лодката, която се люшкаше сред гмуркащите се птици, и Макмърфи, заобиколен от дванайсетимата си другари, наблюдавах ги, нас, и слушах смеха ни, който се усилваше, разнасяше се по водата на все по-широки и по-широки кръгове, все по-надалеч и по-надалеч, додето се блъснеше в крайбрежните плажове, във всички плажове по всички брегове, вълна, след вълна, след вълна.

Докторът беше закачил нещо от дъното със своята дънна въдица (до тоя момент всеки от нас, без Джордж, беше хванал по една риба), и го вдигна достатъчно, за да можем да го видим — нещо белезникаво, което ту се появяваше на повърхността, ту се устремяваше пак към дъното въпреки всичките усилия на доктора да го задържи. Той сумтеше и въртеше здравата макарата, като отказваше помощта на момчетата, но щом го докараше до повърхността, то зърваше светлината й пак потъваше.

Джордж не се и опита да подкара отново лодката, а слезе при нас да ни покаже как да изчистим рибата през борда и как да откъснем хрилете, та месото да стане още по-вкусно. Макмърфи привърза по парче месо към двата края на една сто и двайсетсантиметрова връв, размаха я във въздуха и хвърли две грачещи птици в борба „на живот и смърт“.

Цялата задна част на лодката и повечето от хората бяха нашарени с червено и сребърно. Няколко души си свалихме ризите, топнахме ги във водата и се опитахме да ги изчистим. Ето така се размотавахме до следобеда, поплувахме още малко, изпихме и другата каса с бира, хранихме птиците, а лодката се клатушкаше мързеливо по вълните и докторът все още се мъчеше да извади свойто чудовище от дълбокото. Излезе вятър и натроши морето на зелени и сребърни късчета, като да беше от стъкло; а лодката се разлюля още по-силно. Джордж каза на доктора, че ще трябва или да извади рибата си, или да се откаже от нея, тъй като на небето почват да се събират облаци. Докторът не отговори. Само се насили още повече да дръпне въдицата, приведе се напред, нави малко кордата и пак дръпна въдицата.

Били и момичето се бяха изкачили на носа и сега приказваха и гледаха във водата. Били извика, че е видял нещо, и ние всички хукнахме натам; на около три-четири метра дълбочина се открояваше нещо широко, бяло. Гледката беше необикновена — отначало то представляваше само някакво светло петно, после бяла, мъглообразна маса, която постепенно се втвърдяваше, оживяваше…

— Господи — извика Сканлън, — та това е рибата на доктора!

Появяваше се откъм противоположната на докторовата страна, но всички видяхме, че неговата корда води към формата под водата.

— Няма да можем да я извадим в лодката — каза Сифелт. — Пък и вятърът се усилва.

— Това е един огромен калкан — обясни Джордж. — Понякога тия тежат по сто, сто и петдесет кила. Трябва да се вдигат с крик.

— Я по-добре се откажи, докторе — каза Сифелт и го прегърна през раменете.

Докторът не отговори: на гърба на сакото му имаше мокро петно от пот, очите му се бяха зачервили, задето толкова дълго беше гледал без очила. Продължи да дърпа въдицата, докато рибата се появи откъм неговата страна на лодката. Наблюдавахме я известно време близо до повърхността, после приготвихме въжето и куката.

Но дори след като я заловихме с куката, ни трябваше още час, докато изтеглим рибата в лодката. Наложи се да я повдигнем и с трите други въдици, а Макмърфи се наведе и я хвана за хрилете: последен напън и рибата, прозрачнобяла и плоска, се пльосна на дъното на лодката заедно с доктора.

— Брей, голяма работа — изрече задъхано докторът от пода, нямаше сили дори да избута огромната риба от себе си. — Наистина… голяма работа.

През целия път на връщане лодката се клатушкаше и скърцаше, а Макмърфи разправяше разни мрачни истории за корабокрушения и акули. Колкото повече приближавахме брега, толкова по-високи ставаха вълните, топки от бяла пяна изхвърчаха от гребените им и увлечени от вятъра, литваха редом с чайките. Вълните при вълнолома се издигаха по-нависоко от лодката и Джордж ни нареди да си сложим спасителните жилетки. Забелязах, че всички други рибарски лодки се бяха прибрали.

Три жилетки не достигаха и стана малка разправия кои да бъдат тия трима смелчаци, дето ще щурмуват крайбрежната ивица без спасителни пояси. Накрая се оказа, че това ще са Били Бибит, Хардинг и Джордж, който впрочем, тъй или иначе, не би си сложил спасителна жилетка от страх, че е мръсна. Всички останахме изненадани от саможертвата на Били, който веднага щом видя, че жилетките са по-малко на брой, свали доброволно свойта и помогна на момичето да си я надене, но още повече се изненадахме от това, дето Макмърфи не настоя да бъде един от героите; през цялото време, докато трая разправията, той стоя облегнат на каютата, за да не падне от люшкането, и без да каже дума, наблюдаваше момчетата. Гледаше ги и се усмихваше.

Стигнахме до крайбрежната плитчина и попаднахме в един воден каньон, носът на лодката сочеше съскащия гребен на вълната отпреде ни, а задницата беше пропаднала в браздата между тази и следващата вълна; всички стояхме отзад и се държахме за парапета, гледахме ту водната планина, която тичаше след нас, ту профучаващите на метър и половина вляво черни скали на вълнолома, ту Джордж зад кормилото. Той стоеше на мястото си изправен като мачта. Обръщаше глава назад и после пак напред, даваше газ, после я намаляваше, после пак даваше газ, водеше лодката по нанагорнището на вълната пред нас Още преди да потеглим, той ни беше обяснил, че ако превалим гребена и се окажем *пред* вълната, ще изгубим контрол над лодката, тъй като водата ще залее витлото и кормилото, а ако намалим и ни настигне следващата вълна, вътре в лодката ще се изсипят десет тона вода. Никой не се пошегува, нито пък каза нещо смешно за това, дето така си въртеше главата натам-насам, сякаш е забодена на въртел.

Водата в пристанището беше спокойна, повърхността й беше само съвсем леко накъдрена, а на нашия кей, пред павилиончето, чакаше капитанът заедно с две фантета. Зад тях се бяха струпали всичките безделници. Джордж даде пълен газ към тях, моторът бръмчеше и трещеше така, че накрая капитанът взе да крещи и да маха с ръце, а фантетата и безделниците хукнаха по стълбите. В секундата преди носът на лодката да се вреже в кея, Джордж завъртя кормилото, даде заден ход и с мощен рев на мотора намести лодката до гумите така грижливо, сякаш я слагаше в легло. Вече бяхме навън и връзвахме лодката, когато ни настигна нашият килватер; той разклати всичките съседни лодки, изплиска кея и разпени водата наоколо — като че бяхме донесли морето със себе си.

Капитанът, фантетата и безделниците изтопуркаха надолу по стълбите и дойдоха при нас. Битката срещу тях поведе докторът, който веднага заяви на фантетата, че нямат никаква власт над нас, тъй като ние сме напълно законна, официално организирана експедиция и можем да отговаряме само пред държавна организация. А освен това, ако капитанът реши да ни създава неприятности, ще повдигнем въпроса за броя на спасителните жилетки в лодката. Нали според правилника в лодката трябва да има толкова, колкото са пасажерите? Тъй като капитанът не каза нищо, фантетата само си записаха няколко имена и измънквайки нещо, си тръгнаха, абсолютно объркани: щом изчезнаха от кея, Макмърфи и капитанът почнаха да се разправят и да се бутат с лакти. Макмърфи беше толкова пиян, че още се опитваше да се клатушка под такта на лодката, подхлъзна се на мокрите дъски и два пъти падна във водата; най-после успя да стъпи здраво на краката си и фрасна капитана по голата чутура, с което сложи край на караницата. Всички почувствахме облекчение, че се е свършило, капитанът и Макмърфи влязоха в павилиончето, за да изкарат още бира, а пък ние се заехме да вадим рибата от трюма. Безделниците стояха на горната площадка, наблюдаваха ни и пушеха с лулите, дето сами си ги бяха издялали. Ние ги чакахме да подхвърлят пак нещо за момичето, всъщност, честно казано, просто го искахме, но когато един от тях най-накрая взе, че каза нещо, то не беше за момичето, а за това, че такава голяма камбала като нашата никой не бил улавял по целия бряг на Орегон. Другите закимаха, сиреч, вярно е. И полека-лека дойдоха при нас, за да я огледат по-отблизо. После попитаха Джордж къде се е научил така да вкарва лодка в пристанище и самите ние научихме, че Джордж не само е карал рибарски лодки, но и е бил капитан на торпеден катер в Тихия океан и има Военноморски кръст.

— Трябваше да се хванеш на държавна служба — каза един от безделниците.

— Много е мръсно — обясни му Джордж.

Те усещаха промяната, която самите ние само подозирахме; това не беше същата оная сган малоумници от лудницата, които тази сутрин най-безропотно бяха приемали обидите им. И макар че не се извиниха на момичето за нещата, дето й ги бяха наговорили, когато пожелаха да видят нейната риба, бяха страшно любезни и меки като памук. А когато Макмърфи и капитанът се върнаха от павилиончето, всички пихме заедно по една бира, преди да потеглим.

В болницата пристигнахме късно вечерта.

Момичето спеше на гърдите на Били и когато се събуди, ръката му беше изтръпнала от неудобната поза, та тя я разтърка. Той й каза, че ако го пуснат някой уикенд, може да се срещнат, а тя му предложи да го посети след две седмици, стига да й посочи по кое време, и Били погледна въпросително Макмърфи. Макмърфи ги прегърна и двамата през раменете и каза:

— Нека бъде в два часа.

— Значи, в събота следобед? — попита тя.

Той смигна на Били и стисна главата на момичето в сгъвката при лакътя си.

— Не. Събота, два часа през нощта. Промъкни се и почукай на същия прозорец, под който стоя днес. Ще уговоря с нощния пазач да те пусне.

Тя се изкиска и кимна.

— Ах ти, Макмърфи, проклетнико — каза.

Някои от Острите още не си бяха легнали, мотаеха се пред клозета, чакаха да разберат дали не сме се удавили. Така че ни видяха, като влязохме в коридора, целите изпръскани с кръв, загорели, осмърдени на бира и риба, повлекли сьомгите след себе си — същински герои-победители. Докторът ги попита искат ли да излязат и да погледнат неговата камбала в багажника на колата му и всички тръгнахме натам с изключение на Макмърфи. Той каза, че е доста изтощен и смята да заеме хоризонтално положение. Когато си излезе, един от Острите, който не беше дошъл с нас, попита защо Макмърфи изглежда толкова скапан, след като всички други са такива румени и все още възбудени. Хардинг обясни, че нямало нищо страшно, просто Макмърфи си бил изгубил загара.

— Ако си спомняте, Макмърфи дойде тук пълен със сили, направо от трудовия лагер, където е работил на чист въздух, дойде червендалест, пращящ от здраве. Ние просто станахме свидетели на избледняването на неговия великолепен психопатен загар. Това е всичко. Днес той изкара няколко изморителни часа — между впрочем в полумрака на каютата на лодката, — докато ние стояхме навън, сред природните стихии, и поемахме витамин D. Разбира се, там долу той може би се е поизтощил, но помислете си, приятели. Лично аз бих предпочел неговата умора пред моя витамин D. Особено ако трябваше да се помъча с малката Канди. Не съм ли прав?

Не казах нищо, но си помислих, че може би не е прав. Бях забелязал умората у Макмърфи още преди това, по пътя на връщане, когато по негово настояване минахме покрай мястото, където бил живял някога. Току-що си бяхме поделили последната бира и на една червена светлина бяхме изхвърлили празната кутия през прозореца, така че сега просто си седяхме, удобно разположени, и се наслаждавахме на момента, потънали в оная приятна полудрямка, която обхваща човек, след като цял ден се е занимавал с нещо хубаво и ползотворно — полузагорели от слънцето и полупияни, ние не се отпускахме да заспим, защото ни се искаше колкото може по-дълго да усещаме вкуса на преживяното. Някак смътно започнах да си давам сметка, че животът не е чак пък толкова лош. На това ме учеше Макмърфи, Толкова добре не се бях чувствал от времето, когато бях дете, когато всичко беше хубаво и земята все още ми пееше детски песнички.

Вместо да караме покрай брега, ние навлязохме към вътрешността, за да минем през града, в който Макмърфи бил живял най-дълго от всякъде другаде. Спускахме се по Каскадните планини и вече си мислехме, че сме се изгубили, когато… се озовахме в някакво градче, чиято площ беше горе-долу два пъти по-голяма от площта на болницата с двора. Вятърът беше прогонил слънцето от улицата, на която той спря — скрил го бе зад облаци от прах. Макмърфи паркира сред някакви тръстики и посочих ръка оттатък пътя.

— Ето там. Онази къщурка. Все едно, че е израснала от плевелите. Това е скромното убежище на мойта пропиляна младост.

В дрезгавината на шестия следобеден час видях прави, оголени дървета, които се врязваха в тротоара като дървени светкавици, разцепвайки цимента, всяко едно беше заобиколено от оградка. Редица от железни колове опасваше предната страна на един буренясал двор, а отзад се виждаше голяма дървена къща с веранда, която накланяше рахитичното си рамо към вятъра, за да не я отнесе надолу по улиците като празен кашон от бакалски стоки. Вятърът донасяше и по някоя и друга капка дъжд; забелязах, че къщата е стиснала здраво очите си, а на вратата и има катинари.

На верандата висеше едно от ония неща, които японците правят от парченца стъкло и окачат на връвчици, — звънти и дрънка и при най-слабия полъх на вятъра; на това му оставаха още само четири стъкълца. Тия четирите се люшкаха, удряха се и ръсеха малки, звънливи късчета по дървения под на верандата.

Макмърфи запали отново колата.

— Веднъж дойдох тук — много, много отдавна, в годината, когато всички се връщахме вкъщи от оная бъркотия в Корея. Дойдох на гости. Старият и старата още бяха живи. Беше приятен дом.

Отпусна амбреажа и подкара колата, после пак спря.

— Господи — възкликна той. — Я погледнете натам, виждате ли онази рокля? — Сочеше назад — Ей там в клоните на онова дърво? Една дрипа, в жълто и черно?

На мен ми приличаше на знаме, което се вееше високо сред клоните над един сайвант.

— Първото момиче, което ме примами в леглото, носеше същата тази рокля. Аз бях на около десет години, а тя сигурно на още по-малко. По онова време да спиш с момиче ми се струваше такава голяма работа, че я попитах не смята ли, не *чувства* ли, че ще трябва по някакъв начин да го *обявим*? Като например да идем при нашите и да им кажем: „Мамо, днес ние с Джуди се сгодихме;“ И го говорех съвсем искрено, такъв страхотен глупак съм бил; мислех си, ако го направиш, значи, щеш не щеш, си се оженил, най-официално, там, на самото място, и мърдане няма. Обаче тази малка курва — най-много осем или деветгодишна — се присегна, вдигна роклята си от пода и каза, че ми я дава, каза: „Ако искаш, я закачи някъде, аз ще си отида вкъщи по гащи, така ще им го обявя — те ще се сетят.“ Господи, на девет години беше — каза той, протегна ръка и ощипа Канди по носа, — а знаеше доста повече от много професионалистки.

Тя се засмя и го ухапа по ръката, а той огледа следата.

— Но както и да е, след като тя си тръгна за вкъщи по гащи, аз почаках да се стъмни, за да хвърля проклетата му рокля през прозореца. Само че, нали усещате вятъра? Подхвана роклята като хвърчило и я отнесе зад къщата, а на сутринта, Боже милостиви, тя висеше на същото това дърво и аз си казах, сега целият град ще се извърви да я гледа.

Той взе да си смуче ръката с такъв нещастен вид, че Канди се засмя и й лепна една целувка.

— Така развях свойто знаме и от този ден нататък трябваше да защищавам името си на заклет любовник. Но Бог ми е свидетел, за всичко е виновна тая деветгодишна хлапачка от моето детство.

Къщата остана назад. Той се прозя и смигна.

— Научи ме на любов, тая малка мръсница…

Но докато говореше, задните светлини на отминаващите ни коли осветиха лицето на Макмърфи и предното стъкло отрази едно изражение, което той си беше позволил само защото смяташе, че е прекалено тъмно и не се вижда — страхотно изморено, напрегнато и неистово отчаяно, сякаш не му е останало време да направи нещо, което е трябвало да направи…

И в същото това време неговият спокоен, приятелски глас ни разказваше разни случки от живота му — едно безгрижно минало, изпълнено с детски игри, с пийнали приятели и любими жени, е кръчмарски битки за съмнителни каузи — та и ние да го изживеем и да си помечтаем.

Четвърта част

В деня след риболова Старшата пусна в ход следващата си маневра. Идеята й беше дошла, когато предния ден говори с Макмърфи и стана въпрос за това колко пари ще изкара той от екскурзията и от някои други такива начинанийца. През нощта бе обмислила идеята — тоя път я бе огледала от всички страни, докато се увери, че грешка не може да има — и през целия следващ ден подхвърляше намеци, от които да тръгне и разцъфне слухът, преди още тя всъщност да е казала нещо.

Старшата знаеше, че хората рано или късно се отдръпват от онзи, който не е съвсем обикновен, от разните Дядо Коледи, от мисионерите и дарителите, и започват да се питат: За какво го прави той това? Виж, когато, да речем, младият адвокат занесе чувалче с орехи на децата от училището в неговия избирателен район преди представянето на кандидатурите за щатския сенат, хитрецът му с хитрец — тогава е друга работа, тогава те се подсмиват под мустак и си казват един другиму — тоя не е вчерашен.

Тя знаеше, че на момчетата не им трябва много, за да почнат да се питат защо пък, щом стана въпрос за това, Макмърфи хаби толкова време и енергия, за да организира разни риболовни експедиции до морето, да урежда игри на бинго или баскетболни мачове? За какво се е развилнял толкова, след като на всички други в отделението им дай да си живуркат мирно и тихо, да си играят на пинакъл и да си четат миналогодишните списания? Как става така, че тоя човек, тоя ирландски пройдоха, който е бил изпратен в трудов лагер заради комарджийство и побоища, може да накара всички Остри в отделението да му ръкопляскат в продължение на цели два часа, докато той, вързал една забрадка на главата си, уж, че е момиче, и подпявайки си като някой тийнейджър, учи Били Бибит да танцува? Или пък как е възможно един такъв закоравял мошеник като него — бивш бачкатор, цирков артист, встрастен комарджия — да рискува да удвои престоя си в лудницата, като все повече и повече настройва срещу себе си жената, която има думата по въпроса кого да изпишат и кого не?

Сестрата ги подтикна към тия размисли, като отвори дума за финансовите дела на пациентите през последните три месеца; сигурно с часове се е ровила в документацията. Била установила, че паричните фондове на Острите постепенно намаляват — на всички, с изключение на един. Неговите се били увеличили от деня, в който пристигнал.

Острите взеха да се майтапят с Макмърфи, казваха, че явно ги прецаква, а той не се и опитваше да го отрича. Ни най-малко. Даже обратното, хвалеше се, ако остане в болницата около година, може да излезе от нея финансово обезпечен и, току-виж, се установил за постоянно във Флорида. В негово присъствие всички се смееха на думите му, но когато го нямаше — да речем беше в някой от кабинетите, или пък Старшата го хокаше за нещо в Сестринската стая, а той отвръщаше на нейната неподвижна изкуствена усмивка с широко ухилена физиономия, — на тях не им беше съвсем до смях.

Те взеха да питат защо напоследък е такъв един трудолюбив като пчела, все гледа да уреди нещо, като например да се отмени правилото, че пациентите трябва навсякъде да се движат в терапевтична група от осем човека („Били спомена, че пак щял да си реже вените — каза той на занимането, когато се обяви срещу правилото за осемте души. — Та кои седем приятелчета ще го придружат, за да бъде по-терапевтично?“), придума доктора, който сега след риболова беше много по-близък с пациентите, да ни абонира за „Плейбой“, „Нъгит“ и „Ман“ и да изхвърли всичките стари броеве на „Макколс“, които ни носеше от къщи Рекламата с подпухналото лице и ги оставяше на купчинка в отделението, като отбелязваше със зелен химикал кои статии според него ще са ни особено интересни. Макмърфи даже изпрати прошение до някого си във Вашингтон, с което молеше да се проучи въпросът с мозъчните операции и електрошоковете, дето все още се прилагат в държавните болници. Просто се *чудя*, взеха да си приказват момчетата, за какво му е на стария Мак всичко това?

След като тази мисъл се въртя из отделението около седмица, Старшата се опита да действа на груповото занимание; при първия й опит Макмърфи присъстваше на заниманието и я срази още преди да е започнала както трябва (тя започна, като каза колко била изненадана и потресена от плачевното състояние, в което си било позволило да изпадне отделението: я само се огледайте, за Бога; по стените висят чисто порнографски снимки, изрязани от разни пошли книги — между впрочем тя смята, че Ръководството ще трябва да разследва случая с цялата тая *мръсотия*, която се внася в болницата. Преди да продължи и да посочи точно кой е виновен и защо, Старшата се облегна на стола си също като на трон и мълча няколко секунди, но Макмърфи развали магията й и хвърли всички в бесен смях като й каза да напомни на Ръководството да си донесат огледалцата, когато ще дойдат да разследват случая) — затова следващия път, когато пусна в ход маневрата си, тя се постара него да го няма на заниманието.

Бяха го повикали по телефона от Портланд, та затова той стоеше долу във фоайето с едно от черните момчета и чакаше да му се обадят пак, Когато стана един часът и ние взехме да разместваме мебелите, за да подготвим дневната, ниското черно момче я попита дали да слезе долу, за да повика Макмърфи и Уошингтън за заниманието, но тя каза не, няма защо, нека си стои там — освен това някои може би ще са доволни от възможността да поприказват за нашия мистър Рандъл Патрик Макмърфи в отсъствие на неговото доминиращо присъствие.

Започнаха заниманието с разни смешни истории за него, поговориха малко за това какъв симпатяга е той, а Старшата мълчеше, изчакваше ги да освободят мисълта си от тия неща. После един по един се зоредиха другите въпроси. Що за човек е Макмърфи? Защо се държи така? Защо прави такива работи? Някои от пациентите се питаха дали пък тая история, дето симулирал побоища в трудовия лагер, за да го изпратят тук, не си е чиста мента за корем и дали всъщност той не е по-луд, отколкото си мислят хората. Тук Старшата се усмихна и вдигна ръка.

— Той е толкова луд, колкото е луда лисицата — рече тя. — Предполагам, че това искахте да кажете за мистър Макмърфи.

— В какъв с-с-смисъл? — попита Били. Макмърфи беше негов личен приятел и герой и той не беше много сигурен дали му харесват намеците ѝ, — В какъв смисъл „колкото лисицата“?

— Много просто, Били — отвърна сестрата любезно. — Я да видим дали някой от другите няма да може да ти обясни в какъв смисъл. Мистър Сканлън?

— Били, тя го каза в смисъл, че Мак не е вчерашен.

— Никой не казва, че е в-в-вчерашен! — Били фрасна дръжката на стола си с юмрук, за да изтръгне последната дума. — Но мис Рачид имаше предвид…

— Не, Били, нищо нямах предвид. Просто отбелязах, че мистър Макмърфи не е човек, който би поел риск ей така, без никакъв смисъл. С това си съгласен, нали? Не сте ли съгласни всички?

Никой не отговори.

— Освен това — продължи тя, — той като че ли прави разни неща, без въобще да мисли за себе си, сякаш е някакъв мъченик или светец. А можете ли да кажете, че Макмърфи е светец?

Тя знаеше, че докато чака отговора им, можеше да си позволи да се усмихне.

— Не, той не е *нито* светец, *нито* мъченик. И така. Нека направим напречен разрез на неговата филантропия. — Тя извади лист жълта хартия от кошницата си. — Да разгледаме сега някои от неговите „дарове“, както биха ги нарекли преданите му почитатели Най-напред Макмърфи подари банята. Всъщност негова ли беше тя, та да я подарява? Какво изгуби той, като я превърна в игрално казино? От друга страна, колко мислите спечели за краткото време, откак стана крупие на своето малко Монте Карло тук, в отделението? Вие, Брус, колко изгубихте? А вие, мистър Сифелт? Мистър Сканлън? Предполагам, че всеки от вас има някаква представа колко е изгубил, но знаете ли той колко е спечелил, ако съдим по влоговете му във Фонда? Почти триста долара.

Сканлън подсвирна тихичко, но инак никой друг не се обади.

— Освен това, който се интересува, може да погледне тук и ще види къде съм си записала различните му басове, включително и един, чиято цел е умишленото дразнене на персонала. А както е известно на всички ви, комарджийството беше, и е, напълно несъобразно с правилника на отделението.

Тя погледна пак листа, след което го прибра обратно в кошницата.

— Ами неотдавнашният излет за риба? Колко смятате, че спечели мистър Макмърфи от това мероприятие? Поне аз както виждам нещата, той се възползва от колата на доктора, от парите на доктора за бензин, а разбрах, че е имал и доста други облаги, без да плати нито грош. Същинска лисица.

Тя вдигна ръка, за да не я прекъсне Били.

— Били, моля те да ме разбереш: аз не критикувам самите тези действия, просто си мисля, че ще е по-добре да не се заблуждаваме относно мотивите на Макмърфи. Впрочем, може би не е много честно да правим такива обвинения в отсъствието на човека, за когото говорим. Нека се върнем на въпроса, който разисквахме вчера, какъв беше той? — Тя попрехвърли документите в кошницата си. — Какъв беше той, спомняте ли си, доктор Спийви?

Главата на доктора отскочи.

— Не… чакайте… мисля…

Тя издърпа някакъв лист от една папка.

— Ето на. Мистър Сканлън: неговата мания за взривни вещества. Чудесно. Сега ще се занимаем с това, а някой друг път, когато присъства и мистър Макмърфи, ще се върнем пак към него. Аз обаче ви съветвам да помислите малко върху това, за което говорихме днес И така, мистър Сканлън…

Същия този ден девет-десет души чакахме пред вратата на трапезарията, додето черното момче свърши да краде брилянтин, и някои повдигнаха отново въпроса. Казаха, че не са съгласни със Старшата, но пък, мама му стара, в някои неща тя има право И все пак, по дяволите, Макмърфи си е добро момче… колкото и да е…

Накрая Хардинг заговори открито.

— Приятели, прекалено бурно протестирате, за да сте искрени в протеста си. Всички вие дълбоко в бедните си сърчица вярвате, че нашият ангел на милосърдието, мис Рачид, е напълно права, а и аз го знам. Защо да отричаме? Нека бъдем честни и поговорим откровено за този човек, вместо да критикуваме тайно капиталистическия му талант. Какво лошо има в това, че е поспечелил някоя и друга пара? Всеки път, когато ни е оскубвал, ние пък в замяна на това сме се забавлявали, не е ли така? Вярно е, че е хитрец и че знае как да спечели на бърза ръка някой долар. Но нима прикрива мотивите си? И защо тогава ние да ги прикриваме? Той гледа съвсем трезво на собствените си трикове и аз съм изцяло за него, както съм за добрата стара капиталистическа система на свободната лична инициатива, приятели, за него съм и за неговата открита бикоглава безочливост, и за американското знаме, нека е благословено, и за мемориала на Линкълн, и прочие. Спомнете си Мейн, П. Т. Барнъм и Четвърти юли. Аз се чувствам *длъжен* да защитя честта на своя приятел като един истински червено-бяло-син стопроцентов американец-мошеник. Добро момче, дръж ми шапката. Макмърфи направо ще се разстрои до сълзи, ако разбере какви непорочни мотиви хората виждат зад неговите постъпки. Той ще ги приеме като истинска обида за занаята.

Хардинг бръкна в джоба си за цигара: не можа да намери и поиска една от Фредриксън, запали я с театрален жест и продължи.

— Ще ви призная, че в началото бях объркан от действията му. Това, дето искаше да чупи прозореца — Господи, помислих си тогава, тоя човек явно иска да си остане в болницата, при приятелчетата. Едва по-късно разбрах, че той просто не желае да изгуби нищо, което може да му бъде от полза. Въобще гледа да не си пилее времето, докато е тук. Не се подвеждайте от мечешките му маниери: той е много хитър и съобразителен човек, при това изключително уравновесен. Помислете сами; всичко, каквото е направил, го е направил с някаква цел.

Били не искаше да се предаде толкова лесно.

— Добре де. Ами тогава за какво ме учи да т-т-танцувам? — Той притискаше юмруци към тялото си; забелязах, че раните от цигарата по ръцете му са зараснали и на тяхно място си е изрисувал татуировки с наплюнчен химически молив. — Кажи де, Хардинг? Какво п-п-печели, като ме учи да *танцувам*?

— Не се разстройвай, Уилям — рече Хардинг. — Но и не бъди нетърпелив. Ще почакаме, ще видим.

Изглежда, само ние двамата с Били все още вярвахме в Макмърфи. А същата тази вечер и Били възприе Хардинговия поглед върху нещата, когато Макмърфи, след нов разговор по телефона, му каза, че срещата с Канди е сигурна, но че няма да е зле, ако й изпрати малко сухо за пътя. И му записа някакъв адрес.

— Сухо? П-пари? К-к-колко? — И погледна към ухилената физиономия на Хардинг.

— Ами колко… може би десетарка за нея и десетарка…

— Двайсет долара? Че автобусът не струва т-т-тол-кова много?

Макмърфи го погледна изпод шапката си, устата му бавно се разтегли в усмивка; после потърка гърлото си с ръка и изплези пепелявосивия си език.

— Е-ех пък и ти, ама аз съм страшно жаден. А до следващата събота ще ожаднея още повече. Толкова ли ще ти се досвиди, ако тя ми донесе нещичко за пийване, а, Били, момчето ми?

И му хвърли такъв невинен поглед, че Били се засмя и поклати глава: не, разбира се. После, силно развълнуван, се оттегли в един ъгъл с човека, когото вероятно смяташе за сводник, за да обмислят заедно плана за следващата събота.

Аз продължавах да си имам свое мнение по въпроса, че Макмърфи е истински великан, който се е появил изневиделица, за да ни спаси от Системата, хванала в мрежата си цялата страна, че той е прекалено голям, за да се занимава с нещо толкова жалко като парите — но по едно време почти взех да мисля като другите. Ето какво стана: след като бе помогнал да се пренесат масите в банята преди едно от груповите занимания, той изведнъж ме загледа, както бях застанал до мраморния блок с ръчките, и каза:

— Я, Вожде, ама ти май си пораснал с двайсетина сантиметра след риболова? О, Господи, я си погледни крака, прилича на товарен вагон.

Погледнах надолу и видях, че кракът ми наистина е пораснал страшно много, беше станал два пъти по-голям.

— Ами *ръката!* Това се казва ръка на бивш футболист-индианец. Знаеш ли к’во си мисля? Защо не се опиташ да вдигнеш тоя блок, ей така, колкото да си премериш силите?

Поклатих глава и му казах, че не ща, но той рече, че имаме уговорка и аз съм длъжен да се опитам, за да видим как действа неговата система за нарастване. Явно, нямах друг изход и затова отидох до блока просто за да му покажа, че не мога да го вдигна. Наведох се и го хванах за две от ръчките.

— Ха така, Вожде. Сега, стегни се. Прибери си краката, така… така. Спокойно… само се стегни. Хей-йоп! Сега го отпусни полека на пода.

Мислех, че е останал разочарован, но когато отстъпих назад, го видях, че цял се е ухилил и ми сочи там, където блокът се беше отместил с няколко сантиметра.

— Я го сложи, както си беше, братле, та никой да не разбере. Още никой не трябва да знае.

После, след заниманието, докато играехме мързеливо на пинакъл, той завъртя разговора към мъжката сила и издръжливост и към мраморния блок в банята. Помислих си, че ще им разкаже как ми е помогнал да си възвърна предишния ръст; това щеше да им покаже, че не прави всичко за пари.

Но той въобще и не ме спомена. Приказва, приказва, докато накрая Хардинг го попита дали е готов пак да се опита да го вдигне и той рече не, но това съвсем не значело, че тая работа въобще е невъзможна. Сканлън заяви, че евентуално кран може да го вдигне тоя блок, но не и *човек*, а Макмърфи кимна и каза, възможно е, възможно е, но все пак не се знае.

Наблюдавах го как ги баламосваше, как просто им внуши да кажат, о, не, Господи, никой човек не може да го вдигне — и накрая дори сами да предложат баса. Наблюдавах го колко уж неохотно прие баса. Ставките растяха, ония хлътнаха все повече и повече, някои заложиха дори по двайсет долара. Все още не казваше, че ме е видял как го вдигнах.

През цялата нощ се надявах, че няма да доведе плана си докрай. А и по време на заниманието на следващия ден, след като сестрата обяви, че всички, които са ходели за риба, ще трябва да се изкъпят с някакъв специален препарат, тъй като може да са завъдили паразити, все очаквах, че тя някак си ще оправи работата, ще ни накара да се изкъпем веднага или пък нещо такова, въобще ще ме отърве от необходимостта да вдигна блока.

Когато свърши заниманието обаче, той ни поведе мен и другите момчета към банята, преди да са я заключили санитарчетата, и ме накара да хвана блока за ръчките и да го вдигна. Не исках, но какво да направя. Чувствах, че му помагам да излъже другите и да им вземе парите. Докато му се издължаваха, те всички се държаха много приятелски с него, но на мен ми беше много ясно какво изпитват отвътре, как нещо се беше пречупило в тях. Веднага щом върнах блока на мястото му, изтичах навън, без дори да погледна Макмърфи, и влязох в клозета. Исках да остана сам. Видях се в огледалото. Той беше изпълнил обещанието си: ръцете ми отново бяха големи, големи колкото някога в училище, колкото някога в селото, а гръдният кош и раменете ми бяха широки и твърди. Стоях и се оглеждах, когато влезе той. Подаде ми пет долара.

— Вожде, вземи тези пари за дъвка.

Аз поклатих глава и тръгнах да излизам от клозета, Той ме хвана за ръката.

— Вожде, тия пари ти ги давам само за да ти покажа колко съм ти признателен. Ако смяташ, че заслужаваш повече…

— Не! Дръж си парите, не ги искам.

Той отстъпи назад, пъхна палци в джобовете си и наклони глава към мене. Гледа ме така известно време.

— Добре — рече накрая. — А сега ми кажи какво има? За какви дяволи ми се мръщите всички?

Не му отговорих.

— Не си ли изпълних обещанието? Върнах ли ти големината, върнах я. К’во стана, че изведнъж ви се виждам толкова черен? Държите се е мене така, сякаш съм предал родината си.

— Ти винаги… печелиш!

— Печеля! Я го виж ти, мечката му с мечка, в какво точно ме обвиняваш? Ама аз просто си взимам това, което ми се полага. К’во толкоз страшно има…

— Ние си мислехме, че не е толкова, за да печелиш…

Чувствах как ми трепери брадичката, както преди да заплача, само че не заплаках. Стоях пред него и брадичката ми трепереше. Той отвори уста, за да каже нещо, но се възпря. Извади палци от джобовете си, присегна се и стисна носната си кост между палеца и показалеца, както правят хората, когато ги притесняват очилата; затвори очи.

— Печеля, за Бога — каза той със затворени очи. — Е-хей, печеля…

Ето защо си мисля, че преди всичко аз бях виновен за това, което стана при душовете същия следобед. И за да оправя донякъде нещата, трябваше да постъпя точно така, както постъпих, без да бъда предпазлив, без да си мисля как ще е по-безопасно за мене и какво ще ми се случи — веднъж поне без да ме е грижа за нищо друго освен за това, което трябва да се направя и как да се направи.

Почти веднага след като излязохме от клозета, пристигнаха трите черни момчета и ни поведоха да се изкъпем със специалния препарат. Тъй като някои от пациентите се лепнаха до стената, ниското санитарче се плъзна покрай тях и ги задърпа със студената си като метал ръка, като каза, че това било, по думите на Старшата, *предпазна* мярка. Предвид на обкръжението ни по време на риболова, трябвало да ни пречистят, преди да сме пуснали някоя зараза в болницата.

Наредихме се голи и боси върху мозайката, след което влезе едно от черните момчета с черна пластмасова туба в ръка и взе да ни пръска с някакъв мехлем, смрадлив, гъст и лепкав като яйчен белтък. Първо в косата, после се обръщаш, навеждаш се и се надупваш.

Момчетата протестираха, смееха се, кодошиха се, избягваха да се гледат, избягваха да гледат и тия сивосинкави маски отпреде им, които плуваха зад своите туби като лица от кошмар в негатив, които насочваха и изстискваха върху тях своите пихтиеобразни, кошмарни оръжия. Майтапеха се с черните момчета, като им подвикваха: „Абе Уошингтън, с к’во се забавлявате вие през другите шестнайсет часа?“, или „Абе Уилямс, можеш ли да ми кажеш какво закусвах днеска?“

И всички се смееха. Черните момчета стискаха зъби и не отговаряха: нямаше такива работи, преди да дойде тая червенокоса гадина.

Когато Фредриксън се надупи, чу се такъв звук, че се уплаших да не отхвръкне ниското санитарче.

— Чухте ли! — извика Хардинг, свил ръка на ухото си като фуния. — Какъв прелестен ангелски глас.

Всички зареваха от смях; черното момче се придвижи по-нататък и застана пред следващия пациент; шегите изведнъж секнаха и в стаята настъпи абсолютна тишина. Следващият пациент беше Джордж. И в тази секунда, когато спряха смеховете, шегите и протестите, когато Фредриксън, който стоеше до Джордж, се изправи и се обърна, а високото черно момче се канеше да каже на Джордж да си наведе главата, за да му цръкне от вонящия мехлем — точно в тази секунда на всички ни стана съвсем ясно какво ще се случи и защо трябва да се случи, и защо всички ние не сме били прави по отношение на Макмърфи.

Джордж никога не се къпеше със сапун. Той даже не понасяше, ако някой му подаде кърпата, за да се избърше. Ние се къпехме всеки вторник и четвъртък вечер и санитарите от вечерната смяна, които ни надзираваха, бяха преценили, че ще е по-добре да не насилват

Джордж. Така си вървеше открай време. Черните момчета до един го знаеха това. Но сега всички разбраха — дори и Джордж, който се дърпаше назад, клатеше глава и се закриваше с големите си като дъбови листа ръце, — че това черно момче с разбития нос и озлобената душа, чиито двама приятели стояха до него и чакаха да го видят какво ще направи, не можеше да си позволи да пропусне случая.

— Айде, айде, навеждай главата, Джордж…

Пациентите вече гледаха към Макмърфи, който стоеше малко по-нататък.

— Айде, Джордж…

Мартини и Сифелт стояха под душовете и не мърдаха. Каналът под краката им се давеше от сапунената вода и глътките въздух. Джордж се взря за миг в канала, сякаш той му говореше нещо на него. Погледа го как бълбука и се дави. После отправи очи пак към тубата в черната ръка отпреде му — слузта се стичаше бавно от малката дупчица на върха на тубата по пръстите с цвят на чугун. Черното момче придвижи тубата е няколко сантиметра напред и Джордж се дръпна още по-назад, клатейки глава.

— Не, не, не го искам това.

— Щеш, не щеш, ще те намажа, Чистник — каза черното момче с почти съжалителен тон. — Трябва да те *намажа*. Да не искаш да плъпнат навсякъде тука разни буболечки? А аз знам, че вътре в тебе има такива буболечки!

— Няма! — каза Джордж.

— Има-има, Джордж, ти даже нямаш и *представа*. Тия буболечки са такива едни ма-алки — колкото върха на игла. И знаеш ли к’во правят: като се лепнат за косата ти и не мърдат оттам, и почват да дълбаят, да дълбаят, все по-навътре в тебе, ами да, Джордж!

— Нямам никакви буболечки! — извика Джордж.

— А-а-а, виж к’во Джордж: знаеш ли колко пъти съм ги виждал аз тия буболечки…

— Стига, Уошингтън — намеси се Макмърфи.

Белегът по носа на черното момче побеля като неон. То разбра кой се е обадил, но не се обърна; показа, че е чуло само с това, че спря да говори и с дългия си сивкав пръст потърка белега, който му беше останал от баскетбола. Търка го минута-две, после тикна ръката си под носа на Джордж и размърда пръсти.

— Джордж, виж, въшка. Виждаш ли? Нали знаеш как изглеждат въшките? Е, а вие там на лодката сте хванали въшки. Как да ги оставим сега тия въшки да те дълбаят, а, Джордж?

— Нямам никакви въшки! — извика Джордж. — Никакви.

Той се изпъна съвсем и повдигна лице така, че се видяха очите му. Черното момче отстъпи крачка назад. Другите две му се присмяха.

— К’во става, Уошингтън? — попита високото. — Нещо май не върви, а, мой човек?

То пак пристъпи напред.

— Джордж, казвам ти: наведи се! Или се наведи сам да ти цръкна от тая работа, или аз ще те накарам насила! — То пак приближи до него тубата, голяма и черна като блато. — Ще те накарам насила ей с тая черна, мръсна, вонеща ръка!

— Махай си ръката! — извика Джордж и вдигна юмрук над главата му, сякаш се канеше да разцепи сивосинкавия череп на парчета, пръскайки по пода разни зъбци, гайки и бурми.

Но черното момче просто допря тубата до пъпа на Джордж, и я стисна. Джордж си пое шумно дъх и се преви надве. Черното момче впръска доста голямо количество в разчорлената бяла коса и го разтърка; по главата на Джордж остана черно от ръката му. Джордж се стисна за корема с две ръце и се разнищя:

— Не! Не!

— Айде сега се обърни, Джордж…

— Казах стига, приятел!

Тоя път гласът му прозвуча така, че черното момче се обърна и го погледна. Взе да се смее, като го видя такъв гол — нямаше ни шапка, ни обувки, ни джобове, в които да си пъхне палците. Черното момче му се хилеше и го оглеждаше отгоре додолу.

— Макмърфи — каза то, клатейки глава, — знаеш ли, вече бях почнал да си мисля, че ще си траеш.

— Ах ти, гадно негро — по-скоро уморено, отколкото ядосано каза Макмърфи. Черното момче не се обади. Макмърфи повиши глас: — Гадно противно черно копеле.

Черното момче поклати глава и се изкиска към приятелите си.

— Как ви се струва, накъде бие Макмърфи с тия приказки? Сигурно иска аз да взема *инициативата*! О-хооо. Ама той не знае, че ние сме свикнали да слушаме какви ли не отвратителни обиди от тия кукувци!

— Кърлеж! Уошингтън, знаеш ли, че ти не си нищо друго освен…

Уошингтън му беше дал гръб и отново се беше обърнал към Джордж. Джордж все още стоеше приведен и едва дишаше от удара на мехлема по корема му. Черното момче сграбчи ръката му и го завъртя с лице към стената.

— Ха така, Джордж, ’айде сега се надупи.

— Не-е-е!

— Уошингтън — каза Макмърфи. Той си пое дълбоко дъх, пристъпи към черното момче и го отстрани от Джордж. — Уошингтън, хайде стига толкова…

В гласа на Макмърфи се долавяше някакво безпомощно, безизходно отчаяние.

— Макмърфи, ти ме караш да се защищавам. Не ме ли кара да се защищавам, а? — Другите двама кимнаха. То остави внимателно тубата на пейката до Джордж, после размаха юмрук и изведнъж фрасна Макмърфи по бузата. Макмърфи за малко не падна. Олюля се назад, към редицата от голи мъже, които го поеха и го тласнаха обратно към ухиленото, сивосинкаво лице Пак получи юмрук, тоя път по врата, и най-после проумя, че се е започнало и той ще трябва да направи каквото може. Следващия удар пресече във въздуха, още преди да се е стоварил отгоре му, и задържа китката на санитарчето, додето тръсне глава, та да я избистри.

Двамата се мятаха така секунда-две, запъхтени като давещия се канал; после Макмърфи избута черното момче и се сви като звяр преди скок, приведе напред рамене, за да предпази брадичката си, вдигна юмруци от двете страни на главата си и взе да обикаля около човека пред него.

В тоя момент стегнатата безмълвна редица от голи мъже се превърна в един кряскащ кръг, тела и крайници се оплетоха в пръстен от плът.

Черните ръце се спуснаха към сведената червенокоса глава и бичия врат, впиха се в челото и бузите. Черното момче отскочи настрана. По-високо, с по-дълги от Макмърфиевите червеникави набити ръце, по-бързо и гъвкаво, то можеше да стига до раменете и главата му, без да се приближава много. Макмърфи се придвижваше твърдо напред — с тежки, решителни стъпки, с лице към земята, като обаче гледаше нагоре между татуираните юмруци от двете страни на главата си, — докато накрая притисна черното момче към кръга от голи мъже и стовари юмрук право в центъра на белия колосан гръден кош. Сивосинкавото лице порозовя, езикът с цвят на ягодов сладолед облиза устните. Момчето се преви надве от мощната атака на Макмърфи и се облиза още един-два пъти, преди същият тоя юмрук да го фрасне отново здравата. Устата се раззина по-широко, приличаше на някакво гадно мръсно петно.

Макмърфи имаше червенини по раменете и главата си, но те като че ли не го боляха. Той все напираше и получаваше по десет удара срещу един. Известно време продължаваха в същия дух, додето накрая черното момче се задъха съвсем, взе да залита й се мъчеше главно да стои по-надалеч от тия нападателни червеникави ръце. Пациентите викаха на Макмърфи да го събори на земята. Макмърфи не бързаше.

Черното момче се завъртя от един удар по рамото му и погледна бързо към другите двама, които стояха и наблюдаваха.

— Уилямс… Уорън… гадове!

По-високият разтика тълпата и сграбчи Макмърфи изотзад. Макмърфи се отърси от него така, както бик би се отърсил от маймуна, но оня веднага го връхлетя отново.

В тоя момент аз се хвърлих върху него, вдигнах го за ръце и го запратих към душовете. Беше пълен с туби, но не тежеше повече от десетина кила.

Ниското черно момче завъртя глава насам-натам, па се обърна и хукна към вратата. Аз се загледах след него, а оня другият се измъкна изпод душовете и ми приложи една хватка — изотзад пъхна ръце под мишниците ми и сплете пръсти на тила ми, — така че се наложи да се дръпна заднишком към душовете и да го сплескам долу на мозайката. И докато лежах във водата и се опитвах да следя с поглед Макмърфи, който изфраска още няколко удара в ребрата на Уошингтън, оня зад мен ме захапа за врата и аз трябваше да се освободя от хватката му. Той остана да лежи неподвижно, водата отмиваше колата от дрехите му и я изхвърляше през давещия се канал.

И додето ниското черно момче се върна тичешком с ремъци и одеяла и с още четирима санитари от отделението на Буйните, всички вече се бяха облекли и ни стискаха ръцете на мене и на Макмърфи, като казваха, че просто били предчувствали, че ще стане така, и какъв страхотен юмручен бой бил, каква знаменита победа. Продължаваха да ни ги говорят тия неща, за да ни поободрят, какъв бой бил, каква победа — дори и когато Старшата помагаше на санитарите от Буйните да ни нагласят на ръцете меките кожени ремъци.

Горе при Буйните непрекъснато се чува някакво остро тракане като в машинно отделение, все едно, че се изчукват табелки с автомобилни номера. А времето се отчита със звука „туп-туп, туп-туп“ по пингпонговата маса. Мъже, проправяйки си собствени коловози, стигат до някоя стена и накланят рамо към нея, обръщат се и закрачват към друга стена, накланят рамо, обръщат се и хайде обратно, с бързи ситни крачки дълбаят пресичащи се бразди по линолеума и гледат с жадния си поглед на животни в клетка. От тия безумно, необуздаемо изплашени хора мирише на опърлено, а в ъглите на пингпонговата маса и под нея са се свили и скърцат със зъби едни неща, които докторите и сестрите не могат да видят и санитарите не могат да унищожат с дезинфекциращи средства. Щом вратата на отделението се отвори, усетих миризмата на опърлено и чух скърцането на зъби.

Когато санитарите ни въведоха в отделението, бяхме посрещнати от един висок, кокалест дядка, който влачеше след себе си някаква жица, прикрепена между плешките му. Той ни огледа отгоре додолу с жълтите си мътни очи и поклати глава. „Аз си измивам ръцете от тая работа“, каза на един от цветнокожите санитари и жицата го повлече по коридора.

Ние го последвахме до вратата на дневната, където Макмърфи спря, разкрачи се и отметна назад глава, за да огледа обстановката; опита се да пъхне палци в джобовете си, но ремъците бяха стегнати твърде силно.

— Ей че гледка! — процеди той през крайчеца на устата си.

Аз кимнах. Всичко това вече го бях виждал.

Двама от тия, дето крачеха, спряха, за да ни погледнат, кокалестият дядка отново се провлачи покрай нас, измивайки си ръцете от тая работа. Отначало не ни обърнаха особено внимание. Санитарите отидоха в Сестринската стая и ни оставиха да стърчим на прага на дневната. Макмърфи сякаш си беше нагласил окото така, че да намига непрекъснато, и можех да се хвана на бас, че устните го боляха от хилене. Той вдигна ръцете си в ремъците, огледа цялата тая бъркотия и си пое дълбоко дъх.

— Казвам се Макмърфи, момчета — провлече той глас като изпълнител на каубойска роля, — и искам да знам кой ви е тука майсторът на покера?

Пингпонговият часовник затиктака бързо-бързо по пода и заглъхна.

— Както са ме вързали така, май няма да мога да раздавам за двайсет и едно, ама на покера няма да имам грешка.

Макмърфи се прозя, разкърши рамо, наведе се напред и се изкашля, после изплю нещо в една кофа за отпадъци на около метър и половина от него; то издрънча и той пак се изпъна, ухили се и облиза с език кървавата дупка между зъбите си.

— Долу имахме малка схватка. Ние с Вожда кръстосахме шпагите с две черни маймуни.

Глъчката вече беше стихнала и всички бяха обърнали очи към нас двамата. Макмърфи викаше като панаирджия и привличаше погледите. Тъй като бях до него, мен също ме зяпаха и аз чувствах, че трябва да стоя колкото може по-изправен и по-висок. От това ме заболя гърбът там, където се бях ударил, като паднах в банята с черното момче, но не се предадох. Някакво типче с гладен вид и раздърпана черна коса се приближи към мен и протегна ръка, сякаш очакваше да му дам нещо. Направих се, че не го виждам, но накъдето и да се обърнех, той все току се изпречваше отпреде ми, с протегната шепа като малко дете.

Макмърфи поразправи още туй-онуй за боя, а мен още повече ме заболя гърбът; толкова време се бях свивал на стола си в ъгъла, че сега ми беше трудно да стоя дълго изправен. Слава Богу, че дойде една дребничка сестра-японка и ни заведе в Сестринската стая, та можах да седна и да си почина.

Тя ни попита дали сме се успокоили, за да ни свали ремъците и Макмърфи кимна. Той се беше отпуснал на стола с увиснала глава и лакти между коленете и имаше напълно изтощен вид — не ми беше минало през ума, че и на него му е било трудно да стои изправен, както на мен.

Сестрата — почти толкова голяма, колкото тънкия край на едно нищо, изострен до последен предел, както каза по-после Макмърфи — разкопча ремъците и даде цигара на Макмърфи, а на мене парче дъвка. Спомняла си, че дъвча дъвка. Аз пък нея въобще не си я спомнях. Докато Макмърфи си пушеше цигарата, тя бръкна с розовите си, подобни на свещички за рожден ден пръстчета в един буркан с мехлем и почна да му маже раните, като трепваше всеки път, когато трепнеше и той, и му се извиняваше. С две ръце взе едната му китка и намаза кокалчетата.

— С кого се бихте, с Уошингтън или с Уорън?

Макмърфи я погледна.

— С Уошингтън — ухили й се той. — За Уорън се погрижи Вожда.

Тя пусна ръката му и се обърка към мен. Костите на лицето й бяха като на птичка.

— Вие имате ли рани?

Поклатих глава.

— А Уорън и Уилямс?

Макмърфи й каза да не се учудва, ако ги види в гипс. Тя кимна и погледна в краката си.

— Не навсякъде е както в нейното отделение — каза. — На много места е така, но не навсякъде. Бивши военни медицински сестри, които се опитват да ръководят болницата повоенному. Самите те не са съвсем нормални. Понякога си мисля, че неомъжените медицински сестри трябва да се разстрелват, след като минат трийсет и петте.

— Ако не друго, то поне неомъжените военни медицински сестри — добави Макмърфи.

После я попита докога ще имаме удоволствието да се радваме на нейното гостоприемство.

— Страхувам се, че няма да е за дълго.

Страхувате се, че няма да е за дълго ли? — попита Макмърфи.

— Да. Понякога ми се иска да задържа хората тук, вместо да ги връщам долу, но тя е по-старша. Не, сигурно няма да останете тук много дълго, искам да кажа, при сегашното ви състояние.

Леглата при Буйните до едно не са както трябва, пружините им са или прекалено стегнати, или прекалено отпуснати. На нас ни дадоха две съседни легла. Не ме вързаха с чаршаф, макар че наблизо оставиха да свети малка мъждива лампичка. Посред нощ някой изкрещя:

— Хей, индианецо, започвам да се въртя! Погледни ме, погледни ме!

Отворих очи и точно пред лицето си видях две редици дълги жълти зъби. Беше оня с гладния вид.

— Започвам да се въртя! Погледни ме, моля ти се!

Двама санитари го хванаха изотзад и го извлякоха от спалното, а той се смееше и викаше:

— Хей, индианецо, започвам да се въртя! — и пак се изсмиваше.

Докато го влачеха по коридора, той все викаше това и се смееше; най-после в спалното стана отново тихо и тогава се чу онзи другият:

— Аз си измивам ръцете от тая работа.

— Вожде, преди малко май си имаше другарче, а? — прошепна Макмърфи, обърна се и заспа.

Аз почти не спах до сутринта, все виждах тия жълти зъби и гладното лице, което ме молеше: „Погледни ме! Погледни ме!“ А по-после, когато най-накрая заспах, просто само ме молеше Това лице, само някаква жълта, изгладняла нужда, изникваше пред мен от мрака и ме молеше за разни неща. Чудех му се на Макмърфи как спи, след като го измъчват сто такива лица, а може да бяха и двеста или хиляда.

При Буйните събуждат пациентите с алармен сигнал, а не както долу, само със запалване на лампите. Тоя сигнал звучи като някаква гигантска острилка за моливи, която скрибуца ужасно, Като го чухме, и двамата с Макмърфи скочихме; тъкмо се канехме пак да си легнем, когато по високоговорителя ни извикаха в Сестринската стая Станах, гърбът ми така се беше схванал, че едва можех да се наведа; а като го гледах Макмърфи как куцука, разбрах, че и той е схванат като мене.

— А сега. Вожде, какво ли ни чака по програмата? — попита гой Испански обувки? Колело за изтезания? Надявам се, че няма да е много мъчително, защото нещо страшно съм се скапал!

Казах му че няма да е много мъчително, но друго нищо не му казах, тъй като самият аз не бях съвсем сигурен, додето не отидохме в Сестринската стая. Сестрата, вече друга, ни попита „Мистър Макмърфи и мистър Бромдън, нали?“ и ни връчи по една хартиена чашчица.

Погледнах в мойта и видях три от ония червените хапчета.

И като ми писват ушите, че няма спиране.

— Стой! — извиква Макмърфи — Това да не са от ония упойващите хапчета?

Сестрата кимва и се обръща, за да провери нещо: зад нея чакат двама с щипци за лед приведени напред с допрени лакти.

Макмърфи й връща чашката и казва:

— О, не, мадам, много благодаря, но ще се въздържа. Затова пък може да си запаля цигара.

Аз също връщам мойта чашка; сестрата казва, че ще трябва да се обади по телефона, хлъзга стъклената врата помежду ни и преди да кажем гък, тя вече е на телефона.

— Вожде, извинявай, че те натапям така — обажда се Макмърфи, но аз почти не го чувам от свистенето на телефонните жици в стените. Чувствам как мислите се щурат уплашени из главата ми.

Седим в дневната, заобиколени от всички ония лица, когато през вратата влиза самата Старша, а на една крачка зад нея от двете й страни вървят двете високи черни момчета. Опитвам се да се свия в стола си, да избягам от нея, но вече е твърде късно. Твърде много хора ме гледат; неумолимите очи ме приковават на мястото ми.

— Добро утро — казва тя, отново със старата си усмивка.

Макмърфи й отвръща добро утро, но аз мълча, макар че тя каза добро утро и към мене, на висок глас. Аз наблюдавам черните момчета; единият има лейкопласт на носа си, а ръката му е в превръзка през рамото, сивкавата му длан виси от бинта като удавен паяк; другият се движи така, сякаш му е гипсиран гръдният кош. И двамата се подхилват Сигурно са можели да си останат вкъщи с тия рани, но за нищо на света не са искали да пропуснат тоя момент, И аз им се ухилвам, та да видят.

Любезно и търпеливо Старшата започва да обяснява на Макмърфи колко безотговорно, колко детински се е държал, пита го не се ли срамува, задето бил избухнал така като някой хлапак. Той отвръща, че май не се срамува, и й казва да кара по-нататък.

Тя му разправя как вчера следобед на специално групово занимание пациентите от долното отделение се били съгласили с мнението на персонала, че не би било зле да го подложат на шокова терапия — освен ако не си осъзнае грешката. Всъщност той просто трябва да си *признае*, че е виновен, да покаже, да *демонстрира* разум, и тоя път лечението ще бъде отменено. Наредените в кръг лица чакат и наблюдават. Сестрата казва, че всичко зависи от него.

— Така ли? — пита той. — Носите ли документ да го подпиша?

— Не, но ако мислите, че е необ…

— А щом си дойдохме на думата, защо не вземете да добавите и още някои неща, та да ви се махнат и те от главата — като например, че участвам в заговор за сваляне на правителството или, че според мен във вашето отделение се живее най-добре откъдето и да било другаде отсам Хавайските острови — нали се сещате, ей такива работи.

— Не мисля, че…

— А след като подпиша, ми донесете одеяло и пакет червенокръстки цигари. О-хооо, има какво да се научи от вас, уважаема!

— Рандъл, ние се опитваме да ви помогнем.

Но той вече се е изправил на крака, почесва се по корема и тръгва покрай нея и черните момчета отзаде й към масите за карти.

— Така-а-а, на коя маса играете покер, братлета?…

Сестрата гледа минута-две след него, после отива в Сестринската стая, за да използва телефона.

Двама цветнокожи и един бял санитар с къдрава руса коса ни повеждат към Централната сграда. По пътя Макмърфи се заприказва с белия санитар, сякаш въобще нищо не го тревожи.

По тревата е полепнал скреж и двамата цветнокожи санитари пред нас димят през носовете си като локомотиви. Слънцето се врязва между облаците и осветява скрежа, всичко наоколо ни се изпълва с бляскави искрички. Накокошинените от студа врабци човъркат между искрите, търсят семена. Ние сечем през проскърцващата трева, покрай дупките на лалугерите, където видях кучето. Студът искри/Вътре дупките, докъдето се виждат, са покрити със скреж.

Тоя скреж го чувствам в корема си.

Стигаме до вратата, зад нея се чува някакъв шум като жужене на пчели. Пред нас има двама души, те се олюляват от червените хапчета, единият хленчи като бебе, казва:

— Такъв е моят кръст, благодаря ти, Господи, това е всичкото, което имам, благодаря ти, Господи…

Другият казва:

— Кураж, кураж.

Това е спасителят от басейна. Той също подсмърча.

Но аз няма да плача, нито да викам. Щом съм с Макмърфи.

Техникът ни нарежда да си свалим обувките и Макмърфи го пита дали освен това ще ни разцепят гащите и ще ни обръснат главите. Техникът казва, че няма да имаме тоя късмет.

Металната врата ни гледа със своите очи-нитове.

Вратата се отваря и всмуква първия. Спасителят не се помръдва. Черното табло вътре в стаята изпуска лъч, подобен на неонов дим, който се насочва към челото му с белезите от шпайковете и го повлича навътре като куче за верижка. Преди да се затвори вратата, лъчът го завърта три пъти и лицето му се сгърчва от страх.

— Ъ, едно! Ъ, два! Ъ, три! — простенва той.

Чувам ги вътре как му разбиват челото, сякаш е капак на люк, чувам как тракат и заяждат зъбците.

Вратата се отваря от напиращия дим, отвътре излиза първият човек върху количка на колелца и ме обхваща с поглед. Ах, това лице. Количката се връща и тоя път извежда спасителя. Просто чувам как невидимите зрители скандират името му.

Техникът казва:

— Следващите.

Студеният замръзнал под пука под краката ни Над главите ни скимти светлината, неоновите лампи са дълги, бели и ледени. Мирише ми на графитна смазка, като в гараж. Мирише ми на киселината на страха. Горе, нависоко, има едно малко прозорче и през него виждам накокошинените врабци, нанизани на телеграфна жица като кафяви мъниста. Сгушили са глави в перушината си заради студа. Кокалите ми сякаш са кухи отвътре и през тях фучи вятърът, все по-силно и по-силно, въздушно нападение! Въздушно нападение!

— Вожде, стига си викал…

Въздушно нападение!

— Успокой топката. Аз ще бъда пръв. Черепът ми е прекалено твърд, за да ме заболи. А ако мен не ме заболи, и тебе няма да те заболи.

Сам се покатерва на масата и разперва ръце, наглася се според силуета, очертан от многобройните тела. Закопчалките го стисват за китките и глезените, прилепят го към силуета. Една ръка сваля часовника му, спечелен от Сканлън, и го захвърля до таблото, той се разтваря, зъбчатите колелца и дългата, трептяща спираловидна пружина изскачат навън до таблото и остават там.

Той ни най-малко не изглежда уплашен. Продължава да ми се хили.

Намазват му слепоочията с графитна смазка.

— Какво е това? — пита Макмърфи.

— Проводник — отговаря техникът.

— О, значи, ме миропомазваш с проводник? А няма ли да ми сложиш и трънен венец?

Те продължават да мажат. Той запява и ръцете им се разтреперват.

„Вземи мехлема билков, Чарли…“

Върху графитната смазка на слепоочията му слагат ония неща, дето са като слушалки за радио, същински венец от сребърни тръни. Опитват се да го накарат да млъкне, да не пее, като му дават да захапе един гумен маркуч.

„Направен от лечебен ланолин.“

Завъртат някакви дискове, машината потреперва, две механични ръце грабват два поялника и се надвесват над него. Той ми смига и започва да ми разправя нещо, доста неразбрано, казва ми нещо с маркуча в устата, точно когато поялниците се приближават съвсем до сребърните слушалки на слепоочията му — блясват дъги, Макмърфи се вдървява, извива се на мост над масата, така че на нея остават само китките и глезените му, от сплескания край на маркуча се чува някакъв звук като „Айиии!“, а той целият се посипва с искри.

Навън, оттатък прозореца, врабците цвъкат от жицата, че чак пара излиза.

Претъркулват го на количката, тялото още се тресе, лицето е снежнобяло. Корозия. Галванична киселина. Техникът се обръща към мене.

С тоя мечок трябва да се внимава. Него го знам. Дръжте го!

Това вече не е въпрос на воля.

Дръжте го! По дяволите. Ще видят тия, дето не взимат секонал!

Закопчалките захапват китките и глезените ми.

В графитната смазка има железни стърготини, които ми дращят слепоочията.

Когато ми смигна, той ми каза нещо. Каза ми нещо.

Над мен се надвесва човек, доближава два поялника към обръча на главата ми.

Машината се навежда над мене.

ВЪЗДУШНО НАПАДЕНИЕ.

С единствен скок прехвърлям склона и ни напред, и ни назад, та ти си вече в твоя а-а-а.

Изскачаме от тръстиката на железопътната линия. Аз допирам ухо до релсата и тя ми опарва бузата.

— Нищо няма, нито насам, нито натам — казвам, — поне на стотина километра…

— Хъм — изсумтява Татко.

— Спомням си, че по-рано се ослушвахме за биволи, като забивахме нож в земята, и стисвахме дръжката между зъбите, така стадото го чувахме отдалече, нали?

— Хъм — повтаря той, но му е приятно.

От другата страна на линията се вижда пояс от житни стръкове, останали от миналата година. Отдолу има мишки, казва кучето.

— Нагоре или надолу по линията да тръгнем, а момче?

— Да я пресечем, тъй казва старото куче.

— Това куче не е ловец.

— Ще свърши работа. Оттатък има птици, така казва кучето.

— А твоят стар баща ти казва, че е по-добре да тръгнем нагоре по линията.

— Не, кучето казва минем оттатък, в житото.

Оттатък — и в следващия миг виждам сумата хора по цялата линия, които гърмят по фазаните като луди. Изглежда, нашто куче е изтичало много напред и е прогонило всичките птици от житото към линията.

Кучето хвана три мишки.

…Господи, Господи, ГОСПОДИ, ГОСПОДИ… широкоплещест и голям, и мига като звезда.

О, Господи, пак мравки, и тоя път хапят здравата, тия иглоноги гадове! Помниш ли, като намерихме мравки с вкус на туршия с копър?

Ха-ха! Ти каза, че не са като туршия с копър, а аз казах, че са, и майка ти щеше да ми изпие индианската кръвчица, като чу: Какво? Значи, учиш детето да яде *буболечки!*

Уф. Едно истинско индианско дете трябва да знае как да оцелее, като яде всичко, което е за ядене и което няма първо то да го изяде.

Ние не сме индианци. Ние сме цивилизовани хора и това го запомни добре.

Татко, ти ми каза: Като умра, забоди ме на небето.

Маминото име беше Бромдън. И все още е Бромдън. Татко каза, че е роден само с едно име, роден е направо с него, ей така, както телето се пльосва в разтвореното одеяло, когато кравата не ще да легне, а стои права. Ти А Милатуна, Борът-Който-Стърчи-Най-Високо-в-Планината, И аз съм най-големият индианец в щата Орегон, ей Богу, а може би и в Калифорния и Айдахо. Направо с него съм роден.

Ти си най-големият глупак, ей Богу, ако си мислиш, че една добра християнка може да приеме име като Ти А Милатуна. Ти си си роден с това име, много хубаво, но и аз съм си родена с име. Бромдън. Мери Луиз Бромдън.

А когато се преместим в града, казва Татко, с това име ще получим по-лесно карта за социално осигуряване.

Един човек дебне някого с тенекеджийски чук, ще го улучи, ако упорства, Пред мен пак блясват искри, многоцветни!

Китка, китка магданоз, мойта хрема в твоя нос, тя рибарка е добра на кокошки без пера, слага своя улов в кочини, шиите им са проточени… ала-бала тука спри, в ятото са гъски три… първата на изток тръгна, втората на запад свърна, третата, не знам защо, кукувичето гнездо си избра едничка тя и над него прелетя… Едно, две, три… кой излезе първи — *ти.*

Това го пееше старата ми баба, на тая игра играехме с часове, докато седяхме до сушилките за риба и пъдехме мухите. Играта се наричаше Китка, Китка Магданоз. Баба пееше и отброяваше един по един пръстите на разперените ми ръце, на всяка сричка по пръст.

Кит-ка, кит-ка маг-да-ноз (седем пръста), мой-та хрема в тво-я нос (четиринайсет пръста, на всяка сричка тя чукваше по един мой пръст с черната си разкривена ръка, всеки от ноктите на пръстите ми я гледаше като някакво малко личице и се молеше да бъде „ти“-то, което излизаше накрая).

Обичам тая игра, обичам и Баба, Но не обичам рибарката, която лови кокошки без пера Нея не я обичам. Обичам гъската, която прелита над кукувичето гнездо. Нея я обичам. И Баба обичам, мир на прахта й.

За последен път я виждам мъртва и студена като камък в самия Далс, заобиколена от ярки разноцветни ризи, индианци, говедари, жътвари. Откарват я на талига към градските гробища, запушват очите й с червена глина.

Спомням си горещи, притихнали като пред буря следобеди, в които въздухът е наситен с електричество и зайците се тикат право под колелата на камионите.

След сключването на договора Джоуи Риба-в-Каца има двайсет хиляди долара и три кадилака. Но не може да ги кара.

Виждам два зара.

Единия го виждам отвътре, аз съм на дъното му. Аз съм тежестта, която е сложена в зара, за да се падне числото едно, дето е отгоре ми. Фалшифицирали са зара, за да излиза едно, а тежестта съм аз, шестте бучки под мене като шест бели възглавници са обратната страна, числото шест, което винаги ще остава отдолу, когато той хвърля. А за какво ли е фалшифициран другият зар? Бас държа, че му е сложена тежест, за да се пада също числото едно. Едно и едно — змийски очи. Те го бият с тояга и аз съм тежестта.

Внимание, ще хвърлят заровете. Уви, уважаема, пушилнята за риба е празна и момичето има нужда от нови обувки с токчета. Ида, ида. Пфу.

Не мога повече.

Вода Лежа в локва.

Едно и едно. Пак му извъртяха номера. Виждам числото едно над мене: той не може да хвърли замръзналите зарове в уличката зад бакалницата — в Портланд.

Уличката е като тунел, на нея е студено, защото е привечер. Нека… отида да видя Баба, Моля ти се, Мамо.

Какво каза той, като ми смигна?

Първата на изток тръгна, втората на запад свърна.

Не ми стойте на пътя.

По дяволите, сестра, не ми стойте на пътя. Пътя, ПЪТЯ!

Мой ред е. Пфу, Пак същият номер. Едно и едно.

Синко, учителката ми каза, че имаш акъл в главата си, стани нещо…

Какъв да стана, Татко? Тъкач на черги като Чичо Тичащия-и-Скачащ-Вълк ли? Или плетач на кошници? Или просто още един впиянчен индианец?

Хей, момче, ти май си индианец, а?

Точно така.

Много добре говориш английски.

Да.

Дай ми… обикновен за три долара.

Нямаше да са толкова важни, ако знаеха какво става между мен и луната. Да не би да съм някакъв си обикновен индианец.

Този, който — как беше? — не върви в крак, чува друг барабан.

Пак едно и едно. Олеле, колко са студени тия зарове.

След погребението на Баба ние с Татко и Чичо Тичащия-и-Скачащ-Вълк я изровихме. Мама не дойде с нас; тя никога не била чувала такова нещо. Труп окачен на *дърво*? Просто да повърнеш.

Чичо Тичащия-и-Скачаш-Вълк и Татко стояха двайсет дни в далския затвор, в отделението за алкохолици, заради Оскверняване на мъртвец и играха на реми.

Но тя ни е майка, дявол да го вземе!

Това няма никакво значение, приятелчета. Трябваше да я оставите погребана. Не знам кога ще се научите вие, тъпите индианци. И така, къде е тя? Най-добре си кажете.

Върви на майната си, бледолики, рече Чичо Тичащия-и-Скачащ-Вълк и взе да си свива цигара. Никога няма да ги кажа.

Високо, високо, високо в планината, високо в леглото на един бор, тя сподиря вятъра с тази своя стара ръка и брои облаците в ритъма на онази стара песен:

Какво каза той като ми смигна?

Свири оркестър. Виж — небето, Четвърти юли е.

Заровете си почиват.

Пак ме почнаха с машината… Чудя се…

Какво ми каза той?

…чудя се как успя Макмърфи да ме направи пак голям.

Той каза, Кураж.

Те са там, отвън. Черните момчета в белите дрехи, пикаят отдолу под вратата към мен, а после влизат и ми се карат, че съм бил намокрил шестте възглавници, върху които лежа! Числото шест. Мислех, че стаята е зар. Числото едно, змийското око там горе, кръгът, бялото светло петно на тавана… дето го гледах в тая малка четвъртита стая… означава, че навън е тъмно. Колко ли часа съм бил аут? Има малко мъгла, но аз няма да се измъкна и да се скрия в нея. Не… никога вече…

Аз стоя, изправих се бавно, гърбът между раменете ми е изтръпнал. Белите възглавници на пода в Изолационното са мокри, защото съм ги напикал, докато съм бил аут. Все още не мога да си спомня всичко, но разтърквам очи и се мъча да си избистря главата. Сам се свестих. По-рано никога не се бях опитвал сам да се свестявам.

Дотътрих се до кръглото замрежено прозорче на вратата и почуках по него с юмрук. Видях, че по коридора се зададе един санитар с поднос за мен и разбрах, че тоя път съм ги бил.

Беше време, когато след шоково лечение в продължение на две седмици аз се движех като в мъгла, чувствах се объркан и замаян, като в просъница, тази сивкава зона между светлото и тъмното, между съня и бодърстването, между живота и смъртта, когато знаеш, че вече си в съзнание, но все още не знаеш какъв ден е, нито кой си, нито пък какъв смисъл има да идваш на себе си — в продължение на цели две седмици. Ако нямаш причини да се свестяваш, можеш да си витаеш колкото си искаш из тая сива зона, но ако много ти се ще да се опомниш, то тогава, това го разбрах, можеш сам да се пребориш с нея. Тоя път аз се преборих с нея и дойдох на себе си за не повече от ден, за първи път толкова бързо.

И когато главата ми най-после се прочисти от мъглата, на мен ми се струваше, че се измъквам от вода; в която съм се гмурнал преди много време, че излизам на повърхността й, след като сто години съм стоял отдолу. Повече такива лечения не ми приложиха.

В течение на седмицата Макмърфи го подложиха още три пъти на шокова терапия. Щом почнеше да се съвзема и окото му беше готово за намигане, мис Рачид пристигаше заедно с доктора и те двамата му казваха, че ако е осъзнал грешката си, може да се върне в отделението за лечение. А той, виждайки, че всичките тия лица при Буйните са обърнати към него и чакат, вирваше нос и отвръщаше на сестрата, че за съжаление има само един живот, който да отдаде на родината си, и че ако ще тя да му целуне задника, той пак няма да напусне кораба. И толкоз!

После ставаше и се покланяше наляво-надясно на момчетата, които му се хилеха, а сестрата повеждаше доктора към Сестринската стая, за да телефонират оттам в Централната сграда и да се разпоредят за нова терапия.

Веднъж, точно когато тя се обърна, за да си излезе, Макмърфи се присегна и я ощипа през престилката, при което лицето й стана червено като косата му. Мисля, че ако го нямаше доктора, който едва прикри усмивката си, Старшата щеше да му зашлеви един през лицето.

Опитах се да го придумам да й тръгне по гайдата, та да се отърве от тия терапии, но той се изсмя и каза, че те само му зареждали батерията, ей така, безплатно.

— Когато се измъкна оттука, първата жена, която ще си има работа с мистър Макмърфи Червенокосия, десетхилядиватовия психопат, ще блесне като игрален автомат и от нея ще се изръсят сребърни монети! Не, хич не ме е страх от нещастното им зарядно устройство.

Той твърдеше, че не го боли. Даже не си взимаше хапчетата. Но всеки път, когато високоговорителят му нареждаше да остави закуската и да се подготви да върви в Първи Корпус, мускулите на челюстите му се изпъваха, а лицето му изгубваше цвета си, изглеждаше уплашено и някак по-слабо — превръщаше се в лицето, чието отражение бях видял в предното стъкло на колата, когато се връщахме от морето.

В края на седмицата аз се прибрах в нашето отделение. Исках да му кажа много неща, преди да си тръгна, но той току-що се бе върнал от терапия и само седеше и следеше с поглед пингпонговата топка — сякаш бе завързан за нея. Цветнокожият санитар и оня белият ме заведоха долу и ме оставиха в нашето отделение, като заключиха вратата зад мене. След Буйните тук ми се струваше страшно тихо. Тръгнах към дневната и, кой знае защо, спрях на прага й; всички се извърнаха към мене и ме погледнаха по-различно от преди. Лицата им светнаха, сякаш озарени от блясъка на циркова рампа.

— Пред вас е Дивака, който счупи ръката… на черното момче! — задърдори Хардинг. — Е-хей, погледнете го, погледнете го.

Аз им се ухилих и за първи път разбрах как се е чувствал Макмърфи през всичките тия месеци, когато същите тези лица му се хилеха насреща.

Момчетата ме наобиколиха, искаха да им разкажа всичко; как се държи той там горе? Какво прави? Вярно ли е това, дето се говори във физкултурния салон, че всеки ден му фраскали електрошок и той после само се отърсвал, сякаш излизал от вода, а двамата с техника си записвали колко време след като го докоснат полюсите, можел да си държи очите отворени.

Казах им каквото можах и никой май не се замисли как така изведнъж проговорих, как така някой, когото открай време са смятали за глухоням, говори и чува като всички други хора. Казах им, че всичко, което са чули, е вярно и им изтърсих още няколко измислици от себе си. Те така се смяха на някои от нещата, дето ги беше казал на сестрата, че даже двамата Безмозъчни отсреща се захилиха под мокрите си чаршафи и засумтяха в такт със смеха си, сякаш разбираха за какво става въпрос.

Когато на груповото занимание на следващия ден самата сестра постави въпроса за пациента Макмърфи, като каза, че кой знае поради каква причина, той явно не реагира на електрошоковата терапия и че може би ще се наложи да предприемат някои по-драстични мерки, за да успеят да го наелектризират, Хардинг подхвърли:

— Възможно е, но, доколкото разбрах, на него не му е било трудно да ви наелектризира вас, мис Рачид.

Всички други в стаята се разкискаха, а тя така се обърка и изчерви, че повече не повдигна този въпрос.

Явно, докато Макмърфи е горе и момчетата не могат да видят какво прави тя с него, той ще расте в очите им и ще се превръща почти в легенда. Щом го няма човека, неговата слабост не се вижда, затова сестрата реши да го върне пак в нашето отделение. Мислеше си, така момчетата сами ще разберат, че и той е уязвим като всеки друг. Едва ли ще продължат да го смятат за герой, ако седи по цял ден в дневната в шоков унес.

Момчетата предчувстваха това, ясно им беше, че докато той се намира в отделението пред очите им, тя ще го подлага на електрошок веднага щом се опомни от предишния. Затова ние с Хардинг, Сканлън и Фредриксън взехме да разсъждаваме как да го убедим, че ще е най-добре да избяга от болницата. И когато в събота той се прибра в отделението — влезе в дневната наперено като боксьор на ринг, стисна ръце над главата си и обяви, че шампионът се е завърнал, — ние вече бяхме готови с плана си. Ще изчакаме да се стъмни, тогава ще подпалим един дюшек и когато дойдат пожарникарите, ще го избутаме през вратата. Планът ни се струваше толкова чудесен, че не виждахме как ще може да ни откаже.

Но бяхме забравили за уговорката му с Канди — същия тоя ден тя трябваше да се промъкне в отделението и да се срещне с Били.

Доведоха го при нас към десет сутринта:

— Целият съм зареден с енергия, братлета; горе ми провериха контактите и ми почистиха наконечниците, та сега светя като индукционна бобина на форд, модел Т. Нали сте ги използвали тия бобини по Халоуин? Дзин! Страхотен кеф.

И тръгна да обикаля из отделението, по-голям откогато и да било, разля кофа с мръсна вода пред вратата на Сестринската стая, лепна бучка масло върху белите велурени обувки на ниското черно момче, без то да забележи; през целия обяд едва сдържахме кикота си, когато маслото се разтопи и се получи някакъв цвят, който Хардинг нарече

„многозначително жълто“ — по-голям откогато и да било, и щом само се допреше до някоя от сестрите-стажантки, тя изпискваше, опулваше очи и припваше по коридора, като си търкаше хълбока.

Ние му разказахме нашия план, но той ни рече, че имало време и ни припомни за срещата на Били.

— Не трябва да разочароваме Били, братлета, И то тъкмо когато се е решил да се прости с девствеността си. Пък и ако успеем да уредим всичко, ще се повеселим здравата; нека го кажем така, ще се повеселим за мой изпроводяк.

През този уикенд дежурна беше Старшата — не й се искаше да пропусне неговото завръщане — и тя реши, че ще е най-добре да проведем занимание, та да изясним един въпрос, По време на заниманието тя пак се опита да прокара идеята си за по-драстичните мерки, като настоя докторът да обмисли тази възможност, „преди да е станало твърде късно, за да се помогне на пациента“. Но докато сестрата говореше, Макмърфи така намигаше, така се прозяваше и оригваше, че накрая тя млъкна; тогава той шашна и доктора, и другите пациенти, като се съгласи напълно с нея.

— Докторе, сигурно е права; я гледай колко добре ми подействаха тия няколко пършиви волта. Може би ако *удвоим* заряда, ще хващам и осми канал, като Мартини, омръзнало ми е да лежа в кревата и да зяпам само четвърти канал, с новините и времето.

Сестрата се прокашля, опитвайки се да поеме отново заниманието в свои ръце.

— Мистър Макмърфи, аз нямах предвид допълнителна шокова терапия…

— А какво, мадам?

— Исках да предложа да обсъдим въпроса за операция. Всъщност, една съвсем проста операция Досега неведнъж сме успявали да задушим агресивните наклонности на някои враждебно настроени пациенти…

— Враждебно настроени? Но, мадам, аз съм дружелюбен като паленце. Почти две седмици не съм и лизнал от черната кръвчица на нито един санитар. Никаква причина нямате да ме режете.

Тя пусна нейната си усмивка, един вид, нека я разбере колко му съчувства.

— Рандъл, никой няма да ви реже…

— Освен това — продължи той, — няма никакъв смисъл да ми ги кръцкате; в нощното си шкафче имам друг чифт.

— Друг… чифт?

— Ами да, докторе, големи колкото бейзболни топки.

— Мистър Макмърфи! — Усмивката ѝ се счупи като стъкло, щом осъзна, че ѝ се подиграват.

— Е да, но все пак не са ненормално големи.

Той продължи в същия дух, додето стана време да си лягаме. В отделението вече цареше някакво празнично настроение, пациентите обсъждаха шепнешком възможността да си направят едно гуляйче, ако момичето пристигне с нещо за поркане. Всички се опитваха да уловят погледа на Били, хилеха му се, намигаха му. А когато се наредихме, за да си получим лекарствата, Макмърфи се приближи до сестрата с кръстчето и рожденото петно и я попита може ли да получи повече витамини. Тя го погледна изненадано, каза, че не вижда защо пък не и му даде няколко хапчета големи колкото птичи яйца. Той си ги пъхна в джоба.

— Няма ли да ги глътнете? — попита тя.

— Аз ли? О, Господи, не, нямам нужда аз от витамини. Поисках ги за Били Бибит. Напоследък ми се вижда нещо заслабнал — сигурно е анемичен.

— Тогава защо не ги дадете на Били?

— Ще му ги дам, миличка, ще му ги дам, само че ще почакам до полунощ, тогава ще са му най-необходими. — И тръгна към спалното, преметнал ръка около зачервената шия на Били; на минаване покрай Хардинг и мене смигна на Хардинг, а мене ме ръгна в ребрата с големия си палец, като остави сестрата да се блещи в Сестринската стая и да разлива вода по краката си.

Трябва да знаете едно нещо за Били Бибит: въпреки бръчките по лицето и сивите нишки в косите му, той все още приличаше на дете — на някое от ония босоноги хлапета с дълги заешки уши, с лунички и кривонделести зъби, които си подсвиркват от календарите, влачейки след себе си в прахта връзка риба — и въпреки това ни най-малко не беше дете. Човек винаги се изненадваше, като го видеше до някой от другите мъже, защото той си беше нормално висок и, погледнат по-отблизо, нямаше нито заешки уши, нито лунички, нито разкривени зъби и всъщност беше на трийсет и няколко години.

Само веднъж го чух да си казва годините, по-точно истината е, че подслушах един негов разговор с майка му долу във фоайето. Тя работеше като регистраторка, беше масивна, здрава на вид жена, чиято коса менеше цвета си на всеки няколко месеца — от руса на синя, на черна и пак на руса; беше съседка и, доколкото знаех, близка приятелка на Старшата. Щом тръгнехме нанякъде, Били трябваше да спре пред гишето и да й подложи алената си буза и да му лепне една целувка. Не само Били, но и всички ние останали се притеснявахме от тая работа, поради което никой не му се подиграваше, дори и Макмърфи.

Един следобед, вече не си спомням точно кога, щяха да ни водя в града, но преди да излезем, се наложи да почакаме, докато едно от черните момчета се обади по телефона на своя букмейкър Някои от нас седнаха на големите, облицовани в изкуствена кожа канапета във фоайето, а други навън, под лъчите на ранното следобедно слънце. Билиевата майка се възползва от случая — остави си работата, измъкна се от гишето, поведе момчето си за ръка навън и двамата се настаниха на тревата. Тя седна вдървено, с изправена глава, и опна напред късите си, закръглени крака, обути в найлонови чорапи с цвят на салам, и Били легна до нея и зарови глава в скута й, като й позволи да го гъделичка в ухото с едно глухарче. Били взе да разправя, че ще трябва да се ожени и че някой ден ще се запише в университета. Майка му го гъделичкаше с пухчето и се изсмя на тия глупости.

— Пиленце, ама ти имаш още толкова много време за тези неща. Целият живот е пред теб.

— Аз съм на трийсет и една години, мамо?

Тя се изсмя и го погъделичка със стръкчето.

— Пиленце, ама аз приличам ли ти на майка на мъж на средна възраст?

Сбърчи нос и му изпрати по въздуха шумна, влажна целувка, и аз трябваше да се съглася, че тя не приличаше въобще на никаква майка. Самият аз повярвах, че Били е на трийсет и една години едва по-после, когато се примъкнах по-близо до него и погледнах крадешком рождената дата на гривната му.

Към полунощ, когато Джийвър, другото черно момче, и сестрата си отидоха и на смяна застъпи оня цветнокожият, мистър Търкъл, Макмърфи и Били вече бяха станали и сигурно гълтаха витамините, предположих аз. Измъкнах се от леглото си, метнах си халата и тръгнах към дневната, където те двамата приказваха с мистър Търкъл. Дойдоха също Хардинг, Сканлън, Сифелт и още няколко момчета. Макмърфи обясняваше на мистър Търкъл какво да направи, ако пристигне момичето — всъщност по-скоро му напомняше, тъй като те, изглежда, вече бяха говорили по тоя въпрос преди две-три седмици. Макмърфи каза, че момичето трябва да влезе през *прозореца*, вместо да рискуват да минава през фоайето, където може да е нощната надзирателка. После трябва да се отключи Изолационното. Ама да, прекрасно убежище за медения месец на двамата влюбени. Напълно изолирано. („Ъ-ъ-ъ, Макмърфи“ — опитваше се да измучи нещо Били.) И да не се палят лампите, инак надзирателката може да забележи. И да се заключи вратата на спалното, за да не се събудят всичките олигавени Хроници, И да се пази *тишина*, ние не искаме да ги смущаваме.

— Ех пък и ти, М-М-Мак — обади се Били. Мистър Търкъл все кимаше и тресеше глава, но създаваше впечатлението, че всеки момент ще заспи. Когато Макмърфи каза: „Смятам, че това е всичко“, мистър Търкъл добави: „Не, не съвсем“ — и остана да се хили в белия си костюм, с голата си жълтеникава глава, дето се люшкаше на върха на шията му като балон на прът.

— Хайде, хайде, Търкъл. Няма да съжаляваш. Тя ще донесе някоя и друга бутилчица.

— Това вече е по-добре — рече мистър Търкъл.

Увисналата му глава се кандилкаше. Той се държеше така, като че едва стои буден. Бях чувал, че работи и през деня, на някакъв хиподрум. Макмърфи се обърна към Били.

— Търкъл напира за нещо повече, Били. Колко даваш, за да станеш мъж?

Преди Били да спре да пелтечи и да отговори, мистър Търкъл поклати глава.

— Тц, не е *това*. Не ща мангизи. Това сладурче ще ви бутне и нещичко друго, не само бутилки, нали така? За вас ще има и друго, не само бутилки, а, нали?

И той огледа ухилен лицата наоколо си.

Били за малко да избухне, опита се да изпелтечи нещо от сорта, че това е Канди, *неговото* момиче! Макмърфи го дръпна настрана и му каза да не се тревожи за целомъдрието на *своето* момиче — додето сам той свърши, Търкъл сигурно ще е толкова пиян и толкова ще му се спи, че няма да може и пръста си да мръдне.

Момичето пак закъсня. Седяхме в дневната по халати и слушахме войнишките истории, които си разправяха Макмърфи и мистър Търкъл. Двамата пушеха подред, като си подаваха една от цигарите на мистър Търкъл, и то по много особен начин, при всяко вдишване задържаха дима, додето им се изцъклят очите. По едно време Хардинг ги попита що за цигара пушат, че така дразни обонянието, а мистър Търкъл каза с хриплив глас:

— Най-обикновена цигара. Ами да. Искаш ли да си дръпнеш?

Били ставаше все по-нервен и по-нервен, страхуваше се, че момичето може да не дойде, страхуваше се, че може да дойде. През цялото време ни питаше защо не идем да си легнем, вместо да висим така в тъмното и студеното като хрътки, които чакат пред кухнята да им подхвърлят някакви остатъци, но ние само му се хилехме насреща. На никой не му се лягаше; въобще не беше студено и ни беше дори много приятно да си седим в полумрака и да слушаме историйките на Макмърфи и мистър Търкъл. На никой не му се спеше, нито пък се безпокоеше, че вече минава два часът, а момичето още не се е появило. Търкъл подхвърли, че тя може би не идва, защото отделението е много тъмно и не може да го налучка. Макмърфи се съгласи, че най-вероятно това е причината и двамата хукнаха по коридора да палят лампите; даже за малко не запалиха силните лампи в спалното, с които ни караха да ставаме сутрин, но Хардинг каза, че така само ще събудят и другите и ще трябва да делим всичко с тях. Те Склониха и решиха вместо това да запалят всичките лампи в кабинета на доктора.

Едва-що осветиха цялото отделение — стана като посред бял ден, — и на прозореца се почука. Макмърфи изтича дотам и си лепна физиономията на стъклото, като си затули очите отстрани с длани, за да вижда. После се отдръпна и ни се ухили.

— Тя върви в нощта и е толкова красива — изрече той. Хвана Били за китката и го повлече към прозореца. — Търкъл, пусни я да влезе. Пусни я при тоя побеснял жребец.

— Макм-м-м-мърфи, виж сега, чакай — взе да се дърпа Били като магаре.

— Стига си ми м-м-м-м-мърфил, Били. Много е късно да се отмяташ. Няма страшно. Знаеш ли какво: давам пет долара, че ще я оправиш тая мацка; съгласен? Отваряй прозореца, Търкъл.

Навън в тъмното чакаха две момичета: Канди и онази другата, която не беше дошла тогава на риболова.

— Бомба! — каза Търкъл, докато им помагаше да се прехвърлят. — Ще има за всички.

Ние също се заловихме да помагаме: момичетата трябваше да си повдигнат тесните поли до ханшовете, за да прекрачат през прозореца. Канди извика: „Макмърфи, проклетнико!“ — и така бясно размаха ръце, за да го прегърне през врата, че за малко не счупи бутилките, които държеше за гърлата. От прекаленото въртене и ръкомахане косата, хваната на кок на върха на главата ѝ, се разчорли. Лично на мене ми харесваше повече с пригладена назад коса, както беше на екскурзията. Щом се прехвърли през прозореца, посочи с една от бутилките другото момиче и каза:

— И Санди дойде. Взе, че го остави оня лудия от Бийвъртън, за когото се беше омъжила; не е ли знаменито, а?

Момичето влезе през прозореца, целуна Макмърфи и каза:

— Здравей, Мак. Извинявай, че тогава не дойдох. Но с тая история вече е свършено. Стигат ми толкова бели мишки в калъфката на възглавницата и червеи в крема за лице, и жаби в супата. — Тя тръсна глава и махна с ръка, сякаш отпъждаше спомена за своя побъркан по животните съпруг. — Господи, какъв луд човек!

И двете бяха по поли и пуловери, с найлонови чорапи и без обувки, и двете си бяха начервили бузите и се кикотеха.

— Трябваше да спираме във всяко заведение по пътя, за да питаме за посоката — обясни Канди.

Санди се въртеше на всички страни и се пулеше.

— Ей-й, Канди, ама къде попаднахме, а? Наистина ли сме в болница за психари? Майчице!

Тя беше по-едра от Канди и може би по-възрастна с около пет години. Опитала се беше да прибере червеникавокестенявата си коса на нещо като кок на тила, но няколко кичура все се измъкваха и падаха покрай широките й, червендалести скули, така че приличаше по-скоро на краварка, която се мъчи да мине за дама. Раменете, гърдите и ханшът й бяха прекалено широки, а усмивката й твърде разлята, за да се нарече красавица, но беше приятна и излъчваше здраве, и беше пъхнала дългия си пръст в гърлото на една четири и половинлитрова бутилка с червено вино, която се люшкаше до бедрото й като кесия.

— Канди, как, как, как е възможно да ни се случват такива откачени неща?

Тя пак се завъртя и спря, с разкрачени боси крака, разтърсвана от кикот.

— Тия неща не се случват — обясни Хардинг на момичето с тържествен глас. — Това са ония фантасмагории, които си представяш, когато нощем лежиш буден в леглото си и после те е страх да ги разкажеш на психоаналитика си. Вие в действителност не сте тук. Това вино не е истинско; всичко това не съществува. Така, а сега дайте да се махаме оттука.

— Здравей. Били — каза Канди.

— Я ги виж к’во носят! — обади се Търкъл.

Канди протегна несръчно към Били едната от бутилките.

— Донесла съм ти подарък.

— Носят мечтата на поета — каза Хардинг.

— Леле! Ама къде се навряхме! — извика момичето на име

Санди.

— Шшшт — скара се Сканлън — Не говорете толкова силно, че ще събудите ония копелета.

— Е, и к’во от това, скръндзо? — изкиска се Санди и пак взе да се върти. — Страх те е, че няма да има за всички ли?

— Санди, как можа да го донесеш тоя гаден евтин портвайн!

— Леле! — Тя спря да се върти и зяпна в мене, — Канди, в тоя видя ли го? Цял Голиат — истински канибал.

Мистър Търкъл каза „Бомба!“ и заключи мрежата на прозореца, а Санди пак възкликна „Леле!“ Всички стояхме скупчени насред дневната, все още се чувствахме неловко, пристъпяхме от крак на крак, приказвахме каквото ни падне просто защото не знаехме какво друго да правим — дотогава не бяхме изпадали в такова положение, И кой знае кога щеше да спре гоя възбуден, обьркан разговор, това кикотене и нервно пристъпяне, ако не бяхме чули; че вратата на отделението се отключва — всички така се стреснахме от тракането на ключа в ключалката, сякаш беше писнала алармена система срещу крадци.

— Олеле божичко — изохка мистър Търкъл и се плесна по голото теме, — това е надзирателката, сега ще ме изхвърлят като мръсна котка.

Всички се втурнахме към клозета, изгасихме лампите и останахме на тъмно; чувахме се как дишаме. Отвън надзирателката ходеше из отделението и шепнешком викаше мистър Търкъл. Гласът й беше тих и разтревожен, повикът й завършваше с извивка нагоре: „Мистър Търкъл? Мистър Тър-кьл?“

— Той пък къде се е дянал? — прошепна Макмърфи. — Защо не й отговори?

— Не се безпокой — каза Сканлън. — Тя няма да надникне в клозета.

— Добре де, ама защо не й отговори? Дали пък не се е натряскал?

— Брей, к’ви ги говориш? Аз не се натрясквам, особено пък в такава дупка.

Това беше гласът на мистър Търкъл, който явно се намираше някъде в тъмния клозет заедно е нас.

— Господи, Търкъл, какво правиш тука? — Макмърфи се опитваше да говори строго, но едва се сдържаше да не се разсмее. — Измъквай се и я виж к’во иска. Какво ще си помисли, ако не те намери.

— Настъпва краят — каза Хардинг и седна. — Да бъде милостив Аллах.

Търкъл отвори вратата, изсули се през нея и се сблъска с надзирателката в коридора. Тя била дошла да види защо са запалени всички лампи. За какво било необходимо да се включва осветлението в цялото отделение? Търкъл каза, че не всички лампи са запалени; че в спалното е тъмно, както и в клозета. Тя каза, че това не е извинение за другите запалени лампи; за какво била нужна цялата тая светлина? На това Търкъл не можа да отговори и в последвалата дълга пауза чух, че бутилката минава от ръка на ръка в тъмното. Навън, в коридора, тя пак го попита същото и Търкъл ѝ каза, че той просто се бил заел да чисти помещенията. Тя искаше да знае защо в такъв случай е тъмно в клозета, мястото, което той според задълженията си трябва да поддържа чисто? Бутилката пак тръгна да обикаля, докато чакахме неговия отговор. Стигна до мене и аз отпих малко. Чувствах, че имам нужда. В коридора Търкъл преглъщаше, сумтеше, ъкаше, чудеше се какво да отговори.

— Съвсем засече — каза Макмърфи. — Някой трябва да излезе да му помогне.

Зад мен някой пусна водата в клозета, вратата се отвори и на фона на светлината от коридора видяхме, че Хардинг излиза навън, като придърпваше нагоре пижамата си. Чух как надзирателката ахна, като го видя, а той ѝ се извини, каза, че не я бил забелязал, понеже било тъмно.

— Не е толкова тъмно.

— Не, искам да кажа в клозета. Винаги изгарям осветлението, за да ми функционират по-добре червата. Нали разбирате, тия огледала, когато свети, огледалата ме гледат като някакви съдии, които чакат да ми наложат наказание, ако всичко не излезе както трябва.

— Но санитарят Търкъл каза, че чистел вътре…

— И при това се справяше чудесно с работата си, като се имат предвид трудностите поради тъмнината. Искате ли да видите?

Хардинг открехна вратата и ивица светлина се вряза в мозаечния под на клозета. За миг зърнах надзирателката, която отстъпи назад и каза, че ще трябва да му откаже, тъй като имала да прави още проверки. Чух, че вратата в дъното на коридора пак се отключи и тя си излезе от отделението. Хардинг извика след нея да се върне скоро и ние всички се втурнахме от клозета, за да му стиснем ръката и да го потупаме по гърба, задето спаси положението.

Стояхме в коридора и виното пак тръгна да обикаля. Сифелт каза, че като нищо ще му пийне малко водка, стига да има с какво да я разреди. И попита мистър Търкъл не се ли намира нещо в отделението, с което да я смеси, а Търкъл отвърна, нищо, освен вода. Фредриксън попита какво ще кажем за сиропа за кашлица?

— От време на време ми сипват по малко от едно двулитрово шише в стаята с лекарствата. Няма лош вкус. Имаш ли ключ от тая стая, а, Търкъл?

Търкъл кача, че през нощта единствено надзирателката имала ключ от стаята с лекарствата, но Макмърфи взе да го убеждава да отвори ключалката с нещо остро. Търкъл се ухили и кимна лениво. Докато те двамата бърникаха ключалката с кламери, ние останалите заедно с момичетата се разшетахме из Сестринската стая, разтваряхме папки, четяхме досиета.

— Я вижте — извика Сканлън, като размахваше една от тия папки. — Записали са и бележките ми от училище. Има го даже успеха ми от първо отделение. Ах това тъпо училище, тъпо.

Били и момичето му прелистваха неговата папка. Тя отстъпи назад, за да го огледа по-добре.

— Били, ама имаш ли то всичкото това? Френо не знам си какво, пато не знам си какво? Не ми изглеждаш като да ги имаш всичките тия неща.

Другото момиче беше отворило един шкаф и се чудеше за какво ли им са на сестрите всичките тия грейки, милиони грейки, а Хардинг седеше на бюрото на Старшата и клатеше глава като гледаше какво става.

Макмърфи и Търкъл отвориха вратата на стаята с лекарствата и извадиха от хладилника шише е гъста вишневочервена течност Макмърфи обърна шишето към светлината и прочете етикети на висок глас.

— Изкуствен аромат, оцветители, лимонена киселина. Седемдесет процента инертни вещества — това сигурно е вода, — двайсет процента алкохол — прекрасно — и десет процента кодеин, ВНИМАНИЕ: КЪМ НАРКОТИКА МОЖЕ ДА СЕ ПРИВИКНЕ. Той отвъртя запушалката и отпи от шишето със затворени очи. Прокара език по зъбите си и пак пийна, после пак прочете етикета. — Вижте какво — каза и потрака със зъби, сякаш току-що са ги наострили, — ако сипем мъ-ъничко от това във водката, мисля, че ще стане прилично. Как сме с леда, Търкъл, стари приятелю?

Смесен с концентрата и с портвайна в хартиените медицински чаши, сиропът имаше вкус на детска напитка, но беше силен като кактусовото вино, което пиехме в Далс — в гърлото го чувствахме студен и успокояващ, но в стомаха пареше страхотно. Изгасихме лампите в дневната, настанихме се на столовете и почнахме да го пием. Първите една-две чаши изпихме на големи глътки, сериозно и мълчаливо, сякаш си взимахме лекарството, и все се поглеждахме един друг да видим дали това питие няма да убие някого. Макмърфи и Търкъл ту отпиваха от чашите, ту пушеха от цигарите на Търкъл и пак се разкискаха, когато се впуснаха в разсъждения какво ли ще е да легнеш с оная младичката сестра с рожденото петно, дето беше вечерна смяна.

— Мен ще ме е страх да не ме зашиба с оня нейния кръст на веригата — каза Търкъл. — Бая зор ще видя.

— А мен ще ме е страх — обади се Макмърфи, — че тъкмо когато почне да ми става приятно, тя ще се присегне с термометъра и ще ми премери температурата.

Всички прихнахме. Хардинг спря да се смее тъкмо навреме, за да се включи и той в шегата.

— Или даже още по-лошо — рече той. — Просто си лежи под тебе със страхотно съсредоточен израз на лицето и ти казва — ох, Господи, слушайте, — казва ти колко ти е *пулсът*!

— Олеле… стига…

— Или даже, просто си лежи под тебе и ти измерва едновременно и пулса, и температурата, ей така, без инструменти!

— Ох, олеле, ще се пръсна, стига…

От смях се изпонатъркаляхме по канапетата, просълзени и полузадушени. Момичетата така се размекнаха от кикотенето, че за да се изправят, трябваше да се опитват два-три пъти.

— Ще… отида да се изпишкам — каза по-едрата и криволичейки, тръгна със смях към клозета.

Само че сбърка вратата и се набута в спалното, а ние всички си зашъткахме с пръст на устните и зачакахме; накрая я чухме как изпищя, а полковник Матърсън изрева: „Възглавницата е… *кон*!“ — и се втурна по петите й с инвалидния си стол.

Сифелт откара полковника обратно в спалното и лично показа на момичето къде е тоалетната. Обясни й, че обикновено я използват само мъже, но той ще стои на вратата, докато тя е вътре, за да не би някой да попречи на уединението й, ще я пази от натрапници, по дяволите. Санди му благодари тържествено и му стисна ръката, двамата си казаха довиждане, но докато тя беше вътре, ето че полковникът отново изскочи от спалното със стола си и Сифелт едва го удържа да не се вмъкне в клозета. Когато момичето се появи на вратата, той се опитваше с крак да отблъсне набезите на стола, а ние само подклаждахме свадата, като викахме ту за единия, ту за другия.

Момичето помогна на Сифелт да натика полковника обратно в кревата, а след това двамата се разтанцуваха по коридорите под акомпанимента на музика, която никой не чуваше.

Хардинг пиеше, гледаше и клатеше глава.

— Не, това не се случва в действителност. Всичко това е обща работа на Кафка, Марк Твен и Мартини.

Макмърфи и Търкъл се безпокояха, че може би все още доста лампи са запалени, затова взеха, че изгасиха всичко, което светеше по коридора, дори нископоставените лампички, и настъпи пълен мрак. Търкъл извади фенерчета и ние заиграхме на гоненица из коридора с инвалидните столове от склада; голяма веселба падна, додето по едно време чухме виковете на Сифелт и го заварихме да се гърчи проснат на земята до онова едрото момиче Санди. Тя седеше на пода, четкаше си полата и наблюдаваше Сифелт.

— Такова чудо досега не ми се беше случвало — каза тя тихо, със страхопочитание.

Фредриксън коленичи до приятеля си и пъхна един портфейл между зъбите му, за да не си глътне езика, след което му помогна да си закопчее панталоните.

— Как си, Сиф? Сиф?

Сифелт не отвори очи, но вдигна отпуснатата си ръка и измъкна портфейла от устата си. После се ухили през лигите.

— Нищо ми няма — каза той. — Дайте ми лекарството и ме пуснете на воля.

— Ама наистина ли имаш нужда от лекарство, Сиф?

— Лекарство.

— Лекарство — викна през рамото си Фредриксън, все още на колене.

— Лекарство — повтори Хардинг и махна с фенерчето си към стаята с лекарствата.

И тръгна натам под изцъкления поглед на Санди. Тя седеше до Сифелт и го галеше по главата, безкрайно озадачена.

— Я ми донеси и на мене — извика тя пиянски след Хардинг. — Никога досега не ми се беше случвало нещо, което дори малко да прилича на това.

Откъм дъното на коридора чухме звън на счупено стъкло и Хардинг се върна с две шепи хапчета; той ги пръсна върху Сифелт и момичето така, сякаш хвърляше буци пръст в гроб. Вдигна очи към тавана.

— Милостиви Боже, приеми в обятията си тези двама бедни грешници. И остави вратата открехната за нас, останалите, защото това, което виждаш, е краят, абсолютният, невъзвратим, небивал край. Най-после разбрах какво става. Ние се веселим за последен път. Оттук нататък сме обречени. Ще трябва да намерим сили в себе си и да посрещнем неизбежната си съдба. На разсъмване всички ще бъдем разстреляни. Мис Рачид ще ни подреди до стената и ние ще бъдем изправени пред ужасяващата паст на яко заредената й пушка, която тя е натъпкала с хапчета с опиум. И само с един замах на сабята си, бум! Така ще ни успокои всичките, че ще ни премахне от лицето на тая земя.

Той се отпусна по стената и се свлече на пода, хапчетата скачаха от ръцете му във всички посоки като червени, зелени и оранжеви буболечки.

— Амин — рече и затвори очи.

Момичето на пода опъна полата по дългите си, свикнали на работа нозе, погледна Сифелт, който все още се хилеше и се гърчеше до нея под светлината на фенерите, и каза:

— Никога досега не ми се беше случвало нещо, което поне *наполовината* да прилича на това.

Речта на Хардинг, макар и да не ни отрезви, поне ни накара да осъзнаем сериозността на положението. Нощта напредваше и трябваше да помислим за пристигането на сутрешната смяна. Били Бибит и неговото момиче споменаха, че вече минава четири часът и че ако другите нямат нищо против, биха искали мистър Търкъл да им отключи Изолационното. Те се отправиха натам под свод от лъчите на фенерчетата, а всички останали отидохме в дневната, за да помислим какво ще правим с почистването. Търкъл се върна от Изолационното взел-дал, та трябваше да го натикаме в един инвалиден стол и така да го вкараме в дневната.

Аз вървях най-накрая и изведнъж с изненада установих, че съм пиян, действително пиян, че за първи път, откак съм се уволнил от казармата, съм целият червен от алкохола и се хиля, и се клатушкам, че съм се напил наред с другите шест-седем мъже и двете момичета — и това в самото отделение на Старшата! Пиян съм и търча, и се кискам; и флиртувам с жени в сърцето на най-могъщата крепост на Системата! Мислех си за изтеклата част от нощта, за това, което бяхме правили, и почти не можех да повярвам. Все трябваше да си повтарям, че *действително* се е случило, че ние сме причината то да се случи.

Просто бяхме отключили един прозорец и то влезе при нас, така както влиза чистият въздух. Може би пък Системата не е всемогъща. Какво можеше да ни попречи да го повторим, след като вече видяхме как става? Или да извършим каквото друго си поискаме? От тия мисли ми стана толкова хубаво, че изкрещях и връхлетях върху Макмърфи и момичето Санди, които вървяха пред мене, грабнах ги единия в едната, другия в другата ръка и хукнах към дневната, а те викаха и ритаха като деца, Хубаво ми беше.

Полковник Матърсън пак довтаса, с блесналия си поглед и с поуките си, и Сканлън отново го откара обратно в спалното Сифелт, Мартини и Фредриксън казаха, че май ще е най-добре и те да заемат хоризонтално положение. Макмърфи, аз, Хардинг, момичето и мистър Търкъл останахме, за да допием сиропа за кашлица и да решим какво да правим с цялата тая бъркотия в отделението. Ние двамата с Хардинг се държахме така, сякаш сме единствените истински разтревожени; Макмърфи и момичето просто си седяха, посръбваха си от сиропа, смееха се и си пускаха ръце в полумрака, а мистър Търкъл непрекъснато задремвате. Хардинг се мъчеше с всички сили да ги стресне.

— Ама вие не разбирате колко е сложно положението — каза гой.

— Глупости — обади се Макмърфи.

Хардинг плесна с ръка но масата.

— Макмърфи, Търкъл, вие не съзнавате какво стана тази нощ тук, в едно психиатрично отделение. Отделението на мис Рачид! Ние ще бъдем… унищожени!

Макмърфи захапа ухото на момичето. Търкъл кимна, отвори едно око и каза:

— Така е, Утре и тя ще се дотътри.

— Да, но аз имам един план — продължи Хардинг. И стана Каза, че Макмърфи явно вече е доста пиян, за да се оправя сам с положението, така че някой друг ще трябва да поеме командването. Колкото повече приказваше, толкова повече се изправяше, толкова по̀ изтрезняваше. Говореше искрено и настойчиво, а ръцете му оформяха казаното. Бях доволен, че е готов да поеме нещата.

Планът му беше следният: ще вържем Търкъл, та да излезе така, сякаш Макмърфи се е промъкнал изотзаде му, вързал го е с, да речем, един накъсан на ивици чаршаф и му дигнал ключовете, след което нахълтал в стаята е лекарствата, разпръснал ги из цялата стая и разпердушинил папките ей така, за да ядоса сестрата — *това* тя ще го повярва напълно, — после отключил мрежата и избягал.

Макмърфи каза, че всичко това му звучало като телевизионен сценарий и било толкова нелепо, че нямало как да не хване място, и похвали Хардинг за съобразителността. Хардинг обясни, че планът си има и добрите страни; сестрата няма да държи отговорни другите пациенти, Търкъл няма да си изгуби работата и Макмърфи ще се измъкне от отделението Каза, че момичетата могат да го откарат в Канада или в Тихуана, или дори, ако иска, в Невада и той ще бъде в пълна безопасност полицията не се натяга много-много да търси избягали пациенти, тъй като деветдесет процента от тях винаги се връщат след няколко дни — пияни и останали без пукната пара, те сами драпат за безплатната храна и квартира. Докато изпием сиропа за кашлица, поговорихме още малко по този въпрос. Накрая се изчерпахме и млъкнахме. Хардинг си седна на мястото.

Макмърфи свали ръка от момичето и погледна замислено мен, после Хардинг; лицето му отново бе приело онова особено, изтощено изражение. Попита ни нас какво ще правим, защо не вземем да си съберем дрешките и да тръгнем с него?

— Аз още не съм съвсем готов, Мак — отвърна Хардинг.

— Тогава защо мислиш, че аз съм?

Хардинг го изгледа мълчаливо, после се усмихна и каза:

— Не, ти не ме разбра. Аз ще бъда готов след няколко седмици. Но искам да си изляза оттук сам, направо през предната врата, след традиционната почерпка и прочие. Искам в определения час жена ми да дойде тук с кола и да ме вземе. Искам те да разберат, че *мога* да го направя по този начин.

Макмърфи кимна.

— А ти, Вожде?

— Аз мисля, че съм готов. Само че още не знам къде искам да отида. Пък и след като ти си заминеш, някой ще трябва да остане тука две-три седмици, за да не би нещата да тръгнат пак по старому.

— Ами Били, ами Сифелт, Фредриксън и останалите?

— Всеки си решава сам — обясни Хардинг. — И те като нас си имат все още някакви проблеми. Все още в много отношения са болни хора. Но едно е поне хубавото: сега те са болни хора. Вече не са зайци, Мак. Може би някой ден ще оздравеят. Не знам.

Макмърфи се замисли, загледан в ръцете си. После вдигна очи към Хардинг.

— Хардинг, какво значи това? Какво става?

— Имаш предвид всичко това ли?

Макмърфи кимна.

Хардинг поклати глава.

— Струва ми се, че не мога да ти отговоря. Е, мога да ти замотая главата с разни фройдистки причини и донякъде ще бъда прав. Но ти искаш причините за причините, а тях не съм в състояние да ти дам. Или поне що се отнася до другите. Колкото до мене? Вина. Срам. Страх. Чувство за малоценност. Още в ранната си възраст открих, че съм — меко казано, различен. Тази дума е по-правилна, по-обща от другата Аз си позволявах някои деяния, които нашето общество счита за срамни. И се разболях. Но не заради деянията, о не, а заради усещането, че огромният безпощаден показалец на обществото е насочен към мен и милионите скандират гръмогласно: „Срамота! Срамота! Срамота!“ Ето така действа обществото спрямо онзи, който е различен.

— Аз съм различен — каза Макмърфи. — Защо на мен не ми се е случвало нищо такова? Откак се помня, мен все ме преследват за това или за онова, но не полудях от тая работа.

— Така е, прав си. Не си полудял. Аз не ти казах, че причината, която важи за мен, е единствената възможна. Макар че някога, преди години, още като младеж, си бях втълпил, че човек може да се побърка само ако обществото се отнесе зле с него. Ти обаче ме накара да преразгледам теорията си. Има нещо друго, приятелю, което повлича хората, силните хора като теб, по пътя към лудостта.

— И к’во е то? Не че съм съгласен с тебе, въобще не съм тръгнал да полудявам, но все пак какво е това друго нещо?

— Това сме ние. — Той описа кръг около себе си със своята нежна, бяла ръка и повтори: — Ние.

— Глупости — каза Макмърфи неуверено, засмя се и стана, като изправи на крака и момичето. Взря се с присвити очи в мътното стъкло на часовника. — Наближава пет часът. Трябва да дремна леко преди знаменитото си бягство. Има още два часа, докато дойде сутрешната смяна; да оставим Били и Канди още малко заедно. Ще се чупя към шест часа. Санди, душичке, може би един час в спалното ще ни поободри. А, к’во ще кажеш? Утре ни чака дълъг път, до Канада ли, до Мексико ли, докъдето решим.

Станахме и ние тримата с Търкъл и Хардинг. Всички все още бяхме доста нестабилни в краката, доста пияни, но освен от алкохола главите ни бяха замаяни от някакво размекващо чувство на тъга. Търкъл каза, че след час ще натири Макмърфи и момичето от леглото.

— И мен ме събуди — рече Хардинг. — Искам, като тръгнат, да застана на прозореца със сребърен куршум в ръката и да попитам:

„Кой бе тоз маскираният мъж?“…

— Хайде стига глупости. И двамата се бухвайте в креватите и не ща повече ни вест, ни кост от вас. Ясно ли е?

Хардинг се ухили и кимна, но аз не казах нищо. Макмърфи протегна ръка и Хардинг я стисна. Макмърфи изпъчи корем като каубой, който излиза заднишката през вратата на някоя от старите преселнически кръчми и намигна.

— Братле, сега, когато го няма Големия Мак, ти пак ще си станеш Тартор на лудите.

После се обърна към мене и сбърчи вежди.

— А теб, Вожде, не те знам какъв можеш да станеш. Ще трябва да се поогледаш. Току-виж, си успял да се цаниш като лошия герой в маризите по телевизията. Както и да е, горе главата.

Стиснах му ръката и всички тръгнахме към спалното. Макмърфи заръча на Търкъл да накъса няколко чаршафа и да ги навърже здраво на възел. Търкъл каза добре. Аз се напъхах в кревата си в полуздрача на спалното; чух ги като си легнаха и Макмърфи с момичето. Чувствах се като вцепенен и ми беше топло. Чух как в коридора мистър Търкъл отвори вратата на килера с бельото, после я затвори, като се оригна силно и продължително. Очите ми свикнаха с тъмнината, тъй че видях как Макмърфи и момичето се сгушиха удобно един в друг — приличаха по-скоро на две изморени малки деца, отколкото на мъж и жена, легнали заедно, за да правят любов.

В този вид ги намериха и черните момчета, когато в шест и половина дойдоха да светнат лампите в спалното.

Много мислих върху това, което стана после, и стигнах до заключението, че то е трябвало да стане и щеше да стане по един или друг начин, ако не тогава, то друг път, дори и мистър Търкъл да беше събудил Макмърфи и двете момичета и да им беше помогнал да избягат от отделението, както беше планът, старшата щеше някак си да разбере какво се е случило, маже би само по изражението на Били, и щеше да направи същото, независимо дали Макмърфи беше там, или го нямаше. И Били щеше да направи същото, Макмърфи щеше да разбере за станалото и щеше да се върне.

Щеше да се почувства задължен да се върне, защото той вече нямаше да може да си седи някъде, далеч от болницата, я в Карсън сити, я в Рино, я другаде и да праска покера, а пък последната карта да остави на Старшата, при това да му я измъкне под носа. Той сякаш се беше уговорил за цялата игра и нямаше начин да развали договора.

Още със ставането ни, из отделението плъзна мълвата за случилото се.

— *Какво* били вкарали? — питаха ония, които не бяха присъствали. — Курва? В спалното? Господи!

Не само че беше курва, обясняваха им другите, но и беше пияна-заляна. Макмърфи смяташе да я отпрати, преди да дойде сутрешната смяна, но се успа.

— Абе к’ви врели-некипели ни ги разправяш?

— Не са врели-некипели, а светата истина. Нали и аз бях там.

Отначало очевидците говореха за случилото се с някаква стаена гордост и почуда, така както хората разказват, че са видели да гори някой голям хотел, или да се срутва язовирна стена — с тържествено-почтителен тон, тъй като още не е известен дори броят на жертвите, — но колкото повече приказваха, толкова повече ги напускаше тържественото чувство. Щом Старшата и нейните задъхани от бързане черни момчета откриеха нещо ново, като например празното шише от сиропа за кашлица или флотилията от инвалидни столчета, скупчени в дъното на коридора като автомобилчета в Лунапарк без шофьори, пред очите на присъствалите предната нощ се разкриваха изведнъж, с необикновена яснота още подробности и те бързаха да ги разкажат на другите. Черните момчета ни бяха натикали всички в дневната — и Хрониците, и Острите, и сега се въртяхме в кръг, възбудени и объркани. Двамата Безмозъчни старци седяха потънали в завивките си, със стиснати очи и венци. Всички, с изключение на Макмърфи и момичето, бяха още по пижами и чехли. Санди се беше облякла, само дето не си беше сложила обувките и чорапите, които висяха на раменете ѝ, а той беше по черните си гащета на белите китове. Те двамата седяха заедно на едно канапе и се държеха за ръце. Момичето беше задрямало, а Макмърфи се беше облегнал на нея и се хилеше доволно и сънливо.

Без да искаме, нашата тържественост постепенно ни напущаше и ние се развеселихме. Когато сестрата намери купчината хапове, които Хардинг беше пръснал върху Сифелт и момичето, ние се разпръхтяхме и засумтяхме, за да не се разкискаме, а когато от килера с бельото измъкнаха мистър Търкъл, който мигаше на парцали и пъшкаше, целият омотан в стотици метри накъсани чаршафи като някаква мумия с махмурлук, направо вече ревнахме от смях. Старшата отвърна на нашето повишено настроение с бледо подобие на обичайната си усмивчица; всеки пристъп на смях тя отпращаше моментално надолу по гърлото си, така че накрая заприлича на някакъв мехур, който всеки момент може да се пръсне.

Макмърфи провисна единия си бос крак от канапето и нахлупи шапката си, та светлината да не дразни зачервените му очи; през цялото време облизваше устните си с език, който беше като полиран от сиропа за кашлица. Изглеждаше отегчен и страхотно изморен, все притискаше длани към слепоочията си и се прозяваше, но въпреки лошия си вид не преставаше да се усмихва, а дори един-два пъти се изсмя високо на находките на сестрата.

Когато Старшата отиде да се обади в Централната Сграда, за да докладва за уволняването на мистър Търкъл, Търкъл и момичето Санди се възползваха от възможността, отключиха пак мрежата, махнаха ни за довиждане и хукнаха през градината, като се препъваха и хлъзгаха по мократа, блеснала на слънцето трева.

— Той я остави отключена! — викна Хардинг към Макмърфи. — Хайде. Тръгвай след тях!

Макмърфи изпъшка и отвори едно око, кървавочервено като запъртък.

— Ти какво, кодошиш ли ме? Та аз не мога даже главата си да пъхна през този прозорец, пък какво остава за цялото тяло.

— Приятелю, аз мисля, че ти не проумяваш напълно…

— Хардинг, стига пък и ти с твоите надути думи; единственото нещо, което тази сутрин разбирам напълно, е, че все още съм полупиян. И ми се драйфа. Всъщност според мен ти си още пиян. Вожде, а ти, и ти ли си пиян?

Казах, че все още нямам никакво обоняние и никакъв вкус в устата, ако това може да се сметне за признак.

Макмърфи кимна и пак затвори очи; скръсти ръце и се отпусна на мястото си, забил брадичка в гърдите си. Примлясна с уста и се усмихна, сякаш насън.

— Господи — промълви, — всички са пияни.

Хардинг все още се опитваше да направи нещо. Настояваше, че Макмърфи ще стори най-добре, ако се облече, и то бързо, додето нашият ангел на милосърдието се обажда пак на доктора, за да му докладва какви безобразия е открила, но Макмърфи твърдеше, че няма за какво толкова да се вълнуват; вече е бил в такова положение.

— Нали им ядох попарата — добави той.

Хардинг разпери ръце и си тръгна, предричайки гибел.

Едно от черните момчета видя, че мрежата е отключена, и я заключи, после донесе голямата книга от Сестринската стая, тури пръст на списъка и взе да чете имената, първо сричаше името едва чуто, а сетне, като видеше човека, който му съответстваше, то произнасяше високо. Списъкът беше подреден по азбучен ред, но отзад напред, така че санитарчето стигна до Б-то чак накрая. Огледа дневната, без да маха пръста си от последното име в регистрационната книга.

— Бибит. Къде е Били Бибит? — попита с облещени очи. Мислеше си, че Били му се е измъкнал под носа, и се чудеше дали ще му трият сол на главата. — Кажете бе, тъпанари, кой видя като се чупи Били Бибит?

Това накара хората да си припомнят точно къде е Били Бибит; пак се чуха смехове и шушукания.

Черното момче се върна в Сестринската стая, видяхме го, като разправяше нещо на сестрата. Тя тресна слушалката върху вилката и излезе от стаята, а черното момче я следваше по петите; кичур коса се беше изплъзнал изпод бялото й боне и се беше залепил за лицето й като мокра пепел. Беше се изпотила под веждите и под носа. Попита ни настоятелно къде е отишъл Беглеца. Отговорът беше групов смях и тя огледа хората един по един.

— Значи, не е избягал, така ли? Хардинг, кажете ми, той все още ли е тук, в отделението? Кажете ми, Сифелт, кажете ми вие!

При всяка дума мяташе стрели с очите си и ги запращаше в лицата на хората, но отровата й не ги ловеше. Посрещаха погледа й без страх; ухилените им физиономии иронизираха някогашната й самоуверена усмивка, която сега тя беше загубила.

— Уошингтън! Уорън! Елате да направим проверка на стаите.

Всички станахме и тръгнахме след тях тримата. Първо отключиха лабораторията, после банята, после лекарския кабинет… Сканлън прикри усмивката си с възлестата си ръка и прошепна:

— Ама че майтап ще падне сега с нашия Били. — Всички кимнахме. — Пък като си помисля, няма да е само с него: спомнете си кой още е вътре.

Сестрата се присегна към вратата на Изолационното, в дъното на коридора. Ние се струпахме по-наблизо и проточихме вратове, за да надникнем над Старшата и черните момчета, когато тя отключи вратата и я разтвори. В стаята нямаше прозорци и беше тъмно. В мрака се чу писък и някакво боричкане, сестрата щракна ключа и светлината падна право върху Били и момичето, които мигаха от дюшека на пода като два бухала от гнездото си. Сестрата не обърна внимание на воя смях зад себе си.

— Уилям Бибит! — Тя се мъчеше с всички сили гласът й да прозвучи строго и студено. — Уилям… Бибит!

— Добро утро, мис Рачид — каза Били, без дори да направи опит да стане и да си закопчее пижамата. Взе ръката на момичето в своята и се усмихна. — Това е Канди.

Сестрата изцъка с език.

— О, Били Бибит, така ме е срам за теб.

Били все още не се беше събудил достатъчно, за да се отзове на нейното възмущение, а момичето взе да се суети и да бърка под дюшека за найлоновите си чорапи — движенията й бяха забавени, изглеждаше все още загрята от съня. От време на време преставаше да рови, вдигаше очи и се усмихваше на ледената фигура на сестрата, застанала е кръстосани ръце, после проверяваше дали блузката й е закопчана и продължаваше ла си търси чорапите, защипани някъде между дюшека и пода. И двамата се движеха като тлъсти котки, които са се надънили с топло мляко и се греят мързеливо на слънцето. Сигурно и те бяха още доста пияни.

— О, Били — възкликна пак сестрата с такова разочарование в гласа, сякаш всеки момент щеше да се разплаче. — С *такава* жена, Евтина! Долна! Изрисувана…

— Проститутка? — подсказа Хардинг. — Йезавел[8]? — Сестрата се обърна към него и се опита да го смаже с поглед, но той продължи — Не ви харесва Йезавел, така ли? — Той се почеса замислено по главата. — Тогава, да кажем, Саломе? Тя е прочута с лошотията си. Или пък може би ви трябва думата „дама“? Е, аз просто се опитвам да *помогна*.

Тя се завъртя обратно към Били. За него най-важното в момента беше да се изправи на крака. Катурна се и падна на колене, а задникът му щръкна нагоре като на крава, която се опитва да стане, после си помогна с ръцете, стъпи най-напред с единия си крак, сетне с другия и накрая се изправи в цял ръст. Изглеждаше доволен от успеха си, сякаш въобще не ни виждаше, че сме се струпали на вратата, нито пък ни чуваше, като му подвиквахме и го вдигахме на ура.

Приказките на висок глас и смеховете заливаха сестрата от всички страни. Тя местеше поглед от Били и момичето към нашата групичка отзаде й. Лицето й постепенно губеше обичайната си маска, Тя затвори очи и се стегна, за да не се разтрепери. Замисли се. Разбираше, че са я притиснали до стената. Когато отново отвори очи, те бяха малки и спокойни.

— Знаеш ли, Били, безпокоя се само как ще приеме всичко това горката ти майка — каза с променен глас.

И получи това, което търсеше. Били трепна и долепи длан към бузата си, сякаш го бяха изгорили с киселина.

— Мисис Бибит винаги се е гордеела толкова много с твоето благоразумие. Ами да. Това ще я разстрои страхотно. А ти знаеш, Били, че тя не бива да се разстройва, знаеш, че такива неща я поболяват. Тя е много чувствителна. Особено що се отнася до нейния син. Винаги е говорила с такава гордост за теб. Винаги…

г Н-н! Н-н! — Устата му се движеше. Той тръсна глава, за да подсили молбата си. — Н-н-няма защо да й казвате!

— Били, Били, Били — рече тя. — Ние с майка ти сме стари приятелки.

— Не! — извика той. Гласът му издраска белите голи стени на Изолационното. Повдигна нагоре брадичката си и извика към кръга светлина върху тавана: — Н-н-не!

Ние вече не се смеехме. Наблюдавахме Били, който се свлече на пода на колене, отметнал глава назад. Търкаше дланта си нагоре-надолу по зеления крачол и тресеше ужасено глава като дете, на което са му обещали пердах, само да отсекат върбовата пръчка. Сестрата докосна рамото му, за да го успокои. Допирът го разтърси като удар.

— Били, аз не искам тя да повярва, че си направил такова нещо — но какво друго ми остава да мисля?

— Н-н-не й к-казвайте, м-м-м-мис Рачид. Н-н-н…

— Трябва да й кажа, Били. На мен ми е крайно неприятно да повярвам, че си се държал така, но кажи ми, какво друго мога да си помисля? Намирам те тук сам, върху този дюшек, с една такава жена.

— Не! Н-н-не съм виновен аз. Аз… — Ръката му пак се лепна за бузата. — Тя ме н-накара.

— Били, това момиче не би могло да те довлече дотук насила. — Тя поклати глава. — Разбери ме, самата аз бих искала да си помисля нещо друго, заради горката ти майка.

Ръката се свлече по бузата, оставяйки дълги червени следи.

— Тя ме н-накара. — Той се огледа наоколо си. — И М-м-м-макмърфи! И той! И Хардинг! И д-д-другите! Те ми се п-п-п-подиграваха, *обиждаха* ме!

Лицето му сега беше отправено към нейното. Той не поглеждаше встрани, очите му бяха насочени единствено напред, към нейното лице, сякаш то не беше обикновено лице, а някакъв източник на спирална светлина, някакъв хипнотизиращ вихър от млечнобяло, синьо и оранжево. Преглъщаше и я чакаше да каже нещо, но тя не казваше нищо, тя си беше възвърнала способностите, невероятната механична сила, която анализираше ситуацията и й докладваше, че сега трябва само да мълчи.

— Те ме н-н-накараха! Моля ви, мис Рачид, те ме н-н-на-на…

Сестрата понамали светлината, която излъчваше, и Били отпусна глава, хълцайки облекчено. Тя го хвана за врата и привлече бузата му към колосаната си гръд; милвайки го по рамото, огледа цялата ни дружина бавно, с презрително изражение на лицето.

— Успокой се, Били. Успокой се. Повече никой няма да ти причини зло. Успокой се. Аз ще обясня всичко на майката.

Докато говореше, тя продължаваше да ни гледа свирепо. Просто невероятно беше, че този мек, успокоителен и топъл като възглавница глас можеше да излиза от едно такова твърдо като порцелан лице.

— Успокой се, Били. Ела сега с мен. Ела да ме почакаш в лекарския кабинет. Няма защо да се измъчваш да седиш в дневната с тези… твои приятели.

Тя го поведе към кабинета, като галеше наведената му глава и нареждаше: „Горкото момче, горкото малко момче“, а ние мълчаливо се потътрихме по коридора към дневната, където насядахме, без да се поглеждаме, без да приказваме. Последен седна Макмърфи.

Хрониците престанаха да се мотаят като въртоглави и се заковаха и те по местата си. С крайчеца на окото си погледнах Макмърфи, като внимавах да не ме забележат другите. Той седеше на стола си в ъгъла, почиваше си за момент, преди да се впусне в следващия рунд — в една дълга поредица от следващи рундове. Победата, за която той се бореше, не можеше да бъде постигната веднъж завинаги. Човек трябваше да продължи да се бори за нея, да се бори, докато може, а после друг да го замести.

В Сестринската стая се проведоха още няколко телефонни разговора, появиха се неколцина длъжностни лица, за да освидетелстват фактите. Когато накрая пристигна и самият доктор, всеки един от тия хора го погледна така, сякаш той е подготвил цялата тая работа, или поне си е дал благословията. Тия техни погледи го накараха да се разтрепери и лицето му побеля като платно. Очевидно той вече беше чул за случилото се тук, в неговото отделение, но Старшата отново му описа всичко, бавно, подробно, на висок глас, та да го чуем и ние. Да го чуем тоя път както трябва, сериозно, без да шушукаме и да се кискаме, докато тя говори. Докторът кимаше, попипваше очилата си и мигаше ли, мигаше, а очите му бяха толкова разводнени, че сто на сто я пръскаше. Накрая тя му разказа за Били и за трагичното приключение, на което сме били подложили горкото момче.

— Оставих го във вашия кабинет. Изхождайки от сегашното му състояние, аз ви предлагам да го видите веднага. Той е преживял страхотно изпитание. Цяла треперя, като си помисля каква вреда може да е нанесена на горкото момче.

Изчака и докторът да потрепери.

— Мисля, че трябва да се опитате да поприказвате с него. На него му е нужно съчувствие. Той е в много окаяно състояние.

Докторът кимна отново и тръгна към кабинета си. Ние го изпратихме с поглед.

— Мак — каза Сканлън. — Слушай, не си мисли, че можем да им се хванем на лъжите. Лошо стана, но ние знаем къде е вината — ти не си виновен.

— Така е — потвърдих и аз, — тебе никой не те обвинява.

Но само като го видях как ме погледна, пожелах да ми бяха отрязали езика.

Той затвори очи и се отпусна. Сякаш чакаше. Хардинг стана и тръгна към него, но едва отвори уста, за да му каже нещо, когато откъм другия край на коридора се разнесе викът на доктора и изписа по лицата на всички ни ужас при мисълта за случилото се.

— Сестра! — викаше той. — Боже Господи, *сестра!*

Тя се затича натам, откъдето крещеше докторът, след нея хукнаха и трите черни момчета. Но никой от пациентите не стана. Ние знаехме, че сега не можем да направим нищо друго, освен да седим неподвижно и да я чакаме да се върне в дневната, за да ни съобщи това, което бяхме предчувствали, че ще се случи. Тя се насочи право към Макмърфи.

— Прерязал си е гърлото — каза. Чакаше, надяваше се, че той ще й отвърне нещо. Той не я погледна. — Отворил шкафа на доктора, намерил някакви инструменти и си прерязал гърлото. Горкото, нещастно, неразбрано момче се е самоубило. Й сега е там, на стола на доктора, с прерязано гърло.

Тя пак почака. Но той все още не я поглеждаше.

— Първо Чарлс Чезуик, а сега Уилям Бибит! Надявам се, че най-после сте доволен. Играете си с човешкия живот — залагате човешкия живот — сякаш сте някакъв Господ!

Обърна се и си влезе в Сестринската стая; затвори вратата след себе си, но остави да бръмчи някакъв писклив, убийствено-смразяващ звук в неоновите лампи над главите ни.

Първата ми светкавична мисъл беше да го спра, да го придумам да се задоволи с това, което вече е спечелил, и да й подари последния рунд, но една друга, по-дълбока мисъл заличи първата. Изведнъж осъзнах с кристална яснота, че нито аз, нито който и да е друг от нашата малка групичка ще може да го спре. Че нито доводите на Хардинг, нито моята физическа сила, нито наставленията на полковник Матърсън, нито мрънкането на Сканлън, нито всички ние, взети заедно, ще можем да го спрем.

Ние не можехме да го спрем, защото тъкмо ние го карахме да го направи. Не сестрата, а нашата нужда го тласкаше да се изправи бавно на крака, опрял ръце на дръжките на кожения стол, тласкаше го да стане, да се изправи като някакъв филмов злодей, подчинявайки се на внушенията на своите четирийсет господари. Седмици наред именно ние го бяхме карали да продължава в същия дух, да стои изправен дълго време, след като краката вече не го държаха, седмици наред го бяхме принуждавали да намига, да се хили, да си пробутва номерата дълго време, след като веселото му настроение е било унищожено от искрата между двата електрода.

Ние го карахме да стане, да придърпа нагоре черните си гащета, сякаш са кожени панталони, и с пръст да побутне назад шапката си, сякаш е каубойска — все бавни, механични жестове; а когато тръгна да прекосява стаята, желязото в босите му ходила изкарваше искри от линолеума.

Едва накрая — след като той разби стъклото на вратата и влезе направо през нея, след като тя се обърна към него и на лицето й се изписа такъв ужас, който унищожаваше завинаги всеки друг израз, дето би се опитала да си придаде, след като той я сграбчи и разцепи престилката й отпред отгоре додолу и тя изпищя, след като двете кълбета изскочиха напред и взеха да растат, да растат, по-големи, отколкото си ги бяхме представяли, топли и розови на светлината, и тя изпищя повторно — едва накрая, след като длъжностните лица разбраха, че трите черни момчета няма да се намесят, а само ще стоят и ще гледат, и че те ще трябва да го повалят на земята без тяхна помощ, едва когато докторите, надзирателките и сестрите взеха да къртят тия масивни червени пръсти от бялата плът на гърлото й, сякаш са самите кости на шията й, когато, силно запъхтени, те го оттласнаха от нея, едва тогава той показа, че не е само един здравомислещ, своенравен и твърдоглав човек, изпълняващ тежка задача, която, ще не ще, е трябвало най-после да изпълни.

Той извика. Накрая, когато падаше назад и за секунда видяхме лицето му наопаки, преди да го затрупа на пода купчината бели униформи, той си позволи да извика.

Вик на победено животно, на страх и омраза, на капитулация и предизвикателство — такъв, ако ви се е случвало да ловите мечка или пума, или рис, е последният вик, който надава подгоненото, простреляно и падащо на земята животно, когато кучетата се нахвърлят отгоре му, когато то вече се интересува единствено от себе си и от своята смърт.

Останах в болницата още две-три седмици, за да видя какво ще стане. Всичко се променяше. Сифелт и Фредриксън подписаха заедно, че желаят да бъдат изписани на своя отговорност, два дни след това напуснаха още трима от Острите, а други шестима смениха отделението. Доста разследвания се правеха относно хората в отделението и относно Билиевата смърт, на доктора му бе съобщено, че оставката му ще бъде приета, а той на свой ред им съобщи, че ако искат да го махнат, нека направо го уволнят.

Старшата изкара около седмица в Лечебното, така че известно време отделението ръководеше дребничката сестра японка от Буйните; благодарение на това пациентите успяха да внесат доста промени в реда в отделението. Додето се върне Старшата, Хардинг дори се наложи да отключат отново банята и сам се зае да раздава картите за двайсет и едното, като се опитваше да преправи своя ефирен, тънък глас така, че да наподоби бурията на Макмърфи. Той тъкмо раздаваше картите, когато чу нейния ключ в ключалката.

Всички излязохме от банята в коридора, за да я посрещнем, да я питаме за Макмърфи. Като ни видя да се приближаваме, тя отскочи две крачки назад и за миг си помислих, че може да побегне Едната половина на лицето й беше толкова подута, синя и обезформена, че окото й стоеше съвсем затворено; дебела превръзка покриваше гърлото и. Облечена беше в нова престилка. Някои от момчетата се захилиха, като я погледнаха отпред; макар да беше по-малка, по-тясна и по-колосана от предишната, тази престилка вече не можеше да скрие факта, че Старшата е жена Усмихнат Хардинг се приближи до нея и я попита какво е станало с Мак.

Тя извади малко бележниче и молив от джоба на престилката си и написа на един лист „ще се върне“, след което ни го подаде. Хартията трепереше в ръцете й.

— Сигурна ли сте? — пожела да узнае Хардинг, след като го прочете.

Бяхме чули какви ли не неща, че бил нокаутирал двама санитари от Буйните, взел им ключовете и избягал, че щели да го върнат в трудовия лагер — дори че сестрата, която сега завеждаше отделението, додето пристигне новият доктор, му прилагала някакво специално лечение.

— Съвсем сигурна ли сте? — попита пак Хардинг.

Сестрата отново извади бележничето. Ставите й бяха сковани и нейната по-бяла от всякога ръка подскачаше по хартията като механичната ръка на автомат за предсказване на бъдещето. „Да, мистър Хардинг“, написа тя. „Нямаше да го кажа, ако не бях сигурна. Той ще се върне.“

Хардинг прочете листа, после го скъса и хвърли късчетата в лицето й. Тя трепна и вдигна ръка да защити болното място от хартията.

— Глупости дрънкаш, уважаема! — каза й Хардинг.

Сестрата го изгледа и ръката й за миг се поколеба над бележника, но после се обърна и си влезе в Сестринската стая, напъхвайки бележника и молива обратно в джоба на престилката си.

— Хм — рече Хардинг. — Разговорът ни май завърши неравностойно, но пък как можеш да дадеш писмен отговор, когато ти кажат, че дрънкаш глупости?

Старшата се опита да придаде на отделението предишния му вид, но това се оказа трудно, тъй като Макмърфи сякаш все още беше тук — разхождаше се из коридора, смееше се силно по време на заниманията, пееше в клозета Тя вече нямаше предишната власт, не можеше да управлява, като пишеше разни неща върху листчета хартия. Един по един губеше пациентите си. След като Хардинг пожела да бъде изписан и жена му дойде да си го прибере, а Джордж беше прехвърлен в друго отделение, останахме само трима от групата, която ходи за риба, аз, Мартини и Сканлън.

Аз все още не исках да се махна, тъй като тя ми изглеждаше прекалено сигурна, сякаш очакваше още един рунд и аз трябваше да присъствам и на него, в случай че наистина се състоеше. И ето че една сутрин, три седмици след като беше излязъл Макмърфи, тя направи последния си ход.

Вратата на отделението се отвори и черните момчета вкараха една количка на колелца; при краката имаше табелка, на която бе написано с големи черни букви, МАКМЪРФИ, РАНДЪЛ ПАТРИК. ОПЕРИРАН. А отдолу пишеше с мастило ЛОБОТОМИЯ.

Вмъкнаха количката в дневната и я оставиха до стената, при Безмозъчните. Ние застанахме при долния ѝ край, прочетохме табелката, после погледнахме към главата, потънала във възглавницата, към бухналата червена коса и лицето, което, с изключение на тъмночервените петна около очите, беше млечнобяло.

След кратко мълчание Сканлън се обърна и плю на пода.

— Ха, я к’во се опитва да ни пробута тая стара кучка, нейната мамица. Та това не е той.

— *Въобще* не е той — съгласи се Мартини.

— Тя да не си мисли, че сме толкова глупави?

— И все пак, добре са се потрудили — каза Мартини, като се въртеше около главата и сочеше с пръст, докато говореше. — Я гледайте. Измайсторили са счупения нос и белега — а даже и бакенбардите.

— Да — изръмжа Сканлън, — само че не на нас!

Аз разбутах другите пациенти и застанах до Мартини.

— Ами да, те могат да правят и счупени носове, и белези, и какви ли не неща — казах. — Само че не могат да го докарат оня *поглед*. На това лице няма нищо. Прилича на ония манекените в магазините, нали, Сканлън?

Сканлън пак плю.

— Дяволски си прав. Цялата работа е толкова прозрачна. Това всички могат да го видят.

— Я гледайте — каза един от пациентите, издърпвайки чаршафа, — татуировки.

— Много естествено, те могат да направят и татуировки — обадих се аз. — Ама ръцете му, а? Ръцете! Тях не могат да ги направят. Неговите ръце бяха *големи!*

Целия тоя следобед ние тримата със Сканлън и Мартини си правехме майтап с, както се изрази Сканлън, тази долнокачествена панаирджийска фалшификация, просната на количката, но с течение на часовете подутината взе да спада около очите и все повече и повече от пациентите почнаха да се мотаят наблизо, за да зърнат фигурата. Наблюдавах ги как минават оттам, уж за да отидат до лавицата със списанията или до чешмата, а всъщност се мъчеха крадешком да погледнат лицето. Наблюдавах и се опитах да си представя какво би направил той. Сигурен бях само в едно: той не би оставил едно такова нещо, на което е лепнато неговото име, да стои в дневната в продължение на двайсет или трийсет години, та Старшата да може да го използва като пример за това какво ще ти се случи, ако се изрепчиш на Системата. В това бях сигурен.

Същата тази нощ изчаках, докато звуците в спалното ми подсказаха, че всички са заспали и черните момчета са спрели да обикалят. Тогава извъртях главата си на възглавницата, за да погледна съседното легло. Бях се вслушвал в дишането с часове, откак докараха количката и прехвърлиха носилката върху леглото, слушал бях как белите дробове запъваха и спираха, после пак тръгваха, надявал се бях, че ще спрат завинаги — но още не се бях обърнал да погледна.

През прозореца надничаше студената луна и заливаше спалното с мътнобяла светлина като млечен каймак. Седнах в леглото си, сянката ми падна върху тялото и сякаш го раздели на две — между раменете и хълбоците остана само едно черно пространство. Подутината беше спаднала около очите, които сега вече бяха отворени; те се взираха в кръглата светла луна, отворени и неспящи, тъй изцъклени от това, дето толкова дълго време са били отворени, без да мигат, че приличаха на опушени бушони. Размърдах се, за да взема възглавницата, движението привлече очите и те ме проследиха как ставам и прекосявам няколкото крачки между леглата.

Голямото яко тяло се беше вкопчило здраво в живота. То се бори доста време, за да не му го отнемат, толкова силно се мята, че накрая трябваше да легна отгоре му с цялата си дължина и да приклещя ритащите крака между моите, докато натискахвъзглавницата върху лицето. Стори ми се, че дни съм лежал върху това тяло. Додето мятането спря. Додето тялото остана за миг неподвижно, после потрепери още веднъж и пак замря. Тогава се изтърколих встрани. Вдигнах възглавницата и на лунната светлина видях, че изражението си беше пак същото, празно и безжизнено, дори задушаването не го беше променило ни най-малко. С палците си спуснах клепачите и ги затисках, докато се задържат. След това се върнах в леглото си.

Лежах известно време, покрит презглава, и си мислех, че всичко е минало съвсем тихо, но гласът на Сканлън просъска откъм неговото легло и ми показа, че греша.

— Спокойно, Вожде — каза той. — Спокойно. Няма НИЩО.

— Шшшшт — изшътках му аз. — Хайде заспивай.

Известно време беше тихо; после го чух пак да съска, попита:

— Свърши ли?

Казах му, че да.

— Господи — рече той тогава, — тя ще разбере. Нали ти е ясно? Е, няма как да го докажат — всеки може да хвърли топа след операция, неведнъж се е случвало — но тя, тя ще разбере.

Не казах нищо.

— Вожде, ако бях на твое място, щях да се измета оттука. Да, да. Знаеш ли к’во? Ти изчезни, пък аз ще кажа, че съм го видял да става и да се разхожда, след като ти си се чупил, така ще те прикрия. Как мислиш, добра идея, нали?

— Да, да, страхотна идея. Само че ще трябва и да ги помолиш да ми отворят вратата.

— Ако си спомняш, веднъж той ти показа как да го направиш. Още в началото като дойде. Помниш ли?

Не му отговорих и той не каза повече нищо, в спалното отново настъпи тишина. Полежах още няколко минути, после станах и взех да си обличам дрехите. Когато се приготвих, пресегнах се към нощното шкафче на Макмърфи, взех оттам шапката му и си я пробвах. Беше ми малка и изведнъж ми стана срамно, че съм искал да я нося. Пуснах я върху леглото на Сканлън на излизане от спалното.

— Спокойно, братле — каза ми той, когато излизах.

Лунната светлина, която се процеждаше през мрежата на прозореца в банята, очертаваше изгърбената, тежка форма на мраморния блок; беше толкова студена, че просто я чувах как се пречупва в хромираната арматура. Поех си дълбоко дъх, наведох се и хванах ръчките. Повдигнах пети и почувствах как тежестта напряга краката ми. Пак повдигнах пети и чух, че жиците и съединенията се изтръгват от пода. Подпрях блока на коленете си и успях да го обхвана с една ръка, а другата пъхнах отдолу. Хромираните части студенееха на врата и главата ми. Опрях гръб в мрежата, после се завъртях и пуснах блока, който полетя по инерция към прозореца и с трясък раздра мрежата Стъклото се пръсна на малки частички навън, под лунната светлина, сякаш се плисна бистра студена вода, за да кръсти заспалата земя За момент се замислих, дали да не се върна да взема със себе си Сканлън и някои от другите, но чух скърцането на обувките на черните момчета, които тичаха в коридора, затова сложих ръка на перваза и се прехвърлих над блока навън, в лунната светлина.

Хукнах през градината в посоката, в която си спомних, че беше побягнало кучето, към шосето. Спомням си, че тичах на големи скокове, сякаш стъпвах на земята и после дълго време се носех във въздуха, преди кракът ми отново да докосне земята. Имах чувството, че летя. Свободен. Знаех, че никой няма да си даде много зор заради някакъв си избягал луд, а Сканлън щеше да се оправи с въпросите относно мъртвия — не беше необходимо чак толкова да тичам. Но не спирах. Цели километри тичах, преди да спра и да се изкатеря по насипа към шосето.

Взе ме някакъв мексиканец, който отиваше на север с камион, пълен с овце; така го убедих с историята си за това, че съм професионален борец-индианец и че синдикатът се е опитал да ме тикне в лудницата, че той, без да се колебае, ми даде коженото си яке, за да си прикрия болничните дрехи, и ми зае десет долара — да имам с какво да ям, додето стопирам до Канада. Когато се разделяхме, го накарах да си напише адреса и му казах, че ще му изпратя парите веднага щом се поизправя на крака.

В крайна сметка може и да отида до Канада, но мисля, че първо ще свия към реката Колумбия. Искам да проверя дали по местата около Портланд, реката Худ и Далс не са останали хора, които познавам от едно време, от селото, и които не са изкуфели от алкохола. Искам да ги видя какво правят, след като правителството се опита да откупи правото им да бъдат индианци. Чух, че някои от нашите си били построили някогашното паянтово дървено скеле по стената на огромния, струващ милиони долара язовир и сега ловели сьомга в преливника. Ще ми бъде интересно да го видя това. Но преди всичко искам просто да огледам отново цялото дефиле, да възстановя в паметта си някои неща.

Твърде дълго време бях отсъствал.

info

Информация за текста

© 1962 Кен Киси
© 2005 Мариана Неделчева, превод от английски

Ken Kesey
One Flew Over the Cuckoo’s Nest, 1962

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2009

Издание:
Кен Киси. Полет над кукувиче гнездо
Редактор: Игор Шемтов
Технически редактор: Олга Стоянова
Коректор: Мария Христова
Художествено оформление: Фама
ИК „Фама“, София, 2005
ISBN 954-597-221-1

Свалено от „Моята библиотека“ [http://chitanka.info/text/13192]
Последна редакция: 2009-09-04 16:07:20

notes

[1] Главните персонажи в традиционно английско куклено представление. — Б.пр.

2

Игра, при която търкаляните топки трябва да попаднат във вдлъбнатините на решетка, като целта е да се образува редица от пет топки. — Б.пр.

3

Марка детска храна. — Б.пр.

4

Старогръцка богиня на отмъщението. — Б.пр.

5

Съкратено от „анонимен“. — Б.пр.

6

Герой-индианец от поемата на американския поет Лонгфелоу „Песен за Хайяуата“. — Б.пр.

[7] Психологически тест на името на швейцарския психиатър Роршах. — Б.пр.

8

Финикийска принцеса (IX в.пр.Хр) и жена на юдейския цар Ахав, известна с порочното си поведение. Оттук безсрамна и дръзка жена. — Б.пр.